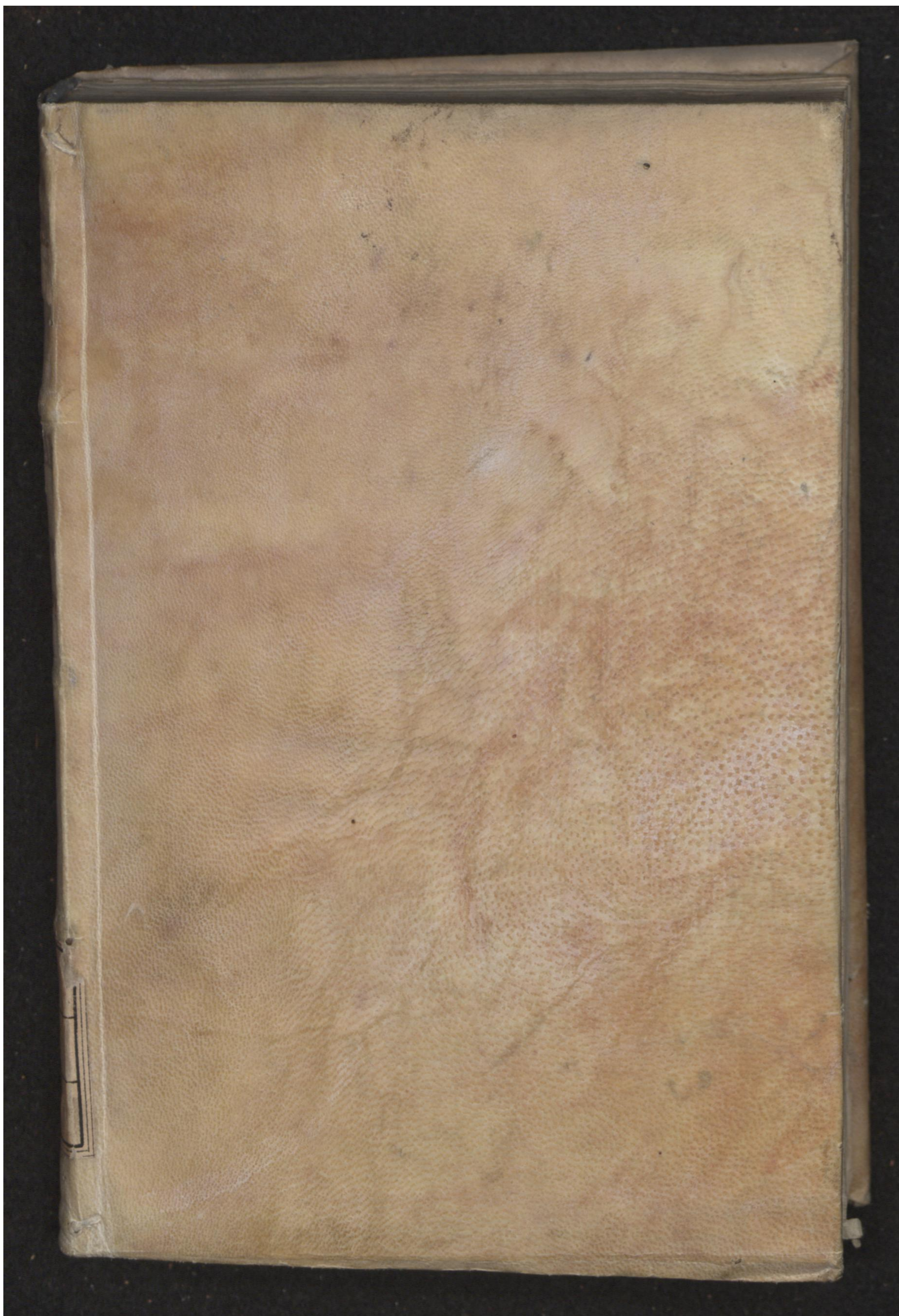

Leonelli
de
Subrept
Rescrip
II
6
42

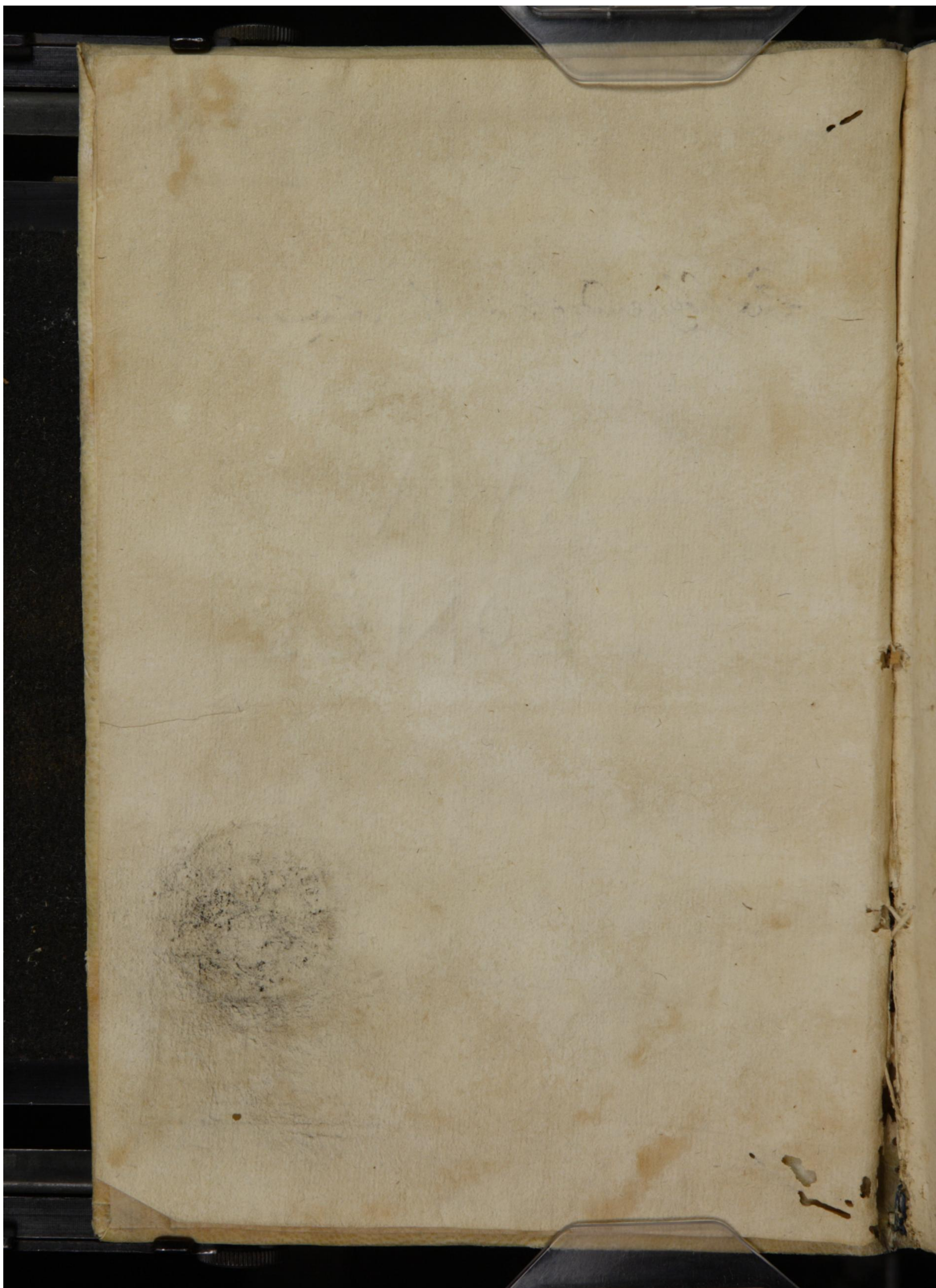

Ex libris eruditissimi Viri Antonij Magliabechij

XXIX
LEONEL

TRACTATVS DE SVBREPTIONE RESCRIPTORVM.

Authore

IOAN. BAPTISTA LEONELLIO BARTHOLINO. I. C. P.

In Paterno Perusino Gymnasio Iuris Canonici Professore Ordinario.

Opus sanè Iuris vtriusq; professoribus valdè vtile, & in vtroq; etiam foro versantibus maximè necessarium.

Cum tribus Indicibus, Primo Quæstionum, Secundo Articulorum, Tertio verò rerum notabilium.

Ad Illustriss. ac Excellentiss. D. ASCANIVM CORNEVM, Castilionis, & Clusij Marchionem, atque Ciuitatis Acerni Dominum.

CVM PRIVILEGIO, ET SVPERIORVM LICENTIA.

VENETIIS, M DCI.

Apud Florauantem Pratum.

COPIA.

Gli Eccellentiss. Signori Capi dell'Illustriss. Conseglio di Dieci, infrascritti, hauuta fede dalli Signori Reformatori del Studio di Padoua, per relatione delli tre à ciò deputati, cioè, del Reuer. P. Inquisitore, del Circ. Secretario del Senato Lorenzo Massa, & di D. Fabio Paolini, Dottore Lettor publico, che nel Trattato de Subreptione Rescriptorum di D. Io. Bapt. Leonellio Bartholino Iureconsulto, non ui è cosa contra le leggi, & è degno di stampa, concedono licentia, che possi esser stampato in questa Città.

Dat. die 4. Augusti 1601.

D. Zorzi Foscarini
D. Andrea Gussoni } Capi dell'Illustriss. Conseglio di Dieci.
D. Andrea Minoto

Illustriss. Cons. X. Secretarius
Leonardus Otthobonus.

1601. a 7. Agosto, Registrato in Libro.
Ant. Lauredanus Off. cont. Blasph. Coad. & Sec.

ILLVSTRISSIMO,
Ac Excellentiss. Domino
ASCANIO CORNEO,
CASTILIONIS,
Et Clusij Marchioni, atq; Ciuitatis Acerni Domino,
Domino meo obseruandissimo.

Joan. Baptista Leonellius Bartholinus. I. C. P.

SOlent prudentes patresfamiliàs prouidere suis dilectis filijs aliquem beneuolum, ac potentem protectoré, cuius patrocinio non tantum defendi valeant à maleuolorum insidijs; verum etiam eorum status aliquo bono augeri possit. Quod intelligens ego, id ipsum faciendum mihi esse cogitabam quibusdam meis liberis, quos tenuis mea doctrina, debileq; ingenium studendo pepererunt. Cęterùm à prudenti instituto reuocabat animũ illa multorum hominum pessima, & (vt Vulp. ait) naturalis facilitas ad dissentiendum, qua pleriq; po-

tius impugnant, quàm laudent aliena. Quod si litterarum, optimorumq́; studiorum lucubrationes à maleuolorum linguis nemo tueri potest, haud sanè nimium apertè colligitur, cui vsui sit futura defensio, & dedicatio. Verùm quia inter libros, & liberos non modica reperitur differentia, hinc factum esse puto librorum viris Heroicis dedicationes, ad illum finem institutas, ac ordinatas, vt per eas, aut promulgentur eorum virtutes, merita, ac excellentia; aut manifestetur erga eosdem authoris obseruantia. Mihi hęc omnia animo reuoluenti in eligendo aliquem Excellentem Heroem, cui pręsentem tractatum consecrarem de recepto scribentium more, Tu vnus occurristi Illustriss. ac Excellentiss. Princeps, quem eius fronti pręponerem. Nec alium conuenientiùs poteram, nec debebam eligere, non tamen eo consilio, vt tuas heroicas virtutes vndique notas exaltare audeam; sed vt meam erga te perpetuam obseruantiam, aliquo signo significare valeam. Contemplando enim merita, & virtutes, quas à tuis progenitoribus per quãdam propagationem inspicio te esse consequutum, adeò heroicas intueor, vt apud approbatos authores obseruem nobilissimam familiam tuã originem traxisse à nobilissima ac antiquissima illa Romanorum familia de Cornelijs denominata. Vnde sicut illam apud Historicos legimus fuisse ornatam omni virtutum genere; ita etiam tua eisdem meritis à natiuitate est exaltata. Eò autem est maior excellentia tua Princeps Excellentissime, quò non tantum

tum

tum nobilitate agnationis, verumetiam prçheminétia cognationis apud omnes prçclarissimã esse perspicimus. Quippe qui à nobilissima de Columna familia descendisti, quæ virtutum merita, licet in te ab origine sint eximia, atq; imitatione, & admiratione digna, nihilominus an sint maiora ijs, quę tibi proprio iure debentur, cum Caio Iureconſ. subsisto id definire. Siquidem obseruo non tantum tuorum maiorum te imitatorem, verumetiam summopere studere diuersis heroicis operationibus illos superare. Ad quas non dico exaltandas, sed recensendas, nõ cuiuslibet, sed Ciceronis, aut Demosthenis eloquentia esset necessaria. Vnde cum profitear me doctoré, & non oratorem, nec possum, nec debeo lumen Soli addere. Non omittam tamen, quòd dum componebam hasce meas de Subreptione Rescriptorum lucubrationes, continuò mihi occurrebant tua prudentissima ac doctissima rescripta ad diuersas diuersorum preces, in quibus obseruabam maximum tui ingenij, ac iudicij acumen, maximam prudentiam, maximam sapientiam. Vnde ex his nonnulli facilè consequi poterunt, quod in hoc opusculo desiderari posset. Hęc autem materia ob continuum in rescribendo vsum non tantum est vnicuiq; vtilis, verùm etiam necessaria; in qualibet enim curia, in quolibet tribunali, in omni denique regimine, ac principatu quotidie videmus subditos, ac etiam externos supplicantes, superiores verò rescribentes pro iustitia; sępius autem pro aliqua gratia consequenda. Qua

de re

de re dubitari nequit, hunc librum, tuo fœlicissimo nomine ornatum, ac illustratum, omnibus vtilem, beneuolis magis gratum, maleuolis deniq; minus odiosum fore. Multa possem hic addere, quędam tamen alibi conuenientius referam. Omnia autem, summa etiam modestia tuę Illustriss. ac Excellentiss. Dominationis admonet vt sileam, quę sicut tacita sincerę virtutis meditatione gaudere solet; ita multò libentiùs in heroicis actionibus se exercet, quàm earum laudes audire velit. Reliquũ est, humanissime Princeps, vt hoc opusculum ea hilari fronte accipias, qua aliquando inter famulos tuos me recepisti. Interim rogo, atque anxiè postulo, vt non ægrè feras, quòd me tibi addictissimum, ac deditissimum hoc minimo, quo tamen possum, signo, attestor, & profiteor, atq; in tuorum famulorum albo descriptum iamdiu conseruari velis. Hoc votum nostri summa laboris habet. Atque pro certo scias, ob collata beneficia, ac maximas animi dotes, quibus in dies magis elucescis, me nunc esse, & facturum nominis tui, donec vixero, semper studiosissimum, &c. Vale.

INDEX QVAESTIONVM PRAESENTIS OPERIS.

ius. Felin. in c. ex tenore, nu. 5. cum plur. sequen. & in c. inter cæteras. nu. 7. ferè in fi. cum plur. sequen. eod. de rescript.

XV. Quæst. de diuersitate opinionum circa propositam materiam, Doct. in d. l. præscriptione, & in d. c. super litteris.

XVI. Quæst. de imit. Principis, Alber. in d. suo dictionario in verb. imitatio.

XVII. Quæst. de iurisdictione Iudicis delegati vigore rescripti subreptitij. Feli. in d. c. super litteris. num. 41. & sequen. ibid. Dec. nu. 16. & sequen. & Marant. in suo Specul. part. 4. distinct. 8.

XVIII. Quæst. de exequut. rescript. Feli. & Dec. in c. sanè, il primo, de officio iudicis delegati. Henric. Boic in c. de cætero, de senten. & re iudi. & ibid. Feli. c. quærenti, & ibi Doct. eod. de offi. iud. deleg.

FINIS.

INDEX QVAESTIONVM, ET ARTICVLORVM.

QVÆSTIO QVARTA.

De præcibus, & supplicationibus rescriptorum. Art. 23.

QVÆSTIO QVINTA.

De subreptione rescriptorum in communi. Artic. 10.

5 Qualiter

5 Qualiter subreptio committatur ex parte negotij, ibidem, & c. super eo, de cohabi. cleric.
6 Qualiter subreptio committatur ex parte circunstantiarum, & accidentium, can. occidit. 23. q. 8.
7 Qualiter subreptio committatur i vno rescripto, respectu alterius. c. cæterũ, & c. ex parte, il 2. eod. de rescript.
8 An quælibet omissio, vel commissio subreptitia vitiet rescriptum, c. fi. 14. q. 6. c. & si quæstiones, de simon. c. 3. de fide instrum.
9 Quid commune habeant subreptiones cuiuslibet rescripti.
10 An, & quomodo subreptio euitari valeat ꝑ opposita, vel alia via.

QVÆSTIO SEXTA.

De Subreptione Rescriptorum ad lites. Artic. 10.

1 AN subreptio rescripti ad lites committatur ex parte citationis, facit §. finalis, institut. de pœn. temer. litig.
2 An rescriptum subreptitium, vel eius supplicatio perpetuet actionẽ. l. 2. C. q̃n libellus Princ. &c.
3 An in præcibus sit facienda mentio de litis pendentia, & eius instãtia. c. cum dilecta, c. ex parte, il 3. eod. de rescript.
4 An in medio litis liceat supplicare fine periculo subreptionis, authen. in medio litis &c.
5 An tacere aliquã partem processus inducat subreptionem. idem quod in 3. articulo.
6 An committatur subreptio, si rescriptum impetretur à diuersis, vel ad diuersos superiores. ca. ex tenore. eod.
7 An liceat supplicare ad lites incertas, & quomodo in tali supplicatione committatur subreptio. c. fi. & ibi glo. eod.
8 An in supplicatione ad obtinendã dilationem instantiæ, vel alterius rei cõmittatur subreptio, faciunt etiam notata in l. properandum. C. de iudic.
9 An in supplicatione sit facienda mentio non solùm de pendentia litis, sed etiã de qualitate, & circunstantijs illius. Not. quòd in 3. articulo.
10 An supplicatio ad rescriptum differat à libello C. quando libell. Princ. dat.

QVÆSTIO SEPTIMA.

De Subreptione Rescriptorum ad gratias. Artic. 10.

1 AN rescripta ad gratiam sint etiam ad iustitiam. c. postulasti, eod. de rescript.
2 An, & quomodo euitetur subreptio in impetratione beneficij Ecclesiastici c. nõ potest. c. si pro Clericis, de præben. in 6. c. ad aures, eod. de rescript.
3 An in impetratione alicuius beneficij ecclesiastici sit facienda mẽtio de patrimonio supplicantis. c. si pauper. de pręben. in 6. cap. tuis, eod.
4 Quid narrari debeat ad obtinendam gratiam in causa criminali, ne sit subreptitia. d. can. nec damnosa. 25. q. 2.
5 Quid narrari debeat ad obtinendam gratiam in causa ciuili, vt inde euitetur subreptio. ca. cum olim. de re iudi. l. causas, vel lites. C. de transact.
6 Quid narrari debeat ad obtinendam refirmam, in causa feudi, vel emphitheusis. l. 3. C. de fund. patrimo. lib. 11.
7 An quæ dicta sunt ad euitandam subreptionem, sint seruanda, siue rescriptum lædat, siue non.
8 Quid obseruari debeat ad euitandam subreptionem pro impetratione cuiuscunque alterius gratiæ. c.

tiæ.c. & si quæstiones. §. cum in accipientis, de simon.

9 An, & quando quis habeat ius in re, vel ad rem. c. ex parte, & c. in his, & ibi glo. de priuil. c. 4. de cō firma.

10 An idem sit seruandum in impetratione rescripti ad gratiam, tā in faciendo, quàm in omittendo, facit c. quod super, de fid. instru.

QVÆSTIO OCTAVA.

De latitudine falsitatis. Artic. 8.

1 AN delicta habeant latitudinem, & gradus. c. vnum horariū, dist. 25. can. 1. de pœnit. d. 5.

2 Vnde latitudo delictorū oriatur. ca. licèt, & ibi glo. de crimi. falsi. & d. ca. 1.

3 Qualis sit delictorum, & falsitatis latitudo, & qūo cognoscatur.

4 An detur falsitas ex parte rei. §. in fraudem, institut. quibus ex cau. manumitt. &c.

5 An falsitas ex parte rei sit eiusdē qualitatis cum falsitate ex parte personæ illam committentis. d. ca. super litteris. & l. 2. C. de rescind. vendi.

6 An, & quomodo rescripta dicantur subreptitia aliquando in totum, aliquando pro parte. idem. c. super litteris.

7 An, & quādo falsitas ex parte rei remoueat rescribentem ad ita rescribendum, ibid.

8 An sit idem vti rescripto subreptitio, & subreptionem committere, c. penul. de crimi. fals.

QVÆSTIO NONA.

De dolo, quo committitur subreptio. Artic. 6.

1 QVotuplex sit dolus, l. 1. ff. de dol.

2 Quando dolus com mittatur, glo. ad c. plerique. 14. q. 3.

3 Quomodo dolus distinguatur à culpa, l. magna. ff. de verb. signif. l. culpa, ff. de reg. iu.

4 Qualis sit effectus ipsius doli. c. 2. in fi. de his quæ fiunt à maiori parte capituli.

5 An dolus semper accuset, idem quod supra in 3. art.

6 Quomodo dolus probetur. l. dolum. C. de dolo.

QVÆSTIO DECIMA.

De ignorantia, qua committitur subreptio. Artic. 11.

1 QVotuplex sit ignorantia. ca. quamuis, dist. 38. c. pen. §. fi. & ibi glo. 1. q. 4. glo. summę eiusdem distinct.

2 Ignorantia an sit bona, vel mala. ca. 1. d. dist. 38. l. nec supina, ff. de iur. & fact. ignor.

3 An ignorantia sit naturalis, Philosophus 1. diuino. in princ.

4 An ignorans dicatur contradicere. l. in eo iure, ferè in fi. ff. de rit. nupt.

5 Qualis sit effectus ignorantiæ. l. regula. ff. de iur. & fact. ignor.

6 An ignorantia excuset. D. Tho. 1. 2. q. 76. art. 3.

7 Qualis sit excusatio ignorantiæ. D. Tho. ibid. art. 4.

8 Circa q̄ materiā ignorantia excuset. c. ignorātia, de regul. iur. in 6.

9 An, & quomodo ignorantia excuset in materia rescriptorum, ead. regul.

10 An, & quomodo ignorantia, & simplicitas sint eadem. cap. excellentissimus. 11. q. 3.

11 Quomodo ignorantia probetur. c. nulli, de elect. in 6.

QVÆSTIO XI.

De rescripto continente vnum, vel plura capita. Art. 7.

1 AN sit eadem ratio, si rescriptũ cõtineat unum, vel plura capita. c. contingit, de fid. instrum.

2 An rescriptum continẽs plura capita, si in vno teneat, vel non eiusdem iuris, sit censendnm in altero. l. tabernam. l. pictoris, & l. seiæ, ff. de fund. instruct.

3 An series cuiuslibet capitis prædicti rescripti realiter non narrata, vel aliter, quàm oportebat, uitiet illud in totũ, vel pro parte. ibid.

4 An circumstantiæ cuiuslibet facti sint narrandæ. l. quintus Mutius, ff. de aur. & arg. cap. 1. de pœnit. dist. 5.

5 An sicut sunt plura capita in præcibus narrãda; ita etiam sint plures series facti.

6 An sit eadem ratio de serie facti quoad lites, & de serie facti quoad gratiam.

7 An subreptio euitari valeat per aliquam clausulam, ita quod rescriptum teneat, & valeat.

QVÆSTIO XII.

De exceptionibus aduersus rescriptum subreptitium. Art. 5.

1 AN, & quomodo exceptio subreptionis opponi valeat. c. 2. de ordi. cognit.

2 Quando exceptio subreptionis opponi valeat, cap. pastoralis. de exceptio.

3 An exceptio subreptionis suspendat iudicis iurisdictionem. l. 2. C. si con. ius.

4 An contra iudicem istum possint opponi aliæ exceptiones vltra prædictam, & quænam illæ sint. c. olim, de except.

5 Qualis sit effectus exceptionum, de quibus diximus supra l. 2. ff. de except.

QVÆSTIO XIII.

De probationibus exceptionum. Artic. 5.

1 AN exceptiones, de quibus supra, probari debeant. l. 1. ff. de exceptionibus, iuncta l. qui accusare, C. de eden.

2 A quo sint probandæ prædictæ exceptiones. l. in exceptionibus, ff. de probatio.

3 Quomodo sit probanda exceptio subreptionis. c. cum Iohannes, de fid. instrum.

4 Qualis debeat esse probatio prædictarum exceptionum. facit l. 1. C. de probatio.

5 Quando circa huiusmodi exceptiones, & earum probationes sit pronunciandum.

QVÆSTIO XIIII.

De pœna subreptionis, & eam committentis. Art. 10.

1 AN rescripta subreptitia sint nulla. l. non dubium, C. de legibus.

2 An rescripta subreptitia sint nulla ipso iure. Doct. in d. l.

3 An nullitas rescriptorum, de qua supra, sit pęna, Doct. in ead. lege.

4 An impetrans rescripta subreptitia modis prædictis, possit puniri alia pœna vltra pœnam nullitatis. l. respiciendũ. §. fi. ff. de pęn.

5 Qualis sit ista alia pœna. l. vt facta, ff. eod. de pœn.

6 An ad pœnas prædictas imponendas semper requiratur dolus. d. l. vt facta, post prin.

7 An rescripta reperiãtur nulla alia via, quàm via subreptionis. c. licèt ad regimen, de crimi. fals.

8 An eadem pœna imponi valeat ob di-

QVÆSTIO XV.

De diuersitate opinionum circa materiam propositam. Art. 7.

QVÆSTIO XVI.

De imitatione superioris rescribentis. Artic. 6.

QVÆSTIO XVII.

De iurisdictione Iudicis dati per rescriptum subreptitium. Art. 6.

QVÆSTIO XVIII. & vltima.

De executione rescripti. Art. 20.

3 An ex-

FINIS.

INDEX RERVM MAGIS NOTABILIVM,

Quæ in præſenti opere continentur.

Ciuilis

E

Impe-

L

Index rerum Notabilium.

Modus

Præ-

Q

R

Subrepti-

FINIS.

Errata Corrigenda.

Quæſt.1. art.1. col.3. in fi.nu. lege,in.;ead.q. art.13.col.4.notandum,lege, notandus. Quæſt.2.in princ.quo,lege,qua. Quæſt.3.art.5.in princ.ſecunda,lege, prima. ead.q.art.14.in fi.ſumus dicturi.lege,diximus. Quæſt.4.art.2.in fi. minimè:lege,omninò.ead.q.art.8.in prin.conſtituto:lege,conſulto.ead.q.art. 9.poſt prin.iam.lege,eam.eadem q.art.10.colum 2.alicuius.lege,alias etiam. eadem q.art.11.in fi.remittendum, lege, recurrendum. ead.q.art.12.colum.2. in fi.Orfalius:lege,Omphalius. ead.q.art.16.col.2.promittitur,lege,permittitur. eadem q. art.18.col.1.vtrique, lege vtriuſque. ead.q.art.20.col.2.4.lege, quatuor. ibidem cur.lege, cap. Quæſt.5.art.1.in princ.q.2.lege, q.3.eadem q. art.5.poſt princ.verè, lege, vera.eadem q.art.6.poſt principium. d.1.lege, d. part. Quæſt.6.art.6.poſt princip.quod circa modum.lege,quam.eadem q.art. 2.in fi.obſeruare.lege,obſeruaſſe. eadem q.art.4.ante finem: explicauimus ſupra,dele.ſupra. Quæſt.7.art.4.ante finem: qualitates omiſſæ: lege,qualitatis. Quæſt.8.art.1.col.1.cum eam:lege,cum cauſa. Quæſt.9.art.3.ferè in fi.illam culpam:lege,culpa. Quæſt.10.art.4.in prin.ipſe tenet.lege, ipſa. Quæſt.11.in deſcriptione vltimi articuli per aliquã cauſam.lege, per aliquam clauſulam. eadem q.art.2.in prin.totam mentionem.lege venditionem. eadem q.art.2.colum.3.aliquid connexionem.lege aliquam. Quæſt.14.art.3.in prin.vt præſupponitur,dele.vt Quæſt.15.art.3.ante finem: ſecundum ius approbarem,lege, approbaret. Queſt.18.art.5.in fi.ideò in præcedenti.lege,in preſenti.eadem q. art.7.in princ.eius videtur. lege, videatur. ead. q. art.16.in fi.cum habeamus, dele.cum.

QVAESTIO PRIMA.

De præmißis ad intelligentiam propositæ materiæ. Art. 14.

DOCTRINÆ de subreptione, & obreptione rescriptorum operam daturum prius præmittere oportet intelligentiam quorundam terminorum, iuxta l. 1. ff. de iusti. & iur. l. 1. ff. si cert. pet. l. 1. ff. de dolo. Instit. ca. de iu. ca. in princ. & insti. ciuil. de iustitia, in princip. cum vulg. siquidem terminis ignotis impossibile est rei propositæ distinctam sibi cõparare cognitionem, & propterea dicebat Philosophus, in sciẽtijs particularibus pręmittẽdum esse quid, & quia. Qua de re circa propositam materiam uidendum est uidelicet.

Primò, Quid sit Rescriptum.

Secundò, Quid sit Rescriptum obreptitium, & subreptitium.

Tertiò. Quomodo ista duo rescripta inter se differant.

Quartò, Quid sit veritas.

Quintò, Quid sit falsitas.

Sextò, Quid sit mendacium.

Septimò, Quomodo falsitas, & mendacium inter se differant.

Octauò, Quid sit simulatio, & fictio.

Nonò, Quomodo simulatio, & fictio differant à falso, & mendacio.

Decimò, Quid sit fraus, dolus, culpa, & malitia.

Vndecimò, Quid sit ignorantia.

Duodecimò, Quid sit simplicitas.

Decimotertiò, Quomodo termini isti cognoscantur.

Decimoquartò, An ex cognitione istorum terminorum cognoscatur subreptio, & obreptio.

Quid sit Rescriptum. Art. 1.

REscriptum si secundum uocis significationem cõsideretur, à rescribẽdo videtur denominatum, vnde sicut ille qui alicui rescribit, aliquando ex persona publica, & aliquando à priuata, ita quoque rescriptum duplex reperitur, publicũ videlicet, & priuatum. Quamuis autem subreptio in utroque aliquando committatur, intentio tamen nostra in præsenti tractatu est pertractare de subreptione, quæ committitur in rescripto publico, licèt eius cognitione cognoscatur etiam subreptio rescripti priuati; Hoc pręmisso non est vlterius ignorandum, quod Doct. super rub. de rescript. diuersas adnotant de eo descriptiones, unde Abb. ibidem dicit Rescriptum accipi posse dupliciter, videlicet generaliter, & sic compræhendit etiam priuilegium, & beneficium principis; & strictè, atque ita rescriptum est id, quod Princeps scribit ad iuris obseruantiam. Hæc doctrina non videtur vndique satisfacere, cum per eam habeamus solùm quid sit rescriptum in specie. Atque hac fortasse de causa Bero. in eadem rubr. nu. 2. videtur congruentius illud descri-

pſiſſe, dum dixit, quod reſcriptum generaliter ſumptum eſt id, quod Princeps ſupplicanti reſcribendo reſpondet. Alij verò doctores laborant circa declarationem doctrinæ Abb. vt eſt Dec. & Feli. & cum, (ſecũdum Logicos præſertim) clariſſimum ſit quamlibet rem diuerſimo de poſſe diſcribi, atque quamlibet etiam deſcriptionem poſſe defendi, ac impugnari ob diuerſas cauſas, ac reſpectus, ideò in præſenti non intendo examinare quænã definitio, ſeu Reſcripti deſcriptio ſit magis congrua, ſed ſolùm poſtquã diximus aliquid ad mentem aliorum, breuiter nũc adnotemus quid proprio iudicio ſit tenendum. Publicum igitur reſcriptum in genere ſumptum nil aliud uidetur eſſe, niſi quædam humana ordinatio ſingularis, clara, vtilis, iuſta, & poſſibilis, facta, & conceſſa ab habente iuriſdictionem ob bonum principaliter priuatum, & aliquando publicum ſuper propria materia, & cum legitima cauſa ad inſtantiam alicuius, vel motu proprio obligans in ſuo genere ad eius obſeruantiam &c. Iudicaui hanc definitionem eſſe dicto Reſcripto aſſignandam ea potiſſimum ratione, quia reſcriptum imitatur legem, ut adnotant doct. ſuper d. rub. vbi præcipuè Fel. nu. 1. 2. Et propterea ſicut ad legem requiruntur cauſæ, & circunſtantię D. Tho. 1. 2. q. 90. ca. erit. diſt. 4. ca. nõ debet, de conſanguin. &c. ita etiam hoc idem videtur dicendum de reſcrip. &c. Vnde dixi Primò, humana ordinatio &c. quia ẽt lex eſt quædã humana ordinatio, vt vltra D. Tho. in d. q. art. 1. Sot. lib. de iuſt. q. 1. ar. 1. Secũdò, dixi ſingularis, ad differentiam legis, quæ ſemper debet eſſe communis, d. ca. erit. l. 1. 2. ff. de ll. Doct. cõiter in rubr. de conſti. Tertiò, dixi, clara, vtilis, iuſta, & poſſibilis, quia in hoc conuenit cũ lege iuxta d. cano. erit. & ca. non debet, arg. l. quæ de tota, cũ ibi adnot. ff. de rei vendic. Quartò, dixi facta, & cõceſſa ab habente iuriſdictionẽ &c. ad differentiam reſcripti priuati &c. Quintò, dixi ob bonũ priuatũ & aliquando publicũ, quia Princeps reſcribit aliquando in pęnam, & aliquando in commoditatem alicuius, iuxta §. ſed & quod, Inſtit. de iure naturali & c. l. 1. ff. de conſtitut. princ. & ſic reſcriptum dicitur factum aliquando ad unum, & aliqñ ad alium finem de præd. Sextò, dixi principaliter, quia reductiuè ſemper debet reſpicere bonum cõmune, iuxta ea, quæ nos docent Doctor. & præcipuè Abb. in ca. de multa, de præben. &c. Septimò, dixi ſuper propria materia, & cũ legitima cauſa, qm̃ docet Caiet. in ſua Summa in verb. lex iniuſta. Et id deſumpſit à D. Thom. 1. 2. q. 96. art. 4. quod lex dicitur iuſta, & reſpectiuè iniuſta, aliquando à materia, aliquando à fine, aliquando à forma, & aliquando ab authore, unde hoc idem puto dicendum de reſcripto &c. Octauò, dixi ad inſtantiã alicuius, uel motu proprio, quia ita legimus in iure, ca. ſi motu proprio, cum ſequ. de præben. nu. 6. & ibi Doct. Nonò, dixi obligãs in ſuo genere &c. qa ſicut lex in ſuo genere oĩno obligat. D. Tho. in d. q. 96. ar. 4. tex. et Doc. cõmuniter ſuper c. 1. de conſtit. ita quoque hoc idem eſt dicendum de reſcript. in caſu ſuo, cum faciat ius, ut ſuprà diximus, & clarius infra dicemus; vnde meritò &c.

Quid sit Rescriptum obreptitium, & subreptitium. Ar. 2.

OBseruando quæ in iure habentur in materia de Rescriptis, quãtum tamen facit ad articulum propositum, talis de eis debet adnotari distinctio, ut rescriptorum quædam teneant, & ualeant, quædam verò sint nulla. Hęc autẽ rursus ita subdiuiduntur, ut quædam dicantur nulla, quia annullantur à lege ob falsitatem in illorum impetratione commissam, l. 2. cum omnibus seqq. C. si cont. ius. Quędam verò sunt nulla, quia à lege prohibetur ne concedantur, l. nec damnosa, & l. rescripta, C. de preci. Impe. &c. De quibus omnibus infra suo loco dicemus. Ex qua distinctione puto inferendum, Rescriptum subreptitium, & obreptitium nil aliud videri esse, nisi illud, in cuius impetratione, uel concessione esset commissa aliqua falsitas, uidelicet in occultando uerum, uel in dicendo mendacium, iuxta c. 1. de falso, & c. quisquis, 11. q. 3. cõtra quam descriptionẽ primo facit tex. in c. ne q̃s arbitretur, 22. q. 2. vbi legimus, aliud esse falsũ dicere, & aliud tacere uerũ, ergo &c. Secundo sicut rescriptum obreptitiũ vr̃ differre à subreptitio, ita quoque duæ erant assignadæ descriptiones &c. Tertio supra in præcedẽti art. descriptum fuit rescriptũ in genere, unde descriptio prędicta debebat conuenire cuilibet speciei, quia genus secũdum Logicos addita ei differentia constituit speciem &c. In contrarium tamen puto esse respondendũ, q̃d videlicet d. descriptio sit congrua ea potissimum ratione, quia ponderando singula iura, in quibus agitur de d. subreptione, semper apparet illam committi tacẽdo uerum, vel dicendo falsum, & mendacium; Vnde hac conclusione posita, respondendo nunc ad obiecta dicimus ad primũ, quod si considerentur prædicti duo actus secundum propriam eorum naturam, sine dubio obiectio est uera, & concludit: sed si considerentur ratione finis, & intentionis occultantis ueritatem, uel dicentis mendacium, tunc secus est dicendum. Et hac de causa dicit D. Augus. in ca. sup. in descriptione adducto, quod uterq; dicitur reus, quia, qui ueritatem occultat, nõ vult prodesse, & qui dicit mendacium nocere desiderat: atque Turrecre. & alij super d. ca. ne quis, distinguit diuersa mendacia, & sic demonstrat quando sit peccatum mortale, & quando non. Ad secundum uerò respondetur, istud argumentum presupponere prædicta duo rescripta, sed an hoc sit uerum infra artic. seq. dicemus. Cæterũ admisso quòd inter se differant, nihilominus in intentione impetrantium dicentur conuenire, ut apparebit ex infra dicendis, & etiam supra adnotauimus, & propterea obiectio non uidetur obstare. Ad tertium denique dicimus, q̃ prædicta descriptio rescripti in genere sumpti, sine controuersia conuenit omnibus rescriptis habentibus debita requisita ad legitimũ rescriptum, quę qualia sint, cognoscitur ex dicta descriptione, sed si aliquod rescriptum reperiatur, in quo dicta requisita, uel alterum eorum desideretur, licèt quoad apparentiam, & quoad factum illud omnino detur, & existat, quoad dispositionem tamen iuris secùs

est dicendum ad similitudinem legis iniustæ. At quoniam rescripta subreptitia de iure non tenent, ut infra suo loco demonstrabimus, ideò non est inconueniens si prædicta descriptio non conueniat rescriptis subreptitijs, cum non entis nullæ sint qualitates, iuri. vulg.

An, & quomodo rescriptum subreptitium differat à rescripto obreptitio.

Art. 3.

Ut prius aliorum dicta breuiter hic referam, ideò Abb. super ca. cum dilecta, nu 7. eod. de rescript. adnotat ad mentem Innoc. quòd litteræ subreptitiæ tunc dicantur, quando falso expresso, uel ueritate suppressa fuerint impetratæ. Obreptitiæ uerò dicuntur illæ quæ per inuolutionem verborum ironicè, uel callidè loquendo effugiunt deliberatam conscientiam Principis, tunc enim dolo dicuntur impetratæ. Hæc differentia non uidetur undique satisfacere: quia rescriptũ dolo impetratum non uidetur continere aliquid falsitatis, & sic iuxta tex. in d. cap. super litteris, eod. non posset dici subreptitium, vel obreptitium, cum aliud sit aliquid esse nullum ob dolum, & aliud ob falsum: istę enim duæ causæ sine controuersia annullant aliquando actum, quamuis separatæ fuerint. De dolo probat tex. in ca. sedes, in fi. cum cap. seq. eod. & in ca. ad nostram, de empt. & facit totus tit. ff. & C. de dolo. De falso uerò probat tex. in d. ca. super litteris. vers. inter alios autem, & ibi Doct. An autem hoc sit absolutè uerum, infra suo loco demonstrabimus. Bero. super d. cap. super litteris, nu. 1. & 2. in 1. & 2. lect. longo discursu demonstrat quomodo posset saluari hæc opinio, ꝙ videlicet ista duo rescripta inter se differant. Quæ quamuis sit communis, ut de ea testatur idem Bero. lo. cita. & Menoch. lib. 2. de arbitr. iudi. Cas. 201. nu. 9. dicit illã esse etiam magis communem, siquidem ultra authoritatem Innoc. super d. ca. cum dilecta, nu. 3. posset confirmari per l. si idem, C. de Codicillis. Nihilominus altera opinio, & sic negatiua semper mihi magis placuit, prout eam confirmat uerã etiam Menoch. in d. Casu nu. 10. cum seq. Quamuis autem plura media adducat ad id demonstrandum, illa tamen potissimum ratione videtur probari, quod utrũque rescriptum nullius dicitur esse effectus, cum clarissimum sit apud omnes professores, quod illa, quæ ad inuicem distinguuntur, debeant quoq; diuersos producere effectus, si quis autem plura cupiat videre de quęstione ista uideat loca, ut sup. citata, & pręcipuè Menoch. à d. nu. 9. vsque ad nu. 22. atque nouissimè Mascard. in suo tract. de probat. cõclus. 1123. cum iuxta propositum institutum sit satis ista tantum adnotasse.

Quid sit veritas. Ar. 4.

Veritas diuersimodè reperitur à Doct. definita, vnde Christophorum, Iauell. in sua Philosophia Christiana tract. 2. part. 8. ca. 2. col. 5. refert plures definitiones, atque illam approbat, quæ est D. Augustini dicentis veritatem esse similitudinem sui principij sine ulla dissimili-

similitudine. Alberic. in suo dictio. in verbo, veritas, adnot. ad mentem glo. super Authen. de instrum. cautel. in prin. in ver. imitatio. Veritatem humanam esse notitiam certæ rei, maximè per visũ. Philosophi peripatet. dicunt veritatem esse adæquationem rei ad intellectum. Ioã. Alstaing. in suo Lexico, & Zimara in sua tabul. in verbo, veritas. Ex quibus omnibus puto inferendũ, quòd inter intellectum, seu voluntatem nostram, & rem aliquam, reperiatur quædam similitudo, seu adæquatio, quæ notitia, vel virtus dicitur, atque veritas nominatur: unde sicut ista similitudo diuersimodè diuiditur, ita quoque & veritas ipsa, & propter glos. communiter receptam super ca. 3. de regul. iur. adnot. Veritatem aliam esse bonæ vitæ, aliam disciplinæ, & aliam iustitiæ. Ad hoc facit id quod nos docent Summistæ, in verbo, Veritas. Ad hæc accedit etiam, quod sicut homo consideratur dupliciter, videlicet vt persona publica, & vt persona priuata: ita etiam veritas erit duplex, publica videlicet, & priuata, atque successiuè eius quoque definitio. Vnde sicut veritas ista, eiusque definitio est diuersa, ita quoque cognitio de eis diuersimodè habetur, hinc est, ꝙ Mascard. in suo tractat. de probat. conclus. 1403. per tot. docet, quomodo veritas cognosci valeat quando aliter idest via ordinaria cognosci nequeat; hinc est etiam, quòd cum causæ sæpè cõmittãtur cum Clausula, Sola veritate inspecta, &c. prohibetur propterea ordo iudiciarius, Fel. in c. olim, nu. 12. de accusat. Aret. in cons. 84. num. 1. vers. sed magna. Rom. in cons. 519. nu. 4. & Ias. in l. Iustitia, num. 7. 8. ff. de iust. cum simil. Sed contra istas descriptiones vnũ summopere obstat, quòd videlicet non veritas, sed opinio sit omnino sequẽda, l. is qui putat, ff. de acqu. hered. vbi legimus plus esse in opinione, quàm in veritate; hoc idem probat etiam tex. in ca. nuper, de Biga. vnde meritò &c. Cæterùm, tali obiectione non obstante, videtur de iure illud omnino tenendum, quod sicut veritas est adæquatio, uel similitudo rei ad intellectum, uel uolũtatem, ita etiam in actu exequendi semper illa sit sequenda: atque id vlterius confirmatur per §. si quis rem suam, Instit. de lega. & per ca. veritate, distinctio. 8. Ad obiectum autem plura essent adnotanda, ut congruum cognoscatur illius responsum, cum sine controuersia nonnulli dentur casus, in quibus attenditur opinio, in nonnullis uerò alijs attenditur veritas, vt inprimis videri potest apud Doctor. in lo. adduct. & præcipuè Henric. Boic, super d. c. nuper, ubi distinguendo demonstrat quid iuris de ista difficultate, & Doct. communiter super l. Barbarius, ff. de off. pręt. De qua quidem re quoniam etiam infra aliquid sumus dicturi, ideò sit satis hoc in præsenti adnotasse.

Quid sit falsitas. Art. 5.

QVoniam cõtrariorum eadem est disciplina l. 1. ff. de his qui sunt sui, uel alie. iur. §. 1. Instit. eod. §. 1. insti. Ca. de iur. perso. cũ simil. ideò ex cognitione ueritatis cognoscitur quoque quid sit falsitas, siquidem sicut veritas est similitudo rei ad intellectum, uel uoluntatem, ut suprà diximus, ita quoque falsitas nil aliud uidetur esse, nisi dissimilitudo rei ad intellectum, uel uoluntatem,

in tex.

in tex. autem Authen. de instru. cautel. in princ. in verb. imitatio, describitur falsitas, quòd sit veritatis imitatio, uel veritatis mutatio, ut ibidem declarat glo. & adnotat Barto. quæ descriptio posset confirmari per l. quid sit falsum, ff. ad l. Corneliam de fals. Hostiens. in summa eiusdem tit. in princ. iudicauit addendum esse ad istam descriptioné ex certa scientia: cum nemo de falso puniri debeat, nisi illud dolo fuerit commissum, l. 1. ff. eod. Ioan. de Ana. super rubr. de falso, nu. 2. facit tex. in l. si quis obrepserit, ff. eod. & probat Clar. in sua pract. crimi. §. falsum, vers. excusatur autem, cum seq. quæ Hostiens. opinio quamuis sit admodum probabilis, si tamen esset omnino sequenda, ob eandem rationem etiam ad descriptionem veritatis similis clausula addi deberet. Cæterum defendendo Hostiensem, & sustinendo etiam oppositum dicerem ego ad mentem D. Bonauenturæ secundo Sententiarum, distin 37. art. 2. q. 3. quòd tam veritas, quam falsitas sub duplici respectu describi possent, videlicet naturaliter, & moraliter primo: modo sicut veritas est adæquatio, uel similitudo rei ad intellectum, seu uoluntatem, ita quoque falsitas est inadæquatio, seu dissimilitudo rei ad prædictas potétias, uel ut uno uerbo dicam cum tex. in d. Authen. falsitas est ueritatis imitatio, seu mutatio, ut dicit glo. uel immutatio, ut dicit Bar. At secúdo mó ueritas est adęquatio, uel similitudo prędicta cum intentione uirtuosè uiuendi. Falsitas uerò erit dicta inadæquatio, uel dissimilitudo, seu dictæ veritatis mutatio, cum intentione decipiendi, & fallendi; hinc est, quòd sicut ex descriptione veritatis plura inferuntur, ut suprà adnotauimus, ita quoq; ex descreptione falsitatis quędam illis opposita cognoscuntur.

Quid sit mendacium. Art. 6.

Describitur mendacium in ca. Beatus Paulus, §. ille ergo, 22. q. 2. quod sit falsa vocis significatio cum uoluntate fallendi; hoc idem approbat glos. super l. de ætate, §. si cum esset, in uerb. mendacij, ff. de interrogat. Put. in suo tract. de Sindica. in uerbo, Tortura, cap. 5. nu. 3. atque Summistæ in uerb. mendacium, in prin. Quæ quidem definitio ad mentem Ioan. de Turrecre. super ca. is autem, d. cau. & q. ad 1. non uidetur undique congrua, ea præsertim ratione, quia aliquando quis loquitur uerum, & credit esse falsum, & propterea talis oratio nó uidetur falsa. Secúdo, médaciũ opponitur ueritati, at qm̃ oppositio ista non solum consistit in uerbis, sed ét in factis, ergo idem quod supra. Tertio, pót quis aliquid proferre, & affirmare contra ueritaté absque uoluntate fallédi, ergo talis oratio non erit falsa. His, & similibus non obstantibus, in contrarium est omnino respondendum, quòd uidelicet dicta definitio sit congrua, atque ultra auctoritates supra relatas demonstratur adhuc ea ratione, quia cum mendacium in præsenti consideretur moraliter, ideò necessario in eius definitione requiritur uoluntas, si quidem dicebat D. Augustinus 15. q. 1. in prin. peccatum, & mendacium in tantum esse peccatum, in quantum sit uoluntariũ, cum à voluntate mereamur, & demereamur, sicuti nos docet Philosophus in Ethicis. Qua de re dicitur

tur primo in d. definitione, falsa significatio loco generis, dr secundo cũ volũtate fallẽdi, loco propriæ differentiæ, & cum vulgaris sit apud Logicos Cõclusio, quòd vna, & eadem res possit diuersa definitione definiri, ex quo definitio multiplex reperitur, ideò non oportet vlterius procedere. Cæterum ad maiorem istius definitionis dilucidationem non erit inutile respondere etiam ad obiecta; Inprimis tamen præmittere debemus ad mentem Turrecrematæ lo. cita. & D. Thom. 2. 2. q. 110. art. 1. quod mendacium cõsideratur dupliciter, videlicet materialiter, & formaliter, primo modo cõmittitur mẽdacium quando illa vocis significatio nõ correspondet rei significatæ: at secundo modo illud committitur, quando quis dicit aliquid cum intentione fallendi; posset addi tertio illud committi aliqñ materialiter, & formaliter simul; hinc est, quòd mendacium triplex reperitur, uidelicet materialiter tantum, formaliter solum, atq; vtroq; modo. Et sic ni fallor, intelligimus definitionem mẽdacij, ut supra traditam. Hoc præmisso, dicimus ad primum argumentum, quòd illud continet mendacium materialiter tantum cõsideratum, dicta uerò definitio demonstrat vtrumq;, idest materiale, & formale simul. Ad secundum respondetur, quòd per terminũ vocis duo possumus intelligere, vt adnotat ibidem Turrecremata, primum vt est signum alicuius rei, & sic largè: secundũ, id quod est proprium eius significatum, & sic strictè. Vnde in d. definitione accepta fuit vox primo modo, & sic largè: in obiectione verò secundo modo, & ita strictè, & propterea nõ obstat. Ad tertium non oportet specialiter respõdere, cum eius solutio habeatur ex iam dictis, & præcipuè ad primum, &c. Ex quibus inferri debet primo, mendacium esse peccatum contra naturam. Socin. sen. in cons. 15. num. 15. in fi. & 16. uol. 1. Secundo, cum in dicta definitione dicatur, cum voluntate fallendi, ideò dolus uidetur de intrinseca ratione huius, hoc tamen non videtur verum, per ea quę legimus in c. primum, 22. quęst. 2. voluntas enim fallendi posset ordinari, & dirigi ad diuersum finem, vt infra suo loco dicemus, meritò &c.

Quomodo falsitas, & mendacium inter se differant. Articulo 7.

QVoniam mendacium de eius intrinseca ratione opponitur veritati, vt cõstat per deducta, videtur inde inferendum, illud idem esse cum falsitate, cum vtrumq; dicat defectũ veritatis; Cæterum tali argumento non obstante, contrarium nos docent Theologi, ꝙ videlicet mendacium, & falsum, & addendo periurium, differunt inter se, vt adnotat Ioan. Alstaing. in suo Lexico, in verb. falsitas. Hanc autem differentiam desumũt à definitione cuiuslibet termini, siquidem sicut mendacium est falsa vocis significatio cum voluntate fallẽdi, vt diximus, & falsitas est inadæquatio rei ad intellectum, vt vltra supra allegata docet etiam D. Bonauentura d. lib. 2. Sententiarum distinct. 37. ar. 2. quęstione 3. Et sic sunt definitiones omnino diuersæ, ita quoque oportet asserere prædictos terminos esse similiter inter Se diuersos. Cõfirmatur:

tur: quia voluntas committendi falsum non est de intrinseca ratione illius, vt probat tex. in d. cap. super litteris, Et ibi Docto. eo. de rescript. & propterea legimus à iure statutum aliquem non posse puniri de falso, nisi dolo illud commiserit, vt diximus supra, & nouissimè probat Mascard. in d. suo tract. de probat. conclus. 739. nu. 12. Cum ibi adduct. secus autem est dicendum de mendacio, de cuius intrinseca ratione dicitur voluntas, vt constat ex eius definitione, & propterea legimus mendacem simpliciter aliquando puniri, l. de ętate §. si cum esset, ff. de interroga. actio. l. fi. ff. de rei vendica. & ibi Doct. Felin. in c. cęterum, num. 28. & seq. de iudi. Bertazol. in consil. 470. lib. 2. Rolan. à Vall. consil. 88. vol. 4. & per ampliat. & limita. hoc idem docet Gabriel. in suis conclus. tit. de acquir. poss. conclus. 5. Sed de hac re infra suo loco dicemus. Vnde stante hac conclusione uera, non obstat modo, quod supra in contrarium est adductum, quia ad id respõdetur, quòd sine controuersia mendacium, & falsum in aliquo conueniunt, & propterea dicunt ijdem Theologi, omne mẽdacium esse falsum, cum contineat, & dicat mutationem veritatis, sed nõ omne falsum est mendacium, quia de intrinseca ratione falsi non est uoluntas fallendi, ut constat ex deductis etiam in præcedentibus articulis. Qua de re, vt uno uerbo omnia concludam, termini isti conueniunt materialiter, differunt verò formaliter considerati.

Quid sit simulatio, & fictio. Art. 8.

Ictio describitur ab Alciato in suo tractat. de præsumpt. in princ. num. 1. quòd sit legis aduersus veritatẽ in re possibili ex iusta causa dispositio. Dicitur enim legis dispositio, quia ab homine induci non potest, ut dicit iste Doctor; an autem hoc sit verum, aliorum sit iudicium, quia testator disponendo de rebus suis, cur est quòd non possit aliquid fingere, & insuper disponere? Illud idem videtur dicendum de contrahentibus. Diffinitur ẽt alijs modis, ut videri põt apud Menoch. in suo tract. de præsumpt. lib. 1. præsumpt. 8. nu. 1. cum pluribus seq. & ante eũ Ias. in l. si is qui pro empt. nu. 168. ff. pro empt. Et cum secũdum omnes, fictio denotet id, quod assumitur contra veritatem, ideo merito quidem Christus in Euangelio assumpsit habitum peregrini contra ueritatem, & finxit se longiùs ire, & propterea fingere nõ est semper peccatum, imò aliqñ bonũ, exemplo ipsius Christi, & probat text. & ibi Doct. in c. afferte, & in cap. nonne, de pręsumpt. Si quis autem plura uidere cupiat, uideat Doct. in cita. lo. Et ita per hæc intelligimus iuxta propositum institutũ quid sit fictio. Sequitur modo, ut breuiter uideamus quid sit simulatio, quæ si accipiatur pro eo quod est contra veritatem, esset idem cũ fictione; Cæterum si nomen est diuersum, erit & diuersæ naturæ, l. si idem, C. de Codicillis, & propterea simulatio iuxta tot. tit. C. plus ualet quod agitur, quàm quòd simulatè concipitur, semper uidetur denotare malum, hinc est quòd cõtractus simula-

simulatus cognita simulatione non ualet, nec tenet, vt passim nos docent Doct. loquentes de simulatione contractus, & nouissimè de eo plenè multa nos docet Menoch. in d. tract. de præsumpt. lib. 3. præsumptio. 122. per tot. Vnde differentia inter fictionem, et simulationem illa videtur esse, ut fictio fiat, & sit ordinata aliquando ad bonum, & aliquando ad malum: simulatio uerò semper uidetur ordinata ad malũ, & propterea Ioseph. Lud. in sua cõclus. 51. per tot. & Corn. in cons. 4. uolum. 1. docent signa, quibus simulatio cognoscatur. Becci. uerò in cons. 52. docet illud idem de donatione. Quę simulatio fit, & committitur de contractu ad contractum, de re ad rem, de persona ad personam, & de contractu ad eundem contractum, modo tamen diuerso, glo. super l. contra l. ff. de ll. & super ca. pen. 14. q. 3. Ex quibus omnibus puto concludendum, simulationé, & fictionem nil aliud esse, quàm actum, quo aliquid fit, vel dicitur contra ueritatem, & propterea impropriè simulatio dicitur falsitas, Bal. in l. si non uerum. C. de dona. inter vi. & vxo. facit tex. in l. & qui, C. de distract. pign. & hoc est omnino notãdum, cum faciat ad intelligẽtiam statutorũ, ut dicit Bal. lo. cita. Licèt autem hic quædam alia adduci possent, si quid tamen ulteriùs desideretur, quod pertineat ad institutum propositum, in sequenti art. adnotabitur, &c.

Quomodo fictio, & simulatio differant à falso, & mendacio.
Artic. 9.

AD intelligentiam istius articuli præmittendum esse puto, quòd mendaciũ, & falsum de intrinseca eorum ratione sunt mala, atque vltra ea, quæ supra diximus, id demonstratur etiam illa ratione, quia cum mendacium, & falsum sint priuationes ueri, sequitur, ut cognoscantur per ipsam ueritatem tanquam per habitum sibi oppositum iuxta doctrinam Zimaræ in suo Theore. 56. per tot. Veritas igitur cum sit quidã habitus ad mentem D. Tho. 2. 2. q. 109. art. 1. dupliciter consideratur. Primò, pro eo, secundum quod aliquid dicitur uerum, & sic ueritas est obiectum uirtutis, & nõ ipsa uirtus, & dicitur æqualitas rei ad intellectum. Secundò, accipitur pro eo, secundum quod aliquis dicitur uerax, & sic est uirtus, & opponitur mendacio, & propterea sicut ueritas accipitur aliquando naturaliter, & materialiter, & aliquando moraliter, & formaliter; ita etiam hoc idem est dicendum de mendacio, & de falso, quod erit propterea aliquando vitium intellectus, & aliquando uitium uolũtatis. Hinc intelligimus l. error facti, & ibi Doct. C. de iuris, & fac. igno atque cognoscimus, quomodo mendaciũ sit de intrinseca ratione malum, cum dicat priuationem ueritatis, & ad hoc facit tex. & ibi glo. in c. & si Christus, de iureiur. hoc tamen limita: quia reperitur aliquando contra, aliquando præter legem Dei, & sic erit aliquãdo peccatum mortale, & aliquando ueniale iuxta tradita à Ioh. de Turrecre. in cap. primum. 22. q. 2. His præmissis dicimus ad articulum propositũ, quod falsum, & mendacium differunt à fictione, & simulatione, quia fictio, & simulatio sunt aliquando bonæ, iuxta ea, quæ supra diximus in præcedenti artic. secùs fal-

sum, & mendacium, quæ semper sunt mala: & propterea docet D. Tho.2.2.q.111.art.1.quòd non omne, quod fingimus, dicitur mendacium, tunc enim mendacium esset quando res ficta nihil significaret; vnde si simulatio, & fictio referantur ad aliquam significationem, non esset mendacium, sed figura ueritatis, hinc datur figuratiua loquutio, & Christus non dixit mendacium, quando finxit se longiùs ire, ex quo composuit motũ suum ad iter. Qua de re cum per hæc habeamus ni fallor quomodo fictio, & simulatio differant à mendacio, & falso, inde inferri potest ad practicam, quòd ob mendacium aliquando quis priuatur sua possessione, iuxta l.fi. ff. de rei uẽdic. cum alijs per nos adductis supra art.3. ferè in fi. Aliquãdo uerò punitur alijs modis iuxta l. contra negantem, C. ad l. Aquil. authen. contra qui. C. de non nume. pecu. authen. Item possessor. C. qui potio. in pigno. Et in d.lo. Docto. cum simil. Item punitur ipse mendax aliquando ciuiliter, & aliquãdo criminaliter secundum qualitatem casus contingentis: at ob fictionẽ, & simulationem totum oppositum aliquando contingit, quando uidelicet illæ reperirentur ordinatæ ad honestum finem, exemplo ipsius Christi, ut Theologi nos docent, & presertim D.Tho.lo.cita. at si prædicta fictio, & simulatio coincidant cum falso, & mendacio, atque sint ordinatæ ad damnũ proximi, & ad malum, tam prædicta de mendacio, & falso, quàm alia similia, uerificantur etiam de simulatione, & fictione. Et ita per hæc habemus, ni fallor, intelligentiam articuli propositi.

Quid sit fraus, dolus, culpa, & Malitia. *Artic.* 10.

Icut mendacium, & falsitas in aliquo conueniunt, & in aliquo differunt, vt diximus supra art.7. Ita quoq; hoc idem est dicendum de fraude, & dolo, & propterea D.Tho.2.2.q.55.art.5. adnotat fraudem committi factis, dolum uerò factis, & uerbis. Hinc est, quòd Summistę in Verbo, Fraus, dicunt dolum malum esse fraudem, sed non è contra. Hinc est etiam, quòd fraus committitur aliquando de persona ad personam, aliquando de re ad rem, aliquando de contractu ad contractum, & aliquando de modo ad modum, iuxta glo. super d.l. contra legem, ff. de ll. & super cap. plerique, 14. quæst. 3. & Summistę in d. uerbo, fraus. Ex quibus puto inferendum, quòd cum fraus, & dolus solùm factis, & uerbis inter se differant modis prædictis, consequenter in reliquis uidẽtur conuenire, & propterea diffinito dolo uidetur etiã definita fraus, & cum I. C. in l.1. ff. de dolo dicat dolum alium esse bonum, & alium malum, ideò iuxta eius institutum dicit, quòd dolus malus est omnis calliditas, fallacia, & macchinatio ad circumueniendum, fallendum, ac decipiendum alterum adhibita. Cui definitioni si addatur factis, & uerbis, erit definitus dolus malus, ut distinguitur à fraude; Si uerò addatur factis tantum, erit definita fraus, ut distinguitur à dolo. Cæterùm contra hanc descriptionẽ summopere obstat unũ, uidelicet, quando quis ob aliquem contractum remaneret grauatus, tunc enim diceretur fraus commissa. §. in fraudẽ, in-

institu.quib.manumit. non li. Confirmatur, quia etiam in non faciendo committitur fraus. l. in fraudē, ff.quæ in fraud.credi. Quæ obiectione nō obstāte idem quod supra est dicendum, & ad obiectum puto ita esse respondendum, quòd fraus duplex in iure reperitur, una enim dicitur, & est expressa, & de ista uidetur intelligenda definitio, ut supra tradita. Altera uerò est præsumpta, & de ista uerificatur obiectio, de qua ultra doctores super l.2.C.de rescind. uendit. uidendus est etiā Mascardus in d.suo tract. de probat.conclus.815.nu.56.cum pluribus seqq. & Menoch.lib.5.de præsumpt.præsumptione 3.num.69. cum seq. Ex ista definitione doli, & fraudis uidetur de iure inferendum, culpam esse quid diuersū ab eis. Culpa enim describitur ab Abb. super c.1.num. 12.versic. sed pro intuitu terminorum, de commoda. quòd sit deuiatio ab eo, quod bonum est, & per hominum diligentiam prouideri poterat. Quomodo autē culpa differat à dolo, copiosè declarat Menoch.in d. præsumpt. 3. num.124. cum pluribus seq. Vnde ne sim aliorum simplex relator, ideò ad eum me remitto, cum in præsenti sit satis, talem differentiam cognosci ex definitione cuiuslibet termini; & propterea ulteriùs procedendo reliquum est modo, ut breuiter uideamus quid sit malitia, & quomodo à prædictis distinguatur. Quamuis autem Summistæ in uerb. malitia, nos doceant illam denotare priuationem, & propterea ab ea quis denominatur malus, atq; tripliciter accipiatur, quia aliquando denotat habitum uitiosum, aliquando electionem mali, & aliquando culpā, atq; hoc idem doceat etiā D.Tho. 1.2. quæst. 78. artic.1. Ad tertium Quantum tamen facit ad rem propositam, malitia idem uidetur esse cum dolo. Bald. in l. quæ fortuitis, num.5.C.de pigno.act. Et propterea ibidem iste doctor describit dolum per malitiam, dum dicit, quòd dolus est malitia in alterius damnum prorumpens. Et addendo dicit ulterius illam reperiri aliquando ante contractum, aliquando in contractu, & aliquando post contractum; hinc intelligimus quomodo homo dicatur peccare ex malitia, de qua plura nos docet D.Thom. in tota d.quęst.78. Et ibi Caieta. Atque ista sint satis quoad propositū articulum attinet.

Quid sit ignorantia. *Art.* 11.

Vlgaris est cōclusio etiā in iure, quod quę habēt plura significata, priùs distingui debeant, ut intelligatur id, de quo est habendus sermo.l.1.ff.de dol.l.1.ff.si cert. pet. Hinc est, quòd in proposito articulo oportet priùs distinguere terminum istū cum plura significet. Ignorantia igitur ad mentem doctorum, & præcipuè Gabriel Biel. 2.sentent.distinct.22.quæst.2. Consideratur aliquādo in oppositione ad scientiam, & sic alia dicitur positiuè, alia uerò negatiuè. Primo modo alio noīe dicitur error, quia assentit, uel dissentit quis rei, cuius est oppositum. At secundo modo aliquando negat sciētiam in subiecto tam apto, quam inepto ad illā. Aliquando uerò negat eandem sciētiam in subiecto apto ad eam. Secūdo consideratur ignorantia in ordine ad obiectum, & sic alia est iuris, alia uerò facti, iuxta tot.tit. ff.& C.

de iur. & fact. igno. Et quemadmodum ulteriùs ius est multiplex atq; factum cõsideratur in se quoad pręcedentia, concomitantia, & subsequentia; ita quoq; ignorantia eisdẽ modis subdiuidi dẽt. Rursus ignorantia cõsideratur tertio modo in respectu ad uoluntatem, & sic alia est affectata, & crassa, alia inuincibilis, & alia probabilis, & erronea iuxta c. fin. de constitu. in 6. ca. Apostolicæ, de cler. excommun. administr. D. Thom. 1. 2. quęst. 76. art. 3. & Nauar. in cons. 1. q. 1. eod. de consti. Quarto deniq; cõsideratur ignorantia in ordine ad malum, & peccatum, & sic alia est præcedens, alia concomitans, alia subsequens illud, prædictas distinct. docet etiam Iohan. Alstaing. in d. suo Lexicon, in verb. ignorantia, qui addit quintam diuisionem, cõsiderando eam in respectu ad bonum; & propterea alia dicitur bona, alia verò mala, siquidem nos tenemur quarundam rerum habere scientiam, quarundam verò ignorãtiam. Quę omnia habẽtur ẽt apud Summistas in uerb. ignorantia. Ex quibus puto inferendum, primo quod ignorantia in suo genere dicat priuationẽ scientiæ, in specie verò esset addenda differentia secundum qualitatẽ speciei. Lõgum autem esset assignare definitionem cuiuslibet speciei. Vnde studendo breuitati puto non esse necessariũ singulas descriptiones adnotare, sed satis sit hoc unum obseruare, quod ignorantia iuris, uel facti, de qua principaliter est agendum, nil aliud sit, nisi priuatio scientiæ talis iuris, vel facti. Secundo inferendum est in præsenti non esse agendum de qualibet ignorantia, sed ea tantum quæ dicitur iuris, vel facti, atque erit probabilis, seu inuincibilis, vel erronea. Qua de re cum per hæc habeamus quid erat adnotandum pro solutione præsentis articuli: ideò nõ oportet vlteriùs procedere.

Quid sit simplicitas. *Art.* 12.

NOn recedendo à conclusione vt supra adnotata, dicimus vna cum Theologis, simplicitatem aliquando significare rem nullam penitus habentem compositionem, & propterea Deus est summa simplicitas; aliquando verò denotare virtutem, quæ opponitur dolositati, & propterea est amplectenda. Card. Zabarel. in Clem. 2. num. 5. de pœnit. & remiss. Abb. in c. veritatis, num. 1. de iure iur. & Summist. in verb. simplicitas. De qua legimus in Euengelio. Estote simplices sicut Columbæ. Altera verò reperitur simplicitas, quæ opponitur discretioni, & ista est de iure damnata, vt vltra adducta probat glos. super cap. fi. distinct. 39. & super cap. si cupis. 16. quęst. 1. Ex quibus infertur, quòd sicut simplicitas est multiplex, ita quoque diuersimodè esset definienda. Vnde in proposita materia accipi debet, vt est uirtus, & propterea æquiperatur ignorantiæ probabilis, de qua diximus supra, quia per vtramque quis excusatur, ut infra suo loco dicemus. Hinc intelligimus unde sit, quòd simplicitas dicatur legibus amica, §. cæterũ, versic. sed simplicitatem, Insti. de legi. agna. success. Est etiam amica ueritati, & propterea in iudicio summario causæ cognosci debent simpliciter. Clem. Sæpè, & ibi doct. de verb. signif. Et cum simplicitas æquiperetur ignorãtię, (vt diximus,) hinc

hinc intelligimus etiam text. in ca. sciendum, de pœnit. distinct. 2. Atque cum factū simpliciter dicatur esse sine malitia, l. 1. C. de ædili. actio. sequitur inde, quod sicut quis præsumitur in dubio bene operari, l. meritò, ff. pro soc. ca. fi. de presūpt. cum vulga. Ita quoque præsumitur simpliciter agere, & propterea bene, & simpliciter æquiperantur, cū simplicitas sit uirtus, ut diximus, cō sequenter est etiam bona, & in dubio præsumptio est pro ea. Ex quibus omnibus concludi debet simplicitatem ita posse definiri, ut sit actus, quo homo simpliciter aliquid faciat, &c.

Quomodo termini isti cognoscantur. Art. 13.

Vlgaris est propositio, quòd cognitio vniuersalis semper præcedere debeat, Instit. canonica de iure canonico, in princ. §. 1. institu. de iusti. cum simil. Vnde ad cognitionem propositi atticuli est prius animaduertendum, quòd cum contrariorum eadem sit cognitio, l. 1. ff. de his qui sunt sui, vel alie. iu. institu. eod. in prin. & in tit. de tutel. similiter in prin. Docto. in rubr. ff. de acquir. poss. ubi præcipuè Soci. iun. num. 30. & seq. Hinc est, quòd prædicti termini cognoscuntur per eorum opposita. Cæterū, ut ad specialia descendamus, rescriptum, eiusq; qualitas cognosci debet per inspectionem scripturæ, in qua illud reperitur ob vulgarem regulam Cancell. Apostolicæ, quòd gratia, vel cō missio non teneat, nisi literis expeditis, de quibus infra suo loco sumus dicturi. Et propterea asserenti se habere rescriptū, non est sibi credendum, nisi illud ostendat. l. 1. C. de manda. Princip. ca. 1. de elect. in extrauag. cōmuni; prout etiam de hoc quoque dicemus infra in quæstione vltima. Secundo rescriptum subreptitiū, & obreptitium cognoscitur per cognitionem ueritatis, falsitatis, & mendacij, cum clari sit iuris per ea, quæ supra adduximus, quod tunc committatur subreptio, & obreptio, quando committitur falsitas, uel mendacium. Cognoscū tur autem termini isti primo cognita definitione eorum, cum ad hunc finem inuenta sit definitio, ut Philosophi nos docēt. Secundo cognito effectu eorum, sicut enim diuersos producunt effectus, ita quoque diuersam dicuntur habere naturā. Et hac de causa, etiam in professione legali inter modos probandi cō numeratur modus ab effectu, ut cæteris omissis plenè de eo pertractat Euerard. in sua Cent. de lo. argum. in lo. ab effectu. Quarto de dolo, fraude, culpa, et malitia est animaduertendum imprimis ad mentem Bal. in l. quæ fortuitis. num. 6. C. de pignor. actio. quod habent plures gradus, & propterea uidetur uerificari tex. in l. dolū, C. de dolo, quòd uidelicet indicijs cognosci ualeāt, aliquādo tamē præsumuntur iuxta tradita ab eod. Bal. in l. leges, la tertia, num. 5. C. de ll. Lucas de Penna in l. quemadmodum. num. 6. C. de Agri. & censit. lib. 11. In casu autē probationis difficile probātur. Menoch. lib. 2. de arbitr. Iudi. cas. 116. num. 21. Et in ca. 208. nu. 35. adnotat modum probandi. Ad hoc accedit c. 1. cum ibi adnotatis, de præsumpt. & Io. And. super ca. scienti, num. 1. 2. 3. & 4. de regu. iu. in 6. Ex quo sequitur esse in arbitrio iudicis, & sic boni uiri, definire quid iu

ris

ris de eorum probatione. Cæterùm in hac difficultate non est omittendum, quòd cum homo secundum eius naturam præsumatur bonus d. l. merito, ff. pro soc. cap. fin. de præsumpt. & Menoch. lib. 5. de presumption. præsumpt. 1. per tot. Et propterea non presumitur delinquere. idem Menoch. ibidem præsumpt. 2. similiter per tot. Hinc est, quòd idem author ibidem præsumpt. 3. adnotat, dolum, fraudem, & culpã non presumi, sed debere probari; atque vlteriùs demõstrat diuersa media, quibus probari ualeat aliquid esse cõmissum dolo, fraude, uel culpa, hoc idem nos docet Mascard. in d. suo tract. de probatio. Siquidẽ in conclu. 467. per tot. demonstrat, quando culpa præsumatur, & quomodo illa probetur. In conclus. uerò 814. & 815. docet fraudem non præsumi, & quibus medijs illa posset probari. In conclus. deniq; 532. explicat illud idem de dolo, quod diximus de fraude. Vnde cum hęc materia probationis istorum terminorum copiosè habeatur in istis locis, ideo ulterius nũc procedẽdo, Quinto loco oportet uidere, quomodo cognoscatur ignorãtia, et simplicitas, cum isti termini idem significent, ut diximus: sed inprimis illud non est omittẽdum, quod cum ista duo cõsistant in animo, quemadmodũ & scientia, ideo solo iuramento cognosci possint. c. nulli, in fi. de elect. in 6. Senat. Pedemõt. in sua antiq. decis. 71. nu. 23. 24. 46. cum simil. & nouissime Mascar. in d. suo tract. conclus. 881. per tot. Vlterius uero, licèt ignorantia regulariter præsumatur, c. præsumitur, de reg. iur. in 6. & ibi doct. idẽ Mascar. in d. tract. conclus. 879. in prin. Nihilominus oportet aliquando illam probari, & propterea idẽ Mascard. in cõclus. 880. docet modos illam probãdi. Aliquãdo autem illa omnino uerificatur, & tunc debet probari oppositum, idest scientia, ut docet idẽ doctor in d. concl. 879. per tot. Quæ quidem omnes probationes ex coniecturis desumuntur, quia cum probanda consistant in animo, ut diximus, dicũtur propterea occulta, & successiuè ad coniecturas est recurrendum pro illorum cognitione. l. cõtinuus. §. cum ita, in fi. ff. de uerb. obliga. & cum etiam in utroq; foro aliquãdo de eis cõstare debeat, ideo est adnotãdũ Nauarr. in d. cons. 1. nu. 5. uers. secunda quęst. Vltra prædicta ob æquiperationem ignorantiæ, & simplicitatis est adnotandũ etiam Menoch. lib. 2. de arbitr. iud. cas. 193. 194. & 308. Vbi demõstratur, quid iuris de simplicitate, & qñ aliquid dicatur dictum, uel factum ignorantia. Coniecturæ autem, de quibus diximus supra, quamuis adnotentur à Menoch. & Mascard. in lo. supra ci. regulariter tamen desumi debent à debitis rerum circumstantijs, atque ipsius facti, uel negocij, cum omnis moralis actio ab illis dependeat, ut communiter nos docent Philosophi morales, & probat tex. in c. non satis, dist. 86. & distin. 29. per tot. ca. erit, dist. 4. c. non debet, de consanguinita. Nauar. in suo Manuali cap. 6. & Summist. in uerb. circumstantia. Hinc est, quòd probationes in utroq; foro fieri debent secũdum illas. c. cum causam, & ibi Abb. & alij de testi. l. 3. ff. eod. ca. 1. de pœni. dist. 5. cum simil. Quę quidẽ circũstãtię, ut in eisdem locis legimus, sunt istę, uidelicet, Quis, quid, cur, quando, ubi, qũo, & quibus medijs, de quibus, qm̃ ẽt infra sumus dicturi, ideo ista sint satis.

An ex cognitione istorum terminorum cognoscatur subreptio, & obreptio. Art. 14.

EST vulgaris propositio apud omnes professores, quòd uera cuiuslibet rei cognitio non habeatur, nisi per suas causas, & propterea dicebat Philosophus lib. 1. post. in prin. & 1. Phys. in prin. scire, esse rem per causam cognoscere, hoc idem docent Canonistæ ad gl. Summæ libri Decretal. Hinc est, ꝙ sicut ad art. propositum dicimus subreptionem, & obreptioné tunc committi, quando uidelicet in concessione alicuius rescripti committitur falsitas, & mendacium, & sic à falsitate, & mendacio commisso causatur; ita etiam à cognitione falsitatis, & mendacij presertim cognoscitur præd. subreptio; & vlterius sicut prædicta falsitas, & mendacium committuntur diuersimodè, & propterea subreptio non est unica, ut etiam dicit tex. in d. cap. super litteris, de rescript. Ita quoque à cognitione istius diuersitatis cognoscitur etiam diuersitas subreptionum. Ex quibus puto esse omnino inferendum, quòd ex cognitione prædictorum terminorum sine controuersia cognoscatur etiam præd. subreptio. Confirmatur hoc, quia sicut cessante causa uera, & reali dicitur cessare effectus, c. cum cessante, de appell. & ibi Doct. Tiraq. in suo tract. de cessan. causa. & Salicet. in l. generaliter, num. 2. 3. C. de Epis. & Cler. Atq; per oppositum posita huiusmodi causa ponitur effectus, & propterea passim adnotant Docto. quod ubi uerificatur, uel respectiuè non uerificatur causa, ibi debeat uerificari, uel limitari iuris decisio. l. à Titio, ff. de uerbor. oblig. & nos infra suo loco dicemus. Ita quoque hoc idem uidetur dicendum in articulo proposito, quod uidelicet remota falsitate, & mendacio in concessione rescriptorum, remoueatur etiam d. surreptio, atque dicta falsitate posita in eadé concessione respectiuè considerata, illa similiter ponatur. Vnde his omnibus ita consideratis solutio, & intelligentia istius articuli adeò uidetur clara, ut non sit opus vlterius procedere.

QVAESTIO II.

De Intelligentia Capituli super litteris, de rescript. Art. 3.

POstquam in pręcedenti quæstione adnotauimus multa, ea tamé breuitate, quo id fieri potuit, quæ uidebantur necessaria ad propositæ materiæ intelligentiam, & quoniam ad eundem finem facit etiam summopere intelligentia capituli propositi, ideò post prædictorum explicationem, conuenit modo, vt eiusdem capituli decisionem exponamus, cum sit clauis in utroque iure istius materiæ de subreptione rescriptorum. Et ut more solito distinctè procedamus pro eius cognitione, atque iuxta institutum propositum, satis erit in præsenti quæstione tria breuiter adnotare, uidelicet.

Primò, quæ, & qualis sit intentio canonis latoris in isto capitulo, & quid inde inferatur.

Secundò

Secundò, An decisio, quæ in eo legitur, sit prudenter, & rationabiliter facta.

Tertiò quæ, & quanta sit eiusdem vtilitas.

Quæ, & qualis sit intentio canonis latoris, & quid inde inferatur. Art. 1.

Voniam scire leges, est mentem, & intellectũ earùm tenere. l. scire ll. ff. de ll. cum mens prævaleat uerbis. cap. intelligentia, de uerb. signif. Sebastianus Medic. in suo tract. de ll. & sta. par. 3. q. 16. nu. 9. hinc est, quòd meritò quidem proposuimus pręsentem articulũ. Cum igitur semper in practica illud fuerit uerum, quod in rescriptis diuersimodè cómittatur, prout etiam hodie cõmittitur, subreptio, cum aliquando id contingat dolo, & fraude impetrantis: aliquando uerò simplicitate, & ignorãtia eiusdem; Rursus quòd illa committatur aliquando circa substantiam ipsius negocij, aliquando denique circa aliquod accidens eiusdem, propterea apud antiquos dubitabatur, & diuersi diuersa sentiebant de ualiditate, & nullitate hmói rescriptorum; unde Summus Pontifex Innocen. III. considerans hæc omnia iudicauit expediens esse, definire quid iuris de ista notabili difficultate. Et sic habemus ni fallor, intentionem canonis latoris. Hinc est quòd in toto contextu istius suæ decretalis tria facit. Primò enim refert principales Doctorum opiniones, quæ tunc temporis circa dictam subreptionem reperiebãtur. Secundò, eas distinguendo, & decidendo conciliat. Tertiò admonet iudicem delegatum, & eum docet quid obseruare debeat in executione rescriptorum. Secunda ibi, Nos igitur. Tertia ibi, & sic. Vnde Summa eiusdem capituli, vt omnia breuiter cõprehẽdat, talis uidetur adnotãda, uidelicet. Litteris tacita uetate, uel suggesta falsitate impetratis, siue dolo, siue simplicitate id cõtingat, dicebant quidam eas non ualere, alij uerò tenebant illas ualere de rigore iuris: at Pontifex melius distinguendo definit, iudicem delegatum nullam per eas recipere authoritatem, nisi in cognoscendo de nullitate, si dolo fuerint impetratæ. Si uerò simplicitate, posse procedere solum in forma communi, nisi subreptio fuerit admodum grauis. Et propterea ratio, qua rescribens motus fuit ad rescribendum, debet mouere delegatum in exequendo. Hæc summa licèt non sit ita breuis, ut sunt aliæ ab alijs Doctoribus adnotatæ, magis tamen placet, cum contineat omnia, quæ in d. tex. habentur.

An decisio, quæ in d. cap. legitur, sit prudenter, & rationabiliter facta. Artic. 2.

Icebamus in præcedenti articulo, quòd rescripta aliquãdo impetrantur suggesta falsitate, uel tacita ueritate, dolo, & malitia; aliquando uerò simplicitate, & ignorantia. Vnde dubitabant antiqui, an in quolibet casu huiusmodi rescripta essent reputanda simpliciter nulla, uel potius esset facienda aliqua distinctio inter casum, & casum, Quidam enim putabant, nullam esse adhibendam distinctionem, sed simpliciter omnia huius-

modi

modi reſcripta eſſe nulla, Primò per tex.in cap.ſedes,in fi.eod.de reſcrip. & in l. & ſi ll. C. ſi contra ius &c. Vbi legitur, quòd mendax precator careat penitus impetratis,& cum in utroque caſu precator ſit mendax,meritò &c. Secundo ſicut decretum in rebus minorum per ſubreptionem interpoſitum,dicitur nullũ, l.magis puto. §.fi. ff.de reb.mino. ita quoque hoc idem uidetur dicendum de huiuſmodi reſcriptis. Tertio in quolibet reſcripto ſubintelligitur illa clauſula, ſi preces ueritate nitantur, ca.2.eod. licèt in hoc ſit differentia inter ius ciuile,& canonicum, ut ſuo loco demonſtrauimus. Quæ clauſula ſi in quolibet reſcripto ſubintelligitur,ſequitur idẽ quod ſupra. Quarto tex. in l. 2.C.eod.ſi con. ius,non annullat reſcriptum,ſed dicit iudicem datum debere cognoſcere pro tenore ueritatis,et ſucceſſiuè idem, quod ſupra, uidetur inferendum. Quinto in materia reſcriptorum uerificatur illa propoſitio, quòd in eis attendatur reſcribentis uoluntas; & propterea forma reſcripti diligenter eſt obſeruanda. c.cum dilecta,eod.de reſcript. Et ibi præcipuè Feli.eſt omnino uidendus. Et cum uolũtas iſta ob ſubreptionem non pręſumatur,meritò &c.Sexto, Qui tenetur ad aliquid,illud non faciendo præſumitur malitiosè agere, Maſcard. in ſuo tract. de probat. concluſ. 532. num. 24. Roman. in conſ. 191.num.2. & Crauet.in conſil. 162.num. 15. at impetrantes reſcripta debent narrare ueritatem cum ſuis circunſtantijs.c. 1.de præſumpt.& ibi Doct. quod cum non ſit factum, ut præſupponitur, ergo idem quod ſupra eſt dicẽdum. His & ſimilibus non obſtantibus in contrarium fuit reſpõſum per ſummum Pont. in præſenti decretali, ita uidelicet, quod ſi reſcripta tacita ueritate,uel ſuggeſta falſitate fuerint dolo, & malitia impetrata,tũc impetrans carere debeat penitus impetratis; Si uerò ſimplicitate,& ignorantia impetrata fuerint,ualebunt in forma communi; niſi tamen ſubreptio fuerit admodum grauis, quia tunc nullo modo ualebunt,ſicuti prima; idque ſtatutum fuit. Primo,quia ſicut iura iuribus debent concordari, cap.cum expediat. de elect. in 6. l. 1.C. de inoffi. do.ita quoque hoc idem erat obſeruandum de opinionibus diuerſis, quæ circa ſubreptionem reſcriptorum reperiebantur, Vnde meritò &c.Secundo ſicut qui peccat,debet puniri,can.in his, & ibi glo.diſtin. 11.can.2.1.q.7.cap.fraternitatis, & ibi Nauar. 12.q.2.l.legis uirtus. ff. de ll. l. non dubium, & ibi Doct. C. eod. ita etiam qui magis peccat,magis puniri debet; & propterea in puniendo non ſolùm cõſideranda ſunt ipſamet delicta, ſed eorum quoque circunſtantiæ. c. ſicut,de homicidio.c. 1.de pœnitentia,diſtin. 5.l.reſpiciẽdum, & l.aut facta.ff.de pœn. At quoniam qui obtinet prędicta reſcripta dolo,& malitia,magis peccat eo,qui illa impetrat ſimplicitate, & ignorãtia,ideò magis debet puniri; & propterea idem, quod ſupra eſt dicendum. Tertio eſt vulgaris iuris propoſitio,ꝙ ex facto ius oriatur,l.ſi ex plagijs. §.in cliuo. ff. ad leg. Aquil. l.ut reſponſum.C.de tranſact. Gigas in conſ. 1.in prin. At impetrare prædicta reſcripta dolo,& malitia,eſt factum omnino diuerſum a facto illa impetrandi ſimplicitate, & ignorantia;ergo inſuper diuerſa fieri de-

ri debebat iuris decisio. Quæ quidē omnia confirmantur vera, respondendo ad obiecta. Vnde dicimus ad primum, quòd licèt precator in dictis rescriptis sit mendax in quolibet casu, nō est tamen talis eodem modo, ut cōstat ex deductis; & propterea dicto proposito, mēdax precator &c. non verificatur indifferēter in quolibet casu, sed solū in certo, & specifico, vt demonstrabimus infra suo loco. Hinc est, quòd prædicta iura quoad istam propositionē attinet, videntur intelligenda specificè, non autem genericè. Ad secundum verò respondetur, quòd sicut rescriptum, & decretum differunt inter se plusquam specie; ita quoque nullitas eorum videtur habere diuersam rationem; per decretum enim acquiritur ius in re; per rescriptum vero aliquando in re, & aliquando ad rem. c. si is cui, cum c. seq. de præben. in 6. Siquidem decretum sapit naturam sentētiæ, iuxta tradita per docto. super rubri. de senten. & reiudi. At rescriptum si fuerit iustitiæ, est ordinatū ad sententiā, meritò &c. Ad tertiū dicim⁹ imprimis dubium esse, an illa clausula, si preces veritate nitantur, subintelligatur in quolibet rescripto, vt demōstrabimus infra suo loco: sed quomodocunq; intelligatur, inde tamen inferri nequit, decisionem præsentis decretalis esse minùs rationabilem, cū solùm respiciat merita causæ, & sic non videtur obstare. Ad quartum non oportet specialiter respondere, quia cum secūdū docto. non solùm canones, occasio ne istius legis, contrariantur iuri ciuili, sed etiam inter se, atque leges quoque in hoc adinuicem non cōueniunt. Vnde de huiusmodi controuersia, & respectiuè concordantia, quoniam infra non in vnico loco sumus dicturi, ideo in præsenti non videtur necessarium vlterius procedere. Et propterea ad quintum argumentū respōdetur, quòd licèt quodlibet rescriptum dependeat à voluntate rescribentis, ut in eo dicitur, quoniam tamen voluntas illius debet esse regulata iure, & ratione, vt infra in proprio loco demonstrabimus, ideo ita diuersa debet esse, sicut diuersæ reperiuntur suppplicationes, atque modi supplicandi; & propterea argumentum non videtur obstare. Ad sextum deniq; dicimus, quòd quamuis qui tacet veritatem, vel suggerit falsitatem, sit in culpa, non tamen semper est in dolo, vt diximus supra, & clariùs infra sumus dicturi. Vnde textus in d. c. 1. de præsumpt. regulariter verificatur de culpa, & non de dolo, cum dolus non præsumatur, ut nouissimè docet Mascard. in suo tract. de probatio. conclus. 532. & Menoch. in d. tract. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 3. nume. 14. & sequen. & propterea ibi per discursū declaratur, & demonstratur, quomodo dolus cognoscatur, & probetur, & successiuè, qua via d. regula, de culpa, amplietur, & limitetur. Quibus omnibus argumentis, ut supra solutis vera, et clara remanet decisio præsentis capituli.

Quæ, & quanta sit vtilitas eiusdem capituli. Art. 3.

B maximam rescriptorum frequentiā, & vsum oportet asserere, propositā decretalem esse in sua propria materia admodum utilem, cū rescripta impetrentur singulis diebus, atque in illorum impetratione sæpissi-

ſæpiſſimè committitur etiam ſurreptio, ideo imprimis hæc deciſio eſt omnino adnotanda, ex quo per eam cognoſcimus, an, et quando reſcripta ſubreptitia ſint nulla, ſeu valida in totum, vel pro parte quoad vtrumq; forum, iuxta doctrinam Nauarr. in conſil. 2. de offi. delega. cum quoad vtrumque forum dubitetur aliquando de eorum validitate. Hinc eſt, quòd decretalis iſta reputatur, vt diximus, clauis totius iſtius materię de ſubreptione, & cũ reſcriptum, compromiſſum, & mã datum habeant originem, & efficaciam ab eodem fonte, ideſt à voluntate reſcribẽtis, compromittentis, & mandantis, hinc eſt, quòd ſecundo loco eſt vtilis hæc eadẽ deciſio, quia ſicut reſcriptum efficitur ſubreptitium modis illis, qui in iſta decretali habentur, ita etiam compromiſſum, & mandatum poſſunt reputari nulla eiſdem modis. Et ratio eſt, quia ſicut in omnibus iſtis verificatur illa vulgaris regula, quòd fines mandati diligenter cuſtodiantur, l. diligenter. ff. mandati. c. cum dilecta, eod. de reſcript. l. cum mandati. C. eod. mãdati, ita quoq; uerificantur prædicti modi cõmittẽdi falſum. l. ſi cum dies, §. compromiſſo, ff. de arbitr. §. illud quoque, Inſtitu. manda. l. ſi remunerandi, §. rei turpis. ff. eod. cũ ſimil. merito &c. Tertio eſt vtilis eadem deciſio, quia ſicut reſcriptum ſubreptitium, dolo impetratum, æquiperatur aliquando cũ reſcripto ſubreptitio ſimplicitate obtento, quando uidelicet illa ſubreptio eſſet grauis, ut dicit textus in verſ. Si vero, ita etiam fraus ex propoſito æquiperatur cum fraude contingente re ipſa; & læſio re ipſa contingens deceptioni doloſæ æquiperatur. Cagnol. in l. 2. nu. 11. C. de reſcind. vend. l. ſi quis cum aliter, ff. de uerb. oblig. De qua quidẽ ęquiperatione cũ pertractent doct. in d. locis, & præcipuè ſuper d. l. ſi quis cum aliter, vbi præſertim Iaſ. ideo ſit ſatis id tantum in præſenti adnotaſſe. Quarto eſt vtilis eadẽ deciſio, ſiquidẽ ſicut ſubreptio cõmittitur in reſcriptis modis prædictis, ita etiam teſtis eiſdem modis poteſt falſum deponere; & propterea ſicut non ſemper eadem pœna imponitur impetrãtibus prædicta reſcripta, ita quoq; teſtis non ſemper eadem pœna debet puniri. iux. l. qui falſo. ff. de teſti. l. eos qui. ff. ad ad leg. Cornel. de falſo, c. nihilominus, 3. q. 3. Gabriel. in conſ. 42. nu. 7. uol 1. & Ruin. in conſ. 54. num. 5. uol. 4. cum ſimil. Repugnat enim iuri, & rationi, teſtem eadem pœna puniri, ſi committat falſum ſimplicitate, quemadmodum ſi illud commiſiſſet dolo. Hinc intelligitur c. 1. de falſo, cum aliud ſit deponere falſum, & aliud illud deponere potius uno, quam altero modo. Quinto eſt ſummopere utilis eadem deciſio, quia ſicut dolus, & ſimplicitas producunt diuerſos effectus circa dicta reſcripta ſubreptitia; ita quoque ſimiles effectus debent producere circa reliqua delicta, cum illa eiſdem modis commitantur; atque hac de cauſa adnotatur à criminaliſtis, quòd in iudicio criminali oportet deducere, ut non ſolùm conſtet de delicto commiſſo, ſed etiam de dolo, & ſcientia, quibus illud dicitur cõmiſſum. Ægid. Boſſ. in ſua pract. crimi. tit. de delict. in princ. Et num. 3. Clar. in ſua ſimili practica. §. fin. quæſt. 31. uerſic. ſcienter, & doloſè; Et propterea in libello accuſatorio apponuntur etiam de ſtilo hæc uerba, uidelicet, ſcienter, &

dolosè &c.ut uideri potest in practica Angeli, qui illa doctè declarat declarando dictum libellum, atque ad eum habentur ibidem per doct. notabiles additiones; quæ quidem qualitas scientiæ, & doli est notabilis effectus, si quidem si probata fuerit, delinquens debet puniri pœna ordinaria, ut doct. isti nos docent. Hinc est etiam, quòd criminalistæ adnotant ulteriùs, quamlibet iustã credulitatem ipsius deilnquẽtis excusare eum à dolo, & sic à pœna, Clar. in d. pract. & §. q. 60. uersic. & generaliter scias, & est communis opinio, de qua attestatur Boer. in sua decis. 168 nu. 11. Confirmatur, quia in delictis probationes debẽt esse luce meridiana clariores. l. fin. C. de probatio. Licèt id definire sit in arbitrio iudicis, Menoch. lib. 2. de arbitr. iudi. casu 279. Idque ea ratione requiritur, quia semper præsumitur bonũ, & interpretatio est facienda in meliorem partem, Io. de Amicis cons. 84. num. 4. & 5. cũ sequen. facit l. penul. ff. de pœn. Idque contingit, quia delicta non præsumuntur, Gabr. in suis conclus. tit. de malefi. conclus. 2. per tot. Duen. in sua regu. 194. & nouissimè Menoch. lib. 5. de præsumpt. præsump. 1. & 2. per tot. & ita ad prædicta facit etiam hęc nostra decretalis. Sexto est utilis hæc eadem decisio; siquidẽ quemadmodum Sum. Põt. iudicauit expediens esse per rationes, præsertim in præcedenti articulo adductas, conciliare ad inuicem doctorum opiniones circa materiam subreptionis rescriptorum inter se contrarias, ita quoque hoc idem fieri conuenit in qualibet alia materia habente similiter opiniones ad inuicem contrarias, seu diuersas. Hinc adnotant docto. opinionem conciliantem esse attendẽdam, & in iudicando sequendam, Hippol. Rimin. in prin. tit. Institu. de donatio. num. 13. Gabr. in cons. 86. nu. 10. uolum. 2. & ante eum Socin. in cons. 112. col. 3. uol. 1. Idq; confirmatur uerum per rationem supra in præcedenti articulo adductam. De qua quidem opinionum cõciliatione, quoniam infra suo loco sumus ulteriùs dicturi, ideo sit satis id in præsenti adnotasse. Vltimo est utilis hęc decisio, quia sicut princeps debet moueri ad rescribendũ, uel ad rescriptum denegandum aliqua legitima ratione, ita etiam ipse delegatus eadem, uel alia simili ratione debet moueri ad illud exequendum, uel non exequendum, argumento cap. in causis, ubi Abb. & alij de re iudi. Hinc est, quòd inferiores debent in suis actionibus superiorem imitari, & propterea talis est populus, qualis est Princeps. §. 1. & ibi glo. Insti. cano. de uita, & honesta. cleric. De qua re cum similiter infra simus dicturi, ideò non oportet ulterius procedere.

QVAESTIO III.

De qualitate Rescriptorum. Art. 15.

POstquam in præcedẽtibus quæstionibus adnotauimus, atque explicauimus multa, quę erant omnino necessaria pro distincta cognitione propositæ materiæ, conuenit modo, vt uideamus naturam, & qualitatem eiusdem. Ad cuius intelligentiam,

tiam uidetur etiam expediens hãc naturam, & qualitatem adnotare de reſcriptis in communi; & propterea, meritò quidem in præſenti proponitur hæc quæſtio, in qua uidendum eſt, videlicet.

Primo, An, & quomodo reſcripta diuidantur.

Secundo, An omnia reſcripta differant inter ſe una differentia.

Tertio, An reſcripta ad lites, & ad gratias inter ſe differant, & quo modo.

Quarto, An primum, & ſecundum reſcriptum differant inter ſe, & quomodo.

Quinto, An per reſcriptum acquiratur aliquod ius.

Sexto, An omnia reſcripta ſint eiuſdem formæ.

Septimo, An omnia reſcripta ſint eiuſdem intelligentiæ, & interpretationis.

Octauo, An omnia reſcripta ſint eiuſdem uirtutis, & executionis.

Nono, An omnia reſcripta ſint realia, uel perſonalia.

Decimo, An omnia reſcripta impetrari ualeant pro alio ſine mandato.

Vndecimo, An ius per reſcriptum acquiſitum, ſit ſeruandum in utroque foro.

Duodecimo, An reſcripto poſſit derogari, uel abrogari.

Decimotertio, An validitas reſcripti dependeat ab expeditione litterarum.

Decimoquarto, An reſcripta ſint communia utrique parti.

Decimoquinto, An reſcripta ſint perpetua.

An, & quomodo Reſcripta diuidantur. Art. 1.

Eſcripta publica nõn eſſe diuidenda, ea ratione demonſtrari poteſt, quia omnia dependent ab habente iuriſdictionem, ut diximus, ſupra q. 1. art. 1. Vnde ſicut iuriſdictio eſt vnica, ita quoque reſcriptum debet reputari unum, cum ab uno non proueniat, niſi unum. Zimara in ſuis Theorematibus theor. 12. per tot. Sed in cõtrarium eſt omnino de iure reſpondẽdum, cum in iure diuerſa habeamus loca, in quibus diuerſa explicantur Reſcriptorum genera, vt infra dicemus. Nec obſtat ratio ex aduerſo adducta, q a illa propoſitio, ab vno non prouenit &c. eſt diminuta, cũ integraliter ita ſe habeat; Ab uno, in quantum unum, non prouenit niſi unum; ut ibidem declarat iſte Doctor. At in caſu noſtro princeps uigore iuriſdictionis concedendo diuerſa reſcripta, non ſemper eodẽ modo ſe habet, ut apparebit ex infra dicendis. Qua de re deueniendo ad illorum diuiſionem, Primo conſiderantur reſcripta in iure ratione loci, in quo explicantur, & ſic aut id contingit in genere, & de eis pertractatur in tit. de reſcript. lib. 1. decretal. 6. & Clement. Aut in ſpecie, & ſic, aut ratione iudicij, & de eis habetur omnino in tit. de offic. & poteſt. iudi. deleg. dd. librorum. Aut ratione beneficij & ita illa explicantur in tit. de preben. & conceſſ. prebend. eorundem libr. Aut ratione priuilegij, & iſta habentur in tit. de priuileg. dd. librorum. Secundo conſiderantur reſcripta ratione finis, & ita ſicut finis eſt diuerſus, ita etiam diuerſa dantur

tur reſcripta. Hinc eſt, quod quædam conceduntur ad liberandū aliquem ab aliqua pœna, l. nec damnoſa. C. de preci. Imp. quædam ad acquirendum alicui ius aliquod. l. uniuerſa. C. eodem, Et quædam ad aliquid definiendum, & dicuntur reſcripta ad lites. c. plerumque, eodem, de reſcrip. & ita de reliquis. Tertio, conſiderantur reſcripta ratione concedentis, & petentis, & ſic quædam concedūtur motu proprio; quædam uerò ad petitionem alicuius, c. ſi motu proprio. cum ſequen. de præben. in 6. §. ſed multū. Inſtitu. canonica de collatio. Quarto, conſiderantur ratione materiæ, & ſic quædā ſunt ad lites, quædam uerò ad gratias, atque iſtæ due ſpecies copiosè explicātur à Menoch. lib. 2. de arbitr. iudi. caſ. 201. & 202. per tot. Reſcripta enim ad gratiam ex parte materiæ adhuc ſubdiuiduntur, quemadmodum diuiditur gratia, quæ arg. tex. in §. 1. Inſti. cano. de immunita. conſideratur ratione perſonæ, ratione bonorum, ratione loci, & ratione temporis. Quinto, conſiderantur reſcripta ratione formæ; & ſic de eis poteſt dari diſtinctio deſumpta à Clement. 1. de conceſſ. præben. §. per reſcriptum. d. Inſti. de collatio. ubi legimus reſcriptum, unum eſſe ſimplex, aliud ſub conditione, & aliud tempore adiecto. Sexto, conſiderantur reſcripta ratione temporis; & ſic quædam ſunt perpetua, quædam temporalia, cap. 7. de immunitate, de quibus infra dicemus. Septimo, conſiderantur ratione medij, & ſic quędam dicuntur doloſa, quędam uerò ſecùs. cap. ſuper litteris. eod. de reſcripr. de quo diximus ſupra. Octauo, conſiderantur ratione ualiditatis, & ſic quædam ſunt ualida, quædam uerò inualida, & nulla, idque contingit, uel quia à lege prohibentur, d. l. nec damnoſa, uel quoniam per ſubreptionē conceduntur, iuxta d. cap. ſuper litteris. Hæc omnia uolui adnot. quia in quolibet genere eorum ſubreptio committi poteſt, ut apparebit ex infra dicendis.

An omnia reſctipta differant inter ſe vnica differentia.
Artic. 2.

D intelligentiam iſtius articuli conuenit prius præmittere, quòd differentia alia dicitur ſubſtantialis, alia uerò accidentalis, ut nos communiter docent logici. Ex quo ſequitur quòd ſi articulus iſte ueniret intelligendus de differentia ſubſtantiali, illud ſolum uidetur negocium facere, quod aliquando plures aſſignari poſſent cauſæ alicuius reſcripti, & propterea ſicut cauſæ ſunt plures, ita quoque differentia iſta non erit unica. Si uerò ſit intelligendus de altera differentia, & ſic de accidentali, longè plures illæ uidentur eſſe, tum ob pluralitatem accidentium; tum ēt, quoniam Rebuff. in ſua practi. beneficiali in tit. de differen. reſcript. plures explicat, de quibus nos infra in ſequenti articulo dicemus. In contrarium tamen facit potiùs ratio philoſophica, quàm legalis, quia unius rei unica uidetur eſſe cauſa formalis, cuius eſt proprium dare eſſe, l. Iulianus, ff. ad exhiben. Ad obiectum puto ita eſſe reſpondendum, quod uidelicet illud omninò teneat quoad differentias accidētales, ob rationem ſupra ſignatam. Quoad alias uerò imprimis ad

notan-

notandum est in communi, quod rescriptum potest considerari dupliciter, Primo, ratione suæ intrinsecæ naturæ; Secundo, ratione suæ extrinsecæ perfectionis: sicut enim duplex in iure reperitur solemnitas, intrinseca scilicet, & extrinseca, iuxta communiter adnotata per Docto. in l. sciendum, ff. de uerbor. oblig. & propterea aliquando in aliquo actu utraque requiritur, iuxta l. magis puto. ff. de reb. cor. ca. nulli, ubi Docto. de reb. eccles. non alienan. cap. sine except. 12. q. 2. & Doct. in l. non dubium. C. de leg. Ita quoque duplex potest dari differentia: sed quouis modo rescriptum cōsideretur, adhuc causa aliquādo est una, & aliquando sunt plures; & propterea adnotāt Doctores, quòd illa regula, cessante causa cessat effectus, limitatur, quando causæ essent plures. Tiraquel. in expositione d. regulæ, limit. 22. & Euerard. in sua cent. de loc. argumentorum, in loco à cessante ratione legis, nu. 5. Vnde his adnotatis quoniā causa rescripti substantialis, siue fuerit intrinseca, siue extrinseca, siue fuerit una, siue plures, una uidetur reputanda differentia, quia quælibet prædictarum causarum, si plures fuerint, dr̄ partialis, & oēs simul iunctæ dicitur una totalis, & consequenter una erit differentia, quæ doctrina licèt sit communis, si tamen applicata fuerit ad quamlibet distinctionem de rescriptis, ut supra traditam, clarissima, ni fallor, apparebit, eam esse ueram, & uerificari in qualibet specie rescripti; & propterea non oportet vlterius procedere.

An Rescripta ad lites, & ad gratias, differant inter se, & quomodo. Artic. 3.

Voniam omnia rescripta reducuntur ad istas duas species litis, & gratiæ, & propterea Doct. longo discursu de eis pertractant uarijs in locis, ut præsertim uideri potest apud Rebuff. in d. sua practi. benefi. tit. prædicto de differ. rescript. ideò apud eundem Doctorem lo. cit. non solùm legimus illa inter se differre, sed etiam multiplici differentia esse diuersa. Ad hoc facit omne quod diximus in præcedenti articu. Cæterùm ut breuiter adnotemus compēdium huiusmodi differētiarum, dicimus, primam differentiam desumptam esse à nullitate, quia litteræ subreptitiæ ad gratiam sunt nullæ; secùs uerò secundum unam opinionem, litteræ ad lites. Secūda est desumpta à consensu partis, quia litteræ ad gratiā non ualent etiam de consensu partis; secùs uerò si fuerint ad lites. Tertia desumitur à mentione facienda, quia priuilegium ualet quamuis in eo non fiat mentio de alio priuilegio iuris communis; secùs litteræ ad beneficia. Quarta desumitur à modo signandi, quia gratia solet signari per fiat, iustitia uerò per placet. Quinta desumitur ab impetrante, quia gratia potest impetrari à non habente mandatum, secùs uerò iustitia. Sexta desumitur ut tertia, sed modo diuerso; siquidem gratia non tenet, si in ea non sit facta mentio de priuilegijs; secus contingit in litteris iustitiæ. Septima desumitur ut quarta, sed similiter modo diuerso, nam gratia solet concedi filo serico, litteræ uerò iu-

rò iuſtitiæ cum filo canapis. Octaua deſumitur a facilitate, quia litteræ ad gratiam difficiliùs impetrantur quam litteræ ad lites. Nona deſumitur à contradictione, quia gratia cōceditur ſine contradictione, ſecùs iuſtitia; & ideò ad eam ſecundum vnam opinionem requiritur citatio partis. Decima deſumitur ab eo, cui litteræ diriguntur, quia litteræ iuſtitiæ diriguntur tantum illis, qui ſunt in aliqua dignitate cōſtituti, ſecùs uerò litteræ ad gratiā. Vndecima deſumitur à qualitate litterarum ad gratiam, quia quædā dicuntur iuſtitiæ, cum ſint pro paupere, quædam uerò ſecùs. Duodecima deſumitur ab ambitu, quia litteræ ad gratias ſunt ambitioſæ, & propterea ſunt ſtricti iuris; ſecùs litteræ iuſtitiæ. Decimatertia deſumitur à perpetuitate, quia litteræ ad gratiam ſunt perpetuæ; ſecus litteræ ad iuſtitiam. Decimaquarta deſumitur ab impetrante, quia laicus non poteſt impetrare litteras ad beneficia, ſecùs uerò ad iuſtitiam. Decimaquinta deſumitur à derogatione, quia in litteris ad gratiam apponi ſolet clauſula, non obſtantibus, ſecùs in litteris ad lites. Decimaſexta deſumitur à duratione, quia litteræ ad lites durant per annum, ſecùs litteræ ad gratiam. Decimaſeptima deſumitur ab effectu, quia litteræ ad gratiam tribuunt ius, ſecùs uerò litteræ ad lites. Decimaoctaua deſumitur à qualitate cōfirmationis, quia reſeruatio, & collatio beneficij, confirmatur per litteras gratioſas, & non iuſtitiæ. Decimanona deſumitur à regiſtro, q a litteræ ad lites non ſolent regiſtrari, ſecus litteræ ad gratiam. Vigeſima deſumitur a b exceptione, quia exceptio taciturnitatis, non poteſt opponi contra litteras cōtentioſas, ſecùs contra litteras gratioſas. Vigeſimaprima deſumitur à difficultate durationis, quia litteræ ad gratiā difficiliùs expirant, ſecus litteræ ad lites. Vigeſimaſecunda deſumitur à præſentatione, quia in litteris ad lites inſpicitur tempus præſentationis, ſecus in litteris ad gratiam. Vigeſimatertia deſumitur à clauſula, quia litteræ ad lites non ualent ſine clauſula, ſi preces ueritate nitātur; ſecùs uerò litteræ ad gratiam. Hæc eſt ſumma doctrinæ Rebuff. in d. tit. de differentijs reſcriptorum. Quāuis autem quælibet earum indigeat ſpeciali declaratione, & iurium allegatione; nihilominus cōſultò in præſenti illas prætermiſi, quia infra ſuis proprijs locis id totum explicabimus de eis, quod faciet ad rem propoſitam, & propterea ſit ſatis iſta nunc adnotaſſe, iuxta doctrinam iſtius doctoris. &c.

An, & quomodo primum & ſecundum reſcriptum inter ſe differant. *Art.* 4.

ARticulus iſte eſt admodū uſu frequens, atque explicatur à doctoribus ſuper c. cęterū. eod. de reſcript. Vnde Abb. antequā ueniat ad explicationem eorum, adnotat ſub nume. 1. 2. & 3. de eis tres regulas, quarum prima eſt, quòd in reſcriptis impetratis ad lites ab utraque parte ſtandum eſt reſcripto habenti priorem datam, de qua infra ſuo loco ſumus dicturi. Secunda eſt, quod ſecundum reſcriptum tunc tollit primum, quando de eo mentionem facit, ſecùs aliter. De hac regula hic infra ſumus dicturi. Tertia eſt, quod ſecundum reſcriptum

non tollet primum impetratum de consensu partium, nisi faciat mentionem, non solùm de primo, sed etiam de isto communi consensu; ut autem distinctè procedamus, tria breuiter sunt uidenda. Primo, An secunda, & tertia regula sint ueræ. Secundo, An secundum rescriptum sit nullum, si mētionem non faciat de primo. Tertio, An faciendo mētionem de primo tollat illud ipso iure. Quoad primū cum rescriptum æquiperetur iuri, ut diximus supra & infra quoq; dicemus, sequitur inde, qd sicut leges priores trahuntur ad posteriores, quæ potiores propterea dicuntur. l. non est nouum. ff. de ll. l. fi. ff. de consti. Idq; simpliciter fieri posse uidetur §. penult. Institu. de iu. natu. l. de quibus. in fi. ff. codē de ll. cum simil. ita quoq; hoc idem uidetur dicendum de rescripto, & successiuè illa mētio non uidetur necessaria. At si esset ponenda differentia inter ista duo, tunc uidetur de iure dicendum, primum rescriptum non posse modo aliquo reuocari, quia quando alicui est aliquod ius acquisitum sine facto eius, ab eo remoueri non debet. vulg. reg. Id quod nostrum. ff. de reg. iu. ergo &c. In contrarium tamen est respondendum per dictas regulas Abb. Item per tex. in d. c. cæterùm, & ibi vltra Abbatem reliqui Docto. communiter. His accedit tex. in ca. 1. de consti. in 6. ex quo enim constitutiones particulares sunt quid facti, & in facto consistunt, ut dicit ibi tex. & propterea in earum reuocatione de eis est omnino facienda mentio, hoc idem est dicendum de rescriptis, cum multò magis sint particularia, ideò idem quod supra. Nunc ad obiectum dicimus, quòd per legem posteriorem, aut derogatur legi priori uniuersali, & tunc uerificatur obiectio; aut derogatur legi priori particulari, & tunc obiectio non tenet, & de lege priori in posteriori est facienda mentio, ut dicit tex. in d. cap. 1. de consti. in 6. & ibi Ant. de Butr. & alij, & Doct. ad Bart. super l. omnes populi. nu. 29. in uer. per sequens. ff. de Iustit. & iure. Ad confirmationem uerò dicimus, rescripta æquiperari constitutioni perticulari, & non uniuersali; & propterea uerificantur adducta supra pro hac parte. Quoad secundum, hoc præmisso, quod in secundo rescripto non sit facta mentio de primo, sine cōtrouersia istud secundum esset subreptitium; & propterea meritò dubitatur, an tanquam subreptitium debeat dici ipso iure nullum. De qua quidem dubitatione, quoniam in proprio artic. sumus dicturi, ideò studendo breuitati deuenio nunc ad tertium quæsitum supra in ordine proposito. An igitur primum rescriptum, reuocatum per secūdum, prout præsupponitur, dicatur propterea nullum ipso iure, Doctores non conueniunt inter se. Quidam enim ut refert etiam Abb. super d. c. cæterùm. nu. 10. tenent prædictum primum rescriptum esse ipso iure nullum, & successiuè, si esset fabricatus processus coram iudice dato uigore talis rescripti, nullo modo teneret; hoc tamē præmisso, quod habuerit notitiam talis reuocationis, argumento ca. ex litteris. de offic. iudicis deleg. probat tex. in ca. mandato, & ibi Doct. de procurat. §. ad hæc etiam, & ibi glo. Insti. can. eod. Nonnulli uerò tenent oppositum, quòd uidelicet dictum primū rescriptum sit nullum ope exceptionis; & ratio

est, quia cum secundum rescriptum præsupponatur impetratum ad instantiam partis, potuit illa huiusmodi impetrationi renunciare, ergo &c. Nonnulli uerò distinguendo diuersos casus demonstrãt, quid iuris de ista difficultate, ut super d. ca. uideri potest, & præcipuè apud Abba. Ant. de Butr. Deci. Feli. & alios, & Innoc. super ca. cum contingat. eod. de rescript. præcipua autem distinctio desumitur partim ex parte modi, quo secundum rescriptum apparet concessum, si quidem aliquando id contingit motu proprio ipsius rescribentis. Aliquãdo uerò ad instantiam alicuius: partim uerò ex parte formæ, quia d. secundum rescriptum aliquando cõceditur simpliciter, aliquando autem habet clausulam decreti irritãtis. Cæterùm, quomodocunque illud secundum concedatur, conuenit prius uidere, quid sit dicendum in genere, &, ut iuristæ dicunt, regulariter. Ad id autem intelligendum debemus præmittere, quòd ista duo rescripta ita se habeant ad inuicem, ut simul stare nequeant: hoc præmisso, puto regulariter illam opinionem esse sequendam, quæ tenet, dictum primum rescriptum esse nullum ope exceptionis, per ea, quæ supra sunt deducta; & propterea processus factus coram Iudice reuocato, & reuocatione nõ opposita, tenet, & ualet, ut adnotãt Docto. super d. cap. cæterùm, ubi præcipuè Feli. & nos infra suo loco dicemus. Hanc conclusionem iudicarem esse ampliandam, etiam si reuocatio esset facta motu proprio; dum modo tamen id contingat ob interesse priuatum; secùs uerò puto dicendum ob interesse publicum. Atque sub hoc respectu censeo esse intelligendos Doctores, desumendo dictam distinctionem ex parte modi. Existimarem uerò illam esse limitandam, si d. reuocatio esset facta cum d. decreto irritante, quia decretum istud afficit tã ignorantes, quàm scientes. c. 1. de concess. preben. in 6. Clement. 1. eod. & ibi Doct. Et quoniam de hac re etiam infra sumus dicturi, ideò quantum facit ad propositum instituum, sit satis ista tantum adnotasse. Si quis autem plura uidere cupit, uideat Feli. super d. c. cæterùm. nu. 24. usque ad finem suæ repetitionis, &c.

An per Rescriptum acquiratur aliquod ius. Artic. 5.

Er ea, quę diximus supra in præcedenti quæstione secunda, articulo primo, sine cõtrouersia tenendum est, rescriptum tribuere ius; hoc tamen non obstante Rebuff. in d. sua practica tit. de differen. Rescript. uers. 17. putat esse distinguendum, ita uidelicet, quod rescriptum ad gratiam tribuat ius; secùs uerò rescriptum ad lites. Cæterùm, ut per opposita intelligamus, quid iuris, primo uidetur dicẽdum, rescripta non tribuere aliquod ius, qa si id facerẽt, illud esset de futuro ad similitudinem constitutionum. l. leges. la 2. C. de ll. cap. 2. & fin. de consti. sed hoc non est uerum. cap. quia nonnulli, & ibi glo. in uerbo, ad futuras, eodem de rescriptis, meritò &c. Secundo, si rescripta sunt inuenta, & introducta ad iuris obseruantiam, ut dicunt Doct. super d. rubrica de rescript. sequitur idem quod supra. In contrarium tamen est communis doctrina, quæ confirmatur

firmatur per cap. ſi cui,c.ſi tibi abſenti, c. penult. de præben. in 6. & propterea habemus tale ius acquiſitum aliud eſſe in re,et aliud ad rem, c.ſi is.cum ſequen.eod.& in c.ſi papa. de priuileg. eod. in 6. & in c. in his.eod.extra,legimus,reſcripta eſſe interpretanda, ut aliquid operentur. Ad hæc accedit ratio naturalis, quia omne reſcriptum in comparatione ad ius commune,aut eſt contra l.aut ſupra,aut præter,aut ſecundum,argumento eorum,quæ docẽt Doctores ſuper c.fi. de conſuet.ubi prẹſertim Henric.Boic.Vnde quodcunque detur, ſemper uidetur tribuere aliquod ius,quemadmodum ipſa conſuetudo; ſiquidem ſi fuerit contra,derogat iuri,& aliquid alteri tribuit;ſi fuerit ſupra,interpretatur, argumento c. cum dilectus.de conſuetu. ſi fuerit præter, caſus eſt clarus, quia imitatur legem, argu. §. ex non ſcripto, Inſti. de iu.natu. cum vulga. Si denique fuerit ſecundum; tunc uidetur datum ad iuris obſeruantiam. His accedit,quod ſicut ſtatutum diſponens id, quod ius commune, aliquid nihilominus dicitur addere, ut vltra Doct. ſuper l.omnes populi.ff. de iuſti. & iu.uidendus eſt omnino Antonius de Butr. ſuper c. 1. eod. de reſcript. nu. 13. uerſ. hic uidenda ſunt duo, cum ſequen. & ibi alij communiter: ita etiam hoc idem eſt dicendum de reſcript. Qua de re non uidetur neceſſarium aliud adducere, cum etiam l.prima, ff.de conſtitut. idem,quod ſupra, clarè demõſtrat. Et propterea tota difficultas uidetur nunc conſiſtere circa iſtius concluſionis intelligẽtiam. Quoniam igitur omne reſcriptũ, quoad hunc articulum attinet, reducitur ad lites, & ad gratiam, ideò puto animaduertẽdum,quod ſicut iura quædam ſunt ordinatoria,quædam uerò deciſoria, Doct.ſuper c.Eccleſia Sanctæ Mariæ.de conſti.cap.quod Clericis. de for. compet. & l. cunctos populos. C. de ſum. Trini. ita quoque ius alicui per reſcriptum acquiſitum,aut reſpicit merita cauſę, & ſic erit deciſorium; aut reſpicit ipſummet iudicium, & ſic uidetur eſſe ordinatorium. Primo modo non poteſt dari aliqua regula ad illud cognoſcendum, ob diuerſitatem negociorum. At Secundo modo tale ius aut erit quoad perſonam Iudicis, ut uidelicet talis cauſa cognoſcatur à tali iudice, & non ab alio: aut erit quoad modum procedendi,quòd uidelicet cauſa cognoſcatur ſummariè,iuxta Clem.ſæpè. de uerb.ſignifi.§.penul.Inſti.cano. de iudicijs. Qua de re quomodocunque illud conſideretur, ſemper uidetur tribuere aliquod ius, licèt ob dictam cauſam diuerſitatis negociorum non cognoſcatur, quale illud ſit; unde non obſtant,quæ ſupra ex aduerſo ſunt adducta, quia quando Rebuff. dixit reſcripta ad lites non tribuere ius, id uidetur dixiſſe reſpectu meritorũ cauſæ, cum illa concedantur ad dirimendas lites.l. ſicut.§.ſed ſi, uerſ. ſed quæ. ff. ſi ſeruitus uendicetur.l.ex diuerſo. §.1.ff.de rei uendica. Hinc ſoluitur primum & ſecundum argumẽtum ſupra in contrarium adducta: ideò enim ibi fuit dictum,reſcripta non concedi ad futura, quia conceduntur ad finem prædictum;& in hoc reſcriptum differt à lege, ſi tamen fuerit ad lites conceſſum: Si uerò fuerit ad gratiam, conuenit cum l. quia ſicut lex futuris negocijs dat formam,ut dicunt iura ſupra adducta, & aliquando etiam præteritis,

& præsentibus, ita quoq; hoc idem est dicendum de rescripto ad gratiam. c. priuilegia. dist. 3. Ex quibus quidem non solùm prædicta duo argumenta remanent soluta, sed etiã intelligimus, quomodo rescripta dicantur concessa ad iuris obseruantiam. Vnde, vt omnia concludamus, rescripta semper tribuerent aliquod ius. Quod quidem aliquando est ordinatorium, & aliquando decisorium, & sic aliquando in re, & aliquando ad rem. Vnde meritò &c.

An omnia rescripta sint eiusdem formæ. Artic. 6.

INter vtiles articulos, qui in ista materia examinari possent, hic nunc propositus, uidetur primum locum tenere; si quidem rescripti forma cognita, cognoscitur ferè id totum, quod pertinet ad illud. Vnde pro eius cognitione præmittendum est, formam, alio nomine solemnitatem nominatã, duplicem esse, intrinsecam uidelicet, & extrinsecam, vt nos docent communiter Doctores, & præcipuè Bart. super l. sciendum. ff. de uerb. oblig. quarum vna præsumitur, secus uerò altera. Quando autem id contingat, copiosè, & doctè nouissimè explicat Menoch. lib. 3. de præsumpt. præsump. 132. per tot. Hoc autem præmisso, quoad formam intrinsecam in communi, alia regula adnotari nequit, nisi definitio rescripti supra adnotata; siquidem sicut forma dat esse rei, l. Iulianus. ff. ad exhiben. & definitio mõstrat naturam cuiuslibet rei definitæ, & sic formam ipsam; ita quoque à definitione est desumenda cognitio illius. In particulari uerò ut aliquid adnotemus, vlteriùs oportet priùs præmittere, quod per rescriptum duo possumus intelligere, unum uidelicet, quòd Princeps rescribit definiendo casum: alterum verò non solùm id, quod Princeps rescribit, sed etiam explicationem facti. Licèt autem unum aliquando dependeat ab altero, regulariter tamen per rescriptum vtrumque intelligere debemus. Et ratio est, quia Princeps, vel superior rescribendo dat formam facto sibi proposito, quæ iuxta c. super litteris. eod. de rescrip. aliquãdo est communis, & aliquando specifica, vt infra suo loco dicemus; vnde sicut talis superior diuersimodè potest rescribere, & de facto rescribit, ita quoque forma ista est adeò diuersa, cum dependeat à libera, licèt rationabili, uoluntate rescribentis, vt certa regula regulari nequeat; nisi dicamus, quòd debeat se conformare cum dispositione iuris, vt infra dicemus; & si propterea de rescripto dubitetur, recurrendum esset ad Calder. eod. tit. de rescript. cons. 5. 6. per tot. Quo ad solemnitatem uerò extrinsecam obseruo, aliam inductam esse à iure, aliam autem à consuetudine. Hinc est, quòd secundum diuersitatem locorum, & superiorum, illa potest diuersa reperiri. Vnde, vt nonnulla obseruemus, dicimus Primo, quod si rescriptum fuerit ad lites in causa ecclesiastica, illa committi non debet, nisi personæ existenti in aliqua dignitate ecclesiastica. cap. statutum, & ibi Docto. communiter eod. de rescrip. in 6. Concil. Tridẽt. sess. 25. de reforma. cap. 10. quod incipit, quoniam ob malitiosam. quæ quidem solemnitas non est necessaria in rescriptis ad gratias, vt adnotat

tat Rebuff. in d. practi. & tit. versi. 10. diff. Limitatur autem ista solemnitatis decisio ratione stili alicuius loci, vt adnotat idem Rebuff. d. loco. Hinc est, quòd hic Perusiæ causæ prædictæ committuntur etiam alijs de stilo Curiæ. Quid autem intelligere debeamus per dignitatem ecclesiasticam, docent Docto. super cap. de multa, de præben. & Archidi. super c. 1. de consuetu. in 6. Secunda solemnitas est, quod litteræ ad gratiam signantur per fiat, Ant. de Butr. in cons. 49. nu. 1. litteræ uerò ad lites per placet. Idem Rebuff. in d. tit. uers. quarta signatura. Hãc solemnitatem copiosè explicat Gomes. in suo compendio vtriusque signa. ad regul. Cancell. apostol. de non iudican. iuxta formam supplicationum q. 16. in 1. par. In qua habetur plena declaratio stili Curiæ Romanæ, ad quem locum semper est recurrendum pro cognitione istius stili. Tertia solemnitas est, quia litteræ ad gratiam signantur cum filo serico, litteræ uerò ad lites cum filo cannabis. Idem Rebuff. in d. tit. vers. septima differentia. Cæterùm, ut omnia comprehendantur, illud in communi non est omittendum, quòd à stilo Curiæ est desumenda hęc solemnitas; siquidem sicut Curię sunt diuersæ, ita quoque stilus est omnino diuersus. Hinc est, quòd si talis stilus non fuerit obseruatus, litteræ dicuntur falsæ, c. licèt regimen, & ferè per totum titulum, de crimi. fals. & propterea ille omnino seruari debet, Nicol. Grauat. in addit. ad practi. Vestr. lib. 5. c. 3. num. 5. & 6. Quamuis autem esset admodum vtile multa adnotare de huiusmodi stilo, quoniam tamẽ obseruo illum plenè declarati ab alijs, & præsertim à Vestr. in d. sua practi. lib. 1. cap. 3. à Staphil. in sua practi. vtriusque signat. à Mandos. tamen in sua simili practi. quàm etiam super regul. Cancell. vt ibidem, & Gomes. ideò ne sim relator aliorum, ad eos me remitto; & cum hæc cognitio uideatur particularis, vt de re proposita habeamus etiam doctrinam communem, propterea est vlterius adnotandum, quòd non solùm est consideranda uoluntas rescribentis, vt supra quoque diximus, sed etiam qualitas verborum, quibus rescriptum apparet concessum. l. fideicommissa. § quãquam. ff. de leg. 3. & ibi Doct. Bart. in l. Lucius. ff. de fideicomm. liberta. & Ias. in l. si sic legatum. ff. de lega. 1. facit l. non aliter. ff. de lega. 3. & ibi Doct. cum adnot. à Menoch. lib. 1. de arbi. iud. per plures quæst. Principaliter autem d. solemnitas extrinseca hodie desumitur à scriptura, cum litteræ non possint exequi, nisi fuerint expeditæ, iuxta regul. Cancell. apostol. Nisi litteris expeditis &c. Et insuper Mandos. q. 3. num. 4. & ibidem Gomes. Sed forma ista, siue sit intrinseca, siue extrinseca, adeò est obseruanda, vt ob eius inobseruantiam actus non teneat, sicut cæteris omissis doctè docet Felin. super c. cum dilecta. de rescript. & nos infra dicemus.

An omnia rescripta sint eiusdem intelligentiæ. Artic. 7.

B varias doctrinas, & iura articulus iste videtur habere aliquã difficultatem; siquidem Rebuff. loc. supra sæpè cita. uers. duodecima, docet rescripta ad beneficia esse strictè interpretanda, cum sint ambitiosa. c. quamuis. de pręben. in 6. c. 1. de fil. presbit. eod. cum simil.

Re-

Rescripta uerò ad lites esse alterius naturæ. Vnde Bero. in d. rub. de rescrip. num. 8. Adnot. hæc rescripta esse stricti iuris quoad uim extensiuam. Vlteriùs in ca. dilecti. in fi. de donat. & in d. c. quamuis. in princ. legimus beneficium Principis esse latissimè interpretandum. Doct. autem in l. beneficium. ff. de constitu. Princip. & in c. olim. de uerb. signific. adnotant, etiam beneficiū Principis esse stricti iuris quoad interesse tertij. Vnde his omnibus consideratis, iure quidem dubitatur de isto proposito articulo. Sed descendendo ad eius solutionem, puto animaduertendum, aliud esse considerare rescriptum in genere, & aliud in specie. Primo enim modo, & sic regulariter interpretatio rescripti debet esse talis, ut concordet cum dispositione iuris, quia sicut iura iuribus sunt concordanda, c. cum expediat. de electio. in 6. l. 1. C. de inoff. dot. Ita quoque hoc idem uidetur dicendum de rescripto, cum illud in casu suo sit ius quoddam, ut supra demonstrauimus. Hinc est, quòd licèt rescripta derogent aliquando iuri, id tamen ita fieri debet, vt ius lędatur minus, quàm fieri potest. Hinc est etiam, quod tunc cognoscitur rescriptum congruè esse interpretatum, quando uidelicet ex eius interpretatione oritur d. cõformitas. In specie uerò oportet meo iudicio ita distinguere, quod rescriptum considerari debet dupliciter: Primo, in respectu ad ius commune: Secundo, ratione materiæ, super qua illud conceditur. Primo modo, vltra id, quod supra diximus, posset etiam illud addi, quòd rescriptum concedatur aliquando contra, aliquando secundum, aliquando præter, & aliquando supra legem; ad imitationem consuetudinis, quę similiter ita diuiditur à Doctoribus super ca. fi. de consuet. ubi præcipuè Henric. Boic. Vnde sicut rescriptum diuersimodè conceditur, vt constat per deducta; ita quoque eius interpretatio necessariò erit diuersa. At secundo modo materia rescripti aut est iudicialis, & tunc cum regulariter illud concedatur ad iuris obseruantiam, consequenter in hac parte uerificatur id, quod diximus supra ad mentē Rebuff. & quod nos communiter docent Doct. super d. rub. de rescript. Ad quos me remitto. Aut est extraiudicialis; & sic, aut est fauorabilis, & gratiosa, & tunc latissimè est interpretandum per iura adducta. Limitatur tamen quoad interesse tertij, vt diximus. Aut est odiosa, & sic strictè interpretatio est facienda, iuxta ca. odia. de reg. iur. in 6. Hinc est, quòd in materia criminali interpretatio fieri debet ad fauorem rei. ca. in pœ. eod. l. pen. ff. de pœn. limitatur si pœna fuerit medicinalis, cap. penul. & ibi Doct. de senten. excommuni: iuncto c. 1. eod. in 6. Aut est ambitiosa, & sic rescriptum est stricti iuris, iurib. adductis. Ad hæc addendus, & uidendus est omnino Menoch. lib. 2. de arbitr. iudi. cas. 401. & 402. cum ibi adductis, & per hæc sit absolutus articulus iste.

An omnia rescripta sint eiusdem uirtutis, & executionis. Artic. 8.

ARticulus iste, quoad executionem attinet, dupliciter intelligi potest. Primo videlicet, quoad executorem, & sic non uidetur necessarium

ſarium de eo in præſenti aliquid adnotare; ſiquidem ſupra in hac quæſtione art. 6. diximus, quòd executor reſcripti ad gratiam poteſt eſſe quilibet de iure, ſecus uerò de ſtilo. Executor verò reſcripti ad lites, ſi cauſa fuerit eccleſiaſtica, debet eſſe perſona eccleſiaſtica, & in aliqua dignitate conſtituta, ut vltra loca adducta ſupra probat Concilium Tridentinum ſeſſion. 13. cap. 2. Et ratio eſt, quia ſicut grauiora ſunt ſuperiori reſeruata, ca. 4. de offi. lega. cum adno. à Docto. ad l. 1. ff. de offi. eius, Ita quoque in caſu commiſſionis debent illa committi perſonis grauioribus, & ſic prædictis. Secundo, quoad modum exequendi, & ſic de executione reſcripti, plura ſunt animaduertenda, de quibus infra in propria quæſtione, videlicet de executione reſcriptorum. Qua de re cum nec primo nec ſecundo modo conueniat hic de executione reſcripti pertractare; niſi illud tantum adnotemus, quòd ſicut reſcripta ſunt diuerſorum generum, ita quoque dicuntur eſſe diuerſæ executiones, vt infra in d. loco dicemus; ideò expedit nūc videre, quid iuris de eorum virtute, quæ conſiderari poteſt, aut ex parte reſcripti, aut ex parte perſonarum, quarum gratia illud apparet eſſe cōceſſum. Primo modo non oportet de eo aliquid hic adnotare, quia de tali uirtute diximus ſupra in hac quæſtione, articulo 5. ubi concluſum fuit, reſcriptum, etiam in genere ſumptum, tribuere aliquod ius, licèt illud ſit omnino diuerſum ob diuerſitatem reſcriptorum. At ſecundo modo ſicut perſonæ dupliciter conſiderantur, ita quoque duplex eſt facienda inſpectio de re propoſita. Quarum Prima eſt, quoad perſonas in reſcripto nominatas; & ſic articulus iſte non uidetur habere aliquam difficultatem, præcipuè per l. 1. ff. de conſti. Princi. & per d. ca. priuilegia. diſ. 3. cum vulg. Atq; ſub tali reſpectu ſunt intelligenda ea omnia, quæ diximus ſupra in d. art. 5. Secunda uerò eſt, quoad perſonas alias, & ſic quoad tertios, de quibus, licèt tex. in c. p. & g. de offi. iudi. deleg. dicat Iuriſdictionem executori reſcripti demandatam ad alias perſonas, non prorogari, multi tamen dantur caſus, in quibus talis prorogatio de iure eſt permiſſa. ca. 1. ca. quoniam Abb. eod. ca. 1. de alienatione iudicij, c. quia V. de iudicijs, cum ſimil. Quid igitur dicendum? Hæc difficultas meo iudicio habet duo capita, quorum primum eſt, an reſcriptum ſit perſonale, uel reale, & ſic de eo intendo pertractare in ſequenti articulo. Secundum eſt, an in reſcriptis permittatur prorogatio, & extenſio, de qua plenè pertractāt Doct. & præcipuè Abb. in d. c. p. & g. num. 13. & Anton. de Butr. num. 19. uerſ. quandoque agitur. Et ibi nos quoque copioſè diximus. Cæterùm cum pertractare de prorogatione non pertineat ad inſtitutum noſtrum, ideò ſit ſatis iſta adnotaſſe in præſenti cum infra ſuis locis dicemus quædam alia, quæ poſſent deſiderari quoad propoſitam materiam attinet.

An Reſcripta ſint perſonalia, vel realia. Artic. 9.

NOn eſt oīno clarum, qualia ſint reſcripta quoad propoſitum articulū attinet; ſi quidem ponderando uerba legis primæ, ff. de conſti. Princi. quæ ſunt iſta, uidelicet, perſonam

ſonam non egreditur &c. oportet affirmare, illa eſſe perſonalia. idem probat tex. in c. priuilegium. de regul. iu. in 6. Hæc omnia confirmantur ratione, quia ſi reſcripta conceduntur ob vtilitatem priuatam, ut diximus ſupra & ſic contemplatione certæ perſonæ, conſequenter uidentur eſſe perſonalia. In contrarium eſt textus in §. 1. ſeu in princip. inſtit. can. de immunit. eccleſ. vbi legimus, immunitatem aliam eſſe perſonalem, aliam realem, & aliam localem; ita etiam hoc idem uidetur dicendũ de reſcriptis. Confirmatur, quia ſicut conſtitutio alia eſt perſonalis, alia realis, & alia iudicialis. §. fi. inſti. de iur. natur. §. fi. d. inſti. can. de eccleſiaſt. conſti. l. 1. ff. de ſtat. homi. & Bal. in l. cunctos populos. num. 12. C. de ſumm. Trini. cum ſimil. Ita quoque hoc idem uidetur dicẽdum de reſcriptis, ob ſimilitudinem adnotat. inter ea, & conſtitutiones. Hanc difficultatem examinat Bal. in l. beneficium. nu. 8. ff. de conſti. prin. vbi diſtinguendo demonſtrat, quòd aliquando reſcriptum eſt reale, & aliquando perſonale. Item de reſcripto ad lites, an, & quando tranſeat ad hæredes, vltra Doctores ſuper c. quia V. de iudic. examinat Ioan. Andr. ſuper ca. is qui in ius. de reg. iur. in 6. & Docto. in l. 1. C. quando libellus Principi &c. Priuilegium uerò quando tranſeat ſimiliter ad hæredes, declarat Iacob. in ſuis quæſtion. lib. 2. q. 12. per tot. & Henric. Boic. omnino uidendus in cap. mandata, de præſumpt. Vnde ne ſim relator aliorum, his adnotatis intendo nunc obſeruare, quid meo iudicio ſit tenendum. Qua de re dicerem ego, ſolutionem iſtius articuli a circunſtantijs eſſe deſumendam, quia ſicut conſtitutio ab illis dependet, ut ſupra diximus. Item ſicut diſpenſatio ſimiliter ab eiſdem oritur, §. niſi rigor. cũ plurib. canon. ſequen. 1. q. 7. Ita quoque hoc idem puto dicendum de reſcript. quantum tamẽ facit ad articulum propoſitum. Qua de re reſcriptum aut apparet conceſſum perſonę, aut rebus, aut loco, aut tempori, aut cauſæ. Primo modo perſona alia eſt mixta, vt eſt quędam uniuerſitas, & ſic reſcriptum erit reale, quia tranſit ad ſucceſſores in illa uniuerſitate: alia autem eſt uera, & ſic tale reſcriptum aut eſt conceſſum ſub nomine dignitatis, & ita idem quod ſupra eſt de iure dicendum, argumento textus, & ibi Docto. ſuper c. quoniam Abb. de offi. iudi. deleg. Aut ſub nomine proprio, & tunc ex hoc capite eſſet perſonale, iuxta d. l. 1. ff. de conſtit. d. c. priuilegium, de reg. iu. Limita tamen, vt per Bart. in d. l. 1. num. 2. & per Din. in d. regul. priuilegium: ad quos me remitto. Secundo ſi reſcriptum fuerit conceſſum rebus, ſemper erit reale; idem puto dicendum, ſi fuerit conceſſum loco, uel tempori. Quoad cauſam uerò, cui ſi illud conceſſum apparebit, eſt animaduertendum, quòd ſicut cauſa illa poteſt eſſe diuerſa, ita quoque diuerſum erit reſcriptum. Non eſt autem in hac parte omittendum, quòd ſi prædicta cauſa fuerit perſonalis, ex quo præſupponitur reſcriptum conceſſum eſſe contemplatione perſonæ, illud perſonale erit reputandum; Si uerò illa fuerit realis, reſcriptum reale erit iudicandum, argumento tex. & ibi Docto. in c. requiſiſti. de teſtamen. Et ita per hæc habemus, ni fallor, non ſolùm intelligentiam huius articuli, ſed etiam, quomodo poſſit

reſpon-

respondėri ad obiecta, ut supra ex aduerso adducta. Vnde non uidetur necessarium specialiter ad illa respondere. An autem in dubio rescriptum præsumatur reale, vel personale, non conuenit in præsenti id aliter declarare cum copiosè explicetur à Menoch. lib. 3. de præsumpt. præsumpt. 103. per tot. Vbi multas adnotat, & declarat coniecturas, quibus id cognosci, & definiri ualeat, & propterea ad eum me remitto.

An, & quomodo rescripta impetrari valeant sine mandato.
Artic. 10.

St communis practica, aliquem non posse agere pro alio in iudicio, vel extra, sine mandato sibi concesso à iure, uel ab homine, & propterea inter nullitates processus à Docto. cõnumeratur illa, quæ ex defectu mandati oritur. Vant. in suo tract. de nullit. tit. de nulli. ex def. ec. manda. & nouissimè Bulla de Nullita. Clementis VIII. Ex quo sequitur, quòd sicut in agendo pro alio requiritur mandatum, ita etiam sine eo rescriptum impetrari nequeat. Secundo, legimus in iure, alteri per alterum stipulari non posse. §. alteri, insti. de inutil. stipula. l. stipulatio ista. §. alteri, ff. de uerb. obliga. & ibi Docto. Ex qua propositione à simili arguendo sequitur idem, quod supra. In contrarium est tex. in l. sed & hæ personæ, & in l. Pomponius. §. vltimo. ff. de procurato. ubi legimus, quasdam personas habere mandatum à iure, vt possent pro alijs aliquid agere. Secundo, hoc idem confirmatur, quia si id fieri non posset, sequeretur, alterum alteri benefacere non posse, quod non est dicendum, quia bene facere, est actus uirtutis. can. paratus, §. agenda. 23. quęst. 1. can. & qui emendat. dist. 45. meritò &c. Solutio quæstionis ad mentem Rebuff. in d. tit. num. 16. uers. 5. differentia stat in hoc, quòd si litteræ fuerint impetrandæ ad lites, tunc requiritur mandatum. cap. quia nonnulli, §. sunt & alij. cap. ex parte Decani. eod. de rescript. Si uerò fuerint impetrandæ ad gratiam, tunc impetrari possent sine mandato. cap. ad aures, & ibi glos. in uerb. litteras. eod. Hæc distinctio posset confirmari illa ratione, quia per litteras ad lites potest quis grauari; secùs uerò per litteras ad gratiam; & propterea in gratiosis interpretatio fieri debet, ut aliquid utilitatis afferat. c. si papa, de priuileg. in 6. c. in his. eod. Sed hæc solutio non uidetur undique satisfacere, ponderando uerba d. §. sunt & alij, & d. c. ex parte Decani, quę sunt ista uidelicet nisi sit de illis personis, à quibus non est exigendum de iure mandatum; & propterea dicerem ego, hanc difficultatem esse soluendam aut ex parte negocij, aut ex parte personæ. Primo modo negocium aut est iudiciale, & sic puto uerificari iura supra adducta in dictis c. quia nonnulli, & c. ex parte, ob rationem assignatam. Aut est extra iudiciale, & sic negociorum quædam dicuntur grauiora, quædam uerò leuiora. argumento c. 4. de offi. legati. Grauiora nunquam geri debent, nec possunt sine speciali mandato, quia dicuntur reseruata. d. c. 4. & ca qui ad agendum, de procurat. in 6. Quę autem sint ista, non tantum explicantur à Doct. super dictis iuribus, sed etiam distinctè referuntur, &

declarantur à Iosepho Ludouico in sua communi conclus. 30. per tot. Gaballinus super consti. Marchiæ Ancon.lib.6.cap.11.glo. 4. per tot. & Angelus super titu.instit. de his, per quos agere possumus, similiter per tot. Leuiora uerò negocia possent aliquando sine mandato,& aliquando cum eo,licèt generali, ad ministrari, ob regul. communem, in hac materia tamen obseruatam, quòd negocium nó reseruatum dicitur in generali mandato concessum. Quæ autem sint illa,quæ sine mandato geri ualeant, ex sequenti distinctione, ni fallor, cognoscemus. Et cum possit aliquando dubitari de aliquo negocio, an sit graue vel leue,ideò vltra adnotata est omnino videndus textus in Clem. 2. de procurato.ex quo enim negocia quædam reperiuntur maiora illis, quæ in mandato sunt expressa:ideò dicit ibi textus,quod illa non dicuntur demandata, & sic cognoscuntur prædicta negocia grauiora. Ex parte uerò personarum, & ita Secũdo modo dicimus,personas quasdam esse adinuicem aliquo cognationis vinculo coniunctas: aliquas uerò esse inter se seiunctas; de primis puto omnino uerificandam esse decisionem iurium supra relatorum in quibus legimus aliquã personam habere mandatum à iure. De alijs uerò oportet iterum distinguere,quia hominum quidam sunt sui iuris; quidam verò alieno iuri subiecti.l. 1. ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iuris. Rursus,qui sunt sui iuris,quidã sunt sub tutela;quidam sub cura;quidam neutro iure tenentur. Institu.de tutel.in princip. Istorum uerò, qui neutro iure tenentur, quidam sunt absentes, & quidam præsentes; atque istorum quidam amici, & familiares; quidam uerò nullo iure astricti; quidam singulares,quidam uerò mixti, vt sunt illi descripti in aliqua uniuersitate. Ex quibus inferendum est,quòd sicut personæ sunt diuersæ, ita procurator earum est diuersus diuerso nomine nominatus, & diuersam habet authoritatem;& propterea Specul.par. 1.tit.de his qui alien.nomi. in iud.interueniunt,in prin.adnotat, quod qui alieno nomine agit, est procurator, actor, coniuncta persona,defensor,excusator, sindicus, œconomus, Orfanotrophus, vicedominus, vicecomes, castaldus, tutor, & curator, Quorum omnium officium cum distinctè declaretur ab isto Doctore, ideò ad eum me remitto: illlud tamen puto addendum, quòd cum plures sint gradus cognationis, & personæ coniunctæ, ideò posset adhuc dubitari,usque ad quem gradum extendatur mandatum personæ coniunctæ à iure concessum. Hanc dubitationem soluit Bart.in d.l.sed & hæ,num.1.& in l.1.nu.6.ff.de accusa.& ibidem additio ad eum, atque alij etiam Doct.communiter. Vnde studendo breuitati, ad eos me remitto. Nunc reliquum esset respondere ad obiecta; sed non uidetur necessarium; nam primum argumentum intelligitur quoad iudicia; Secundum uerò uerificatur regulariter; sed limitatur multis modis, vt adnotat glo.& additio ad eã, tam in d.§.alteri, quàm etiam in §. si quis alij.d.insti. eod. de inutil.stipul.in uerbo,nihil agit, & Corn.in cons. 2. vol. 1. per tot. Vnde merito &c.

An ius per rescriptum acquisitum, sit seruandum in utroque foro.
Artic. 11.

OB maximam similitudinem, quæ est inter constitutiones, & rescripta, uidetur de iure concludendum, illa esse seruanda in vtroque foro; dummodo tamen sint iusta: & propterea articulus iste nullam uidetur habere difficultatem. Quod autem constitutiones sint seruandæ in vtroque foro, dubitari nequit, cum Doctores id cõmuniter nos doceant, super cap. 1. de consti. & Theologi idem affirmant. Diuus Thom. 1.2.quæst.96. art. 4. & nouissimè Sotus lib. 1. de iustitia.quæst.6.articulo 4. & sic ad imitationem constitutionum, hoc idem est dicendum de rescriptis. Confirmatur, quia si per rescriptũ alicui acquiritur ius, ut supra suo loco demonstrauimus, sequitur, inde, quod si quis faceret, uel aliquid committeret contra rescriptum, priuaret talem personam iure, per illud sibi acquisito, contra vulgarem regulam, id quod nostrum.ff. de regu.iu.& sic faceret etiam contra conscientiam, c.sæpè,de restit. spoli. Vbi legimus par esse quoad salutem animæ inuadere, & retinere alienum, & ita contra talem inuasorem, transgressorem, seu contrafacientẽ uerificatur textus ad literam in c. peccatum, & ibi Doct. de reg.iu.in 6. His accedit, quòd si quis aliquid faceret contra tale ius acquisitum, sine dubio faceret contra iustitiam.c.fi.de iniur.& damn. dat. & ad hoc facit totus titulus. ff. & C.ad l.Aquil. Et propterea dubitant Doct. An propter quãlibet culpam teneatur quis ad restitutionẽ, vt cæteris omissis copiosè examinat, & declarat Ludouicus Carbo Theologus excellentissimus in suo tracta.de restitu. q. 71.per tot. Qua de re non uidetur posse dubitari de conclusione ista. Cæterùm in contrarium facit imprimis illa scribentium doctrina, quòd iura canonica faciant distinctionem inter forum, & forum, Docto.super c.primo, vbi præcipuè Abb.num.5. de nou.ope. nunc.& in c.1.d.tit.de constitu.ubi præsertim Abb.num.9. Vnde ob similitudinem, de qua supra, similis distinctio uidetur facienda in quæstione proposita. Secundo, eadem ratio facere uidetur contra ius acquisitum, & contra ius acquirendum.c.1.de falso, cum alijs supra adduct.in quæst. 1.art. 1. ubi legimus falsum committi tam in occultando ueritatem, quàm in dicẽdo mendacium. At quoniam in acquirendo non semper quis malum committit faciendo contra impetrationem rescripti, ut copiosè docet idẽ Ludouicus Carbo in d. tractatu. q. 30. per tot. ergo hoc idem uidetur dicendum de eo, qui facit contra ius acquisitum. Solutio quæstionis in eo consistit, quòd sicut constitutio in suo genere est seruanda in vtroque foro, ut diximus supra, ita quoque hoc idem est dicendum de rescripto. Rursus sicut constitutio aliquando est seruanda in altero foro tantum, ut nos docent Doct.super iuribus supra citat. ita quoque hoc idem est dicendum de rescriptis. Hinc est, quòd constitutiones inducentes solemnitatem, non seruantur in foro conscientiæ. Abb.in c.quia plerique.in fi.de immuni.de quibus nos alibi diximus. Hoc idẽ uidetur dicendum de simili rescripto. Hinc est etiam, quòd sicut con-

stitutio aliqua potest aliquando excusare quoad alterum forum tantum, arg. gl. super can. denique, in uerb. consuetudine, dist. 4. Henric. Boic. super c. sanè, de tempo. ordin. ita quoque hoc idem est dicendum aliquando de rescript. Rursus sicut constitutio ciuilis seruatur quando que in foro ecclesiastico & è contra dicas de constitutione ecclesiastica ut nos docent Doct. super c. 1. d. tit. de nou. ope. & diximus supra suo loco; atque sicut sententia lata in uno tribunali seruari debet in alio. c. fi. de excep. in 6. cum ibi adnotatis ita quoq; hoc idem uidetur dicendum de rescriptis. Ex quibus omnibus cum intelligamus etiam quomodo responderi ualeat ad ea, quæ supra pro vtraque parte sunt deducta; ideò non oportet speciali responsione illa declarare &c.

An Rescripto poßit derogari, vel respectiuè abrogari, sicuti legi.
Artic. 12.

Q Vamuis ad imitationem iuris rescripto derogari ualeat. argumento l. derogatur, ff. de uerb. signifi. Doct. super c. 1. de constit. nihilominus id non uidetur vndique uerum, & clarum: Primo, per regulam vulgatem, id quod nostrum. ff. de reg. iu. Confirmatur per regul. Cancell. apost. de iur. acquisi. non toll. De qua uidendus est omnino Gabriel in suis conclus. tit. de iur. acquisi. nõ toll. per tot. meritò &c. Secundo, ius per rescriptum acquisitum aut est in re, aut ad rem. cap. fi. de cõcess. præben. in 6. c. si is cui, cum c. seq. de præben. eod. Vnde si esset ad rem, reuocatur, & derogatur: secus uerò si in re, ut in dictis iuribus cauetur. At in casu quæstionis propositæ præsupponitur illud ius esse in re, ergo idem, quod supra. In contrarium uidetur de iure uerius esse respondendum, & præcipuè ob similitudinem, quæ est inter cõstitutiones, & rescripta, quia sicut constitutioni potest derogari per l. & doctrinas adductas; ita quoque hoc idem est dicendum de rescriptis. Confirmatur, quia Doctores adnotant regulam, quòd iuri speciali facilius derogatur, quàm iuri communi, de qua uidendus est omnino Gabriel, qui eam plenè declarat in dictis suis cõclusionibus, tit. de regul. iu. conclus. 9. per tot. meritò &c. Non obstant obiecta, quia illa uerificantur regulariter, quæ quidem regula in quæstione proposita diuersimodè limitatur. Vnde ad cognoscendum, quando, & in quo casu uerificari debeat cõclusio, ut supra proposita, puto animaduertendum ad mentem Doctorum super c. 1. eod. de rescrip. quod rescriptum communiter acceptum de cuius derogatione agitur, multiplex potest reperiri. Aliquando enim nil aliud cõtinet, nisi ius commune: aliquãdo uerò aliquid aliud. Primo modo illud ius aut habet clausulam derogatoriam, aut non: si Primum, aut illa fuit apposita quoad præterita, aut quoad futura: Si Secundũ, id quod continetur in tali rescripto, aut est quid uniuersale, aut quid speciale. Licèt autem Doctores ibidem putent vlteriùs esse faciendam distinctionem inter rescripta, & priuilegia, quãtum tamen attinet ad præsentem articulum, talis distinctio non modicam uidetur habere difficultatem. Qua de re his præmissis declaratur nũc conclusio prædicta, quòd rescriptũ secundum non deroget primo, si

de eo

de eo mentionem non fecerit, iuxta cap. veniens, cum ibi adnot. de præſcript. Feli. ſuper ca. 1. num. 23. eod. de reſcript. Hanc declarationē copiosè declarat, & limitat multis modis, vt apud eum uideri poteſt per plures numeros ſeqq. ibidem Rip. num. 48. cum ſeq. & alij Docto. communiter. Vnde ſi uellem inſiſtere in declaratione cuiuslibet caſus contingentis, eſſet recenſere ea omnia quæ nos docent Docto. ſuper d. c. 1. & propterea ad eos me remitto. Sed ut breuiter referam, quid meo iudicio methodicè ſit dicendum, priùs præmittere debemus articulum iſtum intelligi poſſe aliquando ratione potentiæ; aliquando uerò quatenùs primo reſcripto dicatur derogatum per ſecundum. Primo modo uidetur de iure dicendum, reſcriptum eſſe derogabile ad imitationem legis, iuxta ea, quæ ſupra diximus. At ſecundo modo oportet diſtinguere, quia tale reſcriptum aut eſt generale, aut ſpeciale; ſi generale, aut habet clauſulam derogatoriam ad alia reſcripta impetranda, & ſic requiritur ſpecialis mentio, vt ei dicatur derogatum, ut adnotant Docto. ſuper d. cap. 1. Aut non habet prædictam clauſulam, & tunc dicitur aliquando ei derogatum, quamuis de eo non ſit facta mentio, per vulg. regul. generi per ſpeciem, de reg. iu. in 6. & d. c. 1. in fi. At ſi reſcriptum fuerit ſpeciale, tunc non dicitur ei derogatum, niſi de eo ſit facta ſpecialis mentio. c. cæterùm. cum ibi adnot. eod. de reſcrip. facit tex. in c. 1. & ibi Docto. de conſtitu. in 6. & ita per hæc ſit abſolutus articulus iſte, quantum tamen facit ad inſtitutum propoſitum.

An validitas Reſcripti dependeat ab expeditione litterarum.

Artic. 13.

INter regulas Cancellariæ apoſtolicæ una reperitur, qua cauetur, quòd cōmiſſiones cauſarum, & conceſſiones expediri debeant in forma, quæ rationi congruit, & eſt octaua apud Mandoſ. in ſua expoſitione. Altera uerò legitur talis tenoris, quòd cauſa non debeat definiri, & iudicari ſecundum formā ſupplicationum, & eſt uigeſima ſeptima, ut uideri poteſt apud eundē Doctorem. Reperitur vlterius alia regula, quæ erit tertia, quantum facit ad inſtitutum noſtrum, qua cauetur, commiſſiones, & conceſſiones apoſtolicas non ualere, niſi litteris expeditis, & hæc eſt trigeſima prima apud eundem Doctorem. Ex quibus omnibus habetur ſolutio ad propoſitum articulum; & propterea non eſſet opus vlterius procedere. Quæ quidē ſolutio confirmari poſſet, quia ſi ſecus eſſet reſcriptum obtentum, aliquādo non poſſet probari, & ad hoc facit tex. in ca. 1. de elect. in extrauag. meritò &c. In contrarium poſſet reſponderi iuxta illam Doctorum opinionem in rubri. de conſti. quæ tenet, ſcripturam non eſſe de ſubſtantia conſtitutionis, ita etiam nec reſcripti. Confirmatur, quia repugnat rationi, quòd ſcriptura, cum ſit quid extrinſecum, ſit de ſubſtātia. Hinc eſt, quòd Gigas in ſuo tracta. de penſion. quæſt. 34. dubitat, & ſoluit, pēſionem peti poſſe quoad forum cōſcientiæ, litteris adhuc non expeditis: & ratio eſt, quia in foro iſto ſolemnitates extrinſecæ non attenduntur, iuxta tradita per Doctores

in

in ca. quia plerique, ubi præsertim Abb. in fi. suæ repeti. de immunit. Solutio istius difficultatis ad mentem eiusdem Gigantis in d. q. num. 10. consistit in hoc, quod dictæ litteræ, atque earum expeditiones requirantur in foro iudiciali; secus in foro conscientiæ, quia in foro illo requiritur probatio, iuxta tex. in l. qui accusare. C. de eden. & ibi Docto. communiter. Vnde Staphileus in suo tracta. utri. signa. titu. quibus modis litteræ ad benefi. expirent. num. 8. & 9. docet, gratiam Principis esse de iure perfectam per solam signaturam, atque sine aliqua expeditione litterarum. At quoad potestatem illam exequendi secus est dicendum, cum oporteat, ut de ea constet, ut diximus supra, & ita obseruatur in practica. Nec oportet vt in præsenti aliquid adnotemus interpretando supradictas regulas Cancellariæ Apostolicę, cum illas plenè habeamus explicatas à diuersis, & præsertim à Mandos. & Gomes. in eorum commentarijs super illis editis. Illud tamen puto nõ esse prætermittendum, quòd uidelicet si casu cõtingat, ut dubitetur de intelligentia talis expeditionis, & respectiuè commissionis litterarũ, & causarum, vltra ea, quæ supra adnotauimus suo loco, & infra quoq; dicemus, esset recurrendum ad qualitates precum, quia, ut ex iure, & Doctoribus habetur, sicut preces reperiuntur diuersæ, & sub diuersa forma compositæ, ita etiam diuersam admittunt intelligentiam; & successiuè hoc idem est dicendum de ipsa expeditione, & commissione. Et vlteriùs, si preces prædictæ fuerint obscuræ, tunc in dubio tam ipsi supplicantes, quàm & ipse rescribens, uidentur se voluisse conformare cum dispositione iuris, iuxta tradita per Menoch. in tract. de præsumpt. lib. 2. præsumpt. 9. & 10. Sicut enim Princeps in dubio rescribit ratione motus, ita etiã hoc idem est dicendum de supplicante.

An Rescripta sint communia vtrique parti. Artic. 14.

Legimus in l. 1. C. de diuers. rescrip. quòd si causa fuerit communis, rescriptum, quamuis uni concedatur, nihilominus dicitur commune utrique parti; unde ad mentem legislatoris in ista lege, & ibi Doct. à communione causæ, rescriptum erit reputandum commune, iuxta l. 1. & 2. C. si unus ex pluribus. oportet aliter distinguere, ita uidelicet, quod si rescriptum fuerit reale, tunc erit commune: Si uerò fuerit personale, erit propriũ. Hoc idem confirmari posset per ca. penult. de appellat. His accedit rescriptum fieri commune per illius productionem, quæ sæpè fit in iudicio, Specul. in suo specul. par. 2. ti. de rescript. product. uers. respondeo rescripti præsentatio, & Docto. communiter in c. quoniam contra, de probat. Hoc idem probat tex. in l. fi. C. de fruct. & lit. expens. In contrarium facit l. quod si minor. §. si seruus. ff. de minor. Item l. 4. ff. de cõdict. furti. Item c. nonne, de præsumpt. & l. si ita stipulatus. §. Chrisogonus. ff. de uerb. obliga. Quæ iura confirmantur ratione, quia rescriptum de eius natura respicit interesse alicuius particularis, ut diximus supra in eius definitione, meritò &c. Pro solutione est animaduertendum, quòd Castrensis facit distin-

distinctionem de rescripto ad lites, & ad gratiam. Nam primum uidetur commune, & hoc posset confirmari per Bullam 83. Pij IIII. Reformat. Rotæ Romanę: secùs secũdum Docto. Alij respondendo ad obiecta uidentur illud concludere, quòd rescriptum ratione rei sit aliquando cõmune, secùs aliter. Hinc est, quòd Ias. in d. l. 1. num. 2. 3. 4. ad notat nonnullos casus singulares, ad id distinctè cognoscẽdum. Ego autem ad mentem eiusdem Iasonis lo. cita. num. 5. iudicarem ita esse distinguendum, quòd scilicet sicuti in rescripto duo considerantur, preces scilicet, & earum admissio, ita quoque difficultas proposita sub vtroque respectu considerari, & definiri debet. Qua de re preces quomodocunque sint communes, parum refert, nisi pro intelligentia rescripti, cum illarum admissio possit esse diuersa, & propria; & propterea adnotant scribentes super d. l. 1. & ibi præsertim Ias. quod ipse rescribens rescribendo potest preces admittere ratione vnius capitis in eis contenti, & non aliter; item ratione unius personæ, & non alterius. Hinc est, quòd idem Ias. adnotat ad mentem Ant. de Butr. super c. 1. de pact. quòd si quis respondendo duabus petitionibus, seu interrogationibus, unam concedat, & admittat, dicitur etiam alteram concessisse, ratione connexionis; secùs aliter, ut infra clariùs suo loco dicemus. At prædicta precum admissio, & sic ipsum rescriptum, an sit commune, non potest certa regula definiri, cum illud dependeat à uoluntate rescribentis, ut supra suo loco diximus. Et propterea in hac parte est adnotãdum, quòd rescriptum consideratur, aut secundum eius naturam, aut ratione executionis eiusdem. Primo modo illud erit cõmune aliquando, & aliquando erit proprium, secundum uoluntatẽ ipsius rescribentis, quæ si obscura fuerit, à qualitate precum erit declarãda, ut diximus supra, & vlteriùs docet Feli. super d. c. super litteris. nu. 22. eod. de rescript. Paris. in cons. 9. num. 42. uol. 2. Rube. in cons. 16. numero 2. Facit l. si defensor. §. 1. ff. de interroga. actio. At Secũdo modo, & sic ratione executionis si fuerit proprium, potest fieri commune per uiam productionis in iudicio, iuxta qualitatem litis per ea, quę diximus supra. Aliquando per uiam concessionis, vel successionis iuxta ea, quæ sumus dicturi in articulo de rescripto reali, uel personali. Ad hæc omnia addi potest, quòd rescriptum esse commune, contingit aliquando ex parte impetrantis, aliquando ex parte concedentis, aliquando ex parte rei petitæ, & aliquando ex parte illius executionis. Per quam quidem distinctionem non solùm habemus, quid sit dicendum ad articulum propositum, sed etiam intelligimus, quomodo obiecta supra ad utramque partem adducta, ad inuicem conciliari ualeant. Vnde meritò &c.

An Rescripta sint perpetua. Artic. 15.

Dicit tex. in l. 2. C. de diuers. rescript. quòd ea, quæ ad ius rescribũtur, perennia esse debent, nisi tempus ad aliquid faciendum non sit comprehensum. Ex qua decisione habemus, rescriptum secundum eius formam esse aliquando perpetuum, & aliquando temporaneum.

neum. Hæc distinctio confirmatur uera per ea, quæ diximus supra de diuisione rescriptorum. Quæ conclusio doctè explicatur à Baldo, Saliceto, & alijs, præcipuè uerò à Iasone super d.l.2.& Feli. super c.si autem. num. 11. cum sequen. eod. de rescript. facit vulg. regula, quòd temporanea ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum, iuxta l.3.ff. de except. Quam postea limitat diuersimodè. Vnde nos in præsenti iuxta propositum institutum, debemus imprimis animaduertere, quod Bart. in l.beneficium. num. 6.ff. de consti. Princi. adnotat, rescriptum, si fuerit ad iuris obseruantiam, esse perpetuum, sicuti in d. l. expresè cauetur. Si uerò contineat priuilegium, tempore dicitur perire; & propterea adnotat etiam quomodo per non usum tollatur, iuxta l.quoties. C. de precibus imperatori: facit tex. in c.plerumque, & ibi Docto. communiter, eod. de rescript. Siquidem siquis per annum non fuerit vsus rescripto, eius authoritas diminuitur per huiusmodi non vsum; & propterea in secundo rescripto non oportet mētionem fieri de primo, ut in d.tex. & ibi Doct. expresè cauetur, idque aliūde non prouenit, nisi ratione istius non vsus. Vnde quid sit præcisè tenendum pro solutione istius articuli, non uidetur undique clarum; iudicarem tamen ad mentem Doctorum, & præsertim super d.l.2. articulum istum esse cum tali distinctione soluendum, quòd rescribens aut apposuit in rescripto tempus, iuxta c.de caus. & ibi Doct. de offi. & potes. iudi. delega. & tunc sumus in claris, quòd uidelicet rescriptum sit temporaneum. Aut illud non apposuit, & sic, aut rescripsit ad agendum, & tunc ad similitudinem actionis similiter temporaneum erit reputandum; aut rescripsit ad excipiēdum, & sic perpetuum erit iudicandum. l.purè. §.fi.ff. de exceptio. doli. Sali. in d.l.2. num.5. ferè in fi. Aut sumus in dubio, & tunc regulariter à causa propter, quam rescribēs rescripsit, rescriptum erit perpetuum potiùs, quàm temporaneum; limitatiuè uerò oppositum aliquando contingit. Et ratio est, quia à tali causa ita erit iudicandū: arg. l.fi.ff. de hæred. instit. Gabr. in cons.155.num.5.lib.2. Paris. in consil.72.num.53.uol.4. Surdus in sua decis.288.num.30. cum seq. & Natta in cons.250.num. 3. & 4. omnino uidendus: Ex quibus omnibus non solùm habemus solutionem, & intelligētiam istius articuli, sed etiam, ni fallor, intelligimus, quanto tempore posset rescriptum durare, cum à qualitate causæ prædictæ illud uidetur aliquando esse perpetuum, & aliquando tempore periturum. De cuius quidem duratione cum etiam infra aliquid simus dicturi, ideò in præsenti sint ista satis.

QVAESTIO IIII.

De precibus, & supplicationibus Rescriptorum. Artic. 23.

Idimus hactenus de præmissis propositæ materiæ, ac etiam de qualitate rescriptorū, si non omnia, saltem magis vtilia, unde erat necessarium

ad vl-

ad vlteriora procedere. Quamuis autem reſcripta ſæpè concedantur motu proprio, iuxta textum in c. ſi motu proprio. cum cap. ſeq. de præ ben. in 6. Abb. in c. ſi quando. num. 3. eod. de reſcript. & Feli. in c. ad au res. num. 23. cum plurib. ſeq. eod. Frequentiùs tamen illa conceduntur ad inſtantiam, & petitionem diuerſorum. Ideò ſecundum ordinem diſciplinæ conuenit in præſenti nonnulla adnotare de prædictis precibus, & ſupplicationibus; & propterea de quæſtione propoſi ta videndum eſt.

Primo, Quid ſint preces, & ſupplicatio ad reſcripta.

Secundo, An, & quo modo illa ſit facienda, & admittenda.

Tertio, Quis ſupplicationem iſtam impetrare ualeat.

Quarto, Quis illam concedere poſsit.

Quinto, Super qua materia ſupplicetur.

Sexto, An ſupplicari ualeat contra ius conſtitutionis.

Septimo, An contra ius perſonarum.

Octauo, An contra ius rerum.

Nono, An contra ea, quæ ſunt iudicij.

Decimo, An contra Fiſcum.

Vndecimo, An contra aliquam vniuerſitatem.

Duodecimo, An contra ius publicum.

Decimotertio, An contra ius priuatum.

Decimoquarto, An in precibus ſubintelligatur clauſula, ſi preces ueritate nitantur.

Decimoquinto, An mendax precator carere debeat impetratis.

Decimoſexto, An quod nemini nocet, ſemper ſit concedendum.

Decimoſeptimo, Ad quid preces ſint admittendæ.

Decimooctauo, Quando.

Decimonono, Vbi.

Vigeſimo, Quibus medijs.

Vigeſimoprimo, An precum ad miſſio ſit ſemel concedenda.

Vigeſimoſecundo, Quid iuris ſi de propoſitis articulis dubitetur.

Vigeſimotertio, Ad quem ſpectet huiuſmodi dubitationes declarare.

Quid ſint preces, & ſupplicatio.
Artic. 1.

INnocentius ſuper c. ex litteris. nu. 3. de reſtitu. in integ. adnotat, ſupplicationem aliquando accipi largè, & eſt quęlibet precum porrectio: Aliquando uerò ſtrictè, & ſic eſt quædam benignitas ſuperioris ad remouendum quæ male acta credit, ſcilicet quando interponitur à ſententia præfecti Prætoris. Hæc doctrina licèt ſit notabilis, tamen non uidetur vndique ſatisfacere, quamuis eã approbet Ioh. Andr. Ant. de Butr. & alij ſup eod. cap. Hinc eſt, quòd ibidem Abb. aſſignat aliam definitionem ſub nu. 6. in fi. & eſt talis, uidelicet ſupplicatio eſt quædam precum porrectio facta Principi, propter quam ex quadam benignitate ſuperior reſtituit ſupplicantem aduerſus ſententiam, contra quam non competit remedium ordinarium. Hæc definitio quamuis uideatur congrua, per l. 1. C. de ſenten. præfec. præto. quoniam tamen demonſtrat naturam non ſupplicationis in genere, ſed ſolùm in ſpecie, propterea pro meliori cognitione puto animaduertendum, quòd ſupplicatio in iure du-

re duplicitet accipitur, vt hactenus obseruare potui; Primo, vt est remedium corrigendi aliquam sententiam, ut præsupponitur latam contra iustitiam; & sic quoad effectum æquiperatur appellationi, cũ qua, quomodo conueniat, & quomodo ab ea differat, docent Doct. super d. c. ex litteris, ubi præcipuè Anton. de Butr. nouissimè August. Bero. atque Maran. in suo speculo iud. par. 6. tit. de appella. num. 12. usque ad num. 24. Secundo accipitur, ut est quædam precum porrectio legitimo superiori facta ad aliquid obtinendum. Atque sub tali significatu uidetur considerata, & definita ab Inno. lo. supra relato. Et quoniam eius definitio uidetur materialis, ideò dixi, quòd illa non videtur vndique satisfacere. Vnde erit fortasse magis congrua, si addatur clausula supra à me addita. Ex quibus puto inferendum, supplicationem differre à precibus, vt causatum à causa, cum preces uideantur causare ipsam supplicationem. Rursus preces possent fortasse tali definitione definiri, vt nil aliud sint, atque denotent, nisi quandam orationem ad certum finem ordinatam. Et propterea supplicatio, & preces aliquo respectu idem videntur significare, & esse. Posset etiam describi supplicatio, ut sit quædam petitio legitimo superiori ab aliquo facta, ad aliquid rationabiliter obtinẽdum; vnde sicut illius finis potest esse diuersus, ita etiam supplicatio non erit vnica. Cæterùm cum clarissimum sit, etiam in iure, quamlibet rem posse diuersimodè definiri, & successiuè quamlibet definitionem posse impugnari, & respectiuè defendi; atque per prædicta intelligamus, ni fallor, quid sint preces, & supplicatio; ideò quantum facit ad institutum nostrum, non videtur necessarium vlteriùs procedere.

An, & quomodo supplicatio sit facienda, & admittenda. Artic. 2.

TRia sunt hic breuiter animaduertenda, quorum Primum est, an supplicatio de iure concedatur. Secundum, quomodo sit facienda. Tertium, qua forma sit admittenda. Quoad primum, quoniam Princeps est ordinatus ad ius reddendum, & respectiuè statuendum, iuxta definitionem iurisdictionis traditã à Bart. in l. 1. ff. de iurisd. omn. iud. videtur propterea dicendum, solùm illas supplicationes de iure esse admittendas, quarum occasione unicuique redditur quod suum est, iuxta l. iustitia. ff. de iust. & iure, & prohem. Compil. Grego. Hinc est, quòd quando ius alterius læderetur, supplicatio videtur omnino prohibita. arg. rubr. C. ut lit. pẽden. non li. suppli. meritò & c. In contrarium facit duplex signatura, uidelicet gratiæ, & iustitiæ. Et propterea quotidie uidemus, quædam rescripta concedi ad iuris obseruantiam; quædam uerò ad aliquid gratiæ cõferendum, iuxta communem doctrinam, & distinctionem de litteris ad lites, & ad gratiam. Non obstat quod in contrarium est adductum, quia non tenet consequentia, Princeps est ordinatus ad finẽ prædictum, ergo non debet admittere etiam supplicationes ad gratiam; & ratio est, quia cum teneatur iustitiam administrare, atque illa sit multiplex, vt Philosophi morales, & Theologi cõmuniter nos

docent,

docent, in tali adminiſtratione tenetur etiam aliquando gratiam facere, ex quo talis gratia commodè reducatur ad aliquam iuſtitiam ſecundum qualitatem caſus contingentis; & proptcrea diximus in pręcedenti articulo, in definitione ſupplicationis, quòd illa ſit quædam petitio ad aliquid rationabiliter obtinendum. Quoad ſecundum Azzo in ſua Sum. in titu. C. de preci. imp. offer. num. 1. docet, quòd preces offeruntur, conſiderata conſuetudine, uel iuris diſpoſitione: hinc eſt, quòd modus ſupplicandi eſt diuerſus ſecundum diuerſum ſtilum cuiuslibet curiæ; De quo quidem cum non poſſit hic aliquid certi adnotari, ideò, quoad diſpoſitionem iuris in explicatione ſubreptionis, & obreptionis, de qua infra copioſè dicemus, quomodo illa fieri dēat, demonſtrabimus. Vnde quoad tertium caput ſupra in ordine propoſitum, ſpectat, dicimus, quod cum admiſſio ſupplicationis dependeat à uoluntate rationabili ipſius ſuperioris illam admittentis, de qua ſimiliter infra ſuo loco ſumus dicturi, ſequitur inde, quòd ſicut illa uoluntas de iure, & de facto reperitur diuerſa, iuxta tradita in c. ſuper litteris. eod. de reſcript. ita quoque iſta ſupplicationis admiſſio non erit vnica, ſicuti diximus etiam ſupra quæſtione præcedenti, articulo 6. Hinc eſt, quod hæc ſupplicationũ, & precum admiſſio aliquando eſt in forma communi, & aliquando in forma ſpecifica, iuxta d. tex. & ibi Doct. in capitu. ſuper litteris. Rurſus aliquando eſt pura, & ſimplex, aliquando uerò conditionalis, & tempore adiecto. §. per reſcriptum apoſtolicum. cum pluribus ſequen. Inſti. cano. de colla. & nos alibi diximus. Iterum aliquando eſt in forma pauperum. c. ſi pauper. de præben. in 6. Aliquando in forma digni. clement. 1. de offic. iudi. deleg. Atque aliquando ſub alijs ſimilibus, atque diuerſis formis illa reperitur admiſſa, ut plenè uideri poteſt apud Rebuff. in ſua practi. benefi. in diuerſis titulis apud Staphil. in ſua practi. vtriusque ſignaturæ, ſimiliter in diuerſis locis. Ad quos quidem eſſe minimò recurrẽdum ſecundum qualitatem caſus cõtingentis. Vnde meritò quidem, videtur ſtatutum per regul. cancell. apoſtolicæ, reſcripta non habere executionem, niſi litteris expeditis, vt nos diximus plenè in præcedenti quæſtione art. 13. idque ea ratione ſtatutum eſſe uidetur, quia forma reſcriptorum de iure, & de facto diuerſa omnino reperitur.

Quis ſupplicationem porrigere, ac impetrare valeat. Artic. 3.

Licèt ſupra ſuo loco ſit demõſtratum, an, & quando poſſit quis impetrare reſcripta pro alio ſine illius mandato; & propterea ex his cognoſci valeat, quomodo reſponderi queat ad propoſitum articulũ; nihilominus non erit inutile hic aliquid de eo adnotare, cum intelligentia iſtius articuli non ſit de procuratore, ſed de perſona principali, reſcriptum impetrare uolentis, qui & ſi indifferenter ad huiuſmodi impetrationem uideatur admittendus, arg. tex. in l. qui accuſare. ff. de accuſatio. ubi hẽtur, quemlibet accuſare poſſe, niſi ſpecialiter prohibeatur, tamen Hoſtien. in ſua ſumma. eod. de reſcript. §. 3. diſtinguendo ad-

do adnotat duo genera hominum; quidam enim ſunt capaces ad ſupplicãdum, quidam uerò omnino ſunt inhabiles ad preces porrigendas, ut ſunt hæretici, excommunicati, & ſimiles. Confirmatur per l. Vniuerſis. C. de preci. impera. Vbi cauetur non eſſe licitum ſupplicare ſeruo, ſed homini libero. Idem probatur ponderando materiam tituli de elect. & poſtul. præla. Vel dicas aliter, quòd cum hominum quidam ſint capaces ad huiuſmodi actiuas ſupplicationes de iure; quidam uerò dicuntur capaces beneficio diſpenſationis; quidam deniq; ſub vtroque reſpectu incapaces reperiuntur; intelligentiam huius diſtinctionis ſi qs vult uidere, uideat Abb. ſuper ca. fi. d. titulo de poſtul. prælato. Azzo in ſua ſumma d. titu. de preci. impera. num. 2. & ſeq. ubi adnotat perſonas, quæ poſſunt ſupplicare; vnde ne tranſcribam eius doctrinam, ad eum me remitto. Atque vlteriùs procedendo Bart. & alij communiter in l. 1. C. ne liceat in vna eademque cauſa, dant regulam, quòd in illis caſibus, & illis perſonis eſt prohibita ſupplicatio, in quibus eſt prohibita appellatio. Hæc doctrina licèt ſit notanda, quoniam tamen loquitur de ſupplicatione ſpeciali, non autem generali, & prout in præſenti cõſideratur, non videtur propterea vndique ſatisfacere. Qua de re poſtquam uidimus, quid alij nos doceãt, ſequitur modo uidere, quid meo iudicio ſit tenendum. Supplicatio igitur ex parte ſupplicantis dupliciter conſiderari poteſt; Primo ſimpliciter, & ſic quilibet indifferenter ſupplicare ualet, quãuis eſſet incapax, cum dependeat à gratia reſcribere uolẽtis. Secundo quatenus ſupplicatio iſta debeat eſſe rationabilis; & ſic, hominum quidam poſſunt de iure ſupplicare, quia præſupponuntur de iure habiles, & reſpectiuè capaces illius rei, quam petere intendunt. Quidam uerò ſunt inhabiles, niſi mediante beneficio diſpenſationis, cuius proprium eſt reddere perſonam habilem, quæ aliter eſſet, vt docet Paulus Borgaſius in ſuo tract. de regulari: par. 2. titu. de effectu diſpenſatio. Hãc diſtinctionem deſumpſi ex dicta doctrina de elect. & poſtul. quæ conſiderantur ratione perſonarum. Et cum inde habeamus ſolutionem iſtius articuli, ideò non videtur neceſſarium vlteriùs procedere.

Quis ſupplicationem admittere poſſit. Artic. 4.

Hoſtienſis in ſua Summa eod. de reſcript. §. 2. docet, quòd ille poſſit reſcriptum concedere, & ſupplicationem admittere, qui poteſt conſtitutionem facere, de quo conſtitutionis latore dixit antea in ſumma tituli, de conſtit. hæc doctrina poſſet confirmari per ea, quæ diximus ſupra, quando demõſtrauimus reſcriptũ producere ius, licèt illud ſit ſingulare: & propterea imitatur conſtitutionem. Rurſus legimus in §. poſſunt. Inſti. canonica de iudic. quòd Princeps ordinarius, & delegatus Principis ualent iuriſdictionem demandare. Vnde à ſimili hoc idem uidetur dicendum in propoſito articulo. Cæterùm in contrarium reſponderi poſſet ad fauorem Principis, quòd uidelicet ipſe ſolus prædictas ſupplicationes admittere ualeat; ſiquidem, ſicut illius eſt interpretari, cuius

ius est condere, l.fi. C.de ll.ita quoque eiusdem erit rescriptum concedere, cuius est legi derogare. Et cũ aliquid concedere in respectu ad legem nemini inferiori uideatur permissum, c.cum inferior. de maiori. & obedi.can. inferior. dist.21.nisi expresse id fuerit concessum, iuxta l.ius autem ciuile.§.ius prætorium. ff.de iusti. meritò &c. Pro solutione puto præmittendum, quod fuit necessarium concedere potestatem dispensandi, iuxta tradita per Docto.in c. At si clerici.§.fi.de iudi.D. Thom.1.2. q.97.art.4. Sot.lib.1.de iusti.& iure.q. 7.art. 3. & ratio est, quia lex cum accomodetur ijs,quæ frequentiùs accidunt. l.nam ad ea. ff. de ll. non est possibile semper illam obseruari in quolibet casu indifferenter;atque hac etiam de causa datur de iure æquitas, de qua adnotandus est præsertim D.Tho. 2. 2.quæst. 120. & Summistæ in uerbo,æquitas. De qua quidem superiorum dispensandi potestate uidẽdus est Turrecre. super can. requiris.§. nisi rigor. 1. q. 7.& ibi etiam plura iura sunt omnino adnotanda, atque Paul.Borgas.in suo tract. de regular. par. 2.in prop. titulis. Hoc præmisso solutio quæstionis talis uidetur adnotanda,quòd redu cendo omnem potestatem ad tres gradus, uidelicet ad Principem, ad ordinarium, & ad personam intermediam, consequenter quilibet istorum dicitur potestatem habere admittendi supplicationes & concedendi rescripta. Quæ conclusio cum ex relatis appareat uera, est modo ita intelligenda, vt prædicta potestas dicatur concessa secũdum magis, & minus; siquidem sicut tres sunt potestatis gradus, ut diximus; ita etiam tria considarantur negociorum genera, uidelicet grauiora, leuiora, & media. Vnde Principi est data potestas prædicta circa grauiora dd.personæ intermediæ media;ordinario uerò leuiora; & sic unicuique illa dicitur concessa secundum debitam proportionem. Atque hoc puto ita tenẽdum. arg.tex. in §.est ergo, & ibi glo.Institu. cano. de collatio. atque iuxta tradita p Docto.in d.c.At si clerici. §.fi.de iudic.Per quam quidem declarationem cum notoriè constet etiam quomodo responderi ualeat ad ea, quæ in cõtrarium supra sunt adducta, ideò non oportet ad illa specialiter respondere.

Super qua materia supplicari liceat. Artic. 5.

B similitudinem, quæ est inter cõstitutiones, & rescripta,oportet articulum ita soluere, ut quemadmodũ materia alia est sub potestate canonis, uel legislatoris, alia uerò extra illam reperitur; & propterea ex hoc capite adnotatur ad mentem etiam D.Thomæ, 1.2. quæst. 96. articu.4. & Caietanum, tam ibidem, quàm etiam in sua Summa in uerbo,lex,legem reperiri aliquando iustam, & aliquando iniustam. Quam distinctionẽ passim admittunt etiam Docto.& præsertim super c.Ecclesiæ Sanctę Mariæ.de consti. Ita etiam hoc idem est dicendum de materia rescriptorum,atque supplicationum. Rursus in c.fin.de rescript. & ibi glo.in uerbo,ad futuras,aliter considerata fuit eadẽ materia,uidelicet de præsenti,uel de futuro;& propterea ibi adnotatur, rescripta concedi quoad lites præteritas,uel præsentes; se

cus uerò quoad futuras. At secundum ea, quæ alibi diximus, oportet aliter distinguere, quòd uidelicet materia alia sit grauis, alia leuis, & alia media; vnde solutio istius difficultatis non uidetur adhuc omninò clara. Qua de re disputatione omissa puto dicendum, quòd hæc materia consideratur, aut in particulari, aut in communi: Primo modo non hic, sed infra in diuersis articulis etiam huius quæstionis de ea est agendum. At secundo modo imprimis adhuc est ita subdiuidenda, ut una dicatur iudicialis, altera uerò extraiudicialis. De iudiciali est intelligendus textus in d. c. fi. & ibi glo. & Doct. Hinc nota, quòd in hoc differt rescriptum à constitutione, quia constitutio regulariter respicit futura, & limitatiuè præsentia, & præterita, c. fi. eod. de constit. l. leges, la 2. C. de ll & ibi Docto. At rescriptum, quoad materiam istam attinet, opposito modo se habet; siquidem regulariter respicit præsentia, & præterita, ut habetur in d. c. fin. & ibi Docto. Limitatiuè uerò etiam futura, vt ibi adnotatur. De altera uerò materia, & sic de extraiudiciali, dum in communi consideratur, prout conuenit in præsentí, satis erit adnotare distinctioné, quam supra primo & tertio loco ad notauimus, atque breuitatis gratia eam hic aliter non referam. Hinc intelligimus, rescripta aliquando esse nulla ex parte materiæ, & ex parte potestatis ipsius concedentis. Idq; contingit, quando illa concedetentur super materia non pertinente ad ipsum concedenté. Nec obstat si ex aduerso replicetur, recripta posse concedi etiam circa huiusmodi materiam, argu. tex. in authen. cassa. & irri. & in authen. hoc ius porrectū. C. de sacrosan. Eccles. cum simil. quia respondetur, huiusmodi iura, & alia similia, dupliciter intelligi posse; Primo quatenus sunt constitutiones, & sic nō tenent per d. c. Eccl. Sanctę Marię, cum simil. quia non licet mittere falcem in messem alienam; atque sub hoc respectu diximus, prædicta rescripta aliquando esse nulla. Secundo considerantur eadem iura, quatenus sunt, & denotant priuilegium, & sic oppositum est tenendum, & sub hoc respectu est intelligenda obiectio, ut supra opposita, cum non repugnet iuri, nec rationi, quòd Princeps vnius iurisdictionis concedat priuilegia illis, qui sūt alterius iurisdictionis. Hinc uidemus Ecclesiam recepisse diuersa priuilegia à potestate seculari, de quibus hodie plenissimè tractat D. Lelius de Zanchis Veronen. in suo tracta. de priuil. Ecclesię per tot. De qua quidem materia extraiudiciali, vltra prædicta, est adnotandum, quòd rescripta circa eam conueniunt cum constitutionibus, cum illa concedantur quoad futura, sicut constitutiones; & proptera dicuntur iura priuata, iuxta can. priuilegia. distinct. 3. facit totus titulus de priuileg. cum simil. meritò &c.

An supplicari ualeat contra ius constitutionis. Artic. 6.

SI articulus iste esset à simili definiendus, sine dubio dicendum est, ꝙ sicut consuetudo inducitur aliquando contra aliquā constitutionem, l. de quibus, in fi. ff. de ll. §. pen. Instit. de iur. natur. Docto. super c. fi. de consuetudine, cum simil. &

mil. & ſicut una lex ſæpè promulgatur contra aliam.c.1.de conſti.in 6.l.non eſt nouum. ff. de ll.l.2.ff.de conſti. Principum, cum vulga. ita quoque hoc idem eſt dicendum de ſupplicationibus, atque reſcriptis; & propterea uidemus, Principem aliquando diſpenſando reſcribere contra iuris diſpoſitionem. §. niſi rigor.cum plurib.ſeq.1.q.7.ubi adnotantur cauſæ, propter quas talis diſpenſatio permittitur. In contrarium tamen eſt tex. in l. reſcripta. C.de preci.imp.offer.cuius hęc sũt uerba. Reſcripta contra ius elicita, ab omnibus iudicibus refutari pręcipimus, idem deciditur in l.fi. C.ſi contra ius. His accedit, quòd Princeps ſecundum iuriſtas tenetur ſeruare ius ratione honeſtatis, Bal.in l. digna uox. num. 1. C. de ll.& ſecundum Theologos tenetur ad idẽ ratione, qua lex eſt regula rectè uiuendi. D.Tho.1.2. quæſt. 96.art.5. ad 5. Ex quo ſequitur eidem prohibitum eſſe reſcribere contra ius, & ſucceſſiuè dicitur ẽt prohibitũ, contra illud ſupplicare. Pro ſolutione, Sali.in d.l.reſcripta.num.1.diſtinguendo dicit, quòd quando legiſlator prohibuit reſcriptum contra ius, intellexit de lege ſpeciali, cum quędam ſpecialia reſcripta aliquando prohibeantur. l. fi. C.ſenten.reſcin.non poſſ.l.1.C.ſi nuptiæ ex reſcri. petan. & ita ſi reſcripta ſpecialiter non ſint prohibita, dicuntur conceſſa contra iuris diſpoſitionem.Bal.in eadem lege, num.8.in fi. & ſequen. docet, Imperatorem poſſe reſcribere contra effectum iuris naturalis, & Pontificem contra ius diuinum, declarando illud. Caſtren. adnotat, ſed per modum regulæ, quòd reſcripta contra ius non teneant: illam tamen limitat, quando neminem læderent; quæ doctrina licèt ſit adnotanda, nihilominus non videtur vndique ſatiſfacere;& propterea omnibus conſideratis dicerem ego, quòd cum uerba legis ſint, vt ſupra relata, ideò una cum Bal.oportet ita diſtinguere, quòd reſcripta aut impetrantur contra ius diuinum,uel naturale, & tunc talis impetratio erit nulla, cum hæc iura ſint immutabilia. §.penult.Inſti.de iur. natu. diſ.5.in princ. diſt. 6. in fin.§.1.Inſti.cano. de iu.diui.& hac de cauſa legimus, ius humanum cedere iuri diuino, & naturali.diſt.9.per tot.Hæc concluſio poſſet limitari,ſi illud ius eſſet de medio ad finem,& non de ipſo fine, iuxta tradita per D.Tho.1. 2.quæſtione centeſima, art.8. Sot. lib.2.de iuſti.q.3. art. 8. Aut eadem reſcripta impetrantur contra ius humanum,& in tali caſu argumento diſtinctionis de iur. diui.& natu.dicendum eſt, illa nec impetrari, nec concedi poſſe contra ius, ſi illud reperiatur eſſe de fine, & ſic de bono publico: ſecùs uerò ſi fuerit de medio ad illud. Vlteriùs talis impetratio aut conſideratur reſpectu ordinarij, & ſic regulariter prohibetur, iuxta c.cum inferior.de maioritate, can.inferior.diſt.21. Hæc autem concluſio limitatur in caſibus à iure permiſſis.c. peruenit, de ſenten.excommu.c.nuper,cum ibi adnot.eod. Quæ quidem limitationes ad mentem Ludouici Carbonis in ſuo tract.de ll.l.7. q.12.reducuntur ad tria capita, uidelicet quãdo adeſſet conſuetudo; Secundo, quando caſus eſſet leuis; Tertio, quando caſus eſſet frequens. Aut denique prædicta reſcripta impetrantur apud Principem,qui,licèt regulariter poſſet reſcribere contra ius præ-

prædictum, iuxta cap. proposuit. de conceff. præben. cum ibi adnot. Dubitatur tamen, an id facere valeat sine causa. De qua dubitatione eiusque solutione quoniam infra suo loco sumus dicturi, ideò vlteriùs oportet distinguere de qualitate iuris; siquidem si illud fuerit particulare, tunc talis impetratio non teneret, nisi in illius admissione facta esset mentio de tali iure. cap. 1. cum ibi adnotat. de consti. in 6. At si tale ius fuerit uniuersale, tunc absque tali mentione teneret rescriptum, nisi aliud obstaret, licèt aliquando etiam de hoc sit dubitatum, ut uideri potest apud Castren. super d. l. fi. nu 2. C. si contra ius. Quæ quidem mentio uidetur semper necessaria saltem virtualiter per clausulam derogatoriam apponendam in rescripto, quæ ad euitandas disputationes, apponi debet, cum in practica non expediat de huiusmodi controuersijs disputare. De qua quidē clausula ob eius vtilitatem, si quis plura uidere cupiat, uideat Gomes. in sua præfatione ad regulas Cancell. apost. quæst. 5. & 6. Doct. in l. si quis. in princip. ff. de lega. 3. Clar. in §. testamentum. q. 99. Thob. Non. consil. 22. Castrens. consil. 206. & Rub. in consil. 24. cum simil. Ex quibus omnibus cum habeamus non solùm solutionem ad articulum, sed etiam ni fallor, quomodo conciliari ualeant, quæ supra ad vtramq; partem sunt adducta, ideò non oportet hic vlteriùs procedere &c.

An supplicare sit permissum contra ius personarum. Artic. 7.

Est vulgaris conclusio in iure, illud uersari circa personas, res, & actiones, seu iudicia. l. 1. ff. de stat. homi. §. fi. insti. de iur. natur. §. fi. Insti cano. de eccles. constitu. Illud autem ius, quod circa personas uersatur, dicitur tale, ut qualificet personas, & differentias ponat inter eas: Vnde intelligentia istius articuli illa uidetur esse, ut scilicet cognoscamus, an persona possit mutare, seu alterare qualitatem, à lege sibi datam uigore alicuius supplicationis, & rescripti. Hoc præmisso, dicimus ad articulum, quòd talis supplicatio uidetur de iure omninò prohibita, quia si aliter esset, personæ mutarent naturam; vt exempli gratia, minor esset maior, quod non uidetur admittendum; & propterea legimus in l. 1. C. si minor se maiorem dixerit, & per tot. quòd si minor dixerit se maiorem, restituitur in integrum, meritò &c. Nec debet obstare lex 3. eodem, & Paris. in cons. 97. num. 19. vol. 1. quia ne quis ex propria malitia reportet commodum, ideò d. lex prima limitatur, quando dolo quis se facit maiorem, ut in dictis locis cauetur. Cæterùm his, & similibus non obstantibus, in contrarium uidetur de iure esse respondendum, iuxta tot. tit. C. de ijs, qui uen. æta. impetra. Si enim quis potest per rescriptum se facere maiorem, cum sit minor, ut præcipuè expræsse legitur in l. 1. eod. in quæstione proposita supplicari, & rescribi potest contra ius prædictum: hinc uidemus passim diuersos sibi acquirere

diuersas dignitates, iuxta tradita per Bar.in l.1.C.de dignita.lib.12. & cano. super cap.de multa,de præben.& in c.1.de cōsuet.in 6.cum simil. Quid igitur dicēdum? Pro solutione,& conciliatione eorum, quæ supra ad partes sunt adducta, puto ita esse distinguendum, quòd qualitas prædictarum personarum, aut illis inest de iure naturali, vel diuino, et tunc rescriptum in contrariū impetrari nequit; hinc est, quod si quis non baptizatus ordinatus fuerit, talis ordinatio in omnibus, & per omnia dicitur nulla.c.1.& per totum, de præsbi. non baptiza. administr. & ratio est, quia talis qualitas cum insit à natura, dicitur propterea intrinseca, & sic mutari nō potest. Quæ quidem iuris decisio posset aliquando limitari ratione effectus, argum.c.1.de ordin.ab epis. qui renuncia. Aut secundo loco prę dicta qualitas inest de iure positiuo, & humano, & sic in contrariū rescripta impetrari ualent, ut constat per deducta pro hac parte. Ratio autem illa assignari potest, quia sicut qualitas ista dependet à lege mutabili, iuxta c.non debet, de consanguini. l. de quibus, in fi.ff. de ll. cum simil. ita etiam hæc qualitas dicitur extrinseca, & mutabilis; & propterea non est inconueniens, illam alterari,& mutari. Hinc est, ꝙ doctores adnotant, potestatem iurisdictionis posse delegari, cum ueniat ab extra; secùs verò potestatē ordinis, cum ueniat ab intra, glos. recept. super c.aqua, in uerb.iurisdictionis, de consecra. & ibi docto. Hinc est etiam, quòd diuersa ratione eadem qualitas potest considerari de iure naturæ, & de iure ciuili, ut contingit de seruo iuxta declarationem Vaconij in suo libro 1.uaria.declarat.declara.10. Ex quibus omnibus non solum habemus solutionem ad articulum, & quomodo opposita, ut supra adducta debeant conciliari, sed etiam intelligimus, qualis sit intelligentia dd. titulorum.C. si min.maio.se dix.& de his qui ueni.æta.impetra.cum simil.

An supplicari liceat contra ius rerum. Art. 8.

INtelligentia istius articuli habetur ex ijs, quæ diximus supra in principio præcedentis; & propterea vlteriùs procedendo pręmittendum est, quòd in iure res considerantur dupliciter: Primo ratione, qua possunt esse, uel non esse in dominio nostro, iuxta distinctionem datam ab Imperatore in princ. tit. institu. de rer. diuis. cum §. seq. & sub tali respectu dictum fuit à Iure constituto in l.fi. ff. de ll. quòd totū ius ciuile consistit in acquirendo, conseruando,& minuendo. Secundo ratione administrationis,& propterea proposita fuit rubrica lib.2. instit.iur. cano.de rer. diuis.& illa. administra. cum res quædam debeant administrari, sed possideri nullo modo possunt. Quouis autē modo res considerentur, sine controuersia dicuntur recipere diuersā qualitatem, aliquando dispositione iuris, iuxta l. magis puto. ff.de reb. eorum. Cano. sine exceptione, 12. quæst.2. cum simil. aliquando uerò facto hominis. §. furtiuæ quoq; & ibi glo.& docto. Institu.de usucap. His præmissis pro solutione istius articuli puto adhibendam esse distinctionem similem ei, quam adnotauimus in præcedenti, quā bre-

nitatis gratia hic aliter non refero. Hęc omnia sunt animaduertenda, cum faciant ad intelligentiam statutorum, quibus bona adeò sunt affecta ciuibus illius loci, ut ad extraneos, & forenses trãsire nequeant, de quibus statutis uidendus est Alcia. in consil. 31. num. 40. lib. 9. Bursatt. in consil. 36. num. 5. Soci. iun. in consil. 3. vol. 3. Rol. à Vall. in cõsil. 81. num. 32. conclus. 2. volum. 3. Si enim tali statuto esset derogandum per rescriptum, sine dubio illud diceretur concessum cõtra ius rerum, cũ per illud huiusmodi bona reducerentur ad terminos iuris communis, & cum clari sit iuris huiusmodi statutis posse derogari, vt diximus supra articulo 6. Hinc est, quòd Iaso. in cons. 75. declarat, quã do dicatur statuto derogatum, etiã per rescriptum, ex quo de hoc aliquando dubitatur. Ex quibus omnibus intelligimus, rescripta concedi posse aliquando etiam cõtra ius rerum, atque quod adnotauimus de rebus affectis vigore statuti, illud idem adnotari debet de rebus affectis vigore iuris communis, ut sunt bona publica, bona alicuius vniuersitatis, bona minorum, & similia, quæ cum regulariter prohiberi nequeant iurib. vulg. dispensatiuè tamen, & per rescripta sæpè alienantur, iuxta tradita à Rebuf. in suo tractat. de reb. eccl. non alien. & Simoncell. in suo tract. de decret. &c.

An supplicari liceat contra iura iudicij. Art. 9.

Cum inter distinctiones, quæ dantur de iudicio, vna quoq; reperiatur, ut aliud dicatur solenne, aliud verò summarium, clemẽ. sæpè, de verb. signif. clemen. dispẽdiosam, de iudi. §. pen. cum sequen. Instit. cano. eodem. Marant. in suo specul. iudi. par. 4 d. 9. per tot. Hinc passim videmus in practica, quòd in commissionibus causarum semp adhibetur clausula, sũmariè &c. Ex quo sequitur, artic. istum nullã habere difficultatẽ, nec etiam oportet declarare, quid significet prædicta clausula, summariè, &c. atq; cuius sit uirtutis & effectus, quia lõgo, & docto discursu iam declarat Quintil. Mandos. in suo tract. commissio. commissio. 3. uersic. summariè &c. per quinque colũnas, & ante eum Bart. in extrauag. ad reprimen. in eodẽ uerbo, summariè &c. Illud tamen puto non esse omittendum, quòd docto. & præcipuè Panormitanus super cap. in causis. de sent. & re iudic. docent, quòd quædam requiruntur ad iudicium de iure naturali, & ad hoc facit text. in c. qualiter. il secundo, in princ. de accusa. Atq; ista in quolibet iudicio, & à quolibet iudice indifferenter sunt seruanda; & si secus fiat, iudicium dicitur nullum, cum illa sint de intrinseca eius ratione. Quædã uerò requiruntur de iure humano, & positiuo, & communi uocabulo dicuntur solennitates, à quibus iudicium denominatur solemne; & propterea de istis est intelligendũ id, quod supra diximus. Et ratio est, quia iuri humano potest derogaris, secùs uerò iuri naturali, & diuino. Quod tamẽ intelligi debet, iuxta ea, quæ diximus supra, artic. 6. Hinc intelligimus, quod cum nullitates, quæ sæpè committuntur in fabricatione alicuius processus, quę dam sint de iure naturali, & diuino, quædam uero de iure humano, & positiuo, licèt istæ secundæ depẽ

deant

deant a primis. Vant. in suo tract. de nulli. rubr. 1. nu. 14. Ideò de primis uerificari debet Bulla Clem. 8. de nullit. qua admittuntur illæ tantum nullitates, quæ depēdent à defectu iurisdictionis, mandati, & citationis; reliquæ uerò omnes omnino reijciuntur; & propterea si casu contingat, ut huiusmodi nullitates à Pontifice reiectæ, de facto in aliquo processu committantur, possūt illæ reparari iuxta ea, quæ nos docet idem Vant. in d. suo tract. tit. ultimo. Quibus omnibus de iure ita suadētibus, solutio ad articulum illa uidetur esse, ut supplicari liceat contra ea, quæ pertinent ad iudicium. In contrarium tamen est textus in l. prolatam. C. de senten. & interlo. omn. iudi. Confirmatur, quia iudex tenetur ius dicere secundum iuris dispositionem. cap. 1. de sentent. & re iudic. Instit. de offic. iudic. in princ. cum simil. Vnde merito &c. Cui obiectioni respondendum est, illam regulariter uerificari, limitatiuè uerò tenendum est, prout in solut. istius articuli deciditur. Et propterea legimus, rescriptum tenere aliquando in forma communi, & aliquando in forma specifica. c. super litteris, & ibi glos. & docto. eod. de rescript. Et ita per hæc iura iuribus concordantur.

An liceat supplicare contra fiscum. Art. 10.

DIcit text. in l. nec damnosa. C. de preci. imper. relatus in cano. nec damnosa. 25 quæst. 2. quòd fisco damnosa postulare non oportet. Quæ iuris decisio non uidetur undiq; uera; Primo quia in practica sæpè videmus, Principes, & superiores rescribere contra fiscum, liberando delinquentes à pœnis. l. rescripta, in fi. eod. ubi legimus rescripta tenere, quæ supplicantibus indulgent &c. Secundo hoc idem confirmari posset per §. & hoc uerò, in authen. ut nulli iudi. &c. ubi cauetur, quòd quando alicui iudici rescriptum est aliquid contra fiscū, illud nō damnatur, sed ordinatur, quod expectetur secunda iussio; merito, &c. In contrarium est respondēdum per iura, ut supra adducta, idē probat Marcusantonius Peregrin. in suo tract. de priuileg. fisci, tit. habentes iura fisci, num. 33. & sequen. Id posset confirmari ratione, quia Princeps rescribendo non intendit aliquem in suo iure lædere, doct. in l. beneficium, ff. de constit. Princi. cum vulgar. Pro solutione est animaduertendum, quod docto. & præcipuè Ias. super d. l. nec damnosa. post principium, distinguunt de isto iure fisci, cum unum dicatur eidem acquisitum; alterum verò est acquirendum: unde iura quæ huiusmodi supplicationē prohibent, sunt intelligenda de iure acquisito, non autem de acquirendo; & propterea argumenta supra ad utramq; partem adducta, adinuicē conciliantur, & successiuè supplicatio uno respectu tenet, altero uero regulariter dicitur nulla. Quando autem tenet, vlteriùs requiritur ad mentem eiusdem Ias. ut narrentur narranda. Hinc est, quod si in precibus fuerit omissa qualitas, quod delinquens alicuius deliquisset, rescriptum esset subreptitium, & non teneret, ut adnotat Ias. lo. cit. & in l. 2. num. 31. & 32. C. si contra ius. cū ibi adnot. etiam per Bald. num. 20. & Peregrin. lo. cita. num. 36. Quod autem sit facienda differentia in-

ter iura prędicta, adnotat etiam Rodoan. in suo tracta. de reb. eccles. nõ alienan. tit. de significatione uerbi, alien. §. pariter repudiatio, per tot. probat text. in l. qui autem. ff. quæ in frau. credi. Hinc est, quòd Ecclesia non dicitur alienare repudiando, vt adnotatur in dictis locis, quod facit ad fauorem debitorum. Quando autem in altero casu diximus, regulariter dictam supplicationem esse prohibitam, quia in iure omnis regula aliquando limitatur. l. omnis definitio. ff. de regul. iu. cum ibi adnot. & propterea etiam regula ista aliquando recipit limitationem, iuxta l. fi. cum ibi adnot. C. de senten. pass. Vt autem hæc solutio methodicè habeatur, propterea dicimus regulariter, huiusmodi solutionem esse omnino uerã, iuxta tamen declarationem secundum distinctionem, ut supra factam, & adhibitam. Limitatur secundo, atque respectiuè declaratur ad mẽtẽ tamen Castren. quando uidelicet illud damnum, quod fiscus inde reciperet, esset modicum, quia de modicis non curat Prætor. l. scio. ff. de restitu. in integr. Declaratur tertio, quãdo Princeps non solum semel, sed iterum rescriberet, iuxta tex. in d. §. & hoc verum, quia ista secunda iussio est maximæ uirtutis, cum notoriè demõstret, Principem uoluisse derogare prædicto iuri, ut adnotat etiam Azo. in sua summa eiusdem tit. de preci. nu. 6. Et cum per hæc omnia non solùm intelligamus solutionem ad istum articulũ; sed etiam, quomodo ad obiecta responderi ualeat, ideò non oportet ulterius procedere.

An supplicari liceat contra ius alicuius Vniuersitatis.
Art. 11.

Verardus in sua cẽturia de loc. argumentan. in proprio loco de uniuersitate, adnotat tenere argumentum ab ecclesia ad fiscum, & è contra. Ex qua doctrina infertur, quòd sicut non licet supplicare contra fiscum, nisi prout supra demonstrauimus, ita etiã hoc idem non debet esse licitum supplicare contra aliquam Ecclesiam, uel Vniuersitatem, quia sicut iura Fisci lædi non debent, ita quoque nec iura huiusmodi vniuersitatis. Hoc idem posset confirmari argumẽto totius tituli de reb. Eccles. nõ alien. siquidem sicuti iura, & bona Ecclesiarum sunt perpetuò conseruanda, can. uidentes, cum ibi adnot. 12. q. 1. Ita etiam contra eadem iura supplicari nõ debet. Cæterùm sicut decisio quoad iura Fisci aliquando limitatur, ut supra suo loco demonstrauimus, ita etiam hoc idẽ videtur dicendum de solutione ista quoad prædictam vniuersitatem. His accedit glo. super l. rescripta, in uerbo, non lædat. C. d. titulo, de precib. Quæ declarat, rescripta tunc valere, uel quando penitus non lædũt, vel modicè lædunt, iuxta l. quoties. C. eod. l. 2. §. si quis à Principe, & ibi glo. in uerbo, impetrauerit. ff. ne quid fiat in loc. pub. Vnde tota difficultas istius articuli, sicut etiã præcedentis, & quorundam aliorum in eo cõsistit, ut cognoscamus, an uidelicet per rescriptum lædatur ius alicuius; siquidem si illud læderetur, sed non modica læsione, tunc nec supplicatio, nec eius rescriptum tenerent, & successiuè difficultas

cultas prædicta consistit in cognitione istius læsionis, an uidelicet illa reperiatur, & quatenùs reperiatur, an illa sit notabilis, uel modica; si quidem si modica fuerit, nec supplicatio, nec rescriptum uitiatur, arg. l. Scio. ff. de rest. in integ. cũ ibi adnot. secus uerò aliter. Definire autem læsionem prædictam esse unius, uel alterius naturæ, uidetur esse in arbitrio iudicis. l. 1. ff. de iur. liber. Atque iuxta tradita à Menoch. lib. 2. de arbitr. iudi. cas. 73. 74. 75. per tot. Ad quem puto esse remittendum in casu contingenti, ne sim aliorum simplex relator. Et hæc sunt, quæ occurrunt adnotanda iuxta propositum institutũ pro solutione istius articuli.

An permittatur supplicare contra ius publicum. Art. 12.

IVs publicum est adeò in iure priuilegiatum, ut contra illud nec etiam iuramentum teneat, ut nouissimè probat Couar. super c. 2. par. 2. §. 1. nume. 1, de pact. in 6. Ad hoc facit ca. Venientes. de iureiur. cum ibi adnota. Ex quo sequitur, articulum istum non habere difficultatem; & propterea communis utilitas præfertur priuatæ. c. bonæ memoriæ, il primo, & ibi glo. in uerbo, communem, de postul. prælato. Hanc eandem conclusionem probat l. 1. C. ne quid one. pub. lib. 11. l. 1. in fi. C. de cadu. toll. & ratio est, quia dicit glo. super d. c. bonæ memoriæ, quòd in communi utilitate includitur priuata; vnde qui faceret aliquid, vel concederet contra ius publicum, illud diceretur factum, vel concessum contra ius etiam priuatum. Cæterùm in contrarium facit; Primo, quia Cardinales inseruiunt Ecclesiæ Romanæ, & sic publicæ vtilitati, vt dicit tex. in d. c. bonæ memoriæ, & nihilominus promouentur ad ecclesias priuatas, ut quotidie uidemus in practica, quæ promotio, cum fiat contra prædictum ius publicum, meritò &c. Secundo hoc idem probat tot. titulus de excusatione muner. in ff. & C. lib. 10. Et cum sæpè contingat aliquem excusari ab huiusmodi muneribus publicis; & propterea de eis dubitetur, quænã illa sint; hinc est, quòd hæc dubitatio soluitur per l. 1. C. de uacat. publi. muner. lib. 10. Vnde his ita suadentibus negari nequit, rescripta impetrari posse contra ius prædictum. Pro solutione istius articuli oportet adnotare, quid intelligi debeat per ius publicum, glo. super §. 1. seu in princ. in uerbo, publi. Insti. de excusa. tuto. docet, ius publicum dupliciter considerari, uidelicet ratione utilitatis, & ratione authoritatis. Et cum ius aliud sit publicum, aliud uerò priuatum. l. 1. §. huius studij. ff. de iusti. & iur. §. fi. Instit. eod. Vbi similiter ista duo iura describuntur. Ideò omnibus consideratis puto dicẽdũ, ꝙ iura, quæ sunt publica, aliquando reperiuntur talia ratione authoritatis, & vtilitatis; aliquando verò ratione authoritatis tantum. At priuata possent eodem modo considerari, vt quædam sint talia similiter ratione authoritatis, & utilitatis: quædam uerò ratione vtilitatis tantum. Hinc est, quòd tutela, & cura dicuntur priuatæ vtilitatis, sed publicæ authoritatis; & propterea in iure dicuntur publica munera. §. 1. seu in princ. Insti. de excusa. tuto. & ibi glo. in uerbo, publicum. Vlterius Orfalius in sua poli. ciui. cap.

37. num.

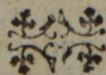
37.num.5.lib.1.adnotat, ius publicum quadrupliciter considerari, Primo, quatenus tendit in vtilitatem communem, ut sunt sacra; Secundo, quatenus in commune omnibus, non autem singulis prodest: Tertio, quatenus est principaliter priuatum, secundariò publicum: Quarto, & vltimo, quatenus multis prodest, priuatim tamen competit. Vlterius sub num.6. docet idem author, quòd ius publicum diuersimodè accipitur; Primo, enim denotat id, quod est tale authoritate, ut est ius positiuum. Secundo, quod collatum est in uniuersam commoditatem. Tertio, quòd locatum est in publico vsu. Quarto, quòd ad dominium reipub. pertinet. Hactenus uidimus, quid, & quotuplex sit ius publicum, & successiuè, qua uia, atque in quo casu posset contra illud supplicari, cum ex his clarè inferatur aliquando esse à iure publico recedendum secundum aliquod significatum illius. Vt nunc referã, quid meo iudicio sit tenẽdum, per publicum ius in proposito articulo id tantũ intelligere debemus, quod quouis modo spectat ad conseruationem alicuius ciuitatis, ad quam unusquisque uidetur obligatus. l.2. ff. de iusti. & iu. l. fi. C. de aboli. l. penult. ff. ad l. Iuliam maiestatis. Ex quo sequitur, quòd intelligentia istius articuli illa uidetur esse, ut intelligamus, an per rescriptum possit quis liberari ab huiusmodi obligatione. Hoc præmisso ad articulum puto affirmatiuè esse respondendum, quia si iura ipsa liberant aliquando ciues ab huiusmodi obligationibus, & muneribus, vt legimus in diuersis titulis ff. & C. de excusa. à diuers. mune. hoc idem uidetur etiam permissum principi, & aliquando eius officialibus, & magistratibus per uiam supplicationũ & rescriptorum. Atque hac de causa permissa est eisdem dispensatio. Docto. in c. de multa. de præben. & in c. at si clerici. §. fi. de iudi. probat tex. in §. nisi rigor, cum pluri. cano. seqq. 1. q. 7. Quæ quidem potestas dispensandi, & successiuè dicta rescripta concedendi, si est concessa inferioribus, prout in prædictis locis cauetur, dicitur etiam concessa superioribus, §. penul. insti. cano. de episc. & sum. Pont. Confirmatur, quia talis potestas non dicitur data priuatiuè, sed cumulatiuè, iuxta tradita per Docto. in ca. pastoralis, de offi. ordina. ubi præsertim Felin. est adnotandus. Hinc est adnotandum, quòd sicut munera prædicta quædam sunt realia, quædam personalia, & quædam mixta, l. munerum. ff. de muner. & hono. Ita etiã immunitates per prædicta rescripta concessæ, simili distinctione erũt reales, personales, & mixtæ, iuxta tot. tit. ff. de iur. immuni. Nũc ut conciliemus, quæ supra sunt deducta, dicimus, quòd licèt regulariter rescriptum, illiusque supplicatio, contra ius publicũ non teneat, per ea, quæ supra sunt adducta, & vltra illa probat etiam tex. expressus in l. 1. & 2. de immuni. nemini concedenda. C. lib. 10. Hæc tamen regula aliquando recipit limitationes, vt constat per ea, quæ supra diximus, & ad hoc facit etiam l. priuilegia, & ibi glo. C. de incol. eod. lib. & ita per hęc habemus solutionem ad articulum, & qua uia prædicta iura debeant conciliari.

An supplicari ualeat contra ius priuatum. Artic. 13.

QVoniam per ea, quæ diximus in præcedenti articulo, clarè, ni fallor, constat, quid intelligere debeamus per ius priuatum, ideò ad eius solutionem descendēdo, illa uidetur desumenda à l. rescripta, & ibi glo. in uerbo, non lædat alium. C. de preci. &c. Vbi legimus, illa rescripta esse permissa, quæ neminem lædunt, uel ut glo. ibi adnotat, modicè lædunt. Hæc limitatio probari potest per tex. in §. 1. Insti. quibus ex caus. manumit. & §. 1. insti. de his qui sūt sui, uel alien. iur. l. 1. C. de necessa. seru. &c. Idem probat regul. Cancell. apost. de iur. acquisi. nō tollen. in suis limita. de qua Gabr. adnot. in proprio tit. & plures conclusiones nos docet, ad hoc facit ēt vulg. regul. cū suis declarationibus, id quod nostrum, ff. de reg. iur. & l. 3. C. de duob. reis, & l. causas. C. de transactio. In contrarium tamen responderi potest etiā regulariter, per c. ex parte. il 2. de offic. delega. ubi legimus, Principem rescribendo non tollere exceptiones, ut clariùs ibi declarant postea Docto. & præsertim Dec. & Felin. His accedit, quòd præsupposito, Imperatorem esse dominum totius Orbis, prout nonnulli tenent super l. cunctos populos. C. de summ. Trini. & fid. catho. ubi Bal. Castrēs. Ias. & alij, nō sequitur inde, eundē esse etiam dominum rerum singularium, cum illæ sub vniuersali cōprehendantur, & successiuè posse aliquem priuare re sua, prout huius modi illationes adnotat Bart. in 1. consti. ff. §. omnem. num. 3. & 4. Vnde meritò &c. Pro solutione ad mē tem eiusdem Bart. lo. cita. ubi examinat hanc quæstionem dicimùs, quòd Princeps ratione potestatis posset id facere; sed reducendo eam ad actum, tunc rescriptum non teneret, & successiuè prædicta potestas limitatur, quando inde induceretur peccatum. Castren. super d. l. rescripta, tenet, Principem posse tollere ea, quæ sunt iuris ciuilis. Bal. Ias. Sali. & alij uidentur id tenere, quòd Princeps possit id facere, dummodo illud ius sit modicum, unde ad mentem istorum remanet difficultas de modo cognoscendi istam modicitatem. Pro cuius cognitione recurrendum esset ad Menoch. in suo libr. de arbitr. iudi. supra adduct. in art. 11. in fi. ubi similiter loquuti fuimus de simili læsione. Gabr. inter suas conclus. ponit d. ti. de iu. acqui. non toll. ubi præsupponit, Principem habere potestatem istam, de qua agimus, sed solùm dubitat de modo; & propterea adnotat diuersas cōclusiones cum suis ampliatio. & limita. Si iura ipsa in hac parte pōderare uolumus, diuersa reperiuntur, quibus litigantibus dilationes sæpè conceduntur contra regulas iuris communis, ut l. 2. C. eod. de precib. authen. quæ suppli. eod. cum simil. Modo, ut referam, quid meo iudicio sit tenendū, priùs præmittere oportet, quòd homo priuatus dupliciter considerari potest; Primo respectu sui, Secundo respectu suæ familiæ. Primo modo sicut habet tria genera bonorum, ut Philosophi nos docent, uidelicet animi, corporis, & fortunæ; ita quoque quęritur, an suplicari ualeat, & respectiuè rescripta concedi respectu cuiuslibet generis bonorum. Vnde respectu bonorum animi, & corporis iudicarem negatiuè

uè eſſe reſpondendum, niſi quis obtineret reſcriptum ad aliquem delinquentem puniendum, iuxta l. 1. in fi. ff. de conſti. At quoad bona fortunæ, oppoſitum uidetur de iure tenendũ, quòd uidelicet poſsit aliquando ſupplicari, & reſpectiuè reſcripta concedi. arg. l. quoties. l. uniuerſa, & authẽ. quæ ſupplicatio. C. eod. tit. de precib. & l. item ſi uerberatum. §. 1. ff. de rei uendi. Hinc uidemus, ſuperiores imponere precia rebus priuatorum. c. 1. de empt. cum ibi adnot. contra vulg. regul. res tanti ualet, quanti uendi poteſt. At ſecũdo modo, & ſic reſpectu familiæ, ex quo tale ius reducitur ad bona, & ad perſonas, de bonis diximus ſupra, quid ſit dicendũ; Quoad perſonas uerò licèt pater familias habeat poteſtatem erga uxorem, filios, & ſeruos, ita quod ualeat eos corrigere, l. 1. C. de emenda. ſeruo. l. 1. C. de emenda. propinquo. l. 4. C. de patr. poteſta. can. ſatis. 33. quæſt. 5. Nihilominus quemadmodũ huiuſmodi patres poſsunt excedere fines correctionis, & propterea dicta eorum poteſtas in dictis iuribus corrigitur, ita quoque eadem ratione ſic ſuadente, pôt aliquando contra huiuſmodi ius ſupplicari, atque reſcriptum concedi. Qua de re cum per hæc omnia non ſolùm habeamus ſolutiones ad articulum, ſed etiam, quomodo reſpondere debeamus ad obiecta, ideò iuxta inſtitutum propoſitum non oportet vlterius procedere.

An in precibus, & ſupplicationibus ſubintelligatur clauſula, ſi preces veritate nitantur.
Artic. 14.

QVamuis hæc quæſtio ſit paſſim à Doctoribus declarata, quoniam tamen in materia reſcriptorum eſt admodum utilis, ne dicam neceſſaria, ideò in præſenti de ea conuenit aliquid adnotare. Tex. igitur in c. 2. ante finem, eod. de reſcript. dicit, quòd in reſcriptis ſubintelligitur iſta clauſula, etiam ſi non apponatur, quam copioſè declarat Camban. in ſuo tract. de clauſul. in propria eius explicatione, pag. mihi 26. Licèt autem tex. in l. fi. C. de diuerſ. reſcript. dicat, d. clauſulam eſſe in ſupplicationibus apponendã, & propterea adnotetur differentia inter ius ciuile, & canonicũ, cum de iure ciuili debeat inſeri, de iure uerò canonico illa præſumatur, ut ſuper d. c. 2. adnotat Ant. de Butr. num. 19. Bal. Salic. & alij ſuper d. l. fi. tamen, an ſit attendenda deciſio canonica uel ciuilis, habet difficultatem, cum d. lex reperiatur hodie canonizata in corpore iuris canonici, uidelicet in can. uniuerſa, 25. q. 2. Cæterùm ſolutio illa uidetur eſſe, quòd in terris eccleſiæ attendatur ius canonicum per ea, quæ nos docẽt docto. ſuper c. 1. de nou. ope. nuncia. In alijs uerò locis, aut eſt ſequendum ius ciuile, ut doct. adnotant ſuper d. l. & in l. 2. C. ſi contra ius, ubi Bald. num. 6. Aut in utroq; caſu ſequendus eſt ſtilus cuiuslibet curiæ. Hinc eſt, quòd Felin. ſuper d. c. 2. num. 15. adnotat, ſtilum cauſare præſumptionem contra reſcripta, ſi obſeruatus non fuerit. Nec poteſt dici, dictam legem eſſe canonizatam

nizatã modo, quo ſupra, cum liber decreti non ſit a ſede Apoſtolica approbatus, ut habeat uim canonis, Felin. ſuper d.c.2.num.55.ibidem Abb.nu.9. Et docto.in præfatione eiuſdem libri. Eſt autẽ admodum utile ſcire, an potius una, uel altera deciſio ſit ſequenda, cum faciat ad intelligentiam obligationis probandi ueritatem reſcripti, ut adnotat Abb.ſuper d.c.2.nu.1. & ibidem alij. Vlterius quærunt Doctores, an iſta clauſula faciat reſcriptũ conditionale, & ſoluendo dicunt, illud non eſſe tale, niſi quoad inſtructionem. Bal. ſuper d.c.ſuper litteris.nu.47.eod.de reſcript. & Feli.ſuper d.c.2.num.5. Cæterum ſiue iſta clauſula preſumatur, ſiue inſeratur, adnotat etiam Salic. ſuper d.l.fina. quod ad ualiditatem reſcripti ultra eam requirantur etiam quædã alia; & propterea dicit, ꝙ requiritur nomen quoque Imperatoris; itẽ dies, & conſul; item illuſtratio ſacri Enchauſti; item ſubſcriptio Cancellarij. Quæ omnia cum reſpiciant expeditionem litterarum, ideò me remitto ad doctores ſupra ſuo loco adnotatos, qui de tali expeditione copiosè pertractant. At quantũ ad prædictam clauſulam attinet, non eſt omittendũ, quod nos docet Decius ſuper d.c.2.num.7. 8. ubi legimus, illam eſſe ſubintelligẽdam, & ſic uerificari, tã in reſcriptis ab alijs impetratis, quàm etiã in reſcriptis motu proprio conceſſis. Ratio autẽ illã uidetur eſſe, quia in utriſque debet narrari aliquod factum. Quæ quidem iuris concluſio uidetur limitanda in contractibus, qui, ut iſte doctor adnotat, diuerſam habent naturam a reſcriptis, & ita habemus ſolutionem ad articulum.

An mendax precator carere debeat impetratis. Art. 15.

Dicit Imperator in l. & ſi legibus. C.ſi cõtra ius, &c. quòd mẽdax precator careat penitus impetratis; & Summus Pontifex in c. ſuper litteris, eod.de reſcript. definit, quòd iſte mendax carere debeat impetratis; unde maxima uidetur differentia inter iſta duo iura. Augetur difficultas, quia etiã iura ciuilia in hoc uidentur inter ſe contraria; Siquidem licèt deciſio d. l. & ſi legibus. confirmatur per l.fi. C.de diuerſ.reſcript. oppoſitum tamẽ legimus in l.2.C.eod. ſi contra ius, &c. Qua de re ius canonicum cum una lege uidetur conuenire, cum altera uerò diſſentire. Pro cuius difficultatis ſolutione uidendum eſt, Primo, an, et quomodo ſit uerum, quòd mendax precator careat impetratis. Secundo, qua uia iura iſta ſint ad inuicẽ concilianda. Quoad primum ſicut duo ſunt termini, ita quoque de utroque aliquid adnotari debet. Primo igitur cõſideratur mendax, aliquando ſimpliciter, & ſic cum ſine controuerſia ſit punibilis; ideò punitur aliquando priuatione ſuę poſſeſſionis.l.fi.ff.de rei uendica.& ibi Bart. Bal.& alij. Bertaz.in cõſ.470. lib.2.Rol.a Vall.in conſ.88. lib.4.et Roman.in conſ.71.nu.4.5. & 6.authen.Item poſſeſſor.C.qui potio.in pigno.cum ſimil. Aliquando punitur, quia priuatur beneficio legis, ut contingit in hærede adeunte hæreditatem cum beneficio inuentarij, ſi illud legitimè non confecerit. Docto.in l.fin.C.de iur. deliberan. & ibi Bal.Iaſ.& alij. Aliquando uerò ita punitur, ut ſicut fuit mendax in uno, ita præſumatur mendax in

alio. l.cum de indebito; in princ.ff. de probat. Paris. in cons.90. nume. 29. uolum.1. Secundo consideratur mendax, quatenùs est precator, & sic specificè, de quo imprimis non dubitatur, quòd sit omnino puniēdus; dubitatur tamen de modo puniendi; siquidem tam secūdum ius canonicum, d.cap.super litteris, & cap.sedes in fi.eod. de rescrip.quàm secundum ius ciuile, ut supra relatum, est dubium, an sit priuatus, vel sit priuandus impetratis. Et hac fortasse de causa Bero.in prima lectura super d.c. super litteris, num.30. & in secunda, num.35.adnotat, mendacem alium esse ex proposito, & alium re ipsa. Vnde primus punitur una pœna, altera uerò punitur secūdus. Cæterùm hæc difficultas si consideretur, quoad mendacem genericè cōsideratum, quoniam iste secundum qualitatem mendacij debet omnino puniri, cum pœna de iure habeat proportionem ad delictum, Docto. in cap. at si clerici, de iudic. ideò vltra adnotata me remitto ad ea, quæ distinctè nos docet Bald.in l.1.num.13.ferè usque ad finem suę repetitionis, C.de furt. & ad glo.super c.nullus pluribus, de regul. iu. in 6. Si uerò consideretur specificè, dependet à cognitione pœnæ impositæ, uel imponendæ, ob subreptionem commissam de qua quoniam infra sumus dicturi in propria quæstione, ideò sit satis ista nunc adnotasse. Quoad secundum de conciliatione scilicet prædictorum iurium, quæ sine dubio contraria leguntur, cum tex.in d.l.2.dicat, datum iudicem cognoscere debere pro tenore veritatis, tex.uerò in d.l. & si legibus, definit, ut supra retulimus. Hoc idem legimus decisum in d.c.sedes.in fi. At tex.in d.c.super litteris, adhibet uerbum, debeat, ut diximus; unde hæc conciliatio sub triplici respectu consideratur; Primo quoad iura canonica inter se; Secūdo quoad iura ciuilia similiter inter se: Tertio quoad iura canonica, & ciuilia adinuicem. Pro intelligētia solutionis debemus præmittere, quòd illa principaliter dependet à conciliatione opinionum, quæ super hac materia reperiūtur, de qua, quoniam infra in propria quæstione sumus dicturi, ideò ad eam me remitto. In præsenti tamen quoad ius canonicum attinet, est animaduertendum, quòd uerbum, careat, an denotet actum ipso iure, est dubium. Feli.in ca.Rodulphus. num. 51.& in c.ex tenore. num. 29. post princ.eod.de rescript. Tiraquell. in l.si unquam, in uerbo, reuertantur. num. 162. C.de reuocan.dona. Nihilominus quoniam in dictis iuribus adest dictio, penitùs, ideò uigore istius adiuncti actus debet reputari ipso iure nullus Tiraquell. lo.cita.nu.164. Vel dicas secundo, quòd Pontifex in d.c.super litteris. refert opinionem quorundam, qui tenebant, rescripta subreptitia esse ipso iure nulla, quam postea distinguendo partim approbat, & partim reprobat. In d.uerò ca.sedes, licèt simpliciter ponat d.conclusionem, loquitur tamen de gratia, & sic iura canonica uidentur inter se conciliata. Quoad iura ciuilia, puto dicendum, ꝙ in d.l.& si legibus, habeatur regula; in d.uerò l.secunda habetur illius limitatio, & declaratio; iuxta tamen iudicis iudicium, & sic commodè possunt conciliari. Quoad tertium denique puto dicēdum, quòd cum de iure ciuili iudex debeat per d.l.2. iudicare, quando d.regula de nullitate actus habeat

locum

locum,& quando sit limitanda; de iure uerò can. per d.c.super litteris, declaratur huiusmodi iudicium,& qua uia iudex debeat procedere in uerificando d.regulam,vel respecti uè illam limitando; & propterea prædicta decretalis uidetur promul gata ad iuris ciuilis declarationem; siquidem ius canonicum cum sit fundatum in æquitate,c.Pastoralis. de caus.poss.ideò Summus Pont.in d.c. super litteris. distinguendo demonstrauit,qualiter in ista materia aliquando sit seruãdus iuris rigor, & aliquando æquitas prædicta. Et ita per hæc habemus,quòd erat animaduertendum pro cognitione, & solutione istius articuli.

An quod nemini nocet, semper sit concedendum. Art. 16.

QVod nemini nocet,& alteri prosit,esse concedẽdum,probat tex.in l.rescripta.supra in alijs articulis sæpè citata. C. de preci. in l. 1.§.idem aiunt si aquam,& in l.2.§. Item Varus ait. ff. de aqua plu. arcen.Ias.in d.l.rescripta.num.5.Bal. ibidem num.3. adnotant istam propositionem esse ueram regulariter; limitari tamen in casibus in iure expressis;& dat exemplum de nuptijs impetratis per rescriptum,quę omnino prohibẽtur.l.1.C. si nupt. per rescript. idem tenent si rescriptum esset subreptitiũ, ad hoc facit quod docet Bal. omnino uidendus in ca. cum olim. num. 3. 4. 5. de consuetud. Hinc in facto solutæ sunt nonnullæ quæst. adnot. per Ias. & Bal. lo.cita. Quæ iuris conclu.ampliatur per glo.super d.l.rescripta,in uerbo, non lædat alium, ut habeat locum etiam si quis modicè lęderetur,quia de iure parum,& nihil æquiperantur. l.minus solutum. ff. de uerb. signif. Causa autem istius conclusionis illa uidetur esse, quam assignat Bal.lo. cita. quia quilibet debet esse intentus, ut alij prosit, & non noceat.Vnde ponderando huiusmodi causam,dubitatur modo,an ista cõclusio sit uerificanda uigore præcepti; siquidem considerando eius oppositum, uidetur id esse faciendum de præcepto; Si enim quis potest prodesse,& non prodest,uidetur nocere, quod de iure omnino prohibetur.l.iustitia. post prin.ff.de iusti.& iu. Vacon.lib.1.suarum declara.declara.30. Confirmatur ponderando ca.quantæ, de senten.excomm.ubi legimus,delinquentibus fauere;qui cum possunt, desinunt obuiare. In contrarium facit l. metum. §.sed licèt.ff.de eo, quod met.cau.ubi legimus, licitum esse recipere pecuniã pro defensione, & tex.in cap.dilectus.de simon. ubi promittitur dare pecuniam ad redimendam uexationem.Quid igitur dicendum? Ad mentem glo. & Doct. super d.cap. quantæ, oportet distinguere ita,uidelicet, quòd aliquando quis tenetur ex officio prodesse, & euitare mala, quibus aliquis lædi possit, & tunc uerificantur, quæ supra sunt adducta,cum in isto casu ratione officij quis teneretur uigore præcepti.Aliquandò uerò quis non est ita obligatus,cum ad aliquod officium non teneatur: Et tunc adhuc puto esse distinguendum, quod iste, qui potest concedere,quod alteri est vtile, aut id denegando nocet,& tunc tenetur vigore præcepti, cum præceptum iustitiæ dicat, neminem lædere. Et in tex.d.l.1.& §.2.supra cita.habeatur,nemini esse nocẽdum; aut denegando non prodest, & tũc

esset obligatus solùm ratione honestatis, atque hoc modo iura supra adducta ad inuicem conciliantur. Hanc distinctionem ad litteram apud aliquem Doctorem non legi, sed desumpsi ex his, quæ nos docēt scribentes, tam super d.ca.quantæ, quàm etiam super ca.1.de offi.delega.& in l.si quis opem.ff.de furt.ubi præsertim Bart.& ita per hæc habemus quid iuris de d. conclusione.

Ad quid preces sint admittendæ. Artic. 17.

Rticulus iste nullam uidetur habere difficultatem; siquidem sicùt rescriptum est de iure permissum ob priuatam utilitatem, ut diximus supra, quæstione prima, articulo primo, ita quoque ad eūdem finem preces uidentur de iure admittēdæ. Cæterùm pro maiori eius intelligentia addi potest in præsenti, quòd finis duplex, etiam in iure reperitur; unus enim dicitur finis rei, alius uerò finis hominis. Nauarr. in sua relectione de fini. huma. act. post princ. Rursus finis rei adhuc subdistinguitur quia sicùt rescripta sunt plura, & omnia differunt specie, ut demonstrauimus supra suo loco; ita quoq; diuersum, ac uarium dicuntur habere finē. Hinc est, quòd quædam rescripta, siue illa fuerint ad lites, siue ad gratiam, sæpè conceduntur ad iuris tantum obseruantiam. Ex quo sequitur etiā, atque cognoscitur, quòd finis iste alius dicitur mediatus, alius uerò immediatus, de qua distinctione pertractant etiam Docto.super glo. summæ libri Decretal. ubi præsertim Abb. est omnino notandus. Et cum non conueniat in præsenti descendere ad singularia iuxta institutum propositum, ideò secundum doctrinam logicorum, puto hic animaduertēdum, quod sicùt quodlibet rescriptum in specie consideratum, specificatur, & distinguitur ab alijs per propriam differentiam, ut uidimus supra, quando loquuti fuimus de pluralitate rescriptorum; ita quoque puto dicendum, quòd à cognitione propriæ differentiæ sit desumenda cognitio causæ, ob quā preces sint admittendæ. Quæ quidem cognitio causæ est admodum vtilis ob illā vulg. regul. posita causa ponitur effectus, & cessante causa cessat effectus.c.cum cessante, & ibi Abb.& alij, de appella. de qua etiā infra suo loco sumus dicturi. Et cū hæc differentiæ cognitio habeatur ex his quæ diximus supra suo loco, in articulo de multiplicitate rescriptorum, atque ex ea habeatur etiam cognitio dictæ causæ, ideò non oportet hic de ea aliud animaduertere. Qua de re de altero fine, & sic de fine hominis, licèt aliquando ille cognosci ualeat, iuxta glo. super principio institutionum iuris cano. in uerbo, canonico, de iu.canonico. Quoniam tamen uoluntas hominis est admodum uariabilis, iuxta l.1.C.de sacros.eccle. cū ibi adno. ideò meo iudicio certa regula dari nequit ad illum cognoscendum; nisi dicamus, quòd aut sumus in claris, & sic uidetur cessare omnis difficultas; aut sumus in dubio, & sic præsumptiuè talis finis idem uidetur esse cum fine rei, quia homo in dubio præsumitur uelle honestum, & se conformare cum dispositione iuris, iuxta ea, quæ nos docet Menoch. in suo tracta. de præsumpt. lib.2.præsumpt.9.& præsumpt.10.

atque lib. 3. præſumpt. 38. cum ſimil. Vnde meritò &c.

Quando preces ſint admittendæ. Artic. 18.

INtelligentia iſtius articuli uidetur admodum obſcura; ſiquidem, ſi imprimis dubitetur, in qua parte anni licèt ſupplicare, & ſucceſſiuè ſupplicationem admitti, dũ loquimur de iure communi, hactenus, ut ingenuè fatear, non uidi deciſionem hoc determinãtem; ideò ſimpliciter, & regulariter quandocunque ſupplicari poteſt. Quæ quidem regula de ſtilo ipſius principis uidetur limitanda. Hinc uidemus, quòd in Curia Romana ſtatutum eſt tempus utrique ſignaturæ, iuſtitiæ uidelicet, & gratiæ, in quo preces porriguntur, & ſucceſſiuè in caſu ſuo admittuntur. Vnde ſicùt citatio de cõſuetudine, & ſecundum unam opinionem poteſt fieri tempore feriato, & eius executio trahitur ad tempus vtile, Abb. omnino uidendus in c.fi.num. 20. de ferijs. ita quoque hoc idem dici poteſt de ſupplicationibus faciendis vtrique ſignaturæ. Secundo intelligi poteſt articulus iſte ita, uidelicet, quòd aliqua pars temporis habeat aliquod priuilegium, prout contingit in reddendo ius, quod certis diebus reddi omninò prohibetur. d. cap.fi. & ibi Doct. l. 1. l. omnes dies, & l.fi. C.eod. cum vulg. Et ratio eſt, quia cum fuiſſet aliquando dubitatum, an tempus ad aliquid faciendum ſit continuum. Abb. in ca.fi. de elect. adnotat, illud regulariter eſſe continuũ, & limitari ſecundum qualitatem ſubiectæ materiæ; & propterea non eſt inconueniens in propoſito articulo, tempus iſtud poſſe conſiderari modo prædicto. Tertio intelligentia iſtius articuli poteſt vlteriùs ita adnotari, ut uidelicet ſupplicatio iſta, eiuſque admiſſio fieri debeat intra certum tempus, arg.c. de cauſis, & ibi Doct. de offi. iudi. delega. & arg. tex. in l. properandum. C. de iudi. ſicùt enim iudicium definiri debet intra certum tempus, ut in iſtis locis deciditur, ita etiam hoc idẽ poſſet fortaſſe affirmari de iſta ſupplicatione. Quæ autem ex prædictis intelligentijs ſit omnino ſequenda pro ſolutione iſtius articuli, licèt non ſit undique clarum, poſſet tamen cum tali diſtinctione aliquid adnotari, quod uidelicet ſi reſcriptum fuerit ad lites, placeat attendere quamlibet opinionem de prædictis. An autem tempus prædictum prorogari ualeat ad ſupplicãdum, quemadmodum ad ius reddendum, iuxta tradita per Docto. in d.c. de cauſis, & in c. P. G. eod. de offi. iudi. delega. uidetur eſſe in arbitrio ſupplicationes admittentis, & reſcribentis. At ſi reſcriptum fuerit ad gratiam tãtum, tunc placet, nullum tempus eſſe ad id definitum, niſi habeat mixturam iuſtitiæ, iuxta prædictas vtraſque ſignaturas. Et ſic puto, articulum eſſe ſoluendum.

Vbi reſcripta impetrari valeant. Artic. 19.

CVm clariſſimum ſit in iure, tenere argumentum à tempore ad locum, ut nouiſſimè docet Euerardus in ſua centuria, in proprio loco; hinc eſt, quòd ſicùt articulus de tempore ſupra conſideratus, fuit tripliciter, ita quoque hoc idem uide-

tur

tur dicendum de loco; & propterea si locus consideretur, in quo supplicari valeat, dicimus, quòd sicùt constituitur aliquando certum tempus ad gratiam, vel iustitiam concedendam, & respectiuè reddēdam, vt supra vidimus, ita quoque hoc idem dicimus de loco. Secundo, sicut tempus recipit aliquando aliquod priuilegium, vt supra adnotauimus, ita quoque hoc idem est dicendum de loco. Hinc datur immunitas localis, de qua est tex. in c. cum ecclesia. c. inter alia, & c. pen. de immun. cum simil. & retrocedendo, sicut ille, qui deliquit in loco priuilegiato, priuatur illius beneficio, c. fi. eod. ita quoque hoc idem est dicendum de eo, qui deliquit in simili tēpore. Tertio sicùt supplicatio admittitur aliquando, ut aliqua causa definiatur intra certum tempus, vt supra vidimus, ita quoque supplicari potest, ut tale quid fiat in aliquo loco, argum. c. cum R. de offic. deleg. & ibi docto. & clemen. 1. de for. cōpeten. Hinc est, quòd cum aliquando quis teneatur aliquid facere in aliquo loco, & de eo dubitetur, arbitrio iudicis debet id definiri, Menoch. libr. 2. de arbitr. iudicum, casu 468. Hinc est etiam, quòd aliquando est permissa prorogatio loci ad locum, d. clemen. 1. & docent docto. inter quos præsertim uidendus est Abb. in c. P. G. eod. de offic. iudicis deleg. Atque hæc sufficiant de proposita materia, iuxta institutum meum, &c.

Quibus medijs rescripta impetrari valeant. Art. 20.

EXperientia docet, quòd quis aliquando immediatè, & per semetipsum impetrat gratiam à Principe, siue illa pertineat ad iustitiam, siue non. Aliquando vero id facit mediante aliquo intercessore; hinc uidemus, in Religione Christiana fideles supplicare Deo altissimo per intercessionem Sanctorum, ex quo sequitur, quoad articulum istum attinet, huiusmodi intercessores, & intercessiones aliquādo esse à iure prohibitos, si legitimè non procedant; ut contingit in illis, qui simoniacè præcibus aliquid pro aliquo petunt. Turrecrem. in can. ordinationis. ad tertiam quæstionem, per tot. 1. quęst. 1. Hinc est, quòd iudices debent cauere, ne apud eos fauor alicuius aliquid uendicet. ca. 1. & ibi glo. & docto. de re iudi. in 6. Nemini enim est dubium, fauores, & passiones animi peruertere bonum publicum, iuxta cap. 4. 11. quæst. 3. cum vulga. Aliquando verò huiusmodi intercessores, et intercessiones sunt de iure permissæ; hinc dantur referēdarij vtriusq; signaturæ in theorica, et in practica. Quorum officium est admodum vtile, de quibus est text. omnino videndus, in authen. de referenda. per tot. colla. 2. et plenè per tractat Vester. in sua practi. cur. 20. & apud eum Nicola. Grauat. lib. 1. cap. 3. Gomes. in sua practi. vtri. signa. qui cum copiosè de tali officio pertractent, vltra practicam Stafil. ideò in casu contingenti ad eos esset recurrendum. Hinc est, quòd datur etiam defensor iustitiæ, cuius officium est defendere suę defensioni commissos a manifestis iniurijs, ca. 1. & fi. de offi. iudi. deleg. in 6. Concilium Tridentin. sess. 7. cap. 14. & sess. 14. cap. 5. de reformat. Specul. in suo spec. tit. de iudi. delega. §. fi. nu. 24. Hinc dantur defensores ciuitatum, iuxta tot. tit. C. de defensor. ciuit.

uit. Hinc denique dantur procuratores, iuxta tot. tit. in vtroque iure de procurat. Dātur etiam aduocati. l. 1. C. quæ deſ. aduo. Henric. Boic. ſuper c. bo. me. il primo, de poſtul. prælat. Et quoniam vnicuique permiſſum eſt, aliquid per alium gerere. l. 1. ff. de procura. l. 1. ff. de poſtul. ideo ſupplicatio per alium facienda, aut reſpicit quid facti; & tunc datur procurator; aut quid iuris, & ſic datur aduocatus, qui, ſi in aliquo defecerit, ob errorē, uel imperitiā, debet ſuppleri per iudicem, ne iuſtitia lædatur, ut adnotat Bal. ſu p d. l. 1. C. vt quæ deſ. aduo. Ex quibus oībus habemus, ni fallor, q bus medijs ideſt quibus mediātibus poſſet ſupplicari, & reſcripta impetrari, &c.

An precum admiſſio ſit ſemel concedenda. Artic. 21.

PEr l. Bos. §. hoc ſermone. ff. de verb. ſignific. reſpōdendum eſt ad articulū, preces, & ſupplicationes ſemel eſſe admittendas. Idem confirmat ibidem Tiraquell. qui pleniſſimè declarat d. l. & Felin. in c. 2. nume. 2. cum plurib. ſeq. de Treg. & pace. Idem probat tex. in c. ſi clericus. de præben. in 6. Ad hoc facit lex finalis, C. ſi ſæp. reſti. in integ. peta. atque probat etiam text. omnino videndus in l. ſi quis aduerſus. C. de præcib. &c. Quæ iuris concluſio cū regulariter negari nequeat, nihilominus ad mentem Tiraquell. & Felin. in lo. cita. diuerſimodè limitatur; & propterea doctores iſti diſtinctè adnotant diuerſas eius limit. Cęterùm in contrarium facit text. expreſſus in ca. directę nobis. de appellat. & in l. 1. C. ne liceat in una eademque cauſa. Vbi cauetur, permiſſum eſſe bis appellare; ergo multo magis hoc idem videtur dicendum de ſupplicationibus. Quid igitur dicendum? Regulariter ſine controuerſia tenenda eſt concluſio, ut ſupra propoſita, probata, & confirmata, quę ad mentem doctorum ſuper d. l. ſi quis aduerſus, ampliatur in ſupplicationibus factis ab aliqua ſententia lata ab habente priuilegium, vt ab eo non liceat appellare; quia cum talis ſententia nequeat moderari per viam appellationis, permittitur tamē illam corrigi per viam ſupplicationis, de qua videndus eſt Maran. in ſuo ſpecul. iudic. p. 6. tit. de appell. nu. 12. & ſeq. Ampliatur ſecundo, ſi quis tacitè, vel expreſsè renunciauit beneficio ſupplicandi. Caſtrenſ. ſuper d. l. nu. 3. verſ. ſed quando. Hinc uidemus in practica quoſdam renunciare impetratis, & impetrandis. Quoad limitationes attinet non oportet aliquid adnotare, cum plenè illæ habeantur apud Tiraquell. & Feli. lo. ſupra cita. Vnde declaratur modo, vt veritatem habeat, iuxta terminos iuris; quia cum Princeps non habeat manus ligatas in admittendo quaſcunque ſupplicationes, niſi in caſibus ſupra ſuis locis adnotatis, ex quo poteſt, & aliquando omnino debet in iure diſpēſare, vt diximus ſupra ſuo loco, ſequitur inde ſub tali reſpectu d. concluſionem limitari. Nec obſtant iura exaduerſo adducta, quia Bald. Sali. Iaſ. & alij ſuper d. l. ſi quis aduerſus, dicunt communiter, ſupplicationem in hoc differre ab appellatione, quia appellatio bis conceditur ob iniquitatem ſententiæ, cap. directæ nobis, de appella. l. 1. C. ne liceat in vna eademque cauſa, & Rebuff. in conſ. 62. Supplicatio verò ſemel permittitur ob rationē oppo-

oppoſitam. Vel dicas ſecundo quod nos loquimur in præſenti de ſupplicationibus, & præcibus in communi, & in genere: obiectio uerò eſt facta in ſpecie; vnde meritò &c.

Quid iuris, ſi de propoſitis articulis dubitetur. *Art.* 22.

SIcut in quolibet reſcripto duo reperiuntur, uidelicet preces, & illarum poſtea admiſſio, quæ communi vocabulo, reſcriptum, nominatur, ita quoq; pro ſolutione iſtius articuli, de duobus poſſet dubitari, & quęri quid iuris. Primo videlicet de ipſiſmet precibus, an ſcilicet ſint admittendę, vel reijciendæ. Secundo de ipſomet reſcripto, & ſic qualis fuerit voluntas reſcribentis. Quoad primum attinet, quoniam ſæpè contingit, ut in practica uidemus in utraque ſignatura, quòd dubitatur de aliqua ſupplicatione, an ſcilicet ſit rationabilis, & ſucceſſiuè admittenda; & propterea ad ſimilitudinem iudicij, ad procuratores, et aduocatos talis ſupplicātis ſpectat demonſtrare in facto, & reſpectiuè in iure illam eſſe undiq; rationabilem, & conſequenter admittēdam, iuxta tradita à Specul. in ſuo ſpecul. tit. de diſputatione, §. quid ſit allegare. per tot. Ideò tali allegatione facta, officium ipſius reſcribentis illud poſtea uidetur eſſe, eam admittere, uel reijcere ſecundum qualitatem caſus contingentis, cum ad eū ſpectet definire, an allegationes factæ concludant in facto, & in iure. Et propterea quando in mente ſua definit ſupplicationem eſſe admittendam, reſcribit aliquando contra ius, aliquando præter, aliquando ſupra, & aliquando ſecundum illius diſpoſitionem; idq; facit iuxta qualitatem præcum, atque ad ſimilitudinem conſuetudinis conſideratæ in habitudine ad ius commune, iuxta tradita per docto. in cap. fin. de conſuetudine, ubi præſertim Henric. Boic. eſt omnino uidendus. At ſi ulteriùs non dubitetur de præcibus, ſed de ipſo tantum reſcripto, tunc ad reſcribētē eſſet neceſſariò recurrendum iuxta deciſionem text. in cap. cum ueniſſent, de iudic. Quamuis autē iſta deciſio ſit regulariter, & omnino exequenda, dubium tamen eſt, an detur caſus, in quo aliquis inferior poſſet iudicare de reſcripto Principis. Articulus iſte uidetur admodum difficilis; ſiquidē ſi ſolus Princeps iudicare debeat de ſuis priuilegijs, & reſcriptis, conſequenter iudicaret in cauſa propria, contra l. 1. C. ne quis in propr. cauſ. Augetur difficultas, quia ſi iudex in iudicando, & doctor in conſulendo poſſunt iura interpretari, ut cæteris omiſſis docet Abb. omnino uidendus in cap. 1. num. 18. cum plurib. ſeq. de poſtul. prælato. Videtur inde neceſſariò inferendum, quòd poſſint interpretari etiam prædicta reſcripta, cum non ſit maior ratio in uno, quàm in altero caſu. Cæterùm his non obſtantibus, in cōtrarium deciſio, ut ſupra relata, poſſet confirmari per l. fi. C. de ll. Si enim illius eſt interpretari, cuius eſt condere, ut in d. l. cauetur, ſequitur, à prædicta deciſione nō eſſe recedendum. Pro ſolutione eſt animaduertendū, quòd cum difficultas ſit admodum notabilis, ideò doctores diuerſimo dè eam ſoluunt, adnotando præſertim diuerſa genera reſcriptorum, & ſucceſſiuè ſecundum diuerſitatē caſuum diuerſa aſſignatur ſolutio. Nos autem, ne hic referamus ea om

nia, quæ nos docent ſcribẽtes ſuper d.c. conueniſſent, illud ſolum dicimus, ſatis eſſe adnotare, quod de iure uidetur uerius, & congruentius; omnibus igitur conſideratis dicimus, quòd diſputare de huiuſmodi reſcriptis, aut ſit ad ueritatẽ cognoſcendam, & tũc etiam inferioribus uidetur permiſſum, quia ſicut licitũ eſt diſputare de his, quæ ſunt fidei, ad finem prædictum, iuxta doctrinam D. Thomæ 2. 2. quæſt. 10. art. 7. Inno. ſuper c. 2. de ſum. Trini. & fi. catho. & docto. ſuper l. nemo. C. eo. Ita etiam hoc idem eſt dicendũ in quæſtione propoſita, ut ſuper d. c. uidetur hoc idem ſentire Bald. in princ. Aut ſit ad difficultatem decidendam, & ſic aut iſte inferior id facere intendit iure delegationis ſibi legitimè factæ, & tunc ſine dubio poſſet, cum iudex delegatus cognoſcat, & definiat iure delegantis, vt eſt notorium, & probatur l. more maiorum. cum l. ſeq. & ibi Bart. & alij cõmuniter. ff. de iuriſd. omn. iudi. Aut id facere prætendit iure proprio; & ſic, aut directè, & tunc verificatur deciſio text. in d. c. cum ueniſſent; aut indirectè, & ſic licèt nonnulli de hoc dubitaſſent, tamẽ, ut hactenus obſeruare potui, glo. ſuper d. c. Henric. Boic, Abb. Anto. de Butr. tenent communiter, partẽ affirmatiuã eſſe magis ueram. Quæ confirmatur per l. quoties, & ibi Alex. & alij. C. de iudi. incidenter. n. multa permittuntur, quæ aliàs prohibẽtur. Hinc eſt, ꝙ iudex eccleſiaſticus occaſiõe matrimonij cognoſcit de dote. c. de prudentia, & ibi doct. de dona. inter ui. & uxo. & occaſione iuramenti ſecũdum unam opinionem, cognoſcit & de uiribus contractus, ſuper quo illud adhibitum fuit. Bal. in l. ordinarij. num. 2. poſt prin. C. de rei uendic. cum alijs adnota. per Iaſ. & Alex. in d. l. quoties, & ratio eſt, quia uigore iuramẽti forum cumulatur foro, ut docet Seraphi. in ſuo tract. de priuileg. iuram. priuileg. 67. per tot. Quę quidẽ opinio, atque quæſtionis ſolutio, licèt regulariter ſit ſequenda, per d. l. quoties, & ibi docto. recipit tamen aliquas limitationes, quas cũ nimis longum ſit recẽſere, ideò me remitto ad docto. ſuper d. l. & præſertim ad Iaſ. Et ita ex his habemus ſolutionem ad articulum iuxta inſtitutum nobis propoſitum.

Ad quem ſpectat huiuſmodi dubitationes declarare. Art. 23. & vltimus.

DOcet nos Abb. in c. 1. nu. 18. in fin. cum plur. ſeqq. de poſtul. prælator. quòd quadruplex reperitur interpretatio, una. n. eſt ipſius principis, ob illam vulgarem iuris cõcluſionem, illius eſſe interpretari, cuius eſt condere. l. fin. C. de ll. Altera uerò eſt conſuetudinis, cuius uirtus eſt etiam ius interpretari, l. ſi de interpretatione. ff. de ll. c. cũ dilectus, de conſuetud. Tertia dicitur eſſe iuris conſultorum, quibus data eſt facultas interpretandi. §. reſponſa, Inſtit. de iu. natu. can. reſpõſa, diſt. 2. Quarta denique eſt ipſius iudicis, qui in ſententiando, atque iura applicando, dicitur illa interpretari, cum ſecundum ea iudicare debeat. c. 1. de ſenten. & re iudi. & ibi doct. Inſti. de offic. iudic. in princ. Quæ interpretationis ſpecies ad duas reduci poſſent, quarũ una dicitur neceſſaria, altera uerò probabilis; ſiquidem interpretatio principis, cõſuetudinis, & iudicis, eſt omninò

sequenda, secus uerò interpretatio doctorum, nisi illa fuerit cōmunis, ob regul.vulg.quòd a communi opinione in iudicando non est recedendum.Abb.Felin.Dec.& alij super c.1.in fi.eorum repetitionis, de constitu. Hoc præmisso,disputatione omissa, dicimus pro solutione istius articuli, quòd dubitatio, quæ posset contingere circa prædictas preces,supplicationes,earumq; admissiones, atque rescripta, ueniret interpretanda, & sic soluenda aliquando ab uno, & aliquando ab altero de prędictis potestatem interpretandi habente. Et ratio est,quia solutio huiusmodi dubitationis aliquando debet esse omninò necessaria; aliquando uerò satis est, ut sit probabilis; idque contingit secundum diuersitatem casus contingentis;unde autem, & a quo sit desumēda prædicta interpretatio,& sic solutio,non oportet hic aliud adnotare, cum habeatur satis clarè ex his, quæ diximus supra q 3.art.7. & propterea cum per hæc habeamus solutionem ad articulum, ideò non oportet ulterius procedere.

QVAESTIO V.

De subreptione Rescriptorum in communi. Artic. 10.

NVnc ad explicationem subreptionis rescriptorum descendendo, secundum ordinem doctrinæ, oportet prius uidere, qualiter illa cōmittatur in communi, postea dicemus de eadē in specie,atque vltimo loco de ijs erit agendum, quæ inde sequuntur. Qua de re de subreptione in communi uidendum est, uidelicet.

Primo, An subreptio committatur in quolibet rescripto.

Secundo, An committatur in narratione iuris, & facti.

Tertio, An committatur tam in excitando &c.quàm etiam in aliter concedendo.

Quarto, Qualiter illa committatur ex parte impetrantis.

Quinto, Qualiter committatur ex parte negocij.

Sexto, Qualiter committatur ex parte circunstantiarum.

Septimo, Qualiter committatur respectu alterius rescripti.

Octauo, An quælibet omissio uitiet rescriptum.

Nono, Quid commune habeant subreptiones cuiuslibet rescripti.

Decimo, An,& quomodo subreptio euitari valeat.

An subreptio committatur in quolibet rescripto. Artic. 1.

QVamuis rescripta diuersimodè diuidantur, vt demonstrauimus supra q. 2.art.1.quantum tamen facit ad articulum propositum, omnia reducūtur ad duo capita,ut quædam concedantur ad supplicationē alicuius; quædā uerò motu proprio ipsius concedentis. ca.si.motu proprio,cum cap. seq. de præben. in 6. Hoc pręmisso,ut distinctè procedamus,dicimus,quòd si subreptio cōsideretur in primo genere rescriptorum,oportet ita distinguere, ut illa consideretur aut ratione potentiæ, & sic solutio est affirmatiua,cū clari sit

ri sit iuris, & facti, hominem esse procliuem ad malum. c. nam concupiscentiam, de consti. & propterea peccat aliquando ignorantia, aliquando infirmitate, & aliquando studio, can. sciendum, de pœnit. distinct. 2. Aut cōsideratur ratione actus; & sic, aut constat, subreptionem esse commissam, aut constat de opposito, aut sumus in dubio; & sic licèt delicta ob vulgatem regul. non præsumantur, Menoch. in suo tracta. de præsump. lib. 5. præsump. 2. per tot. & Mascard. in suo tracta. de probat. conclus. 496. & successiuè nec etiam dicta subreptio, cum sit quoddam delictum, ut infra suo loco dicemus; nihilominus, quoniā illa in casu contingenti debet omninò probari, de cuius probatione infra suo loco sumus dicturi, ideò satis est in præsenti id adnotasse, q uidelicet in isto genere rescriptorū prædicta subreptio posset committi, & aliquando de facto committatur. Nunc ad alterum genus eorundem descendendo, Primo quidem aspectu uidetur de iure dicendum, prædictam subreptionem non committi, quia tex. in d. cap. si motu proprio, dicit, quòd si quis obtineat rescriptum ad beneficium, non facta mentione de eo, quod habet, veluti subreptitium, non tenet: secùs uerò si Princeps motu proprio illud concesserit. Cōfirmatur, quia subreptio cōsistit in tacere uerum, & suggerere falsum, ut diximus supra. At in huiusmodi rescripto id non contingit, cum aliquid non narretur, ex quo totum dependet à uoluntate rescribentis tantum, vt præsupponitur, meritò &c. Hoc idē probat Staphil. in suo tracta. de lite. vtri. signa. tit. subreptio beneficij tollitur motu proprio; idem docet Abb. in c. ad aures. num. 5. eod. de rescrip. & c. In contrarium facit doctrina Paris. in cons. 74. nu. 33. vol. 4. ubi legimus, motum proprium nō tollere subreptionem in præiudiciū tertij, cum ius illius per huiusmodi clausulam non tolla tur, idem Staphil. in d. suo tract. de clausula, Motu proprio, num. 16. Quid igitur dicendum? Licèt communis cōclusio sit, quod tale rescriptum non possit dici subreptitium, atque illa confirmetur vlterius per Clem. Si Romanus, & ibi Card. Zabar. eod. de præben. & Rot. Rom. passim idem approbat in nouis, eod. decis. 7. puto tamen melius esse ita distinguere, quòd difficultas proposita aut respicit rescriptum, à libera voluntate Principis, & superioris emanatū, & tunc non erit subreptitium per deducta, licèt aliquando sit nullum ex defectu intentionis ipsius rescribentis, ut adnotat idem Paris. in d. cons. nu. 23. cum seq. & Staphil. in d. tract. lo. ci. Aut respicit clausulam, Motu proprio, appositam in rescripto ab aliquo impetrante, & tunc omnino dubitatur, quia d. Rota Rom. in suis decisio. in nouis. d. tit. de præben. decis. 29. in fi. dicit, d. clausulam esse fortificatiuam, & non ampliatiuā; placet tamē huiusmodi rescriptum esse subreptitium, non obstante tali clausula, quia si preces ante præd. clausulam nō nitebantur ueritate, virtute illius nequeunt naturā mutare, argumento l. in bello. §. factæ autem. ff. de capt. & postlim. reuers. cum simil. Et cū hæc difficultas depēdeat à cognitione istius rescripti, propria authoritate rescribentis cōcessi, & istius clausulæ, motu proprio, atque de istis copiosè pertractant Docto. uarijs in locis, præsertim uerò Staphil. in dicto tract. per

plures rubricas, Roman. in consil. 327. & scribentes super d. c. ad aures, vbi præcipuè Felin. nu. 23. cum plur. seq. ideò non videtur necessarium hic vlteriùs procedere, sed in casu contingenti ad eos me remitto.

An subreptio committatur in narratione iuris, & facti. Art. 2.

Imperator in l. 2. C. si cõt. ius &c. adnotat, mendacium reperiri in iuris, & facti narratione, & propterea in vtroque casu subreptio cõmitti potest; an autem hoc sit verũ, non videtur vndique clarum; siquidem quoad ius attinet, ex quo Princeps præsumitur habere omnia iura in scrinio pectoris sui, c. 1. de con stit. in 6. l. omnium. C. de testam. nõ potest propterea ex hoc capite committi subreptio, ad mentem Ias. super d. l. 2. num. 10. Secundo idem confirmatur, quia qui supplicat cõtra ius, nihil obtinet, illud tacendo; siquidem si præsupponamus, tale ius esse commune, verificatur quod diximus in præcedenti argumento: si verò illud fuerit particulare, non dicitur eidem derogatum, con præsumatur ignorari. d. c. 1. & propterea de eo in dicto rescripto non debebat necessario fieri mentio, nisi sub eo respectu, quo princeps voluisset rescriptum tenere, & valere, iuxta tradita per docto. in c. 1. eo. de rescript. & hac de causa in eis adhibetur clausula, non obstan. &c. derogan. &c. sine qua rescriptum licèt aliquando non teneat, ex hoc tamẽ capite nõ videtur reputãdum subreptitium. In contrarium verò est text. in d. l. 2. Cuius decisio confirmari posset illa potissimũ ratione, quia si in explicatione veritatis alicuius facti debeant etiã narrari qualitates illius, atque istæ dependeant etiam a dispositione iuris, sequitur de necessitate iuris, qđ de ista quoq; qualitate mentio fieri debeat, meritò &c. Glosa super d. l. in verbo, iuris, quam alij sequũtur, & præcipuè Bart. Castr. & Ias. adnotãt, ius, aliud esse scriptum, aliud verò non scriptum, iuxta §. constat autem. Instit. de iu. natu. Vnde si impetrans dixisset falsum, non faciendo mentionẽ de iure scripto, non videtur subreptionem committere; secùs verò si mentionem non fecisset de iure nõ scripto. Ratio autem illa uidetur esse, quia unum ex eis præsumitur sciri, aliud uerò ignorari, ut in d. c. 1. cauetur. Quæ quidem solutio, licet sit admodum rationabilis, tamẽ nõ uidetur undique satisfacere; & pro pterea aliter soluendo dicimus procedendo per uiam regulæ quòd si impetrans in suis precibus mentionem non faciat de iure, dicitur regulariter subreptionem committere, ut ad litteram probat d. l. 2. Confirmatur per rationem adductã. Quæ quidem regula limitatur, si illud ius esset commune, quia cum princeps præsumatur illud scire, ut supra demonstrauimus, consequenter non oportet in præcibus de eo mentionem facere. Verificatur uerò, si tale ius fuerit non scriptum, uel si scriptum, fuerit tamen particulare, & successiuè cum præsumantur ignorari, ut diximus, ad euitandam subreptionem necessariò de eis in præcibus, est facienda mentio, ut etiam infra dicemus. Qua de re si de prædictis iuribus est mentio facienda, ex quo sunt quid facti, & propterea de eis præsumitur ignorãtia, ut dicit

cit text. in d. c. 1. de constit. in 6. & ibi docto. & præsertim Anton. de Butr. sequitur inde, quòd ad euitandam dictam subreptionem debeāt etiam narrari ea, quę dicuntur quid facti. Ex his omnibus cum habeamus, ni fallor, non solum solutionē ad articulum, sed etiam, quo modo responderi ualeat ad obiecta, ideò non oportet ad illa specialiter respōdere. An autem subreptio committatur alia uia circa ipsum factū, quoniam etiam infra de hac re sumus dicturi, propterea nō est opus hinc aliud animaduertere. Illud autem non uidetur esse omittēdum, quod ius in proposita materia reperitur, & consideratur, quatenus est implicitum, & expressum; exempla uerò, ad huiusmodi subreptionem clariùs cognoscendam, nimis longum esset illa recensere, cum ea habeantur apud doctores super d. l. 2. ubi præsertim Bald. est omnino uidendus, num. 12. usque ad 15. & Ias. nu. 10. cum plur. seq. unde studēdo breuitati sit satis ista tantum adnotasse. &c.

An subreptio committatur in rescripto tam in concedendo aliquid, quam in excitando potestatem. Artic. 3.

AD intelligentiam istius articuli debemus præmittere, principem in rescribendo aliquando excitare iurisdictionem ipsius ordinarij, iuxta c. licet, de offic. ordin. & ibi docto. & præsertim Abb. num. 3. c. cum aliquibus. de rescript. in 6. Aliquando uerò rescribēdo aliquid de nouo concedere, ut constat per deducta in alijs articulis, & probat textus in iuribus adductis; ex quo sequitur quoad præsentem articulum attinet, quod si subreptio committatur in rescripto, quando aliquid cōceditur, talis concessio dicitur nulla, ut infra suo loco dicimus in quæstione de nullitate rescripti subreptitij; at si dicta subreptio committatur in altero rescripto, in quo prædicta potestas excitatur, nullius uidetur esse effectus. Vnde duo breuiter sunt animaduertenda; Primo, an in tali rescripto committatur prædicta subreptio; Secundo, an alicuius sit effectus. Quoad primum per ea, quæ diximus supra in præsenti quæstione, art. 1. affirmatiuè est respondendum, quia si solum rescriptum concessum motu proprio excludit dictam subreptionem, iuxta tamen ea, quæ in eo diximus, consequēter in reliquis illa committi potest, & aliquando committitur, cū ad huiusmodi rescripta obtinenda præces porrigi debeant, & in illis sæpè narratur quod non est narrandum, & tacetur quod est dicēdum, ut constat per deducta supra uarijs in locis. Et cum in hac parte uideatur cessare omnis difficultas, ideò ad secundum dicimus, quòd ordinarius cum in causa proposita procedere ualeat, tam uia ordinaria, quā delegata, ut docent scribentes super d. ca. licet, & in c. cum ex officij. de præscript. ubi similiter Abb. nu. 18. cum plur. seq. si procederet uia delegata, & id facere non posset, si rescriptum fuisset subreptitium, sine dubio gesta per eum essent nulla, ut infra suo loco dicemus; & sic non esset opus appellare, cum appellatio præsupponat sententiam ualidam, sed iniustam. l. 1. ff. de appell. cum vulg. At si dictum rescriptum non esset subreptitium, inde cognoscitur, ad quem esset recurrēdum, nē-

pead

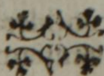
pe ad ipsum rescribentem, à quo potestatem recepit; & propterea diligenter est animaduertendum, an prædictum rescriptum excitet iurisdictionem, uel illam concedat, ut adnotant docto. in dictis locis; siquidem, sicùt excitare, & de nouo aliquid concedere, maximè differunt inter se, ita etiam diuersos producunt effectus; quandoquidem si iurisdictio esset tantum excitata, tunc talis iudex cognosceret, & iudicaret iure proprio; secùs uerò si illa esset de nouo concessa. Quæ autem sit differentia inter cognitionem iure proprio, & iure alieno, recurrendum est ad doctores in l. more maiorum. cum l. seq. ff. de iurisd. omn. iudicum. Cæterùm si hæc differentia esset simpliciter sequenda, sequeretur fortasse inde aliquod absurdum, quod uidelicet subreptio commissa in rescripto, quo excitatur iurisdictio, nullius posset reputari effectus, ex quo iudex iure proprio diceretur cognoscere, & iudicare. Cui obiectioni responderi potest, quòd uidelicet sententia super tali casu à tali iudice lata, posset reputari maioris efficaciæ, si lata esset etiam uigore istius mandati talis excitationis, quã aliter. Et hoc est uerum, quãdo notorium esset, dictam potestatem fuisse tantum excitatam: Sed si de illa dubitetur, tunc aliud esset dicendum, quia tale mandatum aliquid de nouo concederet, & successiuè clarum quoque esset, quid de iure posset affirmari de prædicta subreptione. Atque hoc sit dictum meo iudicio, saluo tamen. &c.

Qualiter subreptio committatur ex parte impetrantis.
Artic. 4.

Legimus in tex. ca. super litteris. eod. de rescript. in prin. quod litteræ impetrantur ab aliquibus ex malitia, & à nonnullis ex ignorantia; quæ quidẽ iuris decisio non uidetur undique satisfacere, quia ille, qui impetrat aliquod rescriptum ex ignorantia facti proprij, scienter dicitur illud impetrare, cum ignorantia in facto proprio non admittatur. l. quanquã. ff. ad Senatuscons. Vellian. Din. in reg. ignorantia, nu. 5. de reg. iu. in 6. & Socci. in sua reg. 219. in princ. cum simil. Confirmatur, quia talis subreptio aut est commissa ob ignorantiam facti, & tunc uerificatur qđ diximus; aut ob ignorantiam iuris, & tunc idem, quod supra, cum vulgaris sit iuris propositio, neminem excusari ignorantia iuris, d. c. ignorantia. l. regula. ff. de iuris, & facti ignor. l. cum quis, cum sequen. C. eod. meritò &c. In contrarium est respondendum per d. c. super litteris. Confirmatur per can. sciendũ. de pœnit. d. 2. ubi legimus, hominẽ peccare aliqñ ignorãtia, & aliqñ studio, & sic malitia. Et hac fortasse de cã dicit tex. in l. & si legibus, C. si con. ius. &c. quod mendax precator careat impetratis, & si nimia mentientis inueniatur improbitas, etiam subiaceat seueritati iudicantis. Quæ uerba clarissimè demõstrant, aliquem posse mendacium committere maiori, uel minori culpa, & consequenter modis prædictis, meritò &c. Et cum Doct. super d. c. communiter in hoc conueniãt, ideò ab ista decisione in theorica, & in practica non est recedendum.

Vnde

Vnde conuenit modo, ut eam declaremus; & propterea dicimus, quod aut sumus in claris, subreptitium rescriptum esse impetratum dolo, uel ignorantia impetrantis, & tunc cessat omnis difficultas per deducta. Aut de hoc dubitatur; & sic in dubio regulariter puto dicendum, tale rescriptũ præsumi impetratũ ignorantia, & nõ dolo, quia dolus in dubio non præsumitur, l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio. Mascard. in d. suo tract. de probat. conclus. 532. in princ. quæ quidem conclusio, ac regula tunc ueniret limitanda, quando ex debitis cõiecturis oppositum cognosceretur, quę cum copiosè, doctè, & distinctè explicentur à Mascardo in d. sua conclusione per tot. & Menoch. lib. 5. de præsumpt. q. 3. per tot. ideò non oportet hic aliud animaduertere. Vnde vlteriùs procedendo conuenit nunc respondere ad obiecta; & propterea dicimus ad primum, quòd quãuis nemo excusetur ignorantia facti proprij, vt in obiectione dicitur, non sequitur inde, subreptionem cõmissam ex tali ignorãtia, esse commissam dolo, & malitia, cum aliquid mali committere ignorãtia, sit minùs malũ, quàm illud idem committere dolo, & malitia, ut constat per deducta. Et ita obiectio uidetur soluta. Et cũ ex hoc habeamus ẽt solutionem ad alteram obiectionem, ideò non uidetur necessariũ aliud adnotare pro solutione, & intelligentia istius articuli, eoq; minus, quo ex infra dicendis habetur id quod in præsenti desiderari posset.

Qualiter subreptio committatur ex parte negocij. Artic. 5.

SIcùt in supplicatione facienda occasione alicuius instrumenti, non totus illius tenor, sed solũ substantia, & effectus eius in precibus narrari debet, l. fi. & ibi Bal. & Sali. C. de precib. impera. Ita quoq; hoc idem uidetur dicendũ de quolibet alio negocio, cum superflua, atque non faciẽtia ad rei decisionem semper sint euitanda; ex quo sequitur, quòd solùm ob defectum talis narrationis subreptio committatur ex parte negocij. Cæterùm in contrarium facit tex. in l. ut responsum. C. de transact. ubi legimus, pacti exemplum esse inserendum, ut inde intelligamus, quid iuris, & glos. in d. c. super litteris. eod. in uerbo, litteras, mota per tex. in c. super eo, de co habi. cler. dicit, seriem facti esse omninò narrandam. Inciuile enim esset de tali facto aliquid definire, nisi totum inspiciatur, & consideretur. l. inciuile. ff. de ll. Quæ iuris decisiones eò magis uidentur uerè, quò ex facto ius oritur. l. si ex plagijs. §. in cliuo. ff. ad l. Aquil. Gigas in cons. 1. in princ. cum vulg. Et propterea si quis taceat aliquam partem ipsius negocij, uidetur subreptionem cõmittere. Quid igitur dicendum? Docto. in d. cap. super eo. communiter adnotant, seriem facti esse omnino narrandam, ad euitandam prædictam subreptionem in totum; inter eos tamen in hoc adest aliqua differentia, quia ob defectum talis narrationis, rescriptum esset nullum in totum, secundum d. ca. super eo. At iuxta d. c. super litteris, illud teneret saltem in forma communi: at quoniam de huiusmodi opinionũ con-

trarie-

trarietate infra ſuo loco ſumus dicturi, ideò in pręſenti ſatis erit illud ſolum adnotare, an uidelicet ſeries prædicta ſit integraliter narranda. Et cum Doctores communiter doceant, id totum in precibus narrandum, quod poſſet mouere Principem ad concedendam, uel denegãdam petitionem, in precibus cõtentam, uel ad facilius obtinendum. Feli. ſuper d. c. ſuper litteris, nu. 17. ponit regulam, quam poſtea per decẽ cõcluſiones doctè, & copioſè explicat uſque ad num. 41. Socci. in conſ. 251. nu. 11. in fi. uerſ. confirmo omnia præmiſſa. lib. 2. Regu. autem eſt iſta, ut illa omnia narrẽtur, quæ poſſent mouere Principem ad reſcribendum, potiùs uno, vel altero modo. Idque probant Doct. iſti per ca. poſtulaſti. eod. de reſcript. Vnde ſequitur, ni fallor, ſeriem facti eſſe integraliter narrandam in ſupplicationibus porrigendis; & propterea, ſi in eius narratione erratum eſſet, ſine dubium reſcriptum non careret prædicta ſubreptione. Quæ quidem regula primò uerificari debet in quolibet reſcripto, ob rationem ſupra aſſignatam, qua dicebamus, ex facto ius oriri, per iura adducta. Ampliatur ſecundo, ad mentem Feli. lo. cita. quando uidelicet factum eſſet incognitum, ſeu obſcurũ, cum ob talem obſcuritatẽ non poſſit congruè reſcribi, ex quo Princeps non intelligat conuenienter preces ſibi porrectas. Limitatur uerò prædicta concluſio, quando reſcriptum non dependeret à tota illius facti cognitione. argum. tex. cum ibi adnotatis, in c. contingit, de fid. inſtrum. ſicut enim inſtrumentum debet edi aliquando in totum, & integraliter d. c. contingit, & ibi Doct. Iaſ. Caſtren. & alij ſuper d. l. fi. Ita etiã hoc idem eſt dicendũ in propoſito articulo. Ex qua limitatione puto inferendam eſſe ſolutionem ad ea, quæ ſupra ex aduerſo ſunt adducta; ſicut enim inſtrumentum edi debet modis prædictis per deducta, & vlteriùs probat Natt. in conſ. 8. per tot. ita quoque, quæ ſupra ſunt deducta ad utramque partem, debent omnino in caſu ſuo uerificari. Atque hoc modo iura iuribus concordantur; quæ quidem concordantia, atq; cõciliatio ideò eſt adnotanda, quia ut habetur ex d. conſilio Natt. & ex doctoribus in d. l. finali, illa deſeruit ad ſolutionem multarum quæſtionum. Et cum vlteriùs poſſit aliquis quærere, quid intelligere debeamus per huiuſmodi ſeriem facti, ideò nõ eſt omittendum, ꝙ per negocium, ſeu factum, uel illius ſeriẽ, duo poſſumus intelligere; Primo ſubſtantiam eius cum ſuis cauſis ſubſtantialibus, atque ſub tali reſpectu ſunt intelligẽda ea omnia, quæ ſupra adnotauimus. Secundo, quatenus prædicta ſubſtantia eſt unita cum diuerſis accidentibus, & circunſtantijs; & ſic, an huiuſmodi accidentia, & circumſtantiæ ſint narrandæ in precibus, ad euitandam prædictam ſubreptionem, in ſequenti articulo erit uidendum, quid iuris. Et propterea non conuenit hic vlterius procedere, &c.

Qualiter ſubreptio committatur ex parte circumſtantiarum, & accidentium. Art. 6.

CLari eſt iuris, ac facti, in quolibet negocio tria poſſe conſiderari, uidelicet ſubſtantiam, accidentia, & circumſtantias eius; unde in pręcedẽti articulo adnotauimus, quid iuris

iuris de ſubreptione, quæ committi poſſet circa ſubſtantiam alicuius facti; conuenit modo, vt uideamus, quid iuris de accidentibus, & circũſtantijs eiuſdem. Sed prius præmittere oportet, quod de accidentibus non poteſt adnotari certa regula ad illorum cognitionem. Circunſtantiæ uerò ſunt iſtæ, videlicet. Quis, quid, cur quando, vbi, quomodo, & quibus medijs. D.Tho.1.2.q.7.art.3.Nauarr.in ſuo manu.c.6.& Summiſt. in uerbo, circumſtantia. Quarum quædam alterant factum, vt exempli gratia, ſi quis peccat non tãtum ſemel, ſed ſæpiùs; quædam uerò faciunt aliud, vt ſi quis accipiat rem alienam ſimpliciter, committit furtum; ſi uerò in loco ſacro, ſacrilegium, ut uideri poteſt apud Nauarr.& Summiſt. lo.cita.& Diuum Thomam in d. 1. q.72.art.9. & ibi Caiet. Quæ circumſtantiæ ſunt omnino obſeruandæ, cum quælibet hominis operatio ab illis dependeat, iuxta c. non eſt ſatis.diſt.86.diſtin. 29.per tot.c.ſicut, de homicid.l.reſpiciendũ, & l.aut facta.ff.de pœn. & c.1.de pœniten. diſt.5.Hinc eſt, quòd obligatio alia eſt pura, & ſimplex; alia uerò ſub conditione, uel tempore adiecto. §. omnis ſtipulatio, & ibi glo.& Doct.inſti.de uerb. obliga. Hoc præmiſſo, vt priùs adnotemus, quid alij nos doceant, Io. Andr.in d.c.ſuper litteris.num.25. 26.27.ibidem Hoſtien.num.10.11. & alij communiter adnotant, quòd illa, quæ ſunt in precibus narranda ad reſcriptum obtinendum, quædã ſunt ſubſtantialia, quædam uerò accidentalia. Subſtantialia, ut uerbũ ipſum demonſtrat, uidentur denotare negocium, & quæ ſunt de ſubſtantia negocij. Accidentalia ſunt, ut Doctores iſti declarant, quæ ad negocium accedũt; ideò acceſſoria nominãtur; quæ licèt poſſint tripliciter conſiderari, ita uidelicet, quod quædam præcedant, quædam concomitentur, quædam denique ſubſequantur. Hæc tamen diſtinctio deſeruit potiùs ad cognitionem facti, quàm aliter. Atque per hanc uiã docet Franciſ. Caſſon. in ſuo tract. crimi.quomodo delicta cognoſc.& propterea magis placet adnotare diſtinctionem, quam nos docet Abb. in d. c.ſuper litteris.num.6.quando dicit, qualitatem rei eſſe narrãdam aliquando cauſa demonſtrationis, & tunc non vitiaret, dummodo cõſtet de corpore.l. falſa demõſtratio, & ibi Bart.& alij.ff.de condi.& demonſt. Aliquando uerò cauſa taxationis, & inductionis, & tunc vitiaret. At quoniam de hac re copioſè pertractant Docto. ſuper c. ſignificante, de reſcriptis, & nos infra ſuo loco dicemus, ideò vlteriùs procedẽdo dicimus, quòd huiuſmodi accidentia deſumuntur à dictis circumſtantijs, quia ſicut perfectum conſtat ex omnibus ſuis partibus.l.1.ff. de origi.iu.& malum ex unico defectu, ita quoque ſubreptio committi poteſt aliquando ex defectu unius de dictis circumſtantijs, ſeu accidẽtibus; propterea oportet concludere, d.ſubreptionem committi et ex hoc capite. Sicut autem una circumſtantia, & ſic una qualitas, ſeu accidens eſt maior, & grauior altera, ut ſupra adnotauimus, ita quoq; ſubreptio una, ex hoc capite commiſſa, erit grauior altera. Et propterea prudens, doctus, atque diſcretus debet eſſe iudex, non tantum in cognoſcendo, & diſtinguendo unam ſubreptionem ab altera, ſed etiam illius grauitatem, meritò &c.

Qualiter committatur subreptio in uno rescripto respectu alterius. Artic. 7.

Voniã clara est iuris conclusio, quod in secundo rescripto debet fieri mẽtio de primo. c. cæterũ, & ibi Docto.communiter, eod. de rescript.& si talis mentio facta non fuerit, adhuc teneret primũ, ut ibidẽ deciditur, uidetur propterea inde inferendum, hoc quæsitum de subreptione ex hoc capite desumptũ, nullius esse vtilitatis. Cæterùm ad hoc dicimus, totum oppositum esse tenendum. Primo, quia iura in hoc non conueniunt, cũ aliter legamus decisum, in c.sanè.il primo, de offi. deleg. Secundo, quoniã licèt secundum rescriptum sit nullum, ob causam assignatam, dubitatur tamẽ de qualitate nullitatis, ut doctè examinat Abb.super d. ca. cæterùm. cum aliquando rescriptum sit nullũ, quãuis nõ sit subreptitium, ut infra suo loco dicemus. Omissa igitur pro nunc disputatione istius nullitatis, quantum facit ad articulum propositum, tria breuiter sunt vidẽda, præsertim secundum doctrinam Abb. Primo, quomodo prædicta duo iura sint ad inuicem concilianda. Secundo, quomodo in secundo rescripto sit facienda mentio de primo, ad hoc vt euitetur subreptio. Tertio, an secundùm rescriptum continens mentionem de primo, annullet illud ipso iure. Quoad primum, gl.super d.c.cæterùm, in uerbo, priores, dicit, tex.istius capituli esse intelligendum, quãdo rescriptum est directum ad alios iudices. At secus est, quãdo directum esset ad eosdẽ, prout in altero tex. habetur: meritò &c. Glo.Abb.& alij super d.c.sanè, adnotant, illum textum habere diuersum, & multiplicem intellectum. Cæterùm, quoniam non conuenit hic examinare, quinam intellectus sit uerior, ideò secundũ communem opinionem, de qua testatur Abb.in d.c.sanè. nu.2.dicimus, quod tex.illius intelligi debeat, quãdo litteræ habent eandem datam, sed formam diuersam. Posset etiam dari nouus intellectus, ut c.cæterũ, intelligatur de rigore iuris; c.uerò, sanè, de æquitate. Magis tamen placet communis intellectus. Quoad secundum satis erit adnotare doctrinam Abb.qui docet, quod quando primum rescriptum fuit impetratũ communi consensu partium, in secundo non solùm est facienda mentio de primo, sed etiam de huiusmodi communi consensu, & successiue de qualitate, & clausul.illius, iuxta ca.2.de dolo, & contu. Et ratio est, quia omne id debet narrari, quod posset, si narratum non esset, reddere rescriptum subreptitium, iuxta notata super c. Pastoralis, eod. Hinc adnotatur apud eundẽ Abb. in uerbo, de omni clausula. Primo, quòd sit in arbitrio iudicis definire, quid iuris de huiusmodi clausulis. Secundo, quòd non ualent litteræ remissionum pœnarum alicui condennato, nisi de omnibus fiat mentio, prout latiùs habetur in d. additione. Licèt igitur ista conclusio regulariter sit uera, uidetur tamen ita intelligenda, quando uidelicet primũ rescriptum contineret quid singulare; secùs uerò si contineret quid vniuersale, iuxta cap.1.eod.de rescript. quia in tali casu non uidetur necessaria talis mentio, ut copiosè nos docent Doctores in d.c.1. Tunc enim verificatur illa iuris conclusio, quòd generi per speciem derogatur. d. c. &c.

& c. generi, de reg.iu.in 6.cū ibi ad nota. Quoad vltimū deniq; caput, vt supra, propositum, admodum difficile est, cōgruum dare responsum, ex quo Docto. circa illius intelligentiam, & solutionem inter se nō conueniunt, ut refert etiam Abb. super d.c.cæterùm.num.10. per tot. Quoniam tamē est admodum vtile breuiter scire illius solutionem, ea præsertim ratione, quia si secundum rescriptum non tollit primum ipso iure, consequenter processus fabricatus vigore primi rescripti teneret, & ualeret; ideò quamuis per cap. ex litteris, de offi.iudi. deleg.uideatur de iure dicendum, Primum rescriptum tūc esse reuocatum per secundum, quando uidelicet secundum fuit deductum ad notitiam eorum, quibus denunciari debebat, vt etiā docet Boer. in sua decis. 347. num. 16. Nihilominus de hac difficultate diximus etiam supra q. 3. artic. 4. Propterea in præsenti puto satis esse, illud tantum addere, & adnotare, quod cum in hac quæstione loquamur de subreptiōe rescriptorū, propterea sub hoc respectu secundum rescriptum aut est subreptitiū in habitudine tamen ad primum, aut non est subreptitium, aut dubitatur. Primo & tertio modo congruentius uidetur illud responsum, quod primum rescriptum adhuc teneat, & ualeat, & successiuè processus illius uigore fabricatus, similiter sit ualidus; siquidem si aliter esset, committens subreptionem reciperet inde commodum, contra tex. in c. sedes. cum cap. sequen. eod. de rescrip. & actus interpretaretur contra l. quoties. ff. de reb. dub. quod nō est dicendum. At secundo modo si istud secundum rescriptum considеretur secūdum intrinsecam eius naturam, primū posset reputari nullum. At secundum primi, & secundi executionem ante notitiam prædictam sine controuersia illud primum, eiusque processus teneret, & valeret per ea, quæ supra diximus, ac etiam arg. c. mandato, & ibi Docto. communiter, de procurato. Cōfirmatur, quia interest Reip. vt huiusmodi actus potius ualeant, quàm pereant, iuxta adnot. in l. Barba. ff. de offi. præto. At post prędictam notitiam posset meritò quidem dubitari, solutio tamen desumenda est ex distinctione, vt supra adnotata in 2. cap. An uidelicet primum rescriptum contineat quid vniuersale, uel quid particulare; Siquidem dicebamus supra, quòd pro reuocatione primi rescripti, necessarium est in secundo de eo mentionem facere: secus in altero; meritò &c.

An quælibet omißio, vel commißio subreptitia vitiet rescriptum. Artic. 8.

Rticulus iste est admodū vtilis, siquidē talis omissio, vel commissio potest esse aliquando de re minima, aliquando de re notabili, & aliquando errore potest id contingere; & propterea cauetur in l. 1. C. si contra ius. quod si omittatur id, quod si fuisset narratum, rescribens nihilominus rescripsisset, non vitiat rescriptum. Confirmatur, quia præsupponitur constare de corpore rei, & substantię negocij, argumento legis, demonstratio falsa. ff. de cō di. & demonstra. & ibi Bart. His accedit, quòd error facti non nocet, l. error. C. de iu. & fact. igno. l. si per errorē. ff. de iurisd. omn. iudic. &c. In contrarium facit decisio text. in

ca. super litteris, eod. de rescript. Si enim rescripta sunt aliquando subreptitia ratione ignorantiæ, & simplicitatis, vt in d. c. deciditur, consequenter videntur etiam subreptitia reputanda, si per errorem aliquid omissum, vel cõmissum fuerit, cũ error, & ignorãtia vel sunt unum, & idem, vel æquiperantur. Quia sicùt per ignorantiã aliquando quis excusatur, & aliquando secùs, iuxta communes cõclusiones adnotatas à Gabriel. in suis cõclus. tit. de reg. iu. concl. 6. & Mascard. in suo tract. de probat. conclus. 881. Ita etiã hoc idem contingit de ipso errore, iuxta tradita per eũdem Mascard. in d. tract. in conclus. præsertim 637. Atque hac fortasse de causa de errore agitur sub tit. de iur. & facti ignor. Pro solutione conuenit prius breuiter adnotare, quid alij nos doceãt. Vnde est animaduertendum, quòd Abb. super c. significante. eod. de rescript. duo in summa nos docet; Primo, an error cõmissus in præcibus, ad obtinẽdum rescriptum ad lites, vitiet illud, si cõstet de corpore rei. Secundo, an idem sit dicendum de errore cõmisso in rescripto ad gratiam. Quoad primum, quamuis cõstet de corpore rei, vt exempli gratia, si rescriptum impetretur contra Titium diocesis Florentinæ, legentem Senis, & ille sit diocesis Aretinæ, atq; in dicto gimnasio nõ adest alius Titius, & sic constat de corpore. Docto. in hoc non conueniunt. Quidam enim tenent partem affirmatiuam, quidam verò negatiuã. Quamuis autem regulariter, & cõmuniter tale rescriptum teneat, vt ad mentem Abbatis ibidem habetur notabilis additio, ex quo cõstat de corpore rei, vt præsupponitur, hæc tamen regula, primo est intelligenda, vt habeat locũ, quando quis vti velit tali rescripto, quoad id qđ in eo cõtinetur, vt adnotat Abb. ibidem nu. 3. secùs aliter. Secũdo, quãdo Princeps nihilominus rescriptũ concessisset, secùs aliter, vt dicebat Specul. relatus ibi ab Abb. num. 4. in fi. Quoad secundum, licèt sit similiter in controuersia apud doctores, quid sit tenendum, solutio tamen illa videtur esse, quòd quando falsa expressio, vel omissio non fuit causa inductiua ad concedendum rescriptũ, teneret; secùs aliter: Hinc intelligitur text. in c. susceptũ. eod. de rescript. in 6. Hactenus Abb. Felin. super eod. c. significante, more suo ponit conclusionem vna cum text. & postea eam diuersimodè declarat. Bald. super eod. c. dat notabilem doctrinam, quòd vbi vitiat incertitudo, vitiat etiã error. Sed quoniam præsupponitur in quæstione proposita, quòd constet de corpore rei, ideò adhuc non habemus, quid certi de ista difficultate. Bart. omnino videndus in l. demonstratio. in princ. num. 11. & in §. quod autem. num. 19. ff. de condi. & demonstra. similiter distinguẽdo dicit, an Princeps alias concessisset, uel non concessisset. Dubium tamẽ est, qua uia cognosci ualeat huiusmodi Principis uoluntas. Vnde, ut modo referam, quid meo iudicio sit tenendũ, cum tali distinctione hæc difficultas uidetur soluenda. Aut enim constat de corpore, & substantia negocij; aut non constat. Primo modo, ulteriùs error aut est commissus circa nomen, aut circa rem, aut circa accidentia; primo modo placet distinctio Baldi ĩ l. si Fortidianũ. nu. 3. q. 2. C. de lega. ubi reddit rõnem, cur error in nomine proprio nõ uitiet; secùs in nomine appellatiuo; regu-

regulariter enim talis error nominis non uitiat, qñ constat de corpore.§. si quidem in nomine, Institu. de leg. Hæc conclusio uidetur limitáda, si error iste dolo esset commissus, quia non errore, sed dolo id factum esset. At secũdo modo, aut id cõtingit circa causam, aut circa demonstrationem; & tunc iudicarẽ esse sequendam doctrinam Bar. in d.l.& §. ubi declarat, qño, & qñ demonstratio, & causa uitient, & respectiuè uitientur. At tertio loco, si dictus error esset commissus, ut diximus circa accidẽtia, id reduci potest uel ad ea, quæ diximus supra in alio articulo de circumstantijs, uel ad ea quæ supra sunt adnotata de nomine, causa, & demonstratione rei. Vnde si secundo loco non constat de corpore, tunc ratione huiusmodi incertitudinis, error uitiaret rescriptum, ob vulgarem iuris conclusionem, incertitudinem uitiare actum, si ad certitudinem reduci non possit, ut copiosè nos docet Gomes. in suo tracta. de cõtract. nu. 7. cum sequen. Non obstant modo, quæ supra in contrarium sunt adducta, quia illa intelligũtur quoad pœnam imponendam, non autem quoad ualiditatem actus, cum aliquando actus quidam teneat, & ualeat, atque persona posset puniri. c. tua nos, de sponsal. & matrimo. Solutio istius articuli est omnino notanda, cum deseruiat ad intelligentiam multarum quęstionum, ut uideri potest apud docto. super d.c. significãte, eod. de rescript. ubi præsertim Feli. ad quos me remitto.

Quid commune habeant subreptiones cuiuslibet rescripti. Artic. 9.

ARgumento eorum, quæ adnotant docto. super l. naturaliter.§. nihil commune.ff. de acquir. poss. quando quærunt, an, & quomodo possessio, & dominium habeant aliquid cõmune, dicemus, quòd subreptiones cuiuslibet rescripti diuersimodè considerari possent; primo ratione essentię cuiuslibet subreptionis, & sic dicuntur habere aliquid commune, quia subreptio cum sit quoddam genus, eius species conueniũt in hoc genere. At si eadẽ subreptio consideretur in specie, tũc nihil cõmune dicuntur habere, quia sicùt essẽtia unius speciei differt ab alia, ut passim nos docent Philosophi, ita quoque hoc idem est dicendum de subreptionibus in specie consideratis. Secũdo si eædem subreptiones considerentur ratione accidentium, tunc illa sunt animaduertenda; siquidem si per accidens intelligimus effectum subreptionis, tunc dicimus, quod sicùt subreptio consideratur ut genus, & aliquando ut species, ad imitationem adoptionis, ita quoque effectus erit eiusdẽ considerationis, & æqualitatis; & propterea etiam textus ipse in d.c. super litteris. eod. de rescript. demõstrat, subreptionem producere diuersum effectum, sicut ipsa diuersa erit. Si uerò huiusmodi accidentia fuerint illa, quę secundariò à rescripto subreptitio oriuntur, ut exempli gratia, si uigore huiusmodi rescripti aliquid gestum fuerit, an illud ualeat. De hac re partim diximus supra, quando adnotauimus, an processus ualeat, si fuerit fabri-

catus uigore talis rescripti; partim uerò dicemus infra, quando sermo erit habẽdus de nullitate huiusmodi rescriptorũ. Ideò in præsenti nõ occurrit aliquid aliud animaduertere. Rursus, si huiusmodi accidentia considerentur ratione modi impetrandi hæc eadem rescripta, uel ratione causæ, propter quã illæ impetrantur, similiter nihil habẽt cõmune, quia sicut modus, & causa prædicta continent in se diuersitatem, ita quoque prædictę subreptiones necessariò erunt diuersæ, & ut uno uerbo omnia cõcludam, cum in quolibet rescripto subreptitio octo semper sint necessariò considerãda, ut constat ex deductis, uidelicet, quis impetrat, à quo impetratur, quid petatur, cur supplicetur, & respectiuè rescriptum concedatur, quomodo, quando, ubi, & quibus medijs, de quibus diximus, præsertim in hac quæstione, articulo 6. Ita quoque ex eisdem medijs cognoscere debemus, an, & quomodo duæ, exempli gratia, subreptiones nihil habeant commune, uel in aliquo inter se conueniant. Et cum per hæc habeamus (ni fallor) solutionem ad propositum articulũ, ideò nõ occurrit aliud adnotare.

An, & quo modo subreptio euitari valeat per opposita, vel alia via. Art. 10.

Voniam est communis cõclusio apud omnes professores, quòd unum oppositum cognoscatur per aliud, l. 1. ff. de his, qui sunt sui, uel alie. iu. docto. & præcipuè Soci. iu. in rub. ff. de acquir. uel omitten. hæred. hinc est, quod subreptio ad hoc ut euitari ualeat, requiritur remoueri ea omnia, quibus illa committitur. Et sic per opposita tollitur. Et ut epilogando clariùs hanc conclusionem demonstremus, Primo subreptio committitur ex parte personæ impetrantis, quæ in suis præcibus committit falsitatẽ, aliquando dolo, & aliqñ ignorantia, ut dicit text. in d. c. super litteris. eod. de rescript. Vnde euitabitur subreptio ex hoc capite, si impetrans euitabit dolum, & ignorantiam, cum quilibet teneatur semper recedere à malo, & facere bonum, iuxta dictum Prophetæ, recede à malo, & fac bonum; & propterea proprium est legis, prohibere mala, & præcipere bona. l. 2. ff. de ll. cum uulg. Secundo committitur subreptio ex parte negocij, & eius substantiæ, ut uidimus supra suo loco. Euitatur autẽ illa, si series facti narrata fuerit distinctè, prout iacet, non addendo, nec detrahendo aliquid, iuxta d. c. super eo, de cohabi. cleri. & c. Hinc non est omittẽdum, quod si aliquid detrahatur, uel addatur, quamuis illud sit modicum, nihilominus non euitabitur subreptio, cum tale modicum ex hoc capite uideatur esse de substantia negocij, ut pręsupponitur. Atque de iure canonico etiã modica habentur in consideratione. c. de appellat. de appell. Confirmatur, quia licèt tale modicum sit ita nominatum, ex hoc tamen capite non retinet naturam modicitatis. Tertio cõmittitur subreptio ex parte accidẽtium, & circumstãtiarũ, ut diximus supra in hac quæstione in proprio articulo. Vnde per oppositum euitabitur illa, explicando in præcibus huiusmodi accidentia, & circumstantias omnes, quia sicut bonum constat ex omnibus suis partibus, l. 1. ff. de orig. iu.

ita

ita quoque rescriptum, ut sit integrum, & careat quolibet defectu, requirit non solum esse narratam prędictam seriē facti, ut diximus, sed etiam illius accidentia, atque circūstantias. In hac tamen parte si fuerit omissum aliquod accidēs, quod sit modicum, uel minimum, regulariter non debet rescriptum uitiare; hoc tamen intelligi debet iuxta ea, quæ diximus supra in hac quæstione, articulo 8. Et ratio est, quia princeps in dubio, non obstante tali defectu modici accidentis, nihilominus præsumitur concessisse. Limitatiuè tamen oppositum posset aliquando contingere, iuxta c. cui de non sacerdotali; de præben. in 6. §. sunt autem, institu. cano. de collat. Quarto, committitur subreptio aliquando, quando uidelicet non fit mentio de iure, iuxta ea, quæ diximus supra in hac quæstione, articulo 2. Euitatur uerò, si de tali iure, de quo erat mentio facienda, illa facta fuerit; non enim de quolibet iure hoc est necessarium, cum quædā præsumantur sciri. c. 1. de consti. in 6. Et ibi docto. & supra nos quoque diximus. Quinto committitur subreptio, si in præcibus secundi rescripti taceatur primum, quæ ut euitetur, requiritur per oppositum, ut in secundo fiat mentio de primo, sicuti etiam diximus supra in hac eadē quæstione articulo 7. Quæ quidem regula limitatur, uel respectiuè uerificatur secundum qualitatem, & tenorem dicti primi rescripti ob rationem, quam supra adnotauimus. Ad hæc omnia addēdum est, quod solutio huius articuli aut est considerata in Theorica, aut in practica. Primo modo uidentur uerificanda ea omnia, quæ supra adnotauimus. Secūdo modo prædicta subreptio euitari solet per diuersas clausulas salutares, & generales, uidelicet supplendo omnem defectum, habendo pro sufficienter expressis. Non obstantibus quibuscumque, derogando pro hac uice omnibus, & singulis, atque per alias similes. Quæ partim explicantur à Mandosio in diuersis suis commissionibus, partim ab alijs, ut infra dicemus.

QVAESTIO VI.

De subreptione Rescriptorum ad lites.
Artic. 10.

POstquam vidimus in præcedenti quæstione de subreptione Rescriptorum in communi suo iure, sequitur modo, ut aliquid uideamus de eadem in specie; & propterea in præsenti intendimus nonnulla adnotare de proposita subreptione ad lites, de qua licèt multa copiosè, & doctè nos doceat Menoch. lib. 2. de arbit. iudi. cas. 202. per tot. nihilominus non erit inutile hic quædam obseruare, cum illa methodicè adnotare conueniat. De re igitur proposita uidendum est.

Primo, An subreptio ista comittatur ex parte citationis.

Secundo, An hoc rescriptum, uel eius supplicatio perpetuet actionem.

Tertio, An in pręcibus ad huiusmodi rescripta sit facienda mentio de pendentia litis, & eius instantię.

Quarto,

Quarto, An supplicando in medio litis committatur subreptio.

Quinto, An tacere aliquam partem processus causet subreptioné.

Sexto, An committatur subreptio, si litigantes supplicant apud diuersos superiores.

Septimo, An liceat supplicare ad lites incertas.

Octauo, An in supplicatione ad prorogandam instantiam à lege definitam, committatur subreptio.

Nono, An de qualitate litis sit facienda mentio cum omnibus suis circumstantijs.

Decimo, An supplicatio, & preces differant à libello.

An subreptio rescripti ad lites committatur ex parte citationis. Artic. 1.

St vulgaris conclusio in iure, quod actus iudicialis non teneat, nisi parte citata. l. de uno quoq;. & ibi Docto. Communiter. ff. de re iudi. l. adoptio, cum l. sequen. & ibi Bar. ff. de adopt. facit tex. in ca. 2. de testi. Ex quo sequitur, rescriptum sine citatione obtentum, uideri nullum. Confirmatur, quia per illud cõstituitur iudex, vt diximus supra & infra quoque dicemus; ideò prædicta citatio uidebatur omninò necessaria. §. 1. Insti. canon. de in ius uoc. §. fi. Insti. de pęn. teme. liti. Hoc idem probat Inno. super c. cũ olim, post princ. eod. de re iudi. ubi dicit, rescriptum esse subreptitium parte absente, ibidem Abb. nu. 16. & alij communiter hoc idem ibi adnotãt. In contrarium facit imprimis doctrina Feli. in d. c. cum olim. nu. 18. Confirmatur ratione, vt Docto. adnotant, quia uidelicet talis impetratio non est actus iudicialis, meritò &c. Quid igitur dicendum? Ad mentem Feli. regula est negatiua, quòd uidelicet citatio non requiratur, quæ limitatur, & declaratur diuersimodè, ut ipse doctè, & distinctè ibidem docet d. num. 18. cum plur. sequen. Abb. super eodem cap. reliquit hoc stilo Curiæ, qui omnino seruari debet, iuxta tradita per Docto. in l. de quibus. ff. de ll. c. fi. de cõsuet. sed de iure sentit idem, quod supra. Hostien. ibidem num. 4. dat doctrinam à prædicta aliqua ex parte diuersam; vnde ut breuiter referam, quid meo iudicio sit tenendũ, dicimus, quòd in ista quæstione aut adest consuetudo, & stilus, tam circa actum, quòd etiã circa modum citandi, uel non citandi, ad rescriptũ obtinendũ, & tũc una cum Abbate id esset omnino obseruãdum, cum proprium sit cõsuetudinis ius interpretari, & aliquando addere, uel derogare, seu nouum ius introducere. Doct. in d. l. de quibus, & in d. c. fi. Hinc est, quod si aliquid fuerit dictum, vel omissum contra huiusmodi stilum, uel cõsuetudinem, tale rescriptum inde sequutum subreptione non carebit. Si uerò talis stilus, seu consuetudo non reperiatur, tunc placet adnotare distinctionem de rescriptis ad litẽ, & ad gratiã. Ex quo enim litterę ad litem respiciunt interesse tertij; ideò ne ille in iure suo lædatur, per conclusioné supra in principio adnotatam, conuenit, vt pars citetur, eo que magis, quo rescriptum aliquando est loco libelli, & perpetuat actionem, ut infra suo loco dicemus. Hinc soluitur illa quæstio, quam examinant Doctores in d. c. cum olim, num. 16. & seq. An uidelicèt princeps possit aliquid alicui concedere sine citatione,

ne, & in præiudicium tertij; & propterea dum loquimur de iure, uidetur concludendum, subreptionem committi, si prædicta citatio facta non fuerit, pro d. rescripto ad lites consequendo. At si illud fuerit ad gratiam, tunc posset substineri doctrina Felini in d.c. atque supra relata, quæ videtur limitanda iuxta decisioné illius, cuius summa hæc est. Si Papa contra pronunciam suam conferat beneficium, hoc tacito, subreptitia dicitur collatio. Solutio autem, ut supra data de literis ad lites, posset limitari ad mentem Doctorum tam in dicto c. quàm etiam in d. l. de unoquoque, quando videlicet illæ concederentur sine cognitione causę. Et hac fortasse ratione in practica pars citatur aliquando ad dicendum causam, quare huiusmodi litteræ concedi non debeát: aliquando uerò ad dicendum contra illas iam impetratas; & propterea quando dubitant Doctores super c. 1. de iureiur. ubi Abb. num. 10. & seq. An in petédo absolutionem à iuramento requiratur citatio partis, cú prædicta distinctione respondere aliquando solent, uidelicet: An talis absolutio sit concedenda cum cognitione causę, uel sine. In primo enim casu requiritur citatio; secùs in secúdo. Vnde hoc idé dici posset in quæstione proposita. Et sic habemus (ni fallor) quando subreptio committatur ex parte citationis, & quo modo illa euitetur. Si quis autem plura de simili citatione uidere desiderat, uideat Doctores super d.c. cum olim. Et cú per hæc habeamus quoque, qua uia conciliari valeant ea, quæ supra ad utramq; partem sunt adducta, ideò non oportet vlterius procedere &c.

An rescriptum subreptitium, vel eius supplicatio perpetuet actionem. Artic. 2.

AD intelligentiam istius articuli pręmittere oportet, quòd actio perpetuatur diuersimodè, ut doctè, & copiosè explicat Balb. in suo tract. de præscript. vltima part. 6. p. principalis, per tot. ubi imprimis adnotat differétiam inter perpetuationé, & interruptionem. Perpetuatur auté actio, vt ibidem legimus, aliquando litis contestatione, aliquando quasi eiusdem contestatione, aliquando iuramento, & aliquã do per dationem fideiussionis; vnde intelligétia istius articuli est, an uidelicet actio perpetuetur tali supplicatione, & rescripto subreptitio. Hoc pręmisso tex. in l. 1. & 2. C. quã do libellus Principi datus, &c. definit, preces principi oblatas causare litis contestationé, & successiuè perpetuare actionem. Hinc adnotant ibi Doct. communiter, actiones in tali casu transire ad hęredes actiuè, & passiuè. Quæ quidem iuris decisio non modicam uidetur habere difficultatem; Primo, quia dicit tex. in c. p. g. de offi. iudi. delega. delegationem non transire ad personas in rescripto non nominatas. Secundo legimus in c. quia V. de iudi. quod rescriptum transit contra hæredé occupatoris violenti; secùs aliter. Tertio si rescriptú fuerit obreptitium, vt præsupponitur, cósequenter erit nullum, ut infra suo loco dicemus, & successiuè nullius erit effectus, cú nó entis nullę sint qualitates. l. eius, qui in prouincia. ff. si certum peta. cum ibi adnot. Quid igitur dicendum? Duo breuiter sunt animaduertenda; Primo, an id uerificetur

de precibus subreptitijs, & quando id contingere ualeat. Secundo, an obiectiones teneant. Quoad primũ docet Ias. in l. 1. in prin. C. eod. quando libellus &c. quòd perpetuare actionem est illam extẽdere usq; ad 40. annos, & cum per interruptionẽ præscriptionis id fieri ualeat ob naturã huiusmodi actus, de quo est tex. & ibi Doct. in l. fina. C. de præscript. 30. uel 40. annorũ, & ibi præsertim Bald. & Salic. sequitur inde, quod sicut præscriptio interrumpitur per litis contestationem factam coram iudice incompetenti, glo. super c. illud, in verbo, interruptio, & ibi Docto. de præscript. Item interrumpitur per libellum incertum. l. fi. & ibi Bal. & alij. C. de annal. præscript. Ita quoque hoc idem uidetur dicẽdum, si preces fuerint subreptitiæ, vt probat tex. in d. l. fi. & Bart. in l. accusaturus. nu. 1. ff. de adult. libellus enim erit sine dubio incertus, uel male conceptus, quia aliquid in eo fuit omissum uel dictũ, quod respectiuè non debebat; & propterea hoc idem est dicendũ de huiusmodi precibus. Causa autem huius decisionis illa vr̃ esse, quia per huiusmodi actum aduersarius constituitur in mala fide; & sic contra eum actio uidetur perpetuata. Hęc decisio ampliatur ad mentem Bald. Ias. & aliorum, ut verificetur etiam in causa criminali; quæ ampliatio intelligitur secundum formam statuti; & propterea aliquando necessariò requiritur citatio. Quoad secundum, An, & q̃ñ rescriptum sit perpetuũ diximus supra in proprio articulo. Vnde, quãtum facit ad præsentem locum, dicimus, ꝙ preces, & rescriptum esse perpetuum, duplici ter considerari potest; Primo ratione propriæ eius naturæ, & sic in casu quæstionis propositæ non est necessarium illud esse perpetuum. Secundo ratione effectus, & sic nõ repugnat rationi prædictũ rescriptũ, eiusque preces esse perpetuas, quia sicut libellus incertus, & ineptus est temporalis, & nihilominus producit effectum perpetuum, ut diximus, ita quoque hoc idem est dicendum de precibus subreptitijs, & successiuè de rescripto inde sequuto. Ad cognitionem autem alicuius rescripti, an videlicet, & quãdo illud sit perpetuum, & transeat ad hæredes actiuè, & passiuè, vltra ea, quæ adnotauimus supra, & in proprio articulo, atq; nos docent Docto. in lo. cita. uidendus est quoque omnino Io. Andreas super regu. is, qui in ius. de reg. iu. in 6. & Bartol. Brixiẽ. in sua 4. quæstione Venereali, ubi examinat hanc eandem materiam; ideò sit satis ista obseruare.

An in precibus sit facienda mentio de litis pendentia, & eius instantia. Artic. 3.

IN rescriptis ad litis diuersa considerantur tempora; aliquãdo enim consideratur tempus inchoãdæ litis, & sic uidetur uerificandus tex. & ibi Docto. in l. 1. & 2. C. eo. quan. libell. princi. dat. Aliquando uerò consideratur tempus litis inceptæ, & sic cum illa pendeat, uidetur uerificari tex. & ibi Docto. in l. 2. C. ut li. penden. Aliquando denique lis præsupponitur per sententiam finita, sed illa per interpositam appellationem præsupponitur adhuc pendere; & propterea cõsideratur istud aliud tempus, & ad hoc facit tex. in c. Pastoralis. §. pręterea. de offi. iudi. delega. & ibi Docto. At si lis non esset

ſet per ſententiam definita, vel ſi eſſet, ab ea adhuc non eſſet appellatum, ideò cõſideratur vlterius iſtud aliud tempus. Hinc eſt, quòd cum lis prædictis modis pendere dicatur, ideò meritò quidem dubitatur, an ſupplicari liceat. De qua difficultate in ſequenti articulo ſumus dicturi. Ad hęc accedit etiam, quòd in litibus tria vltra prædicta conſiderantur tempora, videlicet principium litis, medium, & finis. c. ſuper quæſtionum, uerſ. intẽtionis igitur, eod. de offi. iudi. deleg. His præmiſſis articulus iſte reprehendi poſſet de ſuperfluitate, quia ſi cõſideretur reſpectu litis incohandæ, tunc ſicut lis non pendet, ita etiam de tali pendentia non eſt facienda mentio, ut de ſe patet, cum non entis nullę ſint partes, nec qualitates, iuxta adnotata in l. eius, qui in prouincia. ff. ſi cert. pet. ſi uerò poſtquam lis ſit cæpta, idem eſt dicendum, cum lite pẽdente nõ liceat ſupplicare; C. ut lit. pend. per tot. & authen. in medio lit. &c. Atque nos infra ſuo loco dicemus. In contrarium eſt communis doctrina, quæ habetur per Docto. diuerſis in locis iuxta quam de qualitate litis in ſupplicationibus eſt facienda mentio. Et propterea Menoch. in d. caſu 202. adnotat, & declarat quæ ſint illa, de quibus eſt facienda mẽtio in ſupplicationibus ad reſcripta ad lites. Vnde per oppoſitum ſi talis mentio neglecta fuerit, ſine controuerſia, committitur ſubreptio. Cõcludamus igitur, quod cum aliquando liceat impetrare reſcripta, etiam poſtquam altera pars eſt ad iudicium vocata, vt clarius dicemus in ſeq. articulo, & propterea ſit omnino neceſſarium, ad euitandam prædictam ſubreptionem, mẽtionem facere de litis qualitate, & parte; ideò iudicaui hic conueniens eſſe nonnulla adnotare, pertinentia ad articulum, vltra adnotata per Fel. de eadem materia in d. c. ſuper litteris. num. 28. vſq; ad num. 33. Supplicatio igitur reſpicit aliquãdo cauſam, quatenùs in iudicio ſit proponenda; & ſic vltra ea, quæ diximus ſupra in præcedenti quęſtione, non eſt ignorãdum, quòd ſicut cauſa eſt origo, & materia iudicij, inſti. canonica, de iudi. in princ. c. forus, de uerbor. ſignific. ita etiam de qualitate talis cauſæ, & iudicij neceſſariò eſt facienda mentio, vt euitetur prædicta ſubreptio. Hinc eſt, quod ſi cauſa iudicij ſimpliciter commiſſa fuerit, intelligitur commiſſa quoad poſſeſſionem, & proprietatem, ſecùs aliter. c. 1. & ibi gl. in uerbo, indiſtinctè, & inſuper Docto. de ſequeſtra. prohibi. Rurſus conſideratur iudicium, vt eſt diſcuſſio cauſæ, d. inſti. de iudi. in princip. & Doct. in rubr. eod. & ſic de qualitate eius cõuenit ſimiliter mentionem facere, ne poſtea dubitetur de modo procedendi, iuxta clemen. ſæpè, & ibi glo. & Doct. de uerbo. ſignific. Item conſideratur aliquãdo ratione prædictæ pendentiæ litis, & ſic ſimiliter illa in precibus narrari debet, cum illa diuerſimodè in iure conſideretur, iuxta tex. in ca. ex parte. il primo, de uerb. ſignifi. & clem. 2. ut lit. pẽden. Siquidem lis aliquando dicitur mota, & aliquando dicitur pendere, ut in dictis locis cauetur. Item conſideratur aliquando ratione inſtãtiæ, primæ, uel ſecundæ, de qua tractat Bart. & alij in l. properandum. C. de iudic. Can. in c. uenerabilis, eod. & Marãt. in ſuo Specul. par. 5. ferè per tot. Ad intelligentiam autem iſtorum terminorũ eſt adnotandus tex. in d. c. forus, de verbor. ſignif. Quorum

rum quidem terminorum intelligẽtia adnotari debet non solùm ad euitandam prædictam subreptionẽ, sed etiam ad intelligentiam tex. in l. postquam liti. C. de pact. ubi Docto. & præcipuè Bald. docent, quòd quis renunciat aliquando causæ, aliquando liti, aliquãdo iudicio, & aliquando instantiæ, quæ renunciationes sicut sunt diuersæ, ita etiam diuersum producunt effectum, vt ibi habetur. Ex quibus omnibus cum habeamus, ni fallor, solutionem ad articulum, ac ẽt, quomodo supra in contrarium adducta valeant, & debeant ad inuicem conciliari, ideò non videtur necessarium ad speciales responsiones descendere &c.

An in medio litis liceat supplicare sine periculo subreptionis. Artic. 4.

SI regulariter more iuristarum articulus iste esset definiendus, sine controuersia tenendum est, de iure regulariter in medio litis prohibitum esse supplicare, iuxta tot. tit. C. ut lit. penden. uel post prouocation. & authen. in med. lit. atque in istis locis doctores cõmuniter; & si de facto per huiusmodi preces rescriptum fuerit obtentum, non carebit subreptione, nisi fuerint obseruata obseruanda, de quibus supra & infra dicemus. In contrariũ uerò facit text. in §. si uerò refutauerit, in authen. ut differen. iudic. §. alioquin etiam gratis, in authen. de manda. Princip. Ad hoc facit etiã text. in l. 2. §. meritò, & §. si quis à principe. ff. ne quid in lo. publi. Ad hoc enim ne quis recipiat damnũ, ad illud euitandum, videtur permittẽdum, etiam in medio litis supplicare; Vnde sicùt per dicta iura permissa ẽst supplicatio, ita quoque in ea potest committi subreptio. Quid igitur dicẽdum? Tria breuiter sunt hic videnda; Primo, an liceat supplicare in casu proposito. Secundo, quomodo subreptio committatur. Tertio, an sit aliqua differentia inter prædictos duos titulos. Quoad primum per viam Theoricæ puto adnotandam esse distinctionẽ Bartholi, & Bal. super l. 2. C. eod. vt lit. penden. &c. Cæterùm, quia iste tractatus debet principaliter deseruire ad practicam, ideò regulariter uidetur concludendum, huiusmodi supplicationẽ esse prohibitam per iura adducta; & ratio est, quia pendente lite si permitteretur supplicare, consequenter permitteretur etiã aliquando aliquem lædere contra dispositionem iuris, vt diximus supra suo loco. Quæ quidem regula limitatur, primo si iudex fuerit negligens in administrando iustitiam. d. §. si verò refutauerit, & §. alioqui gratis. Bart. Bal. Ias. & alij communiter super d. l. 2. Adeò enim damnatur negligentia in iure, vt aliquã do aliquid permittatur, quod aliàs esset prohibitũ, iuxta tot. tit. de supplenda negligentia Prȩlatorum, de cuius pœna plenè tractat Gomes. in suo proprio tract. de neglig. Limitatur secundo; vt dicit tex. & ibi Bal. super eadem l. 2. num. 1. quando denegaretur copia actorum, uel pronunciationis; interest enim partis litigantis habere huiusmodi copiam, vel non habere, cum illa sint facta communia, vt diximus supra, & infra quoque dicemus. Ad hoc facit etiã text. in c. qualiter. cum ibi adnota. de iudi. Quid autem intelligere debeamus per acta, & pronunciationem prædictam, non videtur

dubium,

dubiũ, quia docto.& præcipuè Iaſ. ſub num.5.ſuper d.l.explicant,quę nam illa ſint; Vnde per acta,illa vi dentur intelligenda,quæ præcedũt ſententiam, de quibus eſt tex.in d. c.quoniam cõtra. de proba. Et nos ea explicauimus ſupra, declarando text.d.c.Limitatur tertiò,vt adnotat Iaſ.ſuper d.eadem l.nu.3. quando alter litigantium peteret iudici dari adiunctum,quãdo ille eſſet ſuſpectus, vt ſæpè occurrit in practica. Ampliatur verò prædicta ſolutio ad mẽtem Iaſ. in d.l. nu.2. quod nec etiam liceat ſupplicare ad priuilegium conſequendum.Quæ ampliatio vltra doctrinam Iaſ. probatur, quia ſicùt cauſa debet definiri per leges vigentes tempore illius, & non per leges ſuperuenientes,ut cæteris omiſſis docet Abb. ſuper c. fi.ferè in fi. de conſti.ita quoq; hoc idem eſt dicendum de huiuſmodi priuilegijs.Ampliatur vlteriùs ſecũdum omnes ſuper eadem l.poſtquã ſententia eſſet lata, & tranſiſſet in iudicatum;ſecùs verò, ſi eſſet ſuſpẽſa per appellationem, vt etiam ſæpè videmus in practica. Ex his, cũ habeamus quomodo reſpõderi ualeat ad obiecta, ideò deſcendendo nunc ad ſecundum caput, ut ſupra propoſitum, dicimus, quod ex his habemus (ni fallor)quid narrari debeat in præcibus ad prædicta reſcripta in caſibus, vt ſupra permiſſis, ad hoc vt euitetur ſubreptio,atque per oppoſitum intelligimus etiam, quomodo illa ex parte rei committatur.Ex alio enim capite ad eandẽ euitandam, & præſertim ex parte ſupplicãtis, partim diximus ſupra, & partim dicemus infra; Vnde cũ hinc non occurrat aliud adnotare, dicimus ad tertium & vltimum caput,ſecundum Bart. & Bal.in eadẽ l.quod deficit in d.tit. & ll. C. eod. vt lit.penden. &c. ſuppletur per d. authen.vt in medio litis.&c. Quæ iurium conciliatio poteſt confirmari,quia titulus C. videtur reſpicere reſcripta ad lites, ſi leges illius fuerint conſideratæ. Titulus uerò authen.uidetur reſpicere etiam priuilegia,et leges in medio litis promulgandas;et ſic,ni fallor,iura iuribus concordantur, &c.

An tacere aliquam partem proceſſus,inducat ſubreptionem.
Artic. 5.

ANtequam ueniamus ad deciſionem huius articuli,conuenit prius uidere, qd ſit proceſſus, & quot ſint eius partes.Quoniã igitur omnis cauſa, quæ in iudicio examinari debet,aut eſt leuis,aut grauis,hĩc eſt, quòd doct. ſuper d.c. quoniam cõtra. de probatio. cõmuniter adnotant,cauſam grauem fore cognoſcendam & definiendam, cum ſcriptura,et ſic cum proceſſu;leuem uerò ſine eiſdem, ut ibidem adnotat Dec.num.7. Abb.num.3. & alij,atque nouiſſimè Afin. in ſua pract.ciui.§.14.c.5.& 6.& ratio eſt,quia ſẽtentia iudicis in materia graui debet iuſtificari ex actis, ut adnotat Abb. & Anton. de Butr. ſuper d.c. quoniam contra, relatum etiam à Maſcar. in ſuo tract. de probat.cõcluſ.1316.num.24. cum tribus ſeq. ideò requiritur ſcriptura, qua mediante ceſſat illa doct. quæſtio, an uidelicet, & quando ſententia præſumatur ritè lata,de qua eſt adnotãdus Maſcard.in d. concluſ. & ante eum Gabriel in ſuis concluſ. tit. de ſenten.concluſ.4.per tot.Ex quibus omnibus puto concludendum, pro

cessum nil aliud significare, nisi cũmulum scripturarum, depositionũ testium; atque actorum, quibus litigantes demonstrant coram iudice eorum iura, de quibus omnibus plenè agitur in d. c. quoniam contra, per docto. Hoc pręmisso, partes huiusmodi processus tales videtur posse assignari, ut una, & sic prima sit à citatione usque ad litis cõtestationem. Altera uerò & sic secunda, à d. contestatione usque ad conclusionem in causa. Tertia denique à d. conclusione vsq; ad sententiam inclusiuè. Et hoc puto dicendum, iuxta tradita per doct. & præcipuè Felin. super c. fraternitatis. de testi. Ex quibus puto inferendum pro solutione ad articulum, quòd si quis intendat impetrare rescriptum intra unam de dictis partibus, fine controuersia cõmitteret subreptionẽ, si de ea mentionem nõ faceret, glo. super d. c. super litteris, in uerbo, litteras, & ibi Bero. nu. 72. & alij, eod. de rescript. Menoch. in d. casu 202. & Roma. in consil. 326. nu. 12. Dicit etiam modum esse narrandum, ut illa euitetur, & propterea qualis actus processit, non est omittendũ, iuxta tradita ab Anchar. consil. 16. nu. 1. Qua de re cum articulus iste summopere conueniat cum articulo de pẽdentia litis, ut supra examinato, ideò tam ea, quæ ibi adnotantur, quàm etiam tradita per Feli. in d. c. super litteris, reg. 6. sunt omnino obseruanda, cum inde habeamus, atque intelligamus, quid sit etiam dicendum ad articulum propositum; & propterea sit satis ista tantum adnotasse &c.

An committatur subreptio si rescriptum impetretur à diuersis, vel ad diuersos superiores. Art. 6.

CVm solutio istius articuli depẽdeat ab eius intelligẽtia, ideò est imprimis animaduertẽdum, quod rescriptum impetratur aliquando ab uno ad unum, & per unum; aliquando uerò à pluribus ad plures, & per plures. Vnde ob hanc diuersitatem meritò quidem dubitatur de subreptione, ac etiam rescripti ualore, de qua quidem pluralitate multa nos docent doct. super ca. 1. eod. de rescript. Hinc est, quòd in tali casu rescripta cumulantur, & aliquando confunduntur. Et cum nos in præsenti agamus de subreptione rescriptorum ad lites, ideò cæteris omissis, dicimus, quòd licèt incertitudo iudicis uitiet rescriptũ, quod propterea non uidetur carere subreptione, ob non specificatã personam illius, iuxta text. & ibi doct. in c. ad hęc. eod. de rescript. nihilominus melius est unà cum scribentibus distinguendo demonstrare, quid iuris. Vnde Henricus Boic super d. c. reducit hanc difficultatẽ ad quoddam generale; & sic quærit, an rescriptum generale teneat, & ualeat. hoc enim scire est admodũ utile, quia facilius euitatur subreptio in quęstione generali, quam in speciali. Quamuis autem distinguãt de litteris ad priuilegia, & de litteris ad lites, accipiendo tamen rescripta quoad lites, iuxta propositum institutum, dicimus pręsertim cum isto doctore, & cum Abbate super isto c. ad hæc, quod huiusmodi rescriptum generale, aut conceditur per modum priuilegij, & gra

tiæ,

tiæ, & sic omnino teneret, nisi tamen esset uitiosum, et nullum ratione alicuius subreptionis, de qua in sequenti quæstione sumus dicturi. Quoad gratiam tamen attinet, aut conceditur per modum commissionis, & sic hæc generalitas aut consideratur ratione iudicum, aut ratione negociorum, aut ratione personarum, quæ debent conueniri, aut addendo ratione personarum impetrantium. Primo modo rescriptũ esset aliquando nullum, & aliquando etiam subreptitium. d.c. ad hęc. Abb. omnino uidendus in c. 2. nu. 8. de appella. & rõ est, quia generalitas inducit incertitudinem, & sic uitiat. Limitatur ut per Abb. in d.c. quando talis generalitas restringitur ad vnam speciem tantum. De secũdo modo non hic, sed infra in artic. seq. sumus dicturi. Tertio verò modo quoad personas conueniẽdas hodie in theorica, & in practica habemus decisionem claram, & concludentem in ca. Pastoralis. §. quoniam autem, & ibi glo. & doct. eod. de rescript. Hinc intelligimus clausulam in rescriptis apponi solitam, videlicet aduersus talẽ, & quosdam alios. Quæ ibi per docto. copiosè declaratur. Quoad quartum denique de personis videlicet impetrantibus, ideò dubitari posset, an uidelicet ex hoc cap. detur ista generalitas, et successiuè subreptio, quia dubitatur aliquando, an rescriptum dicatur concessum motu proprio, vel ad petitionem alicuius. De qua quæstione quoniam plenè pertractat Menoch. in suo tract. de præsumpt. lib. 2. præsumptione 13. per tot. ideò nõ conuenit hic aliud adnotare, sed ad eum me remitto. Ex quibus omnibus habemus, ni fallor, etiam cognitionẽ subreptionis commissæ, vel committẽdæ in casu proposito, cum impetrans sub specie personarum singulariũ possit principem decipere, ad concedendum quid generale; ideò ad cõiecturas esset recurrendum, ut constat ex deductis in præcedenti quæstione ⁀.

An liceat supplicare ad lites incertas, & quomodo in tali supplicatione committatur subreptio. Art. 7.

PEr ea, quæ diximus in præcedenti articulo, solui posset etiam iste præsens; Cæterùm cum specialis cognitio sit magis clara, ideò dicimus, quod supplicatio, de qua agimus, & successiuè rescriptũ inde sequutum, consideratur aliquando per modũ priuilegij, & gratiæ, & sine dubio teneret, & ualeret, ut ad litteram nos docẽt docto. & præcipuè Abb. & Henri. Boic. in d.c. ad hæc, eod. de rescript. & ita solutio istius articuli uidetur eadem cũ solutione præcedentis. Aliquando uerò consideratur per uiã cõmissionis, & tunc negatiuè esset respondendum, quia legimus in c. fi. eod. rescriptum non concedi ad lites futuras. Vnde adnotant doctores super eod. c. illud concedi ad lites præteritas, & præsentes, & sic ad certas. Confirmatur, quia supplicatio ad principem habet aliquãdo uim contestationis litis. l. 1. C. quando libellus Principi datus &c. Cum ibi adnotat. ergo &c. In cõtrarium videtur facere communis stilus supplicandi, cum clausula, quam, & quas, &c. Atque cum omnibus incidentibus &c. Et cum toto negocio principali, de qua videndus est

Man-

Mandos. in diuers. suis commiss. suę practi. commiss. Pro solutione est animaduertendum, quòd Abb. in d.c. ad hæc. num. 6. distinguendo dicit, quòd si concedatur rescriptum ad omnia negocia, intelligitur ad præsentia, & non ad futura. Hoc idem affirmat in d.c. fi. nu. 4. & ratio est, quia negocia præsentia sunt certa; secùs negocia futura. Confirmatur, quia adnotat Gomes. in suo tracta. de contract. c. 11. de qualit. contract. nu. 8. concl. 9. post princ. quòd incertitudo non vitiat, quando potest reduci ad certitudinem; & hæc est differentia inter constitutiones, & rescripta, quia constitutiones simpliciter respiciunt futura. c. 2. & fi. de consti. l. leges. C. de ll. Rescripta uerò respiciunt præsentia, & præterita, d.c. fi. & ibi docto. Quamuis autem rescriptum ad lites simpliciter concessum, ita declaretur, ut non extendatur ad lites futuras, ut diximus, quoniam tamen aliquando de hoc dubitatur, quia princeps rescribit quandoq; ex certa sciētia, ideò dubitari posset, quid iuris de ista clausula, ex certa scientia; vnde vltra Docto. super d.c. ad hæc. ubi Abb. & ad eum additio, num. 7. uidendus est etiam Roma. in consil. 379. num. 28. & ibi Mandos. c. si motu proprio. de præben. in 6. cū ibi adnota. & ad hoc facit etiam d. præsumptio 13. ipsius Menoch. supra in præcedenti articulo adnotata. Ex quibus cū habeamus quid iuris, quoad primam partem articuli attinet, sequitur, ut breuiter uideamus, quid iuris de secunda. Vnde primo potest committi subreptio in quæstione proposita eo modo, quo diximus in præcedenti articulo. Secundo in explicatione huiusmodi litium diuersa sine dubio considerantur, ut constat ex deductis in alijs articulis. Vnde sicut diuersimodè in huiusmodi litium explicatione potest errari, ita etiam subreptio diuersimodè potest committi, ut constat ex deductis in alijs articulis. Nec obstat prædictus cōmunis stilus, & clausula, de quibus supra, quia ad mētem Mandos. in dictis suis commissionibus, ac etiā ad mentē Afflict. in sua decis. 218. talis clausula uidetur intelligenda, ut uerificetur de præmissis, & narratis, atque circa ea, & sic nō est extendenda, sicuti etiam in practica obseruatur &c.

An in supplicatione ad obtinendam dilationem instantiæ, vel alterius rei committatur subreptio. Artic. 8.

Legimus in l. vniuersa. C. de preci. imper. quod si debitor petat dilationem ad soluendum, nō est ei concedenda, nisi præstiterit fideiussionem, & in authen. quæ supplicatio, eod. deciditur, supplicationem à sententia esse interponendā intra decem dies; aliàs illa erit exequenda. Ex quo sequitur, quòd sicut talis supplicatio aliquando admittitur, ita quoq; potest in ea subreptio committi. In contrarium uerò facit imprimis l. rescripta, C. eod. Vbi dānatur rescriptum, quod alteri nocet. Secundo si requiritur cautio, ut dicit tex. lo. ci. Ergo secundum eius naturam nec supplicatio, nec rescriptum valebit. l. quod ab initio. ff. de reg. iu. Hoc idem uidetur dicēdum de supplicatione à sententia, quæ remota supplicatione, aut valet, & sic supplicatio læderet, per iura adducta; aut non valet, & tunc supplicatio

tio esset superflua; & propterea uidetur concludendum, in supplicatione, de qua agimus, committi subreptionẽ. Pro solutione, vt distinctè procedamus, priùs cõuenit breuiter adnotare, quid iuris de dicta dilatione, & postea quid iuris de d. supplicatione. Quoad primum rescriptum ad dilationem tenet, quoad eius substantiam; secùs quoad illius effectum, & executionem; nisi data satisdatione de soluendo. Licèt autem Doctores in hoc conueniãt, differunt tamen, quando talis satisdatio præstari debeat. Dicunt enim quidam, illam esse præstandã, quando petatur; & propterea Ias. in d. l. à num. 2. vsque ad nu. 5. adducit 14. concordantias, ad demõstrandum esse necessariam istam petitionem. Quidam uerò alij tenent, satisdandum esse in ipsa supplicatione, quia id videtur esse de forma, & substantia eius; vnde forma non seruata, actus est nullus. c. cum dilecta. eod. de rescript. & ibi Doct. & præcipuè Feli. Quid igitur dicendum? l. 2. C. eod. non solùm vr̃ esse contra hanc quæstionem, sed etiam contra tex. in d. l. vniuersa. An autem hoc sit verum, non est omninò clarum, cum Doctores doctè explicent istas duas leges, & de tali contrarietate ne uerbum quidem faciunt. Vnde Ias. in d. l. 2. adnotat regulam, quòd debitori potest per rescriptum concedi dilatio ad soluendum, & eam postea limitat; Primo, qñ debitũ esset iuratum, Secũdo nisi dederit idoneã fideiussionem. Ex quo infertur, d. l. 2. declarari, & limitari per d. l. uniuersa. Puto igitur concludendum, dilationem istam posse concedi, dũmodo tamen sit modici temporis, ut adnotat Castren. in d. l. 2. in fi. & ipse eam petens det prædictam cautionem, si tamen requisitus fuerit, ut plenè docet Ias. quamuis dentur plures casûs, in quibus requiratur ista satisdatio, licèt non petatur, ut in d. l. vniuersa, adnotatur, cum talis dilatio concedatur aliquando à testatore, aliquando à lege, aliquã do à principe, aliquando à iudice, et aliquando à parte, ut doctè ibi explicat Bal. num. 3. An autem dilatio ista prosit etiam fideiussori, Doctores inter se non cõueniunt, ut apud eos in d. l. 2. videri potest. Et vlteriùs apud Bart. & alios in l. cum filius. §. 1. ff. de uerb. obliga. Hæc omnia sunt animaduertenda; Primo, quia in tali supplicatione potest cõmitti subreptio, iuxta ea, quæ supra sunt deducta. Secundo, quoniam sicut talis dilatio potest concedi, si tamen in illius supplicatione subreptio commissa non fuerit, ita etiam hoc idem est dicendum de dilatione instantiæ, vel alterius rei, ob idẽtitatem videlicet rationis; & cũ per hanc instantiæ dilationem illa prorogetur, ideò si quis plura videre cupiat de huiusmodi prorogatione, videat Docto. & præsertim Bart. in l. properandum. C. de iudi. in prin. in c. de cau. de offi. iudi. delega. & in c. cum sit Romana, de appell. atque Asini. in sua practi. ciuil. §. 2. ca. 8. 9. 10. & 11. Nunc ad supplicationẽ, vt supra propositam, descendendo, dicimus imprimis, illam similem esse appellationi, cum per eam corrigatur aliquando sententia; & propterea Ias. in d. authen. quæ supplicatio, num. 6. adnotat regulam ad mẽtem glo. super c. ex litteris. in uerbo, supplicauit, de resti. in integr. quòd illa detur in casibus, in quibus prohibetur appellatio. Et cum nos de ea illud debeamus adnotare, quod facit ad cognitionem subreptionis,

ideò unà cum Bald.in d.auth.num. 3.eſt vlteriùs animaduertẽdum, ꝙ ſupplicatio, ſiue ad d.dilationem, ſiue ad inſtantiam, vel ad alium ſimilem effectum fiat, aliquando id contingit bona fide; aliquando uerò temerè. Hæc autem temeritas aliquãdo eſt velata, & aliquãdo euidens. Ex qua diſtinctione cognoſcimus, ni fallor, quomodo in ea committatur ſubreptio, cum temerè impetrare nil aliud uideatur eſſe, niſi ſubreptionem cõmittere. Et præſumptionem contra impetrantem cauſare. Et ſic habemus, ut puto, cognitionem vtriusque quæſiti, ut ſupra propoſiti. Non obſtant modo obiecta, quia ad primum dicimus, de iure permittri aliquem in modica re lędi poſſe, ob utilitatẽ alterius, ſicuti clariùs ſupra ſuo loco demonſtraui mus. Et adnotant etiam Doct.in d. l.vniuerſa. Ad ſecundũ verò reſpondetur, quod illa regula l.quod ab initio, intelligitur aliquando eſſentialiter, & aliquando quoad effectum, vt adnotant Doct.ſuper d.l.vniuerſa. Vnde in caſu propoſito intelligitur quoad effectum; quoad ſupplicationis verò obiectionem à ſententia dicimus, ſententiam tenere, ſi intra decem dies, à die ſaltem illius notitię, per ſupplicationem illa ſuſpenſa non fuerit, iux.tex.& ibi Doct.in d.authen. quæ ſupplicatio. Et propterea obiectio non videtur obſtare; nec inde inferri poteſt, ſupplicationem non differre ab appellatione, quia iſti duo termini conueniũt inter ſe ſolùm quoad modum procedendi, vt ex d. authen. habetur, & ibi Docto. &c.

An in ſupplicatione ſit facienda mentio non ſolùm de pendentia litis, ſed etiam de qualitate, & circumſtantijs illius.
Artic. 9.

Vamuis litis pendẽtia definiatur in clem. 2. ut lit. pend. &c. Nihilominus adhuc diuerſimodè illa conſideratur, & aliquando de ea dubitatur: hinc videmus, quod ſi libellus principi datus, habet aliquando uim conteſtationis litis, l.1.C.quando libel. princi. &c. multò magis cauſat litis pendentiam. Aliquãdo uerò per ſupplicationem totum oppoſitum contingit, ut adnotat Bal. in d.authen.quæ ſupplicatio, num. 3. Atque hac de cauſa Feli. adnotat multa circa eam, ut euitetur ſubreptio, vt videri poteſt in d.c.ſuper litteris, eod.de reſcript.num. 28.cum plur. ſeqq. reg. 6.per tot. Et ſicut ad prædictæ litis pendentiam ſex requiruntur, vt docet Zabarell. in d. clem.num.5.videlicet; quod citatio emanauerit; quòd à competendi iudice illa ſit cõmiſſa, quòd ad citatũ peruenerit ſaltem præſumptiuè; ꝙ plenè ille per eam inſtruatur; quod ſit apta, & congrua, & quòd nũcius ſufficienter intimauerit; ita quoque quàm facillimè, poſſet ſubreptio circa eam committi. Ex quibus omnibus puto concludendum, duo principaliter eſſe conſideranda pro ſolutione iſtius articuli; Primum, quomodo prędicta litis pendentia committatur, & fiat, cum id aliquando contingat per citationem, ut diximus, aliquando requiratur litis conteſtatio iuxta adno.per eundem Zabarell.in d.clem.num.10. Aliquando per libelli oblationem Principi factam, Vel per commiſſionem cau

ſæ,

ſæ, idem Zabar.ibidem num. 8.& 9.cum ſimil. Secundum, illius qualitates, & circumſtantiæ ſunt animaduertendæ. Hinc eſt, quod de ea dubitatur aliquando, per quantum tempus duret, ut adnotat idem Docto. num. 14. ubi legimus, illam durare uſque ad ſententiam. Dubitatur etiam, an fiat per reſcriptum ſubreptitium. Quod ſi non conſtabit eſſe tale, cauſabit d. pendentiam, ut ibidem habetur apud eundē Doct. num. 16. Item citatio aliquando eſt diminuta; & propterea de ea dubitatur; qua de re, ut omnia concludamus, ſicut requiritur plena expreſſio in d. citatione omnium circumſtantiarum, ut inde cauſetur prædicta litis pendentia, & quod ipſe citatus remaneat vndiq; certus, ad hoc, vt deliberare valeat, quid ſibi magis expediat, ut ſuper eadem clemen. adnotatur, præſertim per eundem Docto. ferè in fi. Ita quoque in caſu ſupplicationis ad reſcriptum adeò debet fieri mentio de d. litis pēdentia, ut ipſe impetrās ſi in aliqua illius qualitate, vel circunſtantia defecerit, dicatur ſubreptionem commiſiſſe, quam, vt euitare ualeat, ſine dubio de prædicta qualitate, & circumſtantijs mentionem facere tenetur, iuxta ea, quæ ſupra diximus in alijs articulis &c.

An ſupplicatio ad reſcriptum differat à libello. Artic. 10.

Vid ſit ſupplicatio, & preces, conſtat ex his, quæ diximus ſupra in propria queſtione & articulo: vnde in præſenti ad intelligentiam propoſitæ difficultatis, debemus vlterius adnotare, quid ſit libellus, qui nil aliud eſt, niſi breuis ſcriptura, claram continens intentionem actoris, uel accuſatoris. Abb. in rub. de libelli oblat. poſt princip. Quæ definitio, an ſit congrua, non eſt præſentis contemplationis; & propterea his premiſſis, dicimus ad articulum, quòd ponderando rubricam, C. & ibi l. 1. & 2. quando libellus principi datus, iſti termini uidētur idē ſignificare, quia Imperator in d. rub. dicit, quando libellus &c. In dictis verò ll. legitur, preces Imperatori oblatæ &c. Vnde nulla uidetur eſſe differētia inter prædictos terminos. In contrarium uerò facit talis ratio, quòd libellus videtur eſſe quoddam genus; Supplicatio uerò quædam ſpecies; & cōſequenter inter prædictos terminos illa videtur adeſſe differentia, quæ eſt inter genus, & ſpeciem. Pro ſolutione imprimis eſt adnotādum, quod iſte articulus eſt admodum vtilis, etiam in practica, quia ſi ſupplicatio, & libellus ſunt idem, nō oportet ipſum litigantem poſtquam produxit reſcriptum, & curauit partem citari ad dicendum contra, ſecundum ſtilum Curiæ, etiam libellum porrigere. Vnde in tali caſu illa omnia eſſent in ſupplicando obſeruāda, quæ obſeruari debent in libellando. Iſta autē ſunt hæc, videlicet, quis, quid, coram quo, quo iure, & à quo petatur. Idem Abb. in d. rubrica, num. 1. poſt princip. Hinc eſt, quod quidā libelli damnantur, ſi iſta obſeruata non fuerint, prout de iure cōuenit. Abb. ſuper c. 1. num. 5. cum ibi adnota. eo. de libell. oblat. Hinc eſt ēt, quòd ſi quis in ſuis precibus circa prædicta vel alterum eorum errauerit, dicitur ſubreptionem committere, iuxta ea, quæ diximus ſupra ſuis locis; & propterea ſecundū qualitatem illius, idem iudicium eſt fa

ciẽdum de tali supplicatione, quod fieret de isto libello. Vnde in hac parte occurrit notabilis queſtio, an videlicet, quemadmodum libellus potest aliquando emendari, & corrigi, & aliquando secùs, vt docent Doct. super l. edita, C. de edendo, & super c. significantibus, eod. vbi pręsertim Abb. est videndus num. 24. vsque ad fin. suæ repet. ita etiam illud idem affirmari ualeat de d. supplicatione. In qua difficultate isti duo termini videntur inter se differre, ob authoritatem Principis rescribentis, quæ in altero reperitur. Quicquid autem sit dicendum, dicerem ego, quod nos docent Doct. lo. cita. de d. libelli correctione, & emendatione, verificari etiam de d. supplicatione; siquidem sicut libellus potest mutari ante contestationem litis, vt habetur apud Doctores in lo. cita. ita etiam ille, qui obtinuit rescriptum, potest ei renunciare antequam illud præsentet in iudicio. ca. plerunque. eod. de rescript. & propterea attenditur tempus pręsentationis, vt infra suo loco demõstrabimus, atq; hoc quotidie in practica obseruatur. At si vlteriùs oppositum substinere velimus, quod uidelicet isti duo termini differant inter se, tunc supra adnotata nõ possent verificari de precibus, & supplicationibus, quia si termini sunt diuersi, diuersam videtur habere substantiam. l. si idem. C. de codicillis, Cæterùm substinendo, quod supra adnotauimus, ad hanc opinionem, & obiectionem responderi potest, quod quamuis ea, quæ de libello notantur circa illius correctionem, verificẽtur etiam de supplicatione, ea tamen quæ in ista obiectione habẽtur, ideò nõ obstant, quoniam non est incõueniens, vt isti termini vno respectu inter se conueniant, & alio inter se differant, iuxta ea, quæ diximus supra de supplicatione & appellatione, atq; hac fortasse de causa in practica obseruatur, quod post quam producta est in iudicio commissio alicuius causæ, non solet postea dari alius libellus, cum talis cõmissio vel gerit vices libelli, aut est idem cum eo; & propterea proceditur ad vlteriora pro illius executione.

QVAESTIO VII.

De subreptione Rescriptorum ad gratias. Artic. 10.

Reliquum est modo, iuxta ordinem supra propositum, vt in præsenti videamus de altera specie subreptionis, et sic de subreptione rescriptorum ad gratias. De qua licèt plura distinctè, & doctè nos doceat Menoch. lib. 2. de arbitr. iud. casu 201. per tot. Nihilominus non erit ab re, vt nos quoque de ea nonnulla adnotemus. De proposita igitur subreptione videndum est, uidelicet.

Primo, An rescripta ad gratiam sint etiam ad iustitiam.

Secundo, An, & quo modo euitetur subreptio in impetratione beneficij ecclesiastici.

Tertio, An in impetratione beneficij ecclesiastici sit facienda mentio de patrimonio.

Quarto, Quid narrari debeat in impetratione grãæ in cã criminali.

Quin-

Quinto, Quid narrari debeat ad obtinendam gratiam in cauſa ciuili.

Sexto, Quid narrari debeat ad obtinendam refirmam in cauſa feudi, vel emphiteuſis.

Septimo, An idem ſit ſeruandum in impetratione gratiæ, ſiue illa lædat, ſiue non.

Octauo, Quid narrari debeat ad obtinendam quamlibet aliam gratiam ad hoc, ut euitetur ſubreptio.

Nono, An, & quando quis habeat ius per reſcriptum in re, uel ad rem.

Decimo, An idem ſit ſeruandum in impetratione gratiæ, tam ad faciendum, quàm ad omittendum.

An reſcripta ad gratiam ſint etiam ad Iuſtitiam. Art. 1.

Dicebat Imperator in l. ſi Idem. C. de codicil. quòd ſi teſtamentum, & codicillus habent nomina diuerſa, conſequenter habent etiam diuerſam ſubſtantiam; ex quo ſequitur, quòd reſcripta ad gratiam non ſint ad iuſtitiam. Cõfirmatur, quia in Vrbe duæ ſunt introductæ, ut uocant, ſignaturæ, uidelicet gratiæ, & iuſtitiæ. His accedit, quòd finis gratiæ eſt diuerſus à fine iuſtitiæ; & propterea adnotant doctores, & præcipuè Abb. & Henricus Boic, ſup c. ad hæc. eod. de reſcript. quod eadem res poteſt alicui concedi, aliquando in forma gratiæ, & aliquando in forma iuſtitiæ; unde ſi formæ differunt inter ſe, oportet aſſerere, quòd etiã prędicta reſcripta inter ſe differant. In contrariũ tamen facit doctrina Rebuff. in d. ſua practi. benef. tit. de diff. reſcript. differ. 11. & glo. ſuper c. ſi pauper, de præben. in 6. Ex quo enim contingit aliquando aliquem ordinari ſine titulo beneficij, propterea iſte ſupplicat ad obtinendum illud, iuxta doctrinam Apoſt. in c. cum ſecũdum eod. Siquidem qui altari ſeruit, de altari viuere debet, vt dicebat Apoſtolus in d. c. Vnde ſupplicando ad beneficium conſequendum, ſupplicat ad id quod de iure ſibi debetur; et propterea tale reſcriptum vno reſpectu dicitur ad gratiam, alio verò ad iuſtitiam, de quo videndi ſunt doct. ſuper c. poſtulaſti, eod. de reſcript. Hinc eſt etiam, quòd Mandoſius ſuper regula decima, de reualiditat. liter. quæſt. 3. adnotat, & declarat, reſcripta quædam eſſe iuſtitiæ, quædam verò gratiæ, quædam denique mixta. Et iſta alio nomine dicũtur in forma pauperum, ac etiam in forma communi, de quibus plenè tractat idẽ Rebuff. in proprio titulo in forma cõmuni, & in forma pauperum, per tot. Ex quibus puto inferendum, ꝙ quando quis ſupplicat id, quod ſibi debetur de iure, talis ſupplicatio & reſpectiuè reſcriptum, quamuis ſit gratiæ, dicitur tamen etiam iuſtitiæ, vt conſtat ex deductis. Hinc eſt, quòd ſi iſte talis conſequatur debitum ſuum aliter, quàm per viam talis reſcripti, de iure dicitur illud ceſſare, vt dicit text. & ibi gloſ. & Doct. ſuper d. c. ſi pauper, ob vulgarem rationem, quod ceſſante cauſa, ceſſare dicitur effectus. cap. cum caſſante. de appell. & ibi Abb. & alijs communiter. Cauſa enim talis reſcripti facit illud, quod impetrãs habeat, & conſequatur quod ſuum eſt. Licèt autem vna reſcriptorum ſpecies detur, quæ tantum gratię dicitur, nihilominus debet eſſe ratio

nabi-

nabilis; & hac de causa in signatura gratiæ sæpè examinatur, an gratia petita, sit de iure admittenda, iuxta formam illius signaturæ, de qua est videndus Vester libr. 1. suæ praxis. cap. 3. & Staphil. in suo speciali tracta. de vtraque signa. Non obstant modo, quæ supra in contrarium sunt adducta, quia argumento primæ distinctionis de actio. de qua est text. & Docto. in §. 1. & seq. Instit. de action. sicut actio alia est personalis, alia realis, & vt Docto. addunt, alia mixta; ita quoque hoc idem est dicendum de prædictis rescriptis; & propterea reductiuè vnum dicitur gratiæ, aliud iustitiæ, & addendo aliud erit mixtum &c.

An, & quomodo euitetur subreptio in impetratione beneficij Ecclesiastici. Art. 2.

SI uellē hic recensere omnia requisita ad huiusmodi supplicationem, oporteret etiam recensere ea omnia, quæ circa huiusmodi beneficia de iure possunt considerari, & de facto sæpè occurrunt, & successiuè considerantur, ut uideri potest apud Rebuff. & Staphil. in eorum practi. Item plura nos docet Menoch. in d. casu 201. supra relatus. Itē Nicol. de Mil. in suo reperto. in uerbo, gratia. Et cæteris omissis Felin. super d. c. ad aures, & c. in nostra. il secundo, eod. de rescripr. Vnde ne sim simplex aliorum relator, intendo hinc breuiter quædam, methodicè tamen, adnotare. Primo igitur ille, qui huiusmodi beneficia impetrare intendit, debet omnino personam propriam cum omnibus suis qualitatibus narrare, & explicare, cum clari sit iuris, personam aliquando esse priuilegiatam. c. de multa, in fi. de præben. & ibi Doct. & propterea rescriptum ex hoc capite aliquando non est exequendū, c. ei, cui, eod. in 6. §. interdum, Insti tu. cano. de colla. Aliquando verò cessante qualitate personæ dicitur etiā rescriptum cessare, d. c. si pauper, eod. & eodem lib. cum ibi adnot. Secundo debet narrari beneficium cum suis similiter qualitatibus, quæ multæ, ac diuersæ sæpè reperiuntur; & propterea vsque ad 30. numerantur, & distinctè explicātur à Ioha. de Sylua in suo tract. de benef. ecclcs. p. 3. quæst. 11. per tot. Tertio dēt narrari, qua de causa illud petatur; siquidem sicut Princeps debet moueri aliqua ratione ad concedendum beneficium, seu rescriptū, d. ca. super litteris, eod. de rescript. ita etiam hoc idem est dicēdum de ipso supplicante. Et propterea obseruant Docto. iuxta tradita in d. c. de multa, quòd prouisio fit aliquādo Ecclesiæ de persona, vt in ea seruiat, ideò requiritur prædicta causa. Aliquando verò fit prouisio personæ de Ecclesia, & tunc idem est dicendum; hinc permittitur aliquem habere plura beneficia, vt in d. c. de multa, expresè cauetur, & à Doctoribus ibi adnotatur. Quarto est etiam narrandum, à quo illud rescriptum, seu beneficium petatur, cum tres sint ordinarij collatores, videlicet Episcopus, Legatus de latere, & Summus Pontifex. §. 1. seu in princ. d. institu. cano. de colla. & propterea contingit aliquando, vt dubitetur, quisnam beneficiatus sit in collationis exequutione præferendus. §. Item si à Sede Apostolica. d. instit. eod. c. si à Sede Apostolica. eod. de pręben. in 6. Quinto nō est omittendum narrare modū vacationis

cationis beneficij, ſeu ſupplicationis, vel alium ſimilem; Siquidē ſicut modi, qui in propoſita materia conſiderari poſſent, diuerſi reperiūtur, ita etiam diuerſum producerēt effectum. Quid autem ſit modus, qualis ſit, & qua uia diſtinguatur à conditione, uel ab alia ſimili qualitate, uidenda eſt glo. rubr. ff. de condi. & demonſtra. Bart. in l. quibus. §. Termilius. ff. eod. & Canoniſtæ ī c. uerùm. de condi. appo. In propoſita autem materia ultra prædicta, per, modum, intelligere debemus ius cōferendi beneficia, quod diuerſum in iure legitur, & per Docto. declaratur. § fin. d. inſti. de præben. Io. de Sylu. in d. tracta. par. 3. quæſt. 1. per tot. Quibus addi debet, quod per, modum, poteſt etiam intelligi id, quod de eo nos docent Doct. lo. ſupra cita. & ratio eſt, quia ſicut reſcripta conceduntur aliquando ſub cōditione tempore adiecto, & ſimpliciter, clem. 1. de conceſſ. pręben. §. per reſcriptum. d. inſtit. de collat. ita quoque, & ſub modo aliquo illa concedi poſſent. Quoniam igitur non tantum in prædictis omnibus capitulis, ſed etiam in hac particula, ſupplicantes poſſent errare, ac ſubreptionem cōmittere, ideò prædicta omnia, & ſingula capita ſunt diligenter obſeruanda ad illam eui tandam. Hinc eſt, ꝙ reſcriptum inde ſequutū diuerſimodè poſtea interpretatur, iuxta tex. in c. cum in illis. §. ultimo & penult. de præben. in 6. §. ex ordine. d. inſtitut. eod. de collat. Quod diximus de prædictis circumſtantijs, illud idem puto dicēdum de loco, tempore, & medijs ad gratias pertinentibus, quibus beneficia dicuntur aliquando uacare, iuxta tex. in §. ex loci. §. eodem etiā. §. eodem ſpectat, cum §. ſeq. d. inſti. de colla. & ibi gloſ. Clari enim eſt iuris, quòd ſicut beneficia, & reſcripta ad ea, recipiunt interpretationem à prædictis circumſtantijs, ut per compēdium legimus in §. ſunt autem, uſque ad finem ferè tituli, d. inſtitu. de collatio. ita etiam ad eui tandam prædictam ſubreptionem de huiuſmodi circumſtantijs, ſecūdum qualitatem caſus contingētis; & propterea diligenter illæ à quolibet ſupplicante obſeruari debent; Sicut enim bonum morale conſtat ex tota cauſa, & ſic ex dictis circūſtantijs, l. 1. ff. de orig. iur. can. non eſt ſatis, diſt. 86. Ita etiam ad hoc, ut ſupplicatio ſit cōgrua, & legitima, debet ex eiſdem cauſis, & circumſtantijs conſtare; unde ſi ſupplicās in aliquo defecerit, reſcriptum inde ſequutum ſine controuerſia erit ſubreptitium, & ſucceſſiuè inualidum.

An in impetratione alicuius beneficij Eccleſiaſtici ſit facienda mentio de patrimonio ſupplicantis. *Art.* 3.

Vid ſit patrimonium, nō indiget, ut puto; declaratione. Dupliciter autem in propoſita materia cōſiderari poteſt; Primo, quatenus aliquis eſt ordinatus ad aliquem gradum ordinis ad titulum illius, iuxta deciſionem Concilij Tridentini in ſeſſione 21. cap. 2. de reforma. Secundo, quatenus quis cupiat promoueri, uel beneficium obtinere, iuxta cap. tuis. de præben. cum ibi adnot. Vnde in utroque caſu difficultas contingere poſſet; & propterea uideri oportet, quid iuris. Rebuff. in d. ſua pract. benefi. tit. de diff. reſcript. diff. 11. num. 31. cum

duob.

duob. seq. cum distinctione respondere uidetur ita uidelicet, quod si iste supplicans esset ordinatus ad titulum patrimonij, teneretur de eo mentionem facere in præcibus ad beneficium impetrãdum; secùs aliter. Sed pace tanti uiri hæc solutio nõ uidetur undiq; satisfacere, quia licèt iste sit ordinatus modo prædicto, si tamen intendat obtinere rescriptum in forma pauperum, oportet illa narrare, quę sunt necessaria ad huiusmodi finẽ, ob doctrinam communem, quòd illa narrentur, quæ mouere possent principem ad rescribendum, ut sæpè diximus, & infra quoque dicemus, atque probat Felin. in d.c. in nostra, nu.24. Vers. Theorica, eod. de rescript. & tex. in d.c. super litteris, cum uulga. Hanc quæstionem examinat Abb. in c. postulasti, num.3. eod. ubi refert diuersos diuersa sentire. In qua difficultate distinctio Rebuff. uidetur magis approbata, cum aliud sit petere aliquid a Principe sub forma gratiæ, & aliud sub forma iustitiæ. Ille enim, qui fundat intentionem suam in iustitia, tenetur narrare, in quo illa consistat. At si intentionem suam fundet in gratia, ex quo illa dependet à uolũtate rescribentis, ut diximus supra, ideo non requiritur tanta solennitas in supplicando; hinc est, quòd Antonius de Butr. in d. cap. postulasti. num.7. adnotat, quòd si quis habeat ab aliqua Ecclesia aliquid, vnde viuat in stipendium, non tenetur de eo mẽtionem facere in suis præcibus ad beneficium consequendum, sicuti teneretur, si illud idem haberet in titulum. Istam eandem solutionẽ, vt supra relatam, approbat etiam Anton. de Butr. in eod. c. postulasti. num.14. ibidem Dec. num.8. Feli. num.29. & Henric. Boic. Quamuis autem ego quoque ab ista solutione existimem non esse recedendũ, si de rigore iuris illa cõsiderata fuerit, puto tamen bonum esse in altero capite dictæ distinctionis ea ratione de patrimonio mentionem facere, quia princeps inde posset reddi promptior ad rescribendum, & concedendum; vnde in uno casu de patrimonio est facienda mentio, quia illud est loco beneficij, & de iure nemo potest habere plura beneficia. d.c. de multa, de præben. c. execrabilis, eod. in extrauag. Iohan. 22. & cõmunibus, cum ibi adnot. In altero verò est facienda prædicta mentio ratione congruentię, ob rationem assignatam. Hinc intelligimus, ni fallor, tex. in d.c. tuis, quantum tamen facit ad institutũ propositum. Non obstat obiectio supra in contrarium facta, cum sæpè contingat aliquem habere exiguum patrimonium; & propterea posse etiam præces porrigere in forma pauperum per deducta &c.

Quid narrari debeat ad obtinendam gratiam in causa criminali, ne illa sit subreptitia.

Art. 4.

INter vtiles articulos, qui examinari possẽt in ista materia de subreptione rescriptorum sine controuersia, iste, de quo agimus, ob eius frequentiam, videtur primum locum tenere. Vltra ea igitur, quæ diximus supra, dũ loquuti fuimus de iure fisci, in præsenti est ulteriùs animaduertendum, quòd præsens articulus diuersimodè intelligi potest. Primo enim si accipiatur sub eo respectu, quo dubitatur, an supplicari

plicari valeat contra ius fiſci, de eo diximus ſupra ſuo loco. Secundo ſi accipiatur ratione proceſſus in huiuſmodi cauſa fabricati, quod erat de eo adnotandum, ſimiliter ſupra fuit obſeruatum; ſi denique accipiatur ſub ratione, qua quis cupit per viam gratiæ liberari à querela contra ſe in iudicio criminali data, uel à pœna impoſita, tunc oportet diſtinguere; & ſic addendo his, quæ ſupra adnotauimus, dicimus præmittendum eſſe, quòd accuſatus de aliquo delicto, aut adhuc ſtat in ſuſpenſo ob pendentiã iudicij; & propterea cupit ab eo liberari; aut iam eſt condemnatus, & cupit pœnam ſibi remitti, atque in vtroque caſu; aut ſemel fuit accuſatus, & reſpectiuè condemnatus; aut ſæpiùs, & de diuerſis delictis. Vnde imprimis in vtroque caſu uidetur ſequenda doctrina Iaſ. in d. l. nec damnoſa. C. de præcibus. Boſſ. in ſuo tract. crimin. tit. de remed. ex ſola clem. princip. nu. 33. & Bertaz. in conſil. 21. nu. 3. uerſ. nec dicatur, uſq; ad fi. par. 1. cũ ibi adduct. qui nos docent in huiuſmodi ſupplicationibus narrãdum eſſe delictum cũ omnibus ſuis qualitatibus, & circumſtãtijs, quæ omnia, uel aliquid eorum ſi omiſſum fuerit, reddit omnino reſcriptum ſubreptitium, ut docet idẽ Bertaz. in cõſ. 22. nu. 19. uerſ. 4. & ultimo, uſq; ad finem eiuſdem uoluminis, et ibi Claud. Bertaz. docet per duas columnas, huiuſmodi ſubreptionẽ non poſſe euitari per quãlibet clauſulam. Hinc eſt, quòd legimus deciſum in c. cum pro cauſa, & in c. officij. de ſenten. excommu. illum nõ eſſe admittendum ad communionem, qui ob plures cauſas fuit excommunicatus, & de una tantum fuit abſolutus, quia talis petitio abſolutionis non erit legitimè facta, quæ canon. deciſio eſt ſummopere adnotanda, cum faciat ad intelligentiam abſolutionis à iuramento, ex quo ſæpè contingit aliquem etiã in uno, & eodem inſtrumento ſæpiùs iurare, & poſtea unicam ab ordinario abſolutionẽ obtinere, quæ niſi fuerit prægnans, ita ut comprę hendat omnia prædicta iuramẽta, ſine dubio iſte non diceretur liberatus à uinculo dictorum iuramentorum, ut adnotant Doct. ſuper dictis capitulis, & præſertim Abb. in d. c. cum pro cauſa, num. 6. ibidem Felin. num. 5. & Bal. in l. cum duobus, §. ſi plures. ff. pro ſoc. Faciliùs enim remittitur pęna ei, qui ſemel, quàm ei, qui ſolitus eſt delinquere. c. cum ab homine. cum ibi adnota. de iudic. & delictum, cui non reſiſtitur, approbatur. c. quantæ, eod. de ſenten. excommu. Hæc autem concluſio, atque articuli ſolutio limitatur aliquando ob leuitatem qualitates omiſſæ, iuxta Roma. in conſil. 449. per tot. Et cum ea, quæ ad huiuſmodi gratiam conſequẽdam requiruntur, uideantur plenè explicata ab Ægid. Boſſ. in d. tit. de remed. ex ſol. clem. Princ. per tot. Ideò non oportet hic aliud addere; ſed ulterius non eſt omittendum, quod aliquando quis non ſupplicat ad prædicta, ſed ad obtinendas nouas defenſiones; unde quid ſit in hac parte obſeruandum, ad euitandam prę dictam ſubreptionem, habetur, & cognoſcitur ex his, quæ nos docet idem Boſſ. in d. ſuo tracta. tit. de liter. princi. & Bertaz. in conſil. 462. nu. 2. lib. 2. His omnibus accedit, quòd ſicut quis ſupplicat aliquando ante condemnationem ſequutam, & aliquando poſt ſententiam latam, ut conſtat ex adnotatis, ita

N etiam

etiam in suis præcibus tenetur mētionem facere de qualitate status huiusmodi causæ, iuxta ea, quæ diximus supra suis locis; siquidem si aliter supplicaret, talis supplicatio exceptione subreptionis non careret &c.

Quid narrari debeat ad obtinendam gratiam in causa ciuili, vt inde euitetur subreptio.

Artic. 5.

Icut diuersi possent dari casus, in quibus quis diuersam gratiā in causa ciuili impetrare ualeat, ita etiam secundum diuersitatem illius, diuersa sunt in precibus narrāda. Intelligēdo igitur per causam ciuilem id totum, quod facit ad faciliorem exitū ciuilis iudicij, hinc est, quod si quis impetrare uelit rescriptum, vt possit conuenire, non tantum certas personas, sed etiā diuersos alios iuxta ca. Pastoralis. §. 1. & ibi Doct. de rescript. tunc, licèt diuersimodè committi valeat subreptio, præsertim tamen id contingit, si impetrās malitiosè exprimat personam digniorem, vt adnotat Abb. super c. Sedes Apostolica, num. 3. eodem. Idem puto dicēdum, si quis impetrare uellet iudices īcertos. idē Abb. super c. ad hæc. eod. huiusmodi enim clausulæ, quæ incertitudinem denotant, reddunt rescriptum admodum dubium, atque suspectū, cum sint cōtra communem stilum in iure cōsideratum, & omnem honestatē, vt dicit Abb. in d. c. ad hæc. Incertitudo enim regulariter à iure damnatur, ex quo præstat occasionē decipiēdi proximum, & partem aduersam, & propterea longo discursu Gomes. in suo tract. de contract. c. 11. num. 7. cum plur. seq. demonstrat, quando illa uitiat, & quādo uitiatur. De incertitudine autem personarum sub clausula, contra quosdam alios, contentarum, vltra tex. in d. c. Pastoralis. §. 1. est etiam uidēdus tex. in d. ca. sedes Apostolica, itē in c. 2. eod. in 6. & in istis locis Docto. De incertitudine uerò rerum, ad quas sæpè rescripta impetrātur, satis erit adnotare Doctores super d. cap. sedes Apostolica, & nos infra suo loco aliquid dicemus, iuxta propositum institutum. De incertitudine deniq; ipsius iudicis vidēdi sunt Docto. super d. c. ad hæc. Vltra prædicta non est omittēdum, quòd impetrare rescriptum ad vnum de prę dictis, vel ad aliquid simile ad prædictum iudicium pertinens, potest contingere aliquādo iuxta formam iustitiæ, & aliquādo iuxta formam gratiæ; Vnde siue uno, siue altero modo illud impetretur, subreptio diuersimodè committi posset, iuxta ea, quæ sunt adnotata, & præcipuè circa causam, propter quam id impetretur, quia dicit tex. in d. c. super litteris, illa eadē ratio debet mouere iudicem ad exequendum, quæ mouit principem ad concedēdum; unde argumēto istius decisionis eadem ratio debet etiam mouere ipsum supplicantem ad impetrādum. Vlteriùs posset etiam rescriptum aliquando impetrari cū clausula, appellatione remota, ad hoc, ut finis liti imponatur, iuxta cōmuniter tradita per Doct. super ca. 1. eod. de rescript. atque in hac parte multa essent animaduertenda, ne committatur subreptio, vt ibidem adnotāt Docto. ex quo ius appellandi diuersimodè potest alicui competere; vnde secundum diuersitatem iuris, qđ competit, similiter subreptio committi

mitti posset. Item sæpè etiam cõtingit, vt quis impetret rescriptum, ne iudex iudicare valeat, nisi cum consilio, uel cum uoto alicuius, prout sæpè obseruatur in compromissis, iuxta c. cum olim, & ibi Docto. & præsertim Abb. de arbitr. Idque fieri debet aliquando uigore statuti, & sic de tali consilio plenè pertractat Asini. in sua practi. ciuili. §. 25. per plura capita per tot. Aliquando verò id contingit, quia iudex non est in iure peritus, iuxta tex. & ibi Docto. in c. statutum, §. assessorem. de rescript. in 6. & aliquando, quia iudex est suspectus, de qua suspitione extant diuersa iura, & præsertim est tex. in d. c. Pastoralis, & in c. cum speciali. de appell. Couar. lib. 1. practi. quæst. c. 26. per tot. Vnde sicut id diuersimodè euenire potest, ita etiam subreptio insup diuersimodè ueniret cõmittenda; & propterea non potest dari certa regula ad id cognoscendum; nisi dicamus in primo casu esse faciendam mentionem de statuto, per ea, quæ diximus supra in propria quæstione, & articulo. In secundo verò de imperitia uidelicet iudicis, & in tertio de qualitate causæ suspitionis, iuxta tradita per Docto. in lo. cita. non uidetur necessarium aliud adnotare, cum per ea, quæ supra sunt obseruata, & infra ueniunt obseruanda, satis clarè habeamus, quid ulteriùs adnotari posset &c.

Quid narrari debeat ad obtinendam refirmam in causa feudi, vel emphiteusis.

Artic. 6.

Solutio istius articuli est admodum utilis in practica, cum sæpè contingat aliquem impetrare refirmã alicuius emphiteusis, uel feudi, qua de re legimus in ca. 1. quo tempore mil. inuest. pet. deb. in vsi. feud. ꝙ miles dẽt petere inuestituram feudi intra annum, glo. ibi, in uerbo, ultra annum, declarando dicit, quòd annus iste currit post scientiam. Clar. in §. feud. quæst. 49. docet illud idẽ. An autem hæc iuris decisio sit omnino sequenda, non uidetur undiq; clarũ, quia sicut emphiteusis est cõtractus, §. adeò autem, Insti. de loca. & toto tit. C. de iur. emphi. ita & feudum, sicuti hoc idem præsupponit Clar. in d. suo §. q. 6. & nouissimè Valasch. in suo tract. de emphit. q. 3. cũ simil. Vnde cum in contractibus subreptio non uideatur locum habere, ex quo necessariò sunt seruandi, l. sicut. C. de actio. & obligat. meritò &c. Confirmatur, quia subreptio præsupponit supplicationẽ, ut constat ex his, quæ supra sunt deducta; ergo idem quod supra. In contrariũ est ferè communis obseruantia, pro ut in practica sæpè uidemus. Pro solutione debemus præmittere, quòd formula emphiteusis, & feudi non est vnica, sed diuersa, vt docet idem Valasch. in d. suo tracta. q. 4. per tot. & propterea Clar. in d. §. feudum. q. 26. adnotat, inuestituram feudi aliã esse propriam, aliam uerò abusiuã; & ego obseruaui in iure aliam esse conuẽtionalem. c. 1. de duob. fratri. à cap. inuesti. eo. de vsi. feud. Aliam uerò iuris, §. emphiteusim, & §. siue rò, authen. de non alien. aut permutan. collat. 1. licèt vtrumque sit contractus, vt passim admittunt Doct. Vnde hoc præmisso, quantum facit ad rem propositam, dicimus, quòd sine controuersia de facto sæpè contingit, aliquem aliquando supplicare ad aliquam emphiteusim, uel feudum consequendum; & propterea

Bart.& alij in l.fi.C.de preci.Impe. adnot.quòd in supplicationibus debeat apponi effectus instrumenti, non autem tenor illius, vt in practica quotidie videmus in precibus, quæ porriguntur Summ. Pont. ad obtinendam commissionem iuxta c.ambitiosè, de reb. Ecclesiæ non alien.in extrauag. com.pro emẽdis rebus Ecclesiæ. Confirmatur, quia aliquando quis petit aliquem cõtractum per superiorẽ cõfirmari, Bar. in l.si quos. C.de decur. lib. 10.facit tex.in ca. 4.de confirma. Ex quo sequitur, quòd cum in huiusmodi precibus diuersimodè secundum qualitatem facti falsitas cõmitti ualeat, ideò etiam subreptio aliquando cõmitti potest. Hæc autem conclusio, quòd uidelicet fiant huiusmodi supplicationes ad hoc, ne in eis subreptio cõmittatur, declaratur primo, vt non solùm sit narrãda ueritas ad obtinẽdam primam inuestituram, sed etiam & secunda: præsupponũt enim Doctores, emphiteusim, uel feudum aliquando iam esse concessum; & propterea inuestitus sæpè petit refirmam; & sic secundam inuestituram; & propterea subreptio posset committi in primo & secundo casu. Declaratur secundo, quòd plura requiruntur, & sunt narrãda ad obtinendam refirmam, seu inuestituram, tam primam quàm secundam, & hac de causa adnotaturẽt à Doctoribus, secundam inuestituram in dubio esse intelligendã iuxta tenorẽ primæ. Corbol.in suo tracta.de caus.caduci. de cau. priua.ob li.fi.nu.7.& seq. 97. & 101. cum ibi copiosè adductis. Declarat tertio, quòd emphiteuta, seu vasallus supplicat aliquando Principi, & Domino directo, ne incidat in pęnam caducitatis, ob canonem non solutum, vel ob aliam similem causam, & tunc facilius posset committi prędicta subreptio, quia in tali casu tractatur etiã de interesse tertij, ne uidelicet ipsa ecclesia, uel dominus directus seu aliquis alius indebitè grauetur; vnde longè plura uidentur esse narranda vltra ea, quæ supra sunt adnotata. Atque ad hoc faciunt etiã illa, quæ supra adnotauimus de supplicatione contra ius priuatum. De huiusmodi precibus, & subreptione ex professo pertractat, & plura cumulat, atque nos docet idem Corbol. in d. suo tracta. de caus. priua. ob can.non solu.amplia.15.per tot. Vnde non oportet hic aliud adnotare. Et cum hæc omnia in theorica, & practica sæpè uerificẽtur, quãuis emphiteusis, & feudum sint cõtractus, ideò nõ uidetur necessariũ ad obiecta specificè respõdere, cum per deducta satis clarè appareat, qualis sit eorum responsio &c.

An quæ dicta sunt ad euitandam subreptionem, sint seruanda, siue rescriptum lædat, siue non. Art. 7.

AD intelligentiam istius articuli debemus præsupponere, quòd cum omne rescriptum conferat aliquod ius, ut nos supra suo loco demonstrauimus, quoniam tamen illud acquiritur aliquãdo cum læsione alterius, & aliquando secus, ut diximus supra propria quæstione, & articulo, ideò conuenit in præsenti breuiter adnotare, an in utroque casu subreptio euitetur eodem modo. Hoc præmisso, quoniam est cõmunis doctrina, Principem nunquam in dubio rescribere cõtra ius tertij, Doct. super l.beneficium.ff.de con-

sti.&

ſti.& in c.olim. de uerb. ſignif. Menoch. lib. 2. de præſump. præſumpt. 9. Ideò ad obtinendum reſcriptum cum læſione alterius, cautiùs eſt agendum. Et cum reſcriptum quodlibet ſemper intelligatur, & interpretetur ſine præiudicio tertij, iuxta doctrinas adductas, hinc eſt, qđ ſubreptio, quæ in eo committi poſſet, non uidetur habenda in aliqua conſideratione. In cõtrarium tamẽ ea ratione uidetur de iure eſſe reſpõdendum, quia aliud eſt, reſcriptum eſſe nullum, ex quo in eo tale ius nõ continetur; & aliud ratione ſubreptionis. Secundo, diuerſi dantur caſus, in quibus reſcriptum tenet etiã cum læſione alterius, ut adnotat, & docet Menoch. in d. præſump. 9. numero 18. uſq; ad finem. Vnde ad euitandam ſubreptionẽ oportet in precibus mentionem facere de qualitate illius iuris, quod inde læderetur, cum illud ſit aliquando in re, & aliquando ad rem, & ſic in ſpe, vt diximus ſupra ſuo loco, & probat Menoch. in d. præſump. nu. 20. De qua iuris diſtinctione in re, & ad rẽ nouiſſimè vidẽdus eſt Ludouicus Molina in ſuo ſecundo tract. de iuſti. q. 2. Vlteriùs reperitur iſtud ius aliquando contingens, & aliquãdo ordinarium, Menoch. ibidem nu. 21. ad mentem Bal. in conſ. 71. volu. 1. huiuſmodi enim iuris qualitates ſi in precibus omiſſæ fuerint, ſine dubio reſcriptum ſubreptitium erit reputandum iuxta ea, quæ diximus ſupra in q. de ſubreptione reſcriptorũ in genere. Hęc autem ſubreptio poſſet ſublimitari iuxta doctrinã eiuſdem Menoch. in d. pręſumpt. num. 24. Quando videlicet conſtaret de enixa, & expreſſa uoluntate reſcribentis. Gramma. in conſ. 99. num. 27. cum ſeq. cũ alijs plenè adductis per Menoch. d. num. & nu. ſeq. Dubitari tamen poſſet de modo cognoſcendi hanc voluntatem, licèt Doctoꝛ. iſti dicant eam cognoſci ob efficaciã clauſulæ, Non obſtãtibus &c. Hæc tamen doctrina videtur limitanda, ne detur occaſio committendi ſubreptionem; ſed quoniã de efficacia iſtius clauſulæ infra ſuo loco ſumus dicturi, ideò ſit ſatis iſta pro nunc adnotaſſe, & ſucceſſiuè, vltra doctrinã Menoch. loco citato, per hæc ſit abſoluta expoſitio iſtius articuli.

Quid obſeruari debeat ad euitandam ſubreptionem pro impetratione cuiuſcunque alterius gratiæ. Artic. 8.

Icèt articulus iſte primo aſpectu poſſit reputari ſuperfluus, cum multa ſupra ſint adnotata de reſcripto, eiuſq; ſubreptione in cõmuni, ſi tamen diligenter conſideratus fuerit, ſine controuerſia, vtilis erit reputandus, quia cũ in iſta quæſtione ſit propoſita materia de ſubreptione reſcriptorum ad gratias, atque in præcedentibus iam ſit dictum, & adnotatum aliquid de ſubreptione reſcripti ad beneficia, atque ad cauſam ciuilem, & criminalem, erat conueniens vlterius quædam animaduertere circa res temporales, vt ſunt dignitates, & honores; quotidie enim uidemus quoſdã ſupplicare ad excuſandũ ſe à diuerſis muneribus, iuxta l. 1. & 2. ff. de excuſ. mun. cũ huiuſmodi uacatio regulariter de iure non admittatur, niſi cum cauſa, iuxta l. 1. C. de his qui à Prin. uaca. accip. lib. 10. l. nemo, & ibi Bart. C. de decur. eo. lib. & l. immunitates, C. de agricol. & ibi ſimiliter

Bar.

Bat.lib. 11. Hinc est, quòd sicut ad istam uacationem obtinendam requiritur causa, ita quoq; ille, qui ad eam supplicare intẽdit, non solum debet casum, & factum narrare, sed etiam, atq; præcipuè causam illius, quæ cum aliquando aliter narretur, quã ueritas se habeat, conuenit propterea iuri, & rationi, rescriptũ inde secutum, tãquam subreptitium, esse nullum; eoque magis, quo per iura adducta, causa talis concessionis uidetur substãtialis in simili supplicatione, vt adnot. præsertim glo. in d.l.1. de his qui à princ. &c. Hæc omnia sunt diligenter attendenda, cum deseruiant etiam ad supplicationem faciendam pro consequenda aliqua dignitate, quæ indifferenter unicuiq; concedi nequit; & propterea legimus statutum, dignitatis ordinem esse omnino de iure seruãdum. l. 1. & per totum. C. ut dignita. ordo seruetur, lib. 12. & cum de dignitate aliquando dubitetur, an sit, idest, an talis status dicat dignitatem, ideò de huiusmodi dubitatione uidendus est Archid. super ca. 1. de consuet. in 6. & Gig. in cõsi. 100. in princ. Dubitatur vlteriùs de eadem dignitate, an sit in altiori, uel inferiori gradu, ut vltra consilium adductum uideri potest apud Rui. in cons. 19. uol. 1. & Thob. Non. in cõs. 72. cum alijs in istis locis adductis; vnde ne impetrans in supplicatione huiusmodi dignitatum subreptionem committat, debet plura animaduertere; & propterea vltra qualitatem suæ personæ tenetur ẽt narrare qualitatem dignitatis illiusque causæ, propter quam princeps moueri ualeat ad illam cõcedendã. Inter omnia autem, quæ in prædictis precibus sunt narrãda, causa tenet primum locum, iuxta d.c. super litteris, supra sępè citatum, & l. 1. C. de his, qui à Princ. cum clari sit iuris, quòd causa, propter quã aliquid sit concedendum, vel denegãdum, principaliter, & in quolibet facto sit præcipuè obseruanda, arg. c. cum cessante, de appell. l. fi. ff. de hæred. insti. cũ simil. & alibi adduct. & infra quoq; dicemus. Qua de re, quemadmodum omnia ista sunt obseruanda in supplicatione, ad obtinendam vacationem ab aliquo munere, uel ad aliquem honorem, seu dignitatem consequendam; ita quoque ista eadem, vel similia sunt animaduertenda, ad obtinẽdam aliquam aliam gratiam in quauis alia materia, ob vulgarem iuris propositionem, similium idem est iudiciũ. l. non possunt. ff. de ll. c. 4. & ibi gl. in uerbo, similitudine, de confirma. vtil. &c.

An & quando quis habeat ius per rescriptum in re, vel ad rem. Artic. 9.

Diximus supra, duplex reperiri, ac dari ius, unum enim dicitur in re; aliud verò ad rẽ, quod alio nomine dicitur etiam in spe. De qua distinctione est tex. in c. pen. & antepen. de præben. in 6. & in c. fi. de concess. præb. eod. lib. Ludo. Moli. in 2. tract. sui lib. de iust. quęst. 2. per tot. Licèt autem de re proposita aliquid sit adnot. quoniam tamen ad alium finem id factũ fuit, ideò non erit inutile specialiter de hoc pertractare, cum agamus de rescripti subreptione ad gratiam, cum omnes doctores cõueniat in hoc, istud rescriptum conferre aliquod ius, & rescriptum ad lites, fuit in dubium reuocatũ, ut diximus supra in propria

pria quæſtione. Vnde in præſenti diſputatione omiſſa, dicimus ſine controuerſia, reſcripta ad gratiam aliquando tribuere ius in re, iuxta cap. ſi tibi abſenti, de præben. in 6. Aliquando verò ad rem, per iura ſupra adducta in artic. de differentia iſtorum iur. Quid ſint ius in re, & ad rem, non oportet hic aliter declarare, tum quia de hoc diximus ſupra ſuo loco; tum etiam, quoniã iſti termini copiosè explicantur à Ludo. Molina in d. ſuo trac. de iuſt. tract. 2. quæſt. 2. Eſt etiam adnotandum Card. in clem. fi. quæſt. 16. de elect. Licèt autem ius ad rem de facili tolli valeat, Abb. tamẽ adnotat ſuper ca. ad audientiam. num. 6. eo. de reſcript. quòd quando tale reſcriptum eſt præparatorium ad beneficium, tunc ſi quis pacto ei renunciat, ſimoniam cõmittit, & ad hoc facit etiam gloſ. ſuper c. veniens, in verbo, iuri, de renuncia. Quamuis autem ius iſtud in re, non ita de facili tolli valeat, nihilominus etiam & ipſum aliquando remoueri poteſt, iuxta doctrinã Bar. in prohem. fforũ. conſtit. 1. nu. 6. Hęc aũt concluſio & ſi abſque controuerſia ſit vera, quòd videlicet reſcripta aliqñ tribuant ius in re, & aliquando ad rem, ita, & taliter, vt unum cum difficultate; alterum verò de facili annullari valeat, placet tamen adnotare in propoſito articulo regulam cancellariæ apoſtolicæ de iur. acqui. non toll. quæ poſtea ita declarari debet, quòd regulariter id ſit verum, limitatur tamen quoad ius ad rẽ ratione facilitatis. Quoad ius autẽ in re vltra doctrinam Bartol. poteſt limitari iuxta l. ſi ſub vna, §. 1. ff. de verbo. oblig. l. quoties. C. de rei uendi. & Couar. lib. 2. uar. reſol. c. 19. cum alijs adductis à Ludouico Moli. in dicta ſua quæſtione. Quæ omnia ſunt diligenter animaduertenda, quia deſeruiunt ad cuitandam ſubreptionem; ſi quis enim intendat impetrare reſcripta contra unum ex iſtis iuribus, oportet narrare qualitatem illius, quia ſi aliter reſcriptum eſſet obtentum, ſine dubio ſubreptione non careret; unde ex his uidetur eſſe concludendum, ius acquiſitum aliquando eſſe perfectum, l. numquam, ff. de acqu. rer. domi. aliquando minus perfectum, iuxta d. l. ſi ſub uno. §. 1. & aliquando imperfectum, iuxta d. c. penult. & antepen. de præben. in 6.

An idem ſit ſeruandum in impetratione reſcripti ad gratiam, tam in faciendo, quàm in omittendo. Art. 10.

QVoniam ſæpè contingit in practica, aliquem impetrare reſcripta ad aliquid diſſoluendum, vel retractandum, ſeu ad prętermittendum, & nõ obſeruandum, ideò nõ inutile fore iudicaui etiam de articulo propoſito aliquid breuiter adnotare. Pro cuius intelligentia pręmittere debemus, contractum, & diſtractum eſſe eiuſdem naturæ, & qualitatis. Bart. in l. ab emptione. nu. 2. 13. ff. de pact. & in l. & ideò. num. 2. ff. de condi. furti. Petr. Gerard. in ſuo ſing. 3. nu. 2. cum adnota. à nnonullis ſuper rubr. fforũ. de verb. oblig. Ex quo infertur, ſolennitatem requiſitam ad contrahendum requiri etiam ad diſſoluendũ, ob reg. vulg. nihil tam naturale. ff. de reg. iu. c. 1. eo. Hoc præmiſſo licèt regulariter ſubreptio euitet̃, ſi ea omnia narrentur ad diſtrahendum, quæ erant narranda ad contra-

trahendum; nihilominus ad distrahendum videtur necessarium aliquid aliud ulterius addere, ex quo per contractum ius acquisitum diuersum reperitur esse, atque spiritualia, & sic ius acquisitum, difficilius dissoluantur, quàm contrahantur. ca. inter corporalia. de transla. prælat. Cæterùm ut clariùs singula intelligantur, non est omittendũ, quòd aliquando impetratur rescriptum ad factum aliquod confirmãdum, iuxta cõmuniter tradita per Doct. in c. 1. de confir. uti. ubi præsertim Abb. est omnino uidendus. Vnde in tali casu non tãtum factũ cum suis qualitatibus, & circumstantijs narrari debet ad euitãdam subreptionem, sed etiam qualitas confirmationis petitæ, seu petendæ; aliter enim non carebit prædicto subreptionis uitio. Aliquando uerò impetratur rescriptum ad rescindendum aliquid, atque id contingit aliquando, quia impetrans intendit illud rescindere, ad effectum ius suum, uel bonum aliquod recuperandi, iuxta l. 2. cum ibi adnot. C. de rescind. uendit. c. cum dilecti. eo. & ad hoc facit totus tractatus Tiraq. de utr. retr. sicut enim ius retractandi competit ex diuerso capite, & causa, atque diuersa continet sępè accidentia, ut docet iste doctor in d. suo tract. ita quoque diuersa sunt consideranda, atque respectiuè narranda, ut euitetur prædicta subreptio. De quibus non uidetur dari posse certa regula, ad id cognoscendum, cum tale ius competat aliquando dispositione iuris scripti, uel non scripti; & aliquando facto hominis, & propterea ad d. tracta. me remitto, ac etiam ad tex. cũ ibi adnot. in c. ex litteris, de consuet. Aliquando uerò ipse impetrãs intendit aliquid retractare, & rescindere ad effectum, ut solum liberetur ab aliqua obligatione: unde sicut casus iste est diuersus à supra relato; ita quoque diuersa sunt similiter consideranda, atque in supplicatione narranda, ad euitandam prædictam subreptionem, ut cõstat ex deductis. Ad hæc omnia illud quoque est addendum, quòd sicut delicta quædam committuntur in faciendo, quædam verò in omittẽdo. Clar. in sua practi. crimi. §. 1. versic. est etiam communis, cum ibi adduct. D. Thom. p. 2. quæst. 72. art. 6. ita quoque qui supplicat, atq; supplicando intendit aliquid impetrare circa vnum de prędictis delictis, seu factis, non eodem modo procedere, factumque narrare debet, sed diuersa tenetur inspicere, & considerare, cum illa distinguantur ad inuicem, ob maiorem, atque minorem eorum grauitatẽ. Hinc cognosci potest, quando subreptio circa prædicta fuerit commissa, uel respectiuè euitata. Quæ autem sint in casu proposito narranda, seu euitanda ad finem propositũ, desumi possent ex ijs quæ nos docent Docto. Theologi, ac Summistæ de delictis prædictis, licèt aliquando ista duo sint eiusdem naturæ, vt adnotat, & docet Ias. in l. 2. num. 9. C. si contra ius &c.

QVAE-

QVAESTIO VIII.

De Latitudine Falsitatis. Art. 8.

Actenus uidimus de subreptione rescriptorum, tam in communi, quàm etiam in specie, reliquũ esset nũc uidere de modis; quibus illa committatur. Cæterùm cum supra sit demonstratum, subreptionem tũc committi, quando in præcibus esset commissus aliquis gradus falsitatis, ideò inde uidetur necessariò inferendum, falsitatem habere latitudinem, & gradus diuersos; quare de re, cum summopere expediat ad completam cognitionem propositæ materiæ aliquid adnotare etiam de ista falsitatis latitudine, ideò meritò quidem de ea proponitur præsens quæstio, in qua uidendum est.

Primo, An delicta habeant latitudinem, & gradus.

Secundo, Vnde talis latitudo oriatur.

Tertio, Qualis illa sit, & quomodo cognoscatur.

Quarto, An detur falsitas ex parte rei.

Quinto, An falsitas ex parte rei sit eiusdem qualitatis cum falsitate ex parte illam committentis.

Sexto, An & quomodo rescripta ob istam latitudinem sint subreptitia, aliquando in totum, & aliquando pro parte.

Septimo, An & quando falsitas ex parte rei remoueat rescribentem ad rescribendum.

Octauo, An sit idem uti rescripto subreptitio, & subreptionem committere.

An delicta habeant latitudinem, & gradus. Art. 1.

Elictum falsitatis & succesiuè reliqua omnia delicta, non habere latitudinem, & gradus, inde apertè, cognoscitur, quia peccatum, est dictum, uel factum contra legem. 15. quæst. 1. in princ. & propterea dicitur trãsgressio legis, atq; consequenter uidetur quid indiuisibile, sicut est ipsa lex, et successiuè non dicitur habere latitudinẽ. Secundo si delicta haberent latitudinem, sequeretur, iudicem in puniendo posse transgredi pœnam à lege impositam; sed hoc uidetur cõtra l. antepen. in fi. C. ad l. Iul. de ui publi. Tiraquel. in suo tract. de pœnit. in præfat. num. 8. cum seq. cum iudex in cognoscendo, & iudicando teneatur seruare iura, iuxta c. 1. de re iudi. in sti. de offi. iudi. in princip. meritò &c. Tertio legimus in can. defleat, de reg. iu. quòd delinquẽs in uno peccato dicitur factus omnium reus; ergo idem, quod supra. Quarto docet D. Thomas p. 2. quæst. 71. art. 2. quòd delinquere est facere, quod non licet, & quod à lege prohibetur. At quilibet delinquens semper facit quod à lege sibi prohibetur, meritò &c. Quinto & ultimo uirtutes sũt æquales, & una non est maior altera, idem Doct. Angelicus in eadem parte Sũmæ, quæst. 66. ergo per oppositum hoc idem uidetur dicendum de peccatis, & delictis, cum contrariorum eadem sit disciplina. l. 1. ff. qui sunt sui, uel alie. iu. insti. eo. in princ. §. 1. insti. can. de iu. persona. cum simil.

Ergo idem quod supra est dicendũ, quia si daretur prætensa latitudo, delicta non essent æqualia, sed unũ maius altero. In contrarium uerius vr esse de iure respondẽdum; Primo p c. super litteris supra sæpè citatum; ex quo enim subreptio semper committitur per falsitatem, atque illa non est unica, sed diuersa, ideò sequitur inde, falsitatem non esse semper eiusdem gradus, sed habere latitudinem. Secundo idem probat text. in c. fi. de consuet. ubi legimus, peccata quanto sunt grauiora, tanto diutius detinere infœlicem animam, & D. Augustinus in can. Vnum horarium, §. criminis, distinct. 25. dicit, nullum peccatum esse adeo ueniale, ut dũ placet, non fiat mortale; & propterea cauetur in c. cum non ab homine, de iudi. Ecclesiam tradere delinquẽtem incorrigibilem curiæ seculari. Quæ omnia cum procedant ob dictam latitudinem, meritò &c. Tertio si non daretur ista latitudo, nec pœna, nec pœnitentia imponi posset secundum debitas circumstantias; sed hoc est contra text. in ca. 1. de pœnit. dist. 5. in c. sicùt, de homicidio, in l. respiciendum, & in l. aut facta. ff. de pœn. Ergo idem, quod supra. Et cum Doctores quoq; hãc eãdem approbent conclusionem, conuenit modo, ut breuiter uideamus, qualis sit eius intelligẽtia; Primo igitur D. Thom. lo. supra citato, & in quæstionibus disputatis. q. de malo. 2. art. 9 adnotat, opinionẽ Stoicorum fuisse talem, quòd omnia delicta sint paria, hoc idem adnotat etiam Tullius in suis parado. xis, quæ opinio cum communiter sit reiecta, ideò dicit ulterius idem S. Doctor, quòd cum delictum dicat priuationem boni, si talis priuatio consideretur simpliciter, tunc opinio Stoicorum posset saluari, & substineri, quia priuatio, ut priuatio, non admittit magis, & minus, & consequenter omnia delicta sub hoc respectu erunt æqualia. At si prædicta priuatio consideretur aliquando, quatenus dicitur una, simplex, & pura, ut est mors, & tenebræ; aliquando uerò quatenus retinet aliquid de habitu opposito; tũc sub primo respectu idem est dicendum, quod supra: sub secundo uerò recipit, & admittit magis, & minus. Ex quo secũdum magis, & minus retinet aliquid de bono eius opposito. Vnde sub hoc respectu delicta dicuntur habere latitudinem, & gradus. Hinc est, quòd etiam iuristę tã in dictis locis, quàm alibi, passim adnotant, delinquentes aliquando esse in dolo, & aliquando in minori, uel maiori culpa, prout etiam infra clarius dicemus. Vlterius hæc eadem delictorum latitudo consideratur aliquãdo respectu eiusdemmet delicti in specie: aliquando verò respectu diuersorum in genere, vnde sub vtroque respectu datur prędicta latitudo, cum vnum delictum sit grauius altero, siue sint eiusdem speciei, siue diuersi generis. Hinc est, quòd delictum homicidij est grauius delicto furti, & delictum furti maioris quantitatis erit grauius altero delicto furti minoris quantitatis. Ex quibus cũ habeamus non solùm solutionem ad articulum, sed etiam intelligentiam illius, sequitur modo ad remouendam omnem difficultatem, vt respõdeamus ad obiecta. Vnde dicimus ad primum cũ Ioha. de Turrecre. super d. c. 1. quæst. 5. de pœnit. dist. 5. delicta considerari aliquando ratione essentię, & sic posset sub

stineri

ſtineri argumentum quo ad ea, quę ſunt eiuſdem ſpeciei. Secũdo ratione circumſtantiarum, & ſic verificatur propoſita cõcluſio. Vel dicas ſecundo, delictum conſiderari aliquando, vt dicit priuationem boni abſolutè, & ſimpliciter: aliquando uerò, ut dicit priuationem boni ſecundum quid, retinendo aliquid de oppoſito, ut ſupra diximus; Vnde ſub primo reſpectu tenet argumentum, cum in tali caſu delictum ſit quid indiuiſibile abſolutè. At ſecundo reſpectu limitatur argumentum, & uerificatur concluſio. Ad ſecundum reſpondetur eſſe in cõtrouerſia apud Docto. an iudex poſſit cum eam recedere à pœna impoſita à lege, in qua ſolutio uidetur eſſe affirmatiua, ut uideri poteſt apud eundem Tiraq.lo. cita.num.16. & ſeq.Bart.& alios in l.hodie.ff.de pę nit. & in l. ſi ſeuerior. C. ex quib. cau.infam.&c.& Sot.lib.5.de iuſti. & iu.quæſt.4.art.4. Idque ea ratione iudici uidetur permiſſum ob dictam uidelicet latitudinem, quia ſi ſecùs eſſet, pœna aliquãdo eſſet grauior delicto; quòd non eſt dicendũ. Ad tertium dicimus, non eſſe præſentis contemplationis, adnotare ueram intelligentiam illius tex. ſed quantum facit ad argumẽtum per ea, quæ ſupra ſunt deducta, conſtat (ni fallor) de eius ſolutione; Siquidem ſicut peccata cõſiderantur aliquando ratione ſuæ eſſentiæ, & aliquando ratione circumſtãtiarum, ut diximus, ita quoq; hoc idem eſt dicendum de ipſa pœna; peccator enim dicitur punitus una pęna ſub uno reſpectu, ideſt quoad pœnam damni, pro uno peccato, ac ſi multa cõmiſiſſet; dicitur uerò punitus altera, & grauiori pœna ſub alia ratione; et ſic quoad pęnam ſenſus, ut Theologi nos docent; & propterea argumentum non uidetur obſtare. Ad quartum reſpõdetur, uerum, eſſe, delinquentem ſemper operari contra diſpoſitionem legis, & ſic aliquo modo id facere, quod ſibi nõ licet, nihilominus quoniam talis operatio ratione circumſtãtiarum non ſemper eſt eiuſdem modi, & formæ, ideò dicitur peccare ſecundum magis, & minus; & propterea argumentum non uidetur concludere. Ad quintum & ultimum dicimus unà cum eodem Doctore Angelico loco cita. quòd ſicut uirtutes uno reſpectu ſunt inter ſe æquales, alia uerò ratione una eſt maior altera, ut infra in proprio loco demonſtrabimus, ita etiam per oppoſitum hoc idem, eiſdemq; rationibus ſic ſuadentibus, idem eſt dicendum de peccatis, & delictis; & propterea non eſt recedendum à prædicta cõcluſione &c.

Vnde latitudo delictorum oriatur. Artic. 2.

Icèt ex his, quæ in præcedenti articulo ſunt deductã, inferri valeat ſolutio ad iſtum nunc propoſitum, quoniam tamen pro clariori cognitione conuenit altiùs id conſiderare, ideò dicimus, prout ſupra quoq; tetigimus, hanc delictorum latitudinem dupliciter eſſe contemplandam; Primo ratione delictorũ diuerſi generis, ſeu ſpecij, vt exempli gratia, conſiderãdo homicidiũ, furtũ, & ſimilia, an videlicet in eis prædicta latitudo talis reperiatur, ut vnũ ſit grauius altero. Secundo ratione unius, & alterius delicti, eiuſdem tamen ſpeciei, ut exempli gratia, duo fœneratores committen

do vsuram, an unus grauius peccet altero. Vnde hoc premisso, vt distinctè procedamus, quoad delicta, sub primo respectu considerata, ex quo specificantur obiecto. §. fin. insti. canonica de dupli. purga. sequitur inde, quòd sicut unũ obiectum est nobilius altero, ita delictum contra illud cõmissum per oppositum vnũ erit grauius altero, atque hac de causa dicunt nonnulli Doctores, quod si clericus cognoscat meretricẽ carnaliter, dicitur peccare peccato fornicationis, & non sacrilegij, ratione obiecti, vt uideri põt apud Clar. in sua practi. crimi. §. fornicatio, versi. cum presbitero. Boss. in sua simili practi. ti. de cohi. damna. num. 10. cum alijs ad c. at si clerici, de iudi. & est communis opi. ut Docto. isti attestantur. Hæc doctrina uidetur habere aliquam difficultatem, quia licèt Docto. communiter admittant delicta habere latitudinem, & propterea quædam esse leuia, quædam grauia, & quædã grauissima, Clar. in d. tracta. §. 1. uers. sunt etiam delictorum quædã, Folleri. in sua simi. practi. ca. 28. per to. cognoscere tamen, quænam sint prædicta delicta, dicunt id esse in arbitrio iudicis, vt ibidem adnotat Clar. Quamuis autem hoc sit in cõtrouersia, placet tamen ista opinio, ob diuersa accidentia, quæ confirmari posset per ea, quæ nos docet Menoch. lib. 2. de arbitr. iudi. cas. 266. & 267. Vlteriùs ponderando tex. in c. sciendum, de pœniten. distin. 2. dicimus, ꝙ sicut peccata cõmittuntur aliqñ ignorãtia, aliqñ fragilitatẽ, & aliqñ perpetrato studio, ita etiam grauitas eorũ inde oritur, & cognoscitur, ut dicit ibidem D. Gregorius. Quamuis autem in hac parte multa adnotari valeant, tam secundum iuristas, quàm etiam secundum Theologos, ut prę sertim uideri potest apud D. Tho. 1. 2. quæst. 73. per tot. vt tamen breuiter concludamus, quid sit tenendũ, dicimus, quòd licèt omnia delicta uoluntate distinguantur, c. cum uoluntate, & ibi glo. de senten. excommu. l. qui iniuriæ. ff. de furt. cum simil. regulariter tamen placet illud adnotare, quòd delicta sub isto respectu considerata, sicut vltra volũtatem distinguuntur, etiam à diuersitate causarum, ex quo ille, qui deliquit, mouetur aliqua causa, ita quoque sequitur inde, quòd ab eadem causarum diuersitate, illa grauitatem, ac latitudinem recipiant, ut docet idem Doctor Angelicus in d. q. 73. art. 6. omnino uidendus. Dixi autem regulariter, quia etiam sub hoc respectu possunt concurrere diuersæ quoq; rerum circumstantiæ, quæ augerẽt, uel diminuerent prædictã grauitatem secundum qualitatẽ casus contingentis, vt uideri potest apud eũdem Doctorem. Angel. in d. q. art. 7. Nunc ad secundum caput, ut supra in ordine propositum, puto ita simpliciter esse respondendũ, quòd latitudo, & grauitas prædicta solùm à circumstantijs sit desumenda, atque in hac præsertim parte uidetur uerificãda doctrina eiusdem Doctoris Angelici in d. q. ar. 7. cum tribus seq. Ad maiorem tamẽ istius conclusionis intelligentiam, debemus vlterius adnotare ad mentem eiusdem Doctoris in eadẽ quæstione & articulo, quòd circumstantias aggrauare delicta, tripliciter cõtingit; eius tamen doctrina ad duo capita reduci potest; Primo, quando circumstantia transfert peccatũ in aliud genus, ut exẽpli gratia, si quis haberet rem cum simplici muliere, non tamen uirgine, cõmitteret deli-

ctum,

ctum, seu peccatum fornicationis; sed si talis mulier esset, exempli gratia nupta, tunc peccaret contra iustitiam, & committeret delictum, seu peccatum adulterij, & sic circumstantia istius personæ nõ alterat tantum, sed facit aliud. Secundo, quando circumstantia non trãsfert in aliud genus, sed solùm aggrauat, ut siquis cõmitteret furtum reiteratis uicibus, quia illa reiteratio solùm alterat, sicuti apparet, & propterea ex his constat, quòd circumstantia aliquando facit aliud, & aliquando alterat, & aggrauat solùm, licèt diuersimodè; ex quo sequitur, quod duo fœneratores committendo delictum vsuræ, vnus dicitur grauiùs delinquere, rõne alicuius circũstantiæ, ut constat ex deductis, meritò &c. Hæc omnia confirmantur uera, quia quemadmodum virtutes diuersa rõne dicuntur inter se ęquales, ac etiam una maior altera, ut dicit idẽ Doctor Angelicus in d. par. Summæ, q. 66. per tot. Ita quoq; hoc idem est dicendum de delictis. Virtutes enim considerantur aliquando, vt inter se differunt specie, & sic una dicitur maior altera, ea ratione, quia species vna est maior altera; aliquando uerò, ut sunt eiusdem speciei; & sic una erit maior altera, ratione, qua vnus homo magis participat de ea, alter uerò minus. Hinc videmus, unum iurisconsultum esse maioris, & altioris gradus doctrinæ altero; & propterea meritò quidẽ Doctores, & præcipuè Abb. adnot. in c. cum in cunctis, de elect. triplicem esse gradum scientiæ, quia unus dicitur eminẽs, alius sufficiẽs, & tertius mediocris. Hoc idem est dicendum de delictis, arguendo ab oppositis, cum cõtrariorum eadem sit disciplina, atque cognitio, vulga. l. 1. ff. de his, qui sunt sui, uel alieniu. §. 1. seu in princ. institu. eod. cum simil. &c.

Qualis sit delictorum, & falsitatis latitudo, & quomodo cognoscatur. Artic. 3.

Icut articulus iste duo cõtinet capita, ita etiam de vno quoq; separatim est aliquid adnotandũ; qualitas igitur istius latitudinis talis reperitur, quòd sicut illa depẽdet aliquãdo ab obiecto, aliquãdo à causis, & aliquando à circumstantijs, ut constat ex deductis in præcedentibus; ita quoque ad euitandam subreptionẽ in impetratione alicuius rescripti, aliquando omnia, & aliquando quædam de prædictis, sunt narranda secundum qualitatem casus contingentis; regulariter enim omnia narrari debent, vt constat ex deductis in alijs articulis; Limitatiuè uerò aliquando secus est tenẽdum, eo præsertim, quia supra demonstrauimus, non omnem omissionem causare subreptionem, & ad hoc facit doctrina Marsilij in cons. 70. num. 9. & clariùs Clarus in sua practi. crimi. §. falsum, vers. sed quid si testes. Bal. in l. pen. quæ incipit, si ex falsis, num. 15. C. de transact. Sicùt enim subreptio diuersimodè cõmitti potest, ut constat ex deductis, ita quoque oportet asserere, vt diuersum producat effectum. Cæterùm quoniam de re ista etiam infra sumus dicturi, ideò ad aliud caput supra propositum, discendẽdo, dicimus, quòd sicut res se habent ad esse, ita ad earum cognitionem, ut Philosophi nos docent. At quoniam ista delictorum latitudo dependet quoad esse eius ab obiecto, à causis, & circum-

cum-

cumstantijs, vt supra diximus; ita ẽt illius cognitio ab eisdem medijs dependet, & percipitur. Vnde in hac parte nõ uidetur necessarium aliud adnotare: illud tamen non est omittendum, quòd cum latitudo ista habeat gradus, ut supra uidimus, quæreret aliquis, an gradus isti eadem methodo cognoscantur. Ad hoc puto dicendum, id esse in arbitrio iudicis, iuxta doctrinam Clari, & Menoch. supra in præcedenti artic. relatam. Vel dicas secundo iuxta tradita per Bal. in loco supra proximè citato, quòd cum accidentia à dictis circumstantijs dependentia, quædã respiciant substantiam negocij; quędam verò secùs, inde infertur, qua uia prædicti gradus cognosci ualeant, quia ille dicitur superior, cuius accidens respicit ipsam substantiam; ille uerò erit inferior, cuius accidés ab illa remouetur, licèt remoueatur aliquãdo secundum magis, & minus, & sic à qualitate istorum accidentium, & circumstantiarum prædicti gradus, ni fallor, cognoscũtur. In practica tamen puto non esse recedendum ab arbitrio iudicis, tum per d. doctrinam, tum etiam argumento l. 1. ff. de iur. delibe.

An detur falsitas ex parte rei.
Artic. 4.

Vm oporteat ad intelligentiam istius articuli priùs declarare terminos illi⁹, ideò dicimus, quòd falsitas consideratur dupliciter, uidelicet naturaliter, & moraliter, vt etiam diximus supra in q. 1. art. 5. Et propterea iure quidem in præsenti dubitatur, & quæritur, an detur falsitas ex parte rei, ita & taliter, ut per eam dicatur aliquãdo cõmissa subreptio, cũ hæc omnia sint ordinata ad cognitioné subreptionis. Hoc præmisso, dicimus ad articulum negatiuè esse respondendũ, quia talis falsitas si fuerit naturalis tantum, ut præsupponitur, nihil operatur in proposita materia; Si quidem authore Arist. in moral. in his quæ sunt à natura, nõ meremur, neque demeremur. & D. Augustinus in 15. q. 1. docet, peccatum tunc esse peccatum, quãdo esset voluntariũ; & propterea delicta non puniũtur, nisi fuerint uoluntaria, iuxta adnotata in c. cum voluntate. de senten. excommu. At si falsitas fuerit moralis, tunc oppositum esset dicẽdum. Cæterùm his non obstantibus pro solutione articuli tenendum est oppositũ, quod uidelicet falsitas etiam naturaliter cõsiderata, posset subreptionem causare; & ad hoc facit primo illa communis doctrina, quæ tenet, dolum præsumi ob enormem læsionem, quam quis passus fuisset in re à se uendita, ut adnotãt Doct. super l. 2. C. de rescind. uend. Mascard. in suo sæpè cita. tract. de proba. conclusione 532. num. 26. 27. & in conclus. 815. num. 28. probat tex. in §. in fraudem, Insti. quib. ex cau. manumitt. l. in fraudem, la prima, ff. qui, & à quibus. Secundo, idẽ confirmatur rõne, qua Summus Pont. motus fuit in d. c. super litteris. eod. de rescript. ad distinguendum inter subreptionem commissam dolo, & ignorantia. Qua de re cum ab ista conclusione non sit recedẽdum, ex ea nunc inferendum est, quòd mala intentio alicuius agentis, ut passim adnotant Docto. & præsertim in lo. cita. aliquando est expressa, & aliquando præsumpta. Hoc autem secundo modo dicitur leuis; & propterea non reputatur delictum, vel

admodum leue, ut expresse legitur in d.c.super litteris. Non obstat modo quod supra fuit in cõtrarium adductum, quia respondetur, quòd falsitas naturalis, sub tali tamen respectu, non dicitur delictum, nec pertinet ad rem propositam, & ita argumentum est intelligendum; sed quatenùs inde infertur præsumptiuè deprauata intentio ipsius agentis, iuxta ea, quæ supra diximus, tũc prædictum argumẽtum limitatur, atque prædicta falsitas facit ad rem propositam, ut clariùs in seq. articulo dicemus.

An falsitas ex parte rei sit eiusdem qualitatis cum falsitate ex parte personæ illam committentis. Artic. 5.

Refert Mascard. in supra relata sua conclusione 532. num. 26. secundum communem Doctorum opinionem, paria esse, dolum committi re ipsa, & ex proposito. Vnde à simili hoc idem videtur dicẽdum in q. præsentis articuli. In contrariũ facit doctrina supra relata in hac eadẽ quæstione, arti. 3. Confirmatur authore Io. And. super d.c. super litteris, num. 25. cum pluri. sequen. eo. de rescript. vbi legimus, aliud esse committi falsum circa substantialia, & aliud circa accidentalia. His accedit, quòd si falsitas habet latitudinem, & gradus, ut supra demonstrauimus, de necessitate sequitur, ni fallor, idem quod supra. Quid igitur dicendum? Regulariter puto tenendam esse hanc conclusionem, istas duas falsitates non esse pares, quę demonstratur uera per id, quod supra adduximus. Declaratur autẽ iuxta contenta in d. c. super litteris. Siquidem cum aliud sit subreptionem committi dolo, vel ignorãtia, & aliud circa substantialia, uel accidentalia, sequitur, ac inde infertur, prædictas duas falsitates vno respectu inter se differre; alia uerò ratione inter se conuenire, prout in d.c. legimus decisum. Declaratur secundò iuxta tradita ad l. 2. C. de rescind. vendi. Siquidem si quis sit læsus ob rei suæ alienationem dolo alterius, & alius sit læsus ob similem alienationem re ipsa, tunc, si duæ istæ læsiones fuerint vltra dimidiam, prædicta cõclusio limitatur, ex quo ista duo inter se æquiperãtur in eodem gradu læsionis. At si vnus ex prædictis fuerit læsus in maiori, alter uerò in minori quantitate, tunc conclusio proposita uerificatur iuxta communiter tradita per Doct. in d. l. 2. Non obstat modo id, quod supra in contrarium fuit adductum; siquidẽ per declarationes ad præd. conclusionem adnotatas, clarè constat, ꝙ prædicta argumenta ad utramque partem, ut supra adducta, adinuicem conciliantur, & successiuè non oportet specificè, & formaliter respondere.

An, & quomodo rescripta dicantur subreptitia, aliquando in totum, et aliquando pro parte. Art. 6.

Rescripta subreptitia in particulari cõsiderata, quando talia sint reputanda, nõ conuenit hic adnotare, cum satis copiosè explicentur à Menoch. lib. 2. de arbitr. iudi. casu 201. & 202. per tot. Et à Bero. super d.c. super litteris, num. 72. per tot. Nos enim in præsenti, non in particulari, sed in communi, intendi-

tendimus tractare de proposita materia. Vnde imprimis ex supra dictis in ista quæstione illud adnotare conuenit, quòd si subreptio commissa fuerit dolo, & fraude, tunc in totum dicitur vitiare rescriptum, prout statutum legimus in d. c. super litteris. Et ratio est, ne videlicet quis reportet commodum ex proprio dolo, cum notorij sit iuris, ꝙ fraus, & dolus nemini patrocinari debeāt. c. sedes, & c. ex tenore, eod. de rescript. c. ad nostram. de empt. atque in istis locis, glos. & Doct. cōmuniter. Ad hoc facit l. si in fraudē. C. de lega. cū simil. Nec in casu proposito videtur facienda aliqua distinctio de qualitate rescripti, pōderando causam subreptionis illius. At si ulteriùs subreptio commissa sit non dolo, & fraude, sed simplicitate, & ignorantia, ut dicit text. in d. c. super litteris, tunc iuxta declarationem Docto. super d. eo. ca. ubi præsertim Io. And. num. 25. & seq. oportet ita distinguere, ꝙ si illa cōmissa fuerit circa substātialia ipsius negocij, tunc rescripta essent subreptitia in totū, quia in tali casu princeps nullo modo rescripsisset, si veritas integraliter narrata fuisset. Si uerò illa commissa reperiretur circa accidentalia, atque à substantia prædicta remota, tūc illa essent subreptitia pro parte, & ita intelligendus est tex. in d. c. super litteris, in illa particula, ī qua dicitur rescriptū tenere, non in forma specifica, sed solum in forma cōmuni. Vlterius est animaduertendum, rescripta uitiari diuersimodè, ut uideri potest præsertim apud Henric. Boic. super c. ad audiētiam. eod. de rescript. qui distinguendo adnotat, quo modo rescriptum uitietur ratione scripturæ. In d. uerò ca. super litteris, & in c. licèt, de falso, demonstrat, illud uitiari, aliquando ratione suę naturę. Quę omnia & si sint notatu digna, nihilominus non uidentur facere ad quęstionem & articulum propositū, nisi per uiā inductionis; unde ut modo breuiter referā, quid meo iudicio sit tenendum, ad ea, quæ supra diximus, puto hoc addendum, quòd subreptio cōmissa circa accidentia, & circumstātias, si talis fuerit, ut mutet speciem, iuxta ea, quæ diximus supra in tali casu, subreptio ista uitiaret in totum, quia talis defectus ob prędictam mutationē, respicit substantiam: secùs uerò uidetur dicendum, si speciem nō mutaret, sed solùm negociū alteraret, iuxta ea, quæ supra sunt adnotata. Hæc omnia non uidentur habere difficultatem in Theorica, cum methodicè videantur tradita. In practica verò puto dicendum, ꝙ aut constat de subreptionis qualitate, aut sumus in dubio; in primo casu non oportet aliud animaduertere, cum in claris non sit opus coniecturis. l. contiuus; ff. de uerbor. obligat. At secundo respectu sine cōtrouersia est recurrēdum ad debitam probationem, quæ qualis sit, quomodo fieri debeat, atque in practica sit deducenda, non oportet hic aliud adnotare, cum hodie de tali probatione satis copiosè pertractet Mascar. in d. suo tract. de probatio. conclus. 739. cum octo cōclusionibus seqq. per totas, quibus illud addi potest, quod supra diximus, & adnotat Hēric. Boic. in d. c. super litteris, quòd videlicet rescriptum sit aliqñ contra ius, aliqñ secūdū ius, aliqñ supra ius, & aliqñ pręter ius. Quę distinctio deseruit summopere ad articulum propositum; siquidem, cum in dubio rescripta debeāt esse confor-

mia cum dispositione iuris, atque cum eo concordari, ut suo loco adnotauimus, sequitur inde, subreptionem causare rescriptum subreptitium, aliquando pro parte, & aliquando pro toto, secundum qualitatem uidelicet iuris, quod per tale rescriptum respicitur, iuxta dictam distinctionem.

An, & quando falsitas ex parte rei remoueat rescribentem ad ita rescribendum. Art. 7.

Ex his, quæ in præcedentibus articulis sūt deducta, inferri potest solutio ad hunc præsentem; siquidem si a supplicante commissa sit falsitas circa substātiam negocij, de quo agitur, vel circa illa accidentia, quę eam tā gerent, sine dubio tali falsitate motus ipse princeps, non debet aliter rescribere; & si de facto rescribat, rescriptum in totum subreptitium erit reputandum. Quę quidem iuris conclusio demōstratur uera quoad eius primā partem, non tātum per ea, quæ supra diximus, sed etiā per cap. super eo, de cohabi. cleri. & ibi glo. & Doct. ubi cauetur, seriem facti esse omnino narrandam; & si aliter contingat, litteræ non tenerent. glo. ibidem ampliando, istam decisionem adnotat, esse etiam narrandas causas eiusdem facti, quæ similiter si prętermittantur, committitur subreptio. Hinc infertur, quòd qui petit absolutionem alicuius suspensionis, debet narrare causas illius; aliter illa non teneret. ca. dilectus. eod. de rescript. c. ex parte, de offic. ordi. & ibi Doct. Quoad secūdam uerò idem est tenendum, quia hoc præmisso, ꝙ videlicet illud accidens tangat d. negocij substantiam, sequitur inde, ratione talis unionis subreptionem committi circa substantiam prædictam, licèt nō ita immediatè. His accedit, quòd tale accidēs, uel mutat speciem iuxta doctrinam D. Thom. supra relatam, uel est adeò annexū dicto negocio, ut ab eo separari nequeat, iuxta tradita per Docto. nouissimè relatos, & adnotatos à Mascard. in d. suo tracta. de proba. conclus. 742. num. 13. At si d. falsitas committatur, circa tale accidens, seu circumstantiam, quę solùm alterat, & non facit aliud, iuxta supra adnotata in alio articulo, tūc talis falsitatis narratio, seu omissio, debet mouere principem ad non ita rescribendū. Hinc est, quòd Pont. quando dicit in d. c. super litteris, rescripta tenere, aliquando in forma communi, est intelligendus in eo casu, in quo esset commissa falsitas circa prædicta accidentia solùm alterātia. Hęc autē solutio probatur iuxta doctrinam Marsil. in consil. 70 num. 11. & Clar. in d. sua pract. §. falsum, uer sic. sed quid si testis. Confirmatur ea præsertim ratione, quia sicut instrumentum continens diuersa, atque inter se separata capita, tenet sępè in uno, & non in altero, ut infra dicemus, & probat Mascard. in d. conclus. num. 8. Ita quoque hoc idē est dicendum de solutione ista. Cæterum quęreret ulteriùs aliquis, quauia cognosci ualeant substātia, causæ, & accidentia prædicta. Ad hoc quæsitum responderi posset vltra deducta vnà cum Philosopho lib. 1. Poster. quòd cum omnis nostra cognitio originaliter proueniat ab effectu, ex quo nihil est in intellectu, vt ipse alibi affirmat, quod non fuerit prius in sensu, ideò ab effectu desumenda est prædicta cognitio,

& postea per modum circuli proce dendo à causa, illa perficitur, & propterea per huiusmodi media, vel alterum eorum procedi debet ad habendam cognitionem terminorũ, de quibus in d. quęsito. Et ita ex his intelligimus, ni fallor, solutionem datam ad propositum articulum.

An sit idem vti rescripto subreptitio, & subreptionem committere. *Art.* 8.

Egimus in l. maiorem, C. de falso, ꝙ qui vtitur falsis rescriptionibus, punitur, sicùt ille, qui eas cõmisit. Hoc idem tenent Doct. Marsil. in cons. 70. nu. 19. Clar. in d. sua practi. §. falsum, uersic. utens falso. Confirmatur, quia Doctores super d. l. adnotãt, quòd qui vtitur, & producit instrumentum falsum, præsumitur author illius, ut etiam refert Boss. in sua practi. tit. de fals. num. 126. Hoc idem approbat Salicet. Bal. & alij tam in d. l. quàm etiam in l. si falsos. C. eod. Licèt autem hęc opinio sit communis, in contrariũ tamen facit conclusio ut supra demonstrata, quòd uidelicet delicta habeant latitudinem, & gradus; unde cum cõmittere subreptionem, & vti rescripto subreptitio, videantur esse duo gradus falsitatis, & non vnus, & idem, consequenter magis videtur peccare unus ex istis delinquentibus, quàm alter. Pro solutione puto tenendum quod supra diximus, cum Doctores communi consensu teneant idem esse, committere instrumẽtum falsum, & illo uti. Confirmatur per regulam vulgarẽ, qua cauetur, agentes, & consentientes pari pœna esse puniendos, c. 1. de offic. iud. deleg. & ibi glo. & Doct. communiter. c. quantæ. de senten. excommun. & probat text. in cap. ad falsariorum, eod. de fal. Vbi Sum. Pót. definit, quid iuris de ista difficultate, & ibi Doct. præcipuè verò Iohan. de Ana. num. 12. & 13. doctè examinat, quis nam istorum delinquentium dicatur magis delinquere, & successiuè maiori pœna puniri. Sed quoniam quoad pœnam attinet, non est præsentis contemplationis, cum infra suo loco simus dicturi, ideò in præsenti me remitto ad ea, quæ super d. c. nos docent Docto. & præcipuè Iohan. de Ana. & Henric. Boic. Quantum uerò facit ad rem propositam, dicemus, quòd licèt regulariter, atq; aliquo respectu sit idem uti rescripto subreptitio, atque illud causare, aliquando tamen ista duo differunt, cum ipse vtens possit recedere, & eo amplius non uti. Claud. Bertaz. in cons. 25. Bart. Bertazo. in sua additione. Hinc est, quòd in practi. procuratores sæpè vtuntur illa cautela, quòd petant à producente aliquod instrumentum, an uelit illo uti, ut adnot. Boss. in d. sua pract. d. ti. de falso, nu. 154. & 155. Et Clar. in d. §. & uersic. ut supra citato. Vnde puto concludendum, quòd quãuis uterq; delinquens delinquat delicto falsitatis, unus tamen magis altero, & ita iura iuribus possent cõcordari. Quoad pœnam ultra loca adducta uidendi sunt Docto. super c. accedens. eod. de fals. Illud tamen non est omittendum, falsarium nũquam de iure puniri, nisi tribus cõcurrentibus, videlicet, quòd sit cõmissa falsitas; item cum dolo; item cum læsione alterius. Bertaz. in consil. 71. num. 51. volum. 1. cum alijs per eum adduct. Hæc omnia non solùm verificãtur de qualibet scriptura,

ptura, sed etiam de depositione testium, in qua eadem ratio omnino verificatur, vt videri potest apud Boss. & Clar. in locis adductis; siquidem sicut quis aliquando committit falsum in aliqua scriptura, & aliquando illa vtitur, ita etiam hoc idem contingit in depositione testium. &c.

QVAESTIO IX.

De dolo, quo committitur Subreptio. Art. 6.

QVoniam subreptio nō tantum committitur falsitate, vt supra vidimus, sed etiam dolo, & ignorantia, vt dicit text. in d.c. super litteris, eod. ideò post declarationem falsitatis, eiusque latitudinis, conuenit modo, vt aliquid uideamus de dolo, & ignorantia. Vnde de dolo prius uidendum est.

Primo, Quotuplex sit dolus.

Secundo, Quomodo committatur.

Tertio, Quomodo distinguatur à culpa.

Quarto, Qualis sit eius effectus.

Quinto, An semper accuset.

Sexto, Quomodo probetur.

Quotuplex sit dolus. Art. 1.

VLpianus in l. 1. §. non fuit. ff. de dolo, docet, dolū alium esse bonum, alium uerò malum. Confirmatur per l. qui uenenum, ff. de uerbo. signif. & per l. quod sæpè, §. ueneni mali. ff. de contrah. empt. & ratio est, quia potest quis induci dolo tā ad bonum, quàm ad malum; unde hæc distinctio uidetur desumpta à fine; sed si aliunde desumatur, sicut quis læditur diuersimodè, uidelicet sui facilitate, metu, partis aduersæ calliditate, ætate, & absentia. l. 1. ff. de resti. in integ. atque addendo aliquando re ipsa; ita quoque ex eisdē medijs desumi potest distinctio doli; siquidem effectus illius ille uidetur esse, ut quis lædatur, si fuerit malus: Atquoniā talis læsio oritur ex prædictis medijs, ut in d. l. cauetur, ideò prędicta distinctio uidetur cōgrua. Rursus, dolus, alia ratione cōsideratus, adhuc distingui potest, ut unus sit uerus, alius uerò præsumptus. Hāc distinctionem plenè nos docet Menoch. lib. 5. de præsumpt. præsumpt. 3. num. 5. cum pluribus seqq. Verus enim probatur manifestis inditijs: præsumptus uerò coniecturis, ut ibidem docet iste Doctor. Quę distinctio confirmari posset per tot. tit. C. plus uale. quod ag. quàm quod simu. concip. cum ibi adno. Ioseph. Ludo. in sua co. conclus. 51. p tot. Ex quibus distinctionibus inferendum est modo ad materiā propositæ subreptionis, quòd sicùt dolus est diuersus, ita quoque diuersum producere debet effectū, cum clari sit iuris, dolum præsumptum esse minoris efficaciæ quam sit dolus uerus, Bart. in l. quod Nerua, nu. 15. & ibi alij, ff. deposi. Hinc est, quod aduersus dolum præsumptum datur restitutio in integrum, ut ibidem adnotat Bar. & post eum Menoch. in d. præsumpt. 3. nu. 11. Odd. in suo tract. de resti. in integ. quæst. 83. per tot. Ad sunt etiā aliæ differentiæ inter istas doli species,

quæ cum distinctè declarētur à Menoch. in d. pręsumpt. nu. pręsertim, 10. vsque ad nu. 14. ideò ad eum me remitto &c.

Quomodo dolus committatur. Artic. 2.

On potest dari certa regula, qua cognoscatur, dolũ cõmitti potiùs uno, quàm altero modo; imò si dari potuisset, esset omnino prohibenda; si quidē si illa daretur, aperiretur uia ad fallendum, ac decipiendum proximũ, & hac fortasse de causa Doctores potiùs adnotant modos illum cognoscendi, q̄ committendi. His accedit, quòd cũ dolus sit diuersus, ut diximus in præcedenti articulo, modus quoque illum committendi erit diuersus; si enim ille fuerit malus, sine dubio diuersimodè quis decipitur. Ceterùm, ut methodicè aliquid adnotemus de articulo isto, dicimus imprimis, eius cognitionem non esse contemnendam, cum inde habeamus cognitionem quoque ad dolũ malum euitandum, ad similitudinem cognitionis uenenorũ in arte medica. Hoc præmisso dicimus, quòd cum dolus de eius intrinseca natura denotet quandã machinationem ad aliquem decipiendum, vt dicit tex. in d. l. 1. ff. de dolo, & nos diximus supra in q. 1. in ꝓprio articulo, oportet propterea illud affirmare, talem machinationem cõtingere aut ex parte personæ deceptæ, aut ex parte personæ decipientis, aut ex parte rei, & negocij, aut ex parte alterius personæ. Primo modo id contingere potest aliquãdo ætate, iuxta l. 1. ff. de minor. & per tot. aliquando metu, l. 1. ff. de eo quod met. ca. & per tot. aliquando impedimento necessitatis rerũ, iuxta l. non enim. ff. ex quib. cau. maio. vnde in hac parte possent considerari cẽs illæ causę, quibus suadentibus datur restitutio in integrum, de quibus cũ plenè pertractet, & multa nos doceat Oddus in d. suo tractatu de resti. in integ. q. 2. cũ plur. seqq. ideò non uidetur necessarium hic aliud adnotare. At secundo modo puto id euenire, quando aliquis arte vel natura habet talem efficaciam in persuadendo, ut aliquando suadeat malũ, uel minus bonum loco boni, uel melioris boni, cũ talis modus decipiendi, quantum ad artem attinet, habeatur à logicis, qui licèt intendant principaliter docere regulas ad euitãdam hm ōi deceptionem, id tamen facere nimè potuerunt, nisi docendo etiã modũ, quo illa committatur, ut uideri potest apud Arist. in eo lib. qui de Elencis inscribitur, & ibi interpretes. Tertio verò modo illud est obseruandum, quod cum sæpè contingat aliquem esse deceptũ, & læsum re ipsa, absque alio, tunc secundum grauitatem læsionis præsumitur læsus, ut nouissimè nos docet Mascard. in d. suo tract. de probat. conclus. 532. nu. 25. 26. 27. Quæ quidem læsio debet esse enormis, ut inde dolus pręsumatur, sicuti ibidem adnotatur. Quarto denique modo, & sic ex parte alterius personę non occurrit aliud adnotare ultra id, quod diximus supra ad secundum caput, & propterea per hæc sit absoluta solutio istius articuli.

Quomodo dolus distinguatur a culpa. Artic. 3.

ARticulus iste, cum sit ad modum vtilis, ex quo sæpè contingit in practica, an quis sit in dolo, uel in culpa, ideò, quamuis multa possent de eo adnotari, satis tamen erit illa animaduertere, quæ uidentur facere ad propositum institutum; quoniam igitur legimus decisum in l. magna negligētia. ff. de uerb. signifi. quòd magna culpa sit dolus, propterea inde infertur, culpā habere plures gradus, & latitudinem, prout etiam nos docent Doct. in l quod Nerua. ff. depositi. Vbi precipuè Bart. est omnino uidendus; unde supremus illius gradus uidetur in d. l. nominatus magna culpa, & successiuè dolus. Hinc est, quòd isti duo termini uidentur inter se differre secundum magis, & minus, de quo quidem articulo, eiusque difficultate diximus etiā, atque aliquid adnotauimus, supra in q. 1. art. 8. Vnde cum uera, & realis distinctio doli, & culpæ habeatur à definitione cuiuslibet eorū, ex quo definitio substātiā rei demonstrat, ut passim nos docent scribentes in qualibet professione, atq; quid sint termini isti, adnotatum fuit supra in d. q. 1. in proprijs articulis; ideò in presenti illud solum addi potest, quod sicut uocabula sūt diuersa, ita etiam diuersam denotant substantiam l. si idem. C. de codicill. Licèt autem dolus denotet ultimum, & altiorem gradū ipsius culpæ, ut cōstat ex deductis, in materia tn̄ prædictæ subreptionis, si casus occurrat, in quo dubitetur, an illa sit commissa dolo, uel culpa, à principio debet id specificari, & non genericè procedi, & vagari, l. prætor, in princ. ff. de iniur. Menoch. in d. præsumpti. 3. ut supra sæpè citata, nu. 137. quod si obseruatum nō fuerit, in dubio interpretatio est facienda, illā culpā esse cōmissā. Bald. in authen. quod locum, num. 5. C. de colla. idē Menoch. in d. presumpt. num. 136. Notandum est tamen, quod doctrina ista, ut ibidem habetur, non modicam uidetur habere difficultatē, ex quo loquitur de culpa à iure considerata; nos autem sumus in culpa ab homine commissa, atque de ea dubitatur, unde puto respondendū iuxta l. si præses. ff. de pæn. quòd uidelicet mitior lex sit sequenda, & sic ad fauorem rei. Hinc infertur, quod sicut subreptio dicitur commissa, ut in facto presupponit᷑, aliquando dolo, & aliquando culpa, ita etiā eius effectus erit diuersus, vt apparebit ex infra dicendis &c.

Qualis sit effectus ipsius doli. Artic. 4.

CLari est iuris, de aliquo facto doloso dupliciter agi posse, videlicet ciuiliter, & criminaliter. §. in sūma, & ibi gl. & Doct. Insti. de iniur. c. super his, de accusa. Vnde si criminaliter de tali facto agatur, est vlterius adnotāda distinctio de delictis, quam nos docet Clar. in sua practi. crimi. §. fi. q. 60. vers. & generaliter, post princ. vbi legimus, delictorum quædam requirere dolū, ut est falsum, periuriū, & similia: quædā verò alia esse talis naturæ, ut dolus non sit de substantia eorum. Ex qua distinctione inferri pōt, quòd sicut in delictis primi generis, requiritur dolus, vt diximus, ita quoque illius effectus nil aliud uidetur esse,

esse, nisi quòd imponatur pœna ordinaria l. hodie, & ibi glos. notabilis. ff. de pœn. Bertazo. in consil. 71. nu. 33. vol. 1. & propterea docet idē Clar. in ista q. vers. sunt etiam, quòd delinquentis interest summopere, delictum esse commissum sine dolo. Atque hac de causa criminalistę adnotant, quamlibet causam excusare à dolo. Clar. in d. q. & uers. Boss. in suo simili tract. tit. de decret. Medio. nu. 19. An autem à tali pœna iudex recedere ualeat, ultra ea, quæ supra sūt suo loco adnotata, videndus est etiam Guido Pap. in sua decis. 206. per tot. & Bart. in l. quid ergo. §. pœna grauior, ff. de his, q not. infam. Hæc omnia sunt adnotāda, si factum dolosum criminaliter in iudicio cognoscatur. At si ciuiliter de eo agatur, effectus illius talis uidetur esse, quòd videlicet actus inde sequutus, sit nullus, et pro tali declaretur, iuxta tot. tit. ff. & C. de dolo. Ad hoc facit tex. in d. c. super literis, eod. de rescript. Ad meliorem tamen istius articuli intelligentiam est adnotandum vlterius, non esse satis, dolum interuenire ex parte rei, vel ex parte illum committentis, cum debeat etiam considerari persona, eiusque qualitas, quæ sua facilitate id admisit, iuxta tex. in c. pen. omninò uidendum, & ibi glo. fi. de his, quæ ui, met. causa. additio ad Bart. in rub. ff. de dolo, si quidem qualitas personarum, actiuè, & passiuè considerata, summopere operatur in materia doli, iuxta adnot. in d. c. Hoc præmisso, quomodocunque aliquid sit dolo gestum in causa ciuiliter considerata, est adnotanda doctrina Bart. in l. & eleganter, in princ. nu. 4. & 7. ff. eo. de dolo. Qui docet, contractum bonæ fidei, à dolo causatum, esse ipso iure nullum; secùs uerò est dicendum, si talis contractus esset stricti iuris. At si dubitetur de distractu, videndus est idem Bart. ibidē nu. 5. Quæ autem differentia sit inter istos cōtractus, adnotat idem Doctor, eamque docet super eadem l. §. non solum, num. 2. Vnde his omnibus obseruatis, licèt habeamus, ni fallor, intelligētiam istius articuli, qm̄ tamen hæc omnia sunt applicanda ad materiam subreptionis, ideò vlteriùs puto animaduertendū, quòd effectus ipsius doli regulariter talis adnotatur in iure, ut causet rescriptum subreptitium, atque ipso iure nullum; Primo, quia fraus, & dolus nemini patrocinari debent. c. sedes, cum c. seq. & ibi scribentes, eod. de rescr. Secundo, quoniam ita statutū legimus in d. cap. super litteris, eod. De qua quidem nullitate à dolo causata, quoniam infra in propria quæstione, & articulo sumus dicturi, ideò in præsenti sint ista satis &c.

An dolus semper accuset. *Artic.* 5.

Cauetur in iure, q̄ fraus, & dolus nemini patrocinari debent, vt diximus supra in fine præcedentis articuli, atque vlterius probat tex. in ca. ad nostram, de empt. Ex qua decisione videtur inferendum, dolum semper accusare, cum secūdum naturam eius semper denotet malum uoluntarium, aliquādo uetū, & aliquādo præsumptum; unde implicaret cōtradictionem, si daretur casus, in quo excusaret; & propterea difficultas istius articuli in eo uidetur cōsistere, ut uideamus, qualis sit eius intelligentia. Qua de re animaduertendum est, quòd per decisionem istam fraus, & dolus ui

dentur

dentur eſſe unum, & idem; hoc autem non eſt uerum, ut vltra ea, quæ diximus ſupra q. 1. in proprio articulo, nos quoq; docent Doct. ſuper reg. fraudis. ff. de reg. iu. ubi Dec. & Cagno. & ſup c. ex tenore, eod. de reſcr. vbi præcipuè Abb. num. 4. & ad eum habetur notabilis additio. Sed admiſſo pro nunc, iſta duo idem ſignificare, quãtum tamen attinet ad intelligentiam præſentis articuli, dicimus, quòd ex quo dolus verus, & præſumptus maximè differunt inter ſe, vt adnotauimus ſupra, & nouiſſimè docet Menoch. in d. præſumpt. 3. ſequitur inde, dolũ ſemper accuſare. Cæterùm talis accuſatio aliquando eſt ſufficiens ad condemnandum in totum; idque contingeret, quando dolus interueniret re, & conſ. d. regula fraudis. §. in fraudem, & ibi gl. & Doct. inſti. quib. ex cau. manumit. & facit d. c. ſuper litteris, eo. de reſcrip. Ampliatur, quando talis contingeret ex parte rei, ut æquipararetur cũ dolo conſilij, & rei ſimul, iuxta tradita per Doct. in l. 2. C. de reſcind. uendit. & facit idem tex. in d. c. ſuper litteris, in illa particula, in qua annullatur reſcriptũ ſubreptitium, ignorãtia impetratum, ob grauitatẽ ſubreptionis. Aliquando uerò dolus accuſat ſecũdum partem, ſecundum quã poſſet quis condemnari, quia licèt de iure actus dolo geſtus non teneat, id tamen non in totum, ſed pro parte eſſet uerum, iuxta adnotata in d. c. ſuper litteris, quando pręſertim reſcriptum ſubreptitium ignorantia impetratum, teneret in forma communi, quia quo ad formam ſpecificam eſſet nullũ, iuxta deciſionẽ d. ca. Hinc eſt, quòd ob dolum pręſumptum datur etiam reſtitutio in integrũ; ſecùs uerò ubi dolus adeſſet re, & cõſ. iuxta copioſè tradita ab Oddo, in ſuo tract. de reſtit. in integ. q. 83. per tot. & ppea debemus cõcludere, dolum de eius natura ſemper accuſare: talis tamen accuſatio, aliquãdo eſt in totum, & aliquando pro parte, idque ob maximam differentiam inter dolũ uerum, & præſumptum, de qua, vltra Menoch. lo. cita. uidendus eſt etiam Oddus in d. ſua quæſtione, articulo 1. &c.

Quomodo dolus probetur. Art. 6.

ADeò doctè, & diſtinctè nouiſſimè nos docent Menoch. & Maſcar. quomodo dolus probari valeat, ut ſi ego uellem hic aliquid addere, ſine dubio eſſet addere lumen Soli; Siquidem ſuo loco ſupra demõſtrauimus, dolum aliter probari nõ poſſe, niſi per debitas coniecturas; & propterea Menoch. in d. lib. 5. de pſumpt. præſumpt. 3. per totã, & Maſcard. in d. ſuo tract. de proba. concluſ. 531. cum duabus ſeq. & cõcluſ. 815. per tot. adnotant, & explicant cõiecturas omnes, quibus dolus, & fraus probari poſſint, & debeãt. Vnde ad eos eſſet recurrendum in caſu contingenti. Cęterùm ne intactũ relinquamus hunc articulum, cum eius cognitio ſit admodum vtilis, ob eius frequentiam, ideò ponderãdo omnes cõiecturas à Doctoribus adnotatas, puto eas etiam reducendas ad ſeptem circumſtantias, uidelicet quis, quid, cur, quãdo, ubi, quo modo, & quibus medijs. Quis, quia ſicut perſona in propoſita materia eſt duplex, nempe quis dolum committit, & cõtra quem committatur, ita quoque ex vtraque perſona coniectura prædicta deſumitur. c. pen. de his, quæ ui met. cauſa. c. illo uos,

de pigno. & in istis locis Docto. Quid, quoniã sæpè diximus supra, dolum committi aliquando etiam ex parte rei, ut cõtingit, quãdo quis esset læsus vltra dimidium, ut nos docent Docto. in l. 2. C. de rescind. vendi. Idq; uerificatur etiam, quando neutra pars aliquid mali tunc cõmisisset, ut ibidem adnotat̃, & probat quoque tex. & ibi Doct. in d. ca. super litteris, eod. de rescript. Cur, quia causa, propter quã aliquid fit, est potissimum medium aliquid cognoscendi, quando tamen illa apud acta deduceretur. Hinc est, quòd sæpè contingit, aliquem habere intentionem dandi pecunias ad usuras, & cũ id directè facere nequeat, fingendo mutat intentionem, & apparenter dicit se emere, iuxta tradita per Doct. in d. c. illo uos, & in ca. ad nostram, de empt. cum simil. Vnde considerando qualitatem causę, inde cognoscitur, an dolus sit cõmissus. Quando, quoniã negociari non licet indifferenter in quolibet tempore, iuxta tradita per Doct. in c. fi. de ferijs, ideò sæpè contingit negociatores fingere se tractasse aliquod negocium in uno tempore, & illud fuit uerè gestum in alio. Hinc oritur cõiectura ad prædictã fraudem, & dolum cognoscendum. Vbi, quia putant aliquando negociatores illud sibi in alio loco esse concessum, quod in propria domicilij patria, argumento totius tituli, ff. de eo, qđ certo loco; & propterea nõ animaduertunt singula in tali casu animaduertenda. Hinc est, quòd sæpè committunt fraudem de loco ad locum, prout experientia etiam docet. Quo modo, & quibus medijs. In hac parte placet adnotare, quòd Menoch. & Mascard. in locis supra citatis similiter adnotant, ꝙ uidelicet, quando quis intendit adhibere diuersas, & insolitas cautelas in celebratione cõtractuum, uel alterius dispositionis, inde oritur similiter præsumptio fraudis, & doli; siquidem cum putent per eas occultare, & euitare prædictã præsumptionem, in illam magis incidunt; & propterea sæpè se accusant, argu. c. nauiganti. cum ibi adnota. de usur. Ex quo huiusmodi cautelæ uel mutant, uel reddunt hominis dispositionem admodum suspectam. Hæc omnia faciunt potiùs ad Theoricam, quàm ad practicam; & propterea quoad practicam attinet, vtilius erit recurrere ad loca supra citata, quibus adde Ioseph. Ludouicum in suis conclus. cõclus. 51. per tot. Corn. in cons. 4. per tot. uol. 1. & Becci. in cons. 52. similiter per tot. &c.

QVAESTIO X.

De ignorantia, qua committitur prædicta subreptio. Artic. 11.

Vidimus in præcedenti questione de dolo, quo cõmittit̃ subreptio, & ea omnia, quæ uidebãtur necessaria ad intelligentiam propositæ materiæ, sequitur nũc, ut simili modo quędam breuiter adnotemus de ignorantia, qua similiter causatur subreptio, iuxta d. c. super litteris; eod. de rescr. De ignorantia igitur uidendum est, uidelicet.

Primo, Quotuplex illa sit.

Secundo, An sit bona, uel mala.

Ter-

Tertio, An ſit naturalis, uel non.
Quarto, An ignorans dicatur contradicere.
Quinto, Qualis ſit eius effectus.
Sexto, An excuſet.
Septimo, Qualis ſit eius excuſatio.
Octauo, Circa quam materiam excuſet.
Nono, An, & quomodo excuſet in materia ſubreptionis reſcriptorum.
Decimo, An, & quomodo ſit idem cum ſimplicitate.
Vndecimo, Qua via illa probetur, & cognoſcatur.

Quotuplex ſit ignorantia. Art. 1.

Vm articulus iſte ſit admodum vtilis, ex quo ſicut ignorantia eſt diuerſa, ita quoq; diuerſos producit effectus; ideò reducẽdo ad aliquam methodum ea omnia, quæ de re propoſita nos docent Docto. & Theologi diuerſis in locis, dicimus Primo, ignorantiam diſtingui à potentia, & impotentia ad eam ordinata; propterea ſicut rerum quædã habent potentiam ad ſcientiã, quædam uerò ſecùs; ita etiam ignorantia, una dicitur neſcientia, altera uerò eodem nomine nominatur, & ignorantia uocatur. D. Tho. p. 2. q. 76. ar. 2. Secundo, diſtinguitur ignorantia ab eius utilitate, & ſic una eſt euitãda de præcepto, altera uerò de conſilio; Siquidem docet idem Sanctus Doctor, ꝙ homo tenetur ſcire quædam uigore pręcepti, vt ſunt iura, & leges; quædam uerò de conſilio, arg. can. ſi. 14. q. 1. ſicut enim leges quædam ſunt præceptiuæ, quædam uerò conſultiuæ, ut ibidem legimus, ita etiam hoc idem eſt dicendum de ignorantia, & ſcientia reſpectiuè. Tertio diuiditur eadem à uoluntate; & propterea una eſt uoluntaria, altera uerò inuolũtaria, ut docet idem Sanctus Doctor in d. q. art. 3. Ad hanc diſtinctionem reducitur, qđ legimus in c. 2. de conſti. in 6. & in c. Apoſtolicæ. de clerico excommunicato adminiſtrãte, & ibi Doct. Quarto, diuiditur ignorantia à cauſa, & effectu, & ſic una eſt cauſa peccati, altera illud aggrauat. Tertia idem diminuit, Quarta, hominem excuſat, Quinta denique eundem accuſat, aliquãdo in totum, & aliquando pro parte. D. Tho. in d. q. Almainus in tracta. de moribus. ca. de ignoran. & Summiſtæ in uerbo, ignorantia. Ad hãc diſtinctionem reducitur alia, quòd uidelicet una ſit cauſa, altera uerò cauſata, iuxta doctrinam eiuſdem Doctoris Angelici, in d. q. art. 1. Quinto, diſtinguitur ignorantia à bonitate, & ſic una dicitur bona, altera uerò mala, & tertia dicitur indifferens, quia tenetur homo nonnullarum rerũ euitare ſcientiam, quarum ignorantia dicitur bona; quaſdam uerò res tenetur omnino ſcire & propterea earũ ignorantia erit mala; & cũ quædam adhuc res reperiantur indifferẽtes, ſucceſſiuè earũ ẽt ignorantia erit indifferens, ſicut & ſcientia. Hinc habemus, multas artes homini eſſe ꝓhibitas, ut uideri poteſt apud Gratianum in ſuo decreto, cauſ. 25. per tot. Quaſdam uerò eſſe permiſſas, & quaſdam deniq; eſſe præceptas, ut eſt Ars iuris, iuxta l. 1. ff. de iuſti. & iure. Hæc diſtinctio adnotatur præſertim ad mẽtem Ioh. Aſtaing. in ſuo lexicô Theologorum, in verbo, ignorantia. Sexto, diſtinguitur ab obiecto, & ſic in materia morali; ignorantia una dicitur iuris, alte-

ra uerò facti, iuxta tot.tit.ff.& C.de iu.& fac.ignor.Capitulo,ignorantia.de reg. iu. in 6.Septimo,diuiditur à suo opposito;unde sicut scientia diuersimodè diuiditur,ut adnotauimus in nostro tracta. de præcedentia, & in discursu de unione vtriusque iuris,& aliarum scientiarum;ita quoque per oppositum hoc idem est dicendum de ignorantia. Hinc est,quòd una dicitur ignorantia Philosophiæ, Theologiæ,& alterius similis. Et cum non sit præsentis cōtēplationis adnotare distinctionem scientiarum, ideò vlteriùs procedendo, Octauo,ignorantia distingui potest à gradibus eius, quia sicut scientia distinguitur etiam per gradus,ut nos docent Doct.& præsertim Abb.in c.cum in cunctis,de elect.Ita etiam hoc idem est dicendum de ignorātia;& propterea una erit eminens, altera mediocris, & tertia minima. Nono, distinguitur ab ordine ad actum producendum, & respectiuè productum;& sic una dicitur præcedens, alia concomitans,alia uerò subsequens,ut adnotat idem Ioh.Astaing. lo.cit.& quælibet earum desumitur, & cognoscitur à circumstantijs. Decimo,diuiditur ignorantia à pertinacia,& sic una dicitur priuationis, altera uerò prauæ dispositionis, ut docet Philosophus lib.1. poster. Aliud enim est non scire,& aliud pertinaciter tenere se scire,sed uerè ignorare. Ad hāc distinctionē potest reduci illa ignorantia,quæ dicitur uincibilis,& inuincibilis respectiuè, de qua est adnotādus Nauarr.in cons. 1.in prin. de consti. Vndecimo,diuiditur à diligentia,& sic ignorantia una dicitur uera,alia uerò presumpta. Hinc est, quòd in iure habetur illa vulgaris regula, quòd ignorantia facti,& nō iuris præsumitur. d.c.ignorātia, de reg.iu.in 6.& ibi Doct.de qua infra sumus dicturi. Duodecimo,& vltimo,distinguitur ignorantia secūdum Philosophos à natura eius, & sic, sicut scientia alia est infusa, & alia acquisita;ita ignorantia alia est naturalis,alia uerò secùs Ex quibus omnibus puto inferendum, quòd sicut ignorantia est multiplex,ita ēt diuersimodè subreptio per ignorantiam committitur; & propterea inde cognoscimus,rescriptum ex hoc capite subreptitium esse aliquando nullum in totum,& aliquando pro parte,& aliquando nullo modo, ut ex infra dicendis clariùs apparebit.

Ignorantia an sit bona, vel mala. Artic. 2.

X definitione ignorantiæ supra in 1. q.adnotatæ, habetur illam denotare priuationem scientiæ; at quoniam priuatio est mala, ideò ignorantia eiusdem naturæ est reputāda. Confirmatur,quia Theologi communiter nos docent,ignorantiam esse peccatum, ideò idem quod supra,cum peccatum, & malum sint idem. Hoc idem probat D. Tho.1.2.q.76.art.2.& in qq.disput. tit.de pecca.q.3.art.8. Atque authoritas sacrarum litterarum relata in can.qui ea,dist.38.ubi legimus, qui ignorat ignorabitur, meritò &c. In contrariū facit imprimis ratio naturalis, quæ enim sunt à natura, non uidentur mala; at ignorātia est à natura, quia dicit Philosophus, Primo diuinorum,quòd omnes homines natura scire desiderant,ergo nati sunt ignorantes,& sic ignorantia est à natura, meritò &c. Secundo dicit tex.in l.bonorum. ff. de uerb. signif.

gnif. Bonorum esse beare, id est prodesse; at quoniā homines per ignorantiam beantur, cum solùm student uiuere; & propterea dicebat D. Paulus, Noli plus sapere, quàm oporteat sapere. Atque experientia docet, scientiarum studiosos affligi uarijs affectionibus, & multos incidisse in diuersas hæreses, atque Canonistæ adnotant, fideles teneri ad scientiam eorum, quæ sunt fidei implicitè. Innoc. & alij in c. 1. in fi. de sum. tri. ideò idem quod supra. Pro solutione est animaduertendum, quod si ignorantia consideretur in suo genere, sine dubio est mala, cum dicat priuationem, ut diximus supra; at si consideretur in specie, & sic respectu obiecti, tunc oportet distinguere, quia sicut obiectorum quædam tenemur scire, quędam ignorare, & quędam sunt indifferentia; ita quoque ignorantia una est mala; altera bona, & tertia erit indifferens. Exēplum: Ignorātia iuris est mala, quia tenemur illud scire. Ignorantia artis diuinatoriæ est bona, quoniam illius scientiam tenemur euitare, ut docet Gratianus in præcedenti art. adno. Ignorātia facti est indifferēs, quia potest applicari ad bonum, & ad malū. Ex his licèt intelligamus, quomodo responderi ualeat ad obiecta, unum tamen est omnino animaduertendum, quòd quoad naturam attinet, quamuis homo secundum Peripatheticos natus sit ignorans, & propterea dicebat Arist. ipsum esse tanquam tabulam rasam, nihilominus inde inferri nequit, ignorantiam esse bonam, cum principalis intentio naturæ non fuerit creare hominem ignorantem, sed ob qualitatem, & culpā materiæ id factum esse uidetur. An autem debeat dari reminiscentia, ut tenebat Plato, non est præsentis contemplationis, & propterea in hac parte ad Philosophos me remitto. Non obstat similiter, scientes, & doctos affligi diuersis passionibus, atque aliquando incidere in diuersos errores, quia id non contingit culpa sciētiæ, sed potius eorum deprauata uoluntate; siquidem nolunt captiuare eorum intellectum, sicuti debent, iuxta doctrinā D. Pauli. Nec etiam uolunt obseruare, fidem nullius esse meriti, ubi humana ratio præbet experimentum, & propterea dicuntur incidere in prędictos errores eorum deprauata uoluntate, & non culpa scientiæ &c.

An ignorantia sit naturalis.
Artic. 3.

Ignorantiam esse naturalem, experiētia docet, ex quo omnes homines nascuntur ignorantes, atque uiri docti tales reperiūtur aliquando per scientiam infusam, & aliquando acquisitam. Confirmatur hoc, quia maior pars hominum nec unam, nec alteram habent sciētiā; unde si homo à natiuitate actu est ignorans, postea uerò sciens, necessariò inde infertur, ignorātiam esse naturalem; unde D. Thomas lib. 1. contra Gent. docet, ideò necessariam fuisse fidem, quia nō omnes homines possunt scientiarum studijs operam dare. Secundo dicunt Philosophi, primos philosophantes propter admirationem, & sic propter ignorantiam cæperunt philosophari. Et propterea instituta sunt diuersa gymnasia, iuxta tot. tit. de magistr. & de profess. lib. 10. C. ergò &c. In cōtrarium dicimus, homines uoluntariè esse ignoran-

tes, primo per c. 2. de consti. in 6. & per c. apostolicę, de cler. exco. adm. ubi legimus, hominem esse aliquã do ignorantem ignorantia crassa, & sic uoluntaria, ergo &c. Secundo habetur in sacris litteris, Deum reliquisse hominẽ in manibus sui consilij; atque hac fortasse de causa dicunt Doct. ignorantiam esse peccatum; & propterea idem quod supra. Pro solutione ultra distinctiones, de quibus diximus supra, est ulterius animaduertendum, quòd homo dupliciter in proposito articulo considerari debet; Primo ratione propriæ naturę; & sic est ignorans, & imperitus, atque ut dicebat Philosophus, tanquam tabula rasa, in qua nihil sit depictum, licèt Plato aliter sentiat. Quorum Philosophorum opiniones possent conciliari, considerando diuersum hominis statum. Hinc est, quòd dicunt quidam Theologi, pueros decedentes tãtùm cum peccato originali, post mortem habere aliquam cognitionem. Secundo potest idem homo considerari ratione potẽtiæ, quam habet ad scientiam. Atque sub tali respectu potest esse doctus, & indoctus, & successiuè ignorantia esset uoluntaria, ut constat etiam ex deductis. Hæc autem conclusio, quòd uidelicet ignorantia sit uoluntaria, est uera regulariter, cum aliquando homo diuersimodè impeditur, ne sciẽtiam aliquam acquirere ualeat. Hinc est, quòd occasione huiusmodi impedimentorum sæpè excusatur, aliquando in totum, & aliquando pro parte, ut infra clariùs suo loco dicemus. Ex hac distinctione non solùm habemus, ni fallor, solutionem ad articulum, sed etiam ad obiecta, vt supra deducta ad vtramque partem; & propterea non oportet specialiter respondere. Solutio ista facit ad cognitionẽ subreptionis ignorantia commissæ; Siquidẽ ratione uoluntatis impetrãs rescriptum subreptitium aliquando est in culpa, aliquando in dolo uero, uel præsumpto. Aliquãdo uerò neutro iure tenetur, ut infra clariùs suo loco dicemus.

An ignorans dicatur contradicere. Art. 4.

SIcut ignorantia producit aliquando actum inuoluntarium, aliquando in totum, & aliquando pro parte, vt passim admittunt Doct. & Theologi; ita etiam ignorans uidetur aliquando cõtradicere pro parte, atque aliquando nullo modo, cũ uoluntas tunc non cõcurrat; & proprerea in tali casu secundum communem doctrinam, ignorans omnino excusatur, vt cæteris omissis docet Nauar. in consil. 1. quęst. 1. in prin. de constit. In contrarium tamen est text. omnino adnot. in l. in eo iure, ferè in fi. ff. de rit. nupt. ubi legimus, ignorantem rectiùs inuitum dici, quàm qui dissentit. glos. super ista lege in verbo, dissentit, quęrit causam istius propositionis; & propterea dicit, quod quamuis quidam teneãt, id non posse intelligi, ipse tamen putat, intelligentiã eius esse desumendam à l. si in tres. ff. de arbitr. & à l. duo. ff. de re iudic. Si enim sentẽtia esset ferenda à tribus, uno absente reliqui nequeunt iudicare, quia præsentia illius potuisset eos trahere in aliam sententiam; & sic omnes uidentur iudicasse. Hæc solutio non uidetur undique satisfacere, quia licèt illius potẽtia potuisset alios trahere in aliam sententiã,

non

non propterea sequitur, ob eius absentiam magis contradicere; Siquidem si sententia non teneret, id cõtingeret ob formam nõ seruatam. c.cum dilecta, cum ibi adnot.de rescript. Vnde dicerem ego, intelligẽtiam dictæ propositionis esse desumendam à Logicis, qui nos docent quatuor esse genera oppositorum, uidelicet contrarietatis, contradictionis, priuationis, & relationis. Quorum secundum est maius quolibet alio, cum inter affirmare, & negare nullum penitus detur medium; & cum ignorans dicatur negare, atque contradicens aliquid affirmare, ideò ignorans dicitur magis contradicere, cum maior contradictio non appareat ipsa negatione, quæ nihil penitus ponit in esse. Reliquæ uerò uidẽtur aliquid in esse præsupponere, si non aliter, saltem indirectè; & propterea, sicut ignorans magis contradicit, ita ẽt in casu suo dicitur magis inuitus. Hæc solutio, si non placet, puto tamen me dedisse occasionem illam meliùs inuestigandi; & cognoscendi, cum apud Doctores aliam obseruare minimè ualuerim. Intelligentia istius articuli est admodum utilis, cum aliquãdo dubitetur de qualitate contradictionis, ut uideri potest apud Ant.de Butr. in c.fraternitatis. num.13. & 14. uers. de tertia specie, de testi. Et quemadmodum contingit in materia articulorum, & capitulorum, quæ sæpè in iudicio proponuntur ad aliquid probãdum, ut adnotat ibidẽ Doctor iste; ita quoque hoc idem posset succedere in materia subreptionis, cum sæpè accidat aliquem impetrare secũdum rescriptum, contra primũ, ut presupponitur, impetratum, iuxta c.cæterùm.c. Sanctæ Crucis, eo. de rescript. An autem hæc conclusio possit ampliari ad ignorantiam uoluntariã, apud me non est omnino clarum, cum illa ratione uoluntatis ueræ, vel præsumptæ, non uideatur undique negare, sed aliquo modo in aliquo assentire. At quoniam id est admodum difficile reducere ad practicam, ideò sint ista satis.

Qualis sit effectus ignorantiæ. *Artic.* 5.

Ffectus ignorantiæ sicùt diuersimodè potest cõsiderari; ita quoq; erit multiplex, & diuersus. Vnde disputatione omissa, atq; distinctè procedẽdo, dicimus, ignorãtiã cõsiderari imprimis dupliciter, uidelicet quoad cognitionẽ rerũ, & quoad mores. Primo modo ob ignorantiam oriũtur diuersæ opiniones; siquidem cum ueritas sit una, & sit adæquatio rei ad intellectum, ut diximus supra queſt. 1. quilibet studio suis putat sibi acquisiuisse, ob prædictam adæquationem, ueritatis cognitionem, et sic quilibet opinàtur. Exemplum dari potest de uirga in aqua, quæ licèt sit recta, nonnullis tamen uidetur obliqua. Hinc est, quòd consuetudo aliquando est inducta errore, & ignorantia. l.quod non ratione.ff.de ll. & propterea legimus in canone, ueritate, distinct. 8. manifestata ueritate cedat cõsuetudo. Et in can.cõsuetudo.ead.dist. Consuetudo sine ueritate est uetustas erroris. Hinc est etiam, quòd error facti nemini ascribitur. l. error. C.de iuris, & fact.ignor. & ibi glo. & Doct. Atque actus per errorem factus, dicitur aliquando nullus. l.si per errorem & ibi Bartolus & alij.

alij.ff. de iurisdict.om. iud.& ratio est, quia ob ignorãtiam omnia ista succedunt. Et propterea, quãdo cõtingit, aliquem aliquid mali per errorem committere, veritate cognita, debet corrigi, & emendari, quia error, cui nõ resistitur, approbatur. c.error, & ibi glo. dist. 83.& §.præterea. instit. can. de uit. & honest. Vnde docent Doct. super c.1. de hęret. quod si quis errat in fide, & in errore persistat, efficitur hæreticus. Hæc omnia proueniunt à defectu cognitionis, & sic ob ignorãtiam, licèt inde oriantur etiã mala quoad mores attinet, vt constat ex deductis. Cęterùm, vt aliquid specialiter adnotemus de ea, etiam respectu morum, dicimus cum D. Gregorio in c.sciendum, de pœnit. dist. 2. peccata committi aliquando per ignorantiam, & ita intelligimus illius effectum ex hoc capite, sicuti hoc idem docet D. Thom. p. 2. q. 76. art. 1. & Nauarr. in d. can. sciendum, vbi attestatur etiam de communi. Aliquando verò non causat, sed comitatur, & sequitur peccatũ, ut docet idem Nauar. lo. cita. & in cons. 1. q. 1. de constitu. Tunc autem dicitur causare peccatum, ut dicit iste doctor, quando uidelicet illa cessante cessaret malum. Quæ ignorantia si crassa, & affectata fuerit, denotat dolum præsumptum, ut nouissimè docet Mascard. in d. suo sæpè citato tract. de probatio. conclus. 881. nu. 18. Hęc omnia dependent ab ignorantia in communi; Siquidem in particulari sicùt ignorantia nõ est vna, sed multiplex, ita quoque hoc idem est dicendum, ac tenendũ de eius effectu. Et cum non conueniat in præsenti adnotare quemlibet effectum ignorantiæ in specie considderatæ, ideò iuxta propositum instituturum sit satis ista de ea adnotasse. Vnum tamen ulteriùs nõ est omittendum, quòd sicùt ignorãtia, eiusque effectus est multiplex, & diuersus, ut diximus, ita quoq; subreptio per ignorãtiam commissa, nõ semper erit eiusdem naturæ, & qualitatis. Et sic una aliquando erit maior altera; & propterea in casu contingenti oportet distinguere, & considerare qualitatem ignorantiæ, eiusque effectus, ut inde commodè intelligere ualeamus grauitatem subreptionis per eam, ut præsupponitur, commissæ, & successiuè quid iuris de ualiditate rescripti. &c.

An ignorantia excuset. Art. 6.

Est cõmunis doctrina, ignorantiam excusare aliquãdo à toto, & aliquando à tanto, aliquando uerò nullo modo, ut docet D. Tho. in d. quæst. 76. art. 3. & Nauarr. in d. cons. 1. atq; super d. can. sciendum. Henric. Boic. sup c. is qui, de solut. Turrecrem. super dist. 38. in princ. q. 2. & Summistæ cõmuniter in uerbo, ignorãtia. An autem hoc sit uerum, & quomodo, cum summopere expediat scire in ista materia morali, & pręsertim respectu prædictæ subreptionis, ideò dicimus primò ignorantiam nunquam excusare; siquidem si illa fuerit iuris, ex quo unusquisque tenetur illud scire l. regula. ff. de iur. & fact. ignor. c. ignorantia. de reg. iur. in 6. & nouissimè Menoch. lib. 6. de præsumpt. præsumpt. 23. num. 10. cum plurib. seqq. ideò non excusat. Confirmatur, quia dicit iurisc. in d. l. regula, quòd qui habet copiam peritorum, potest eos consulere, & sic

non excusatur, meritò &c. Si uerò fuerit facti, tunc, aut illud est alienum, & non uidetur facere ad rem propositam, cum dicat Philosophus, non dari consilium de rebus ad nos non pertinentibus. Aut illud factum est proprium, & tunc ignorantia potius dicitur accusare, quàm excusare. Et propterea Mascard. in d.suo tract. de probat.conclus.636.plenè demonstrat,quòd ille,qui dicit se aliquid fecisse per errorem,& sic per ignorantiam,tenetur id probare, & sic idem, quod supra,est tenendum. In contrarium facit imprimis communis doctrina, vt supra relata, quę confirmatur per vulg.regulam in c.præsumitur, de reg. iu.in 6. quam longo discursu declarat Mascard. in d.tract. & cōclus.881. per tot. Atque Gabriel in suis conclus.de reg.iu.conclus.5. Vbi legimus, ignorantiam præsumi, nisi probetur scientia. Qua de re si ignorantia præsumitur, ideò dicitur excusare;& propterea idem Gabriel in d. tit. concl.6. adnotat, & declarat aliam regulam,quòd videlicet ignorantia excusat, quam postea more suo ampliat, & limitat.Ex quibus omnibus,ut concludam,quid sit tenendum, quantùm tamen facit ad propositum articulum, puto regulariter tenendam esse hanc conclusionem, quòd ignorantia excuset agentem,ne sibi aliquid imputetur.Quæ quidem regula limitatur respectu iuris, vt vltra iura,& doctrinas adductas,probat etiam Gabriel. in d. tit. conclus. 7. per tot. Quam limitationem plenè declarat Menoch. loco supra citato. Vnde remanet vera respectu facti, cuius ratione cum recipiat adhuc diuersas limitationes,ideò pro illarum cognitione me remitto ad ea,quę copiosè nos docet Mascard. in d.conclus.887.per tot.& Menoch.in dicta pręsumpt.23.nu.31.32. cum plur. seqq. Quibus omnibus sic obseruatis, non solùm habemus, ni fallor, quid sit dicendum ad articulum propositum, sed etiā quomodo obiecta ad vtramque partem adducta, conciliari ualeant; ideò non uidetur necessarium ad illa specialiter respondere; siquidem in communi per deducta clarè cōstat,qualis debeat esse pręDicta conciliatio. In particulari uerò est recurrendum ad prædictas doctrinas,in quibus per uiam ampliationis,& limitationis habetur,quid esset de iure dicendum in quolibet casu in contingentia facti;& propterea ista sint satis.

Qualis sit excusatio ignorantiæ. Artic. 7.

Valis sit ignorantiæ excusatio, commodè sciri nequit, nisi simul sciamus,quando,et quomodo illa excuset; unde, ut primo adnotemus,quid alij nos doceant, D. Thom.in d.q.76.art.3. docet, tunc ignorantiam excusare à toto, quando in totum causat actum inuoluntarium.Sed si non totaliter id contingeret, quod causatur aliquando ex parte rei ignotæ, cū homo ignoret aliquam circunstantiam ipsius facti, aliquādo uerò ex parte ignorantiæ,cum illa sit quandoque omnino uoluntaria; & aliquando secùs Hēric.Boic, & Gabriel in loc. supra cita. atque alij Iuristę non demonstrant formaliter, quid sit dicēdum de articulo proposito, sed solùm docent, licèt doctè, & distinctè,an,& quando ignorantia excu-

set,

ſet,unde non uidetur propterea ſatisfactum quæſito, Io. de Turrecre. in lo. ſupra cita. methodicè demonſtrat, quid iuris de re propoſita. Cuius doctrina cum ſit omnino notāda, ideò una cum eo dicimus, ignorantiam aut eſſe iuris, aut facti: ſi iuris, aut naturalis, & diuini; aut humani: ſi naturalis, & diuini, aut eſt cauſata à culpa, aut ſine culpa, aut ſimpliciter conſideratur, ut contingit in infantibus, & ſimilib. in quibus regulariter excuſat à toto ob defectum vſus rationis, qui ſi in totū non eſſet ſublatus, excuſaret ſolùm à tanto; ſi uerò illa fuerit cum culpa, aut id eſſet circa rem licitam, quia tali rei operam dando, inde orta fuit ignorantia, ut exempli gratia, ob ieiunium, & tunc excuſaret ſimiliter à toto, quia in tali caſu culpa illa non denotat malum. At ſi talis culpa ſucceſſiſſet circa rem illicitam, tunc excuſaret ſolùm à tanto. Ex quibus infertur, ignorantiā aliquando eſſe inuincibilem, aliquando uerò, ſaltem ſecūdum quid, uincibilem; & proptera adnotat vlterius iſte doctor, quod quando ignorantia eſt uincibilis, conſequenter eſt uoluntaria; unde ſi non eſſet affectata, excuſaret à tanto. At ſi illud ius fuerit humanum, regulariter illius ignorantia ſolùm excuſat eos, qui non tenentur tale ius ſcire, ut ſunt minores, atque ſecundū unam opinionem etiam illi, qui tractant de damno euitādo, ut uideri poteſt apud Dinum in regula ignorantia, nu. 17. de reg. iur. in 6. Ex quibus oībus intelligimus, ni fallor, quando, & quomodo ignorantia excuſet, & ſucceſſiuè, qualis ſit predicta eius excuſatio, quoad ius attinet. At ſi illa fuerit facti, dicit iſte doctor eſſe animaduertendum, quia aliquādo eſt cauſa facti, aliquando uerò concomitatur illud. Primo modo præſuppoſito, adhibitā eſſe omnē diligentiam, illa tamen non obſtante, ignorantia cauſauit tale factū, tūc excuſaret à toto; ſecùs uerò ſi prædicta diligentia adhibita non fuiſſet. At ſecundo modo, ſi iſte, qui tale factum commiſit, poſt illud ueritate cognita, non doleret, tunc non excuſaretur. Hæc doctrina licèt ſit oī nò obſeruanda, tamen quoad ignorantiam facti iudicarem cum tali diſtinctione poſſe fortaſſe meliùs reſponderi, ut dicamus, quòd ipſe agens, aut antea adhibuit debitam diligentiam, aut non adhibuit. Primo modo, ſi illa non obſtante, nihilominus ignorantia aliquid mali commiſit, tunc conuenit iuri, & rationi, ut excuſetur à toto. At ſecundo modo, ſi id non fecit, quia noluit, aut quia non potuit, ulterius eſt diſtinguendum, an videlicet errauerit circa factum ipſum, aut circa aliquā illius circumſtātiam; ob hanc enim uarietatem neceſſariò uidetur concludendum, ignorantiam excuſare aliquando à toto, aliquando à tanto, & aliquando nullo modo. Quid autē ſit excuſare à toto, uel à tāto, preſuppono huiuſmodi terminos eſſe notos; ſiquidē ob excuſationem à toto, nihil penitus mali poſſet imputari; ſecùs uerò ob excuſationem à tanto. Et ſic, ni fallor, ſolui, & intelligi debet articulus. Quæ oīa ſunt omninò animaduertenda, cum deſeruiant ad intelligentiam ſubreptionis. Siquidem ſicut ignorantia excuſat aliquando à toto, & aliquando à tanto, atque aliquando nullo modo, ita quoque reſcriptum ſubreptitium, per ignorantiam obtentum, aliquando teneret in totum, aliquando ualeret pro

parte,

parte, & aliquando esset omnino nullum, ut clarè constat ex deductis, tam in præsenti, quàm etiam in præcedentibus &c.

Circa quam materiam ignorantia excuset. Art. 8.

Rticulus iste præsuppo-nit, ignorantiã circa materiam unam excusare, circa aliam uerò accusare; vnde, per oppositum homo tenetur de quibusdam rebus scientiã habere, de alijs uerò ignorãtiam. Hoc idem cõfirmari posset per regulam supra adnotatam in c. 6. In contrarium tamen facit talis ratio, quòd si homo teneretur quarundam rerum habere scientiam, aut illæ essent diuinæ, aut humanæ; non de diuinis, quia de illis habemus fidem; ideò aliud non est quærendum; & propterea non licet de fide disputare, l. nemo. C. de Sum. Trini. D. Tho. 2. 2. q. 10. ar. 7. Nau. in cons. 17. de Hæret. Nõ de humanis, quia cũ illę sint ordinatæ ad hoĩs vtilitatem, consequenter in eius arbitrio debet esse, de eis scientiam habere, Arg. l. pen. C. de pact. Cæterùm tali ratione nõ obstãte dicimus, quòd sicut rerum quædam sunt homini necessarię ad bonum, & fœlicitatem consequendam, quædam sunt eidem in totum damnosæ, cum ipsum retrahant à dicta fœlicitate; quædã deniq; sunt indifferentes, secundũ quod bene, uel male applicantur, ita quoque de primis tenetur omnino scientiam habere, de secundis uerò ignorantiam; de reliquis deniq; dicitur esse in potestate eius illas scire, uel ignorare. Hinc est, quod homo statim ꝙ peruenit ad vsum rationis, tenetur scire Deum, & ei seruire, ut Theologi nos docent, & præcipuè Francis. à Victoria in sua docta relect. de homi. postquam perue. ad vs. ra. Hinc est etiam, quòd vnusquisque tenetur regulariter scire iura, ut supra quoque diximus. Hanc distinctionem probat etiam tex. in l. 2. ff. de ll. ubi cauetur, proprium legis esse præcipere honesta, & prohibere contraria, & Propheta dicebat, Recede à malo, & fac bonum. Quibus authoritatibus præcipitur, & respectiuè prohibetur scientia, atque ignorantia. Et sic intelligimus, in qua materia ignorantia excuset, & in qua accuset. In specie autem quæ, & qualis sit illa materia, cuius cognitionem, & ignorantiam habere, & respectiuè uitare debeamus, quãtum facit ad propositum institutum, satis clarè cognosci potest ex his, quæ diximus supra, art. 2. Vnde nõ oportet hic aliud animaduertere, cum inde habeamus etiam, qualis sit illius excusatio, atque accusatio. Reducendo autem hæc omnia ad intelligentiam subreptionis propositæ, dicimus, materiam istam esse, meo tamen iudicio, aliquando quid iuris, aliquando uerò quid facti. Quæ distinctio ideò est adnotanda, quia similiter subreptio ad ista duo capita potest reduci. Et propterea in casu supplicationis tenetur quis ignorãtiam euitare, utriusque, uel alterius capitis secundum qualitatem facti contingentis, ad hoc, ut similiter subreptio euitetur. Quoad obiectum attinet, non requiritur specialis responsio, cũ per deducta notoriè constet, ignorantiam aliquando necessariò esse euitandam; aliquando uerò secùs. Et ita per hæc habemus, quid esset dicendum ad articulum propositum &c.

An, & quomodo ignorantia excuset in materia rescriptorum.
Artic. 9.

Vonia ex deductis in præcedẽtibus articulis, satis clarè infertur, & cognoscitur, ignorantiã in materia rescriptorum excusare aliquãdo in totum, aliquando à tanto, & aliquando nullo modo, atq; hac fortasse de causa statutum legimus in d.c. super litteris, eod. de rescr. rescriptum subreptitium ignorantia obtentum, aliquando tenere in forma cõi, & aliqñ nullo modo. Dubitari tñ posset, an ista illatio sit semper uera, & ratio est, qa aliud est cõsiderare ignorãtiã quoad peccatũ, et aliud quoad ualiditatem actus; Primo enim modo requiritur uoluntas, sine qua peccata, & delicta nõ committuntur. ca. 1. 15. q. 1. l. qui iniuriæ. ff. de furt. Alex. cons. 103. num. 3. uolu. 1. & c. cum uoluntate. de senten. excomm. cum simil. At secundo modo, satis est non esse seruatam formam, & solemnitatem essentialẽ, & ad actum requisitam, iuxta l. non dubium, C. de ll. ca. cum dilecta, de rescr. & ibi Doct. communiter, præcipuè uerò Feli. est omnino adnotandus. Quid igitur dicendum? Puto quòd cum distinctione cõueniat respondere ad articulum propositum; siquidem rescriptum ita debet considerari, ut illius subreptio committatur aliquando dolo, aliquando culpa, aliquando uerò sine dolo, & culpa. Ex qua distinctione inferri possent tres conclusiones ad mentem Pont. in d. Decret. super litteris. Quarũ prima est, si rescriptum fuerit impetratum dolosa subreptione, in totum erit nullum. Secunda uerò, si rescriptum fuerit obtentum subreptione culpæ, ualebit pro parte, & sic in forma communi, ut in d. tex. legimus. At si subreptio prædicta nec dolo, nec culpa commissa fuerit, tunc rescriptum in totum ualebit. Quæ quidem vltima iuris conclusio, licèt regulariter sit uera, aliquando tamen est limitanda; idque contingit, quando ignorantia, qua subreptio presupponitur cõmissa, fuisset talis, ut forma impetrationis, & supplicationis non fuisset vndique seruata, sed in aliqua parte erratum, cuius erroris causa, rescriptum non esset vndique integrum, iuxta tradita per Doctores, & præcipuè per Feli. in d. c. cum dilecta. De qua re, quoniam etiam infra sumus dicturi, atq; ex supradictis habetur etiam, quid vlteriùs posset in hac parte adnotari, ideò pro solutione istius propositi articuli, ista uidentur satis.

An, & quomodo ignorantia, & simplicitas sint idem.
Artic. 10.

Implicitatem, & ignorantiam esse idem in materia præsertim subreptionis, probat tex. in d. c. sæpè citato, super litteris. Vnde nõ uidetur necessarium adnotare, quomodo isti termini inter se conueniant, uel differant, eoque minus, quo Doct. super d. ca. uidentur præsupponere prędictam identitatem, quoad rem propositam attinet. His accedit, quòd cognito, quomodo inter se differant, cognoscitur etiam, quomodo inter se conueniant. At quoniam eorum differẽtia habetur ex cognitione definitionis cuiuslibet termini, de qua diximus supra q. 1. ideò inde cognoscitur etiam qđ

facit

facit ad rem propoſitam. Ad maiorem tamen cognitionem debemus hic vlteriùs obſeruare tres terminos, illorumque effectus. Quorum vnus dicitur ignorantia, alter ſimplicitas, & tertius ruſticitas. Vnde ſicut ignorantia in materia ſubreptionis aliquando excuſat à toto, aliquando à tanto, & aliquando nullo modo, ut ſupra diximus; ita etiã hoc idem eſt dicendum de ſimplicitate, & ruſticitate. De ruſticitate vltra id, quod adnotari poteſt arg. eorum, quæ de ignorantia ſunt deducta, eſt uidendus Menoch. lib. 2. de Arbitr. iudi. caſ. 194. & Maſcard. in d. ſuo tracta. de probat. cõcluſ. 1285. De ſimplicitate uerò uidendus eſt idem Menoch. in d. lib. caſ. 193. Cauſa autem æquiparationis iſtorũ terminorum illa uidetur eſſe; Primo, quia ſimplicitas, & ruſticitas continent ignorantiam; Siquidem docet Maſcard. lo. cita. ruſticum regulariter preſumi ignorare. Atque hoc idẽ uidetur dicendum de ſimplici ob identitatem rationis. Secundo, quoniam ſicut ignorantia habet latitudinem, & gradus, ut notoriè cõſtat ex deductis in præcedentibus articulis, ita etiam hoc idem eſt dicendum de ſimplicitate, & ruſticitate. Qua de re ſi regulariter ignorans, ſimplex, & ruſticus poſſent errare circa iuris diſpoſitionẽ, multò magis circa facta. Qua quidem cauſa æquiparationis ſimplicitatis, ruſticitatis, & ignorãtiæ ſic cognita, quantum tamen attinet ad materiam ſubreptionis, inde tamen inferri poteſt, quòd quemadmodum reſcriptum ſubreptitium, ignorantia obtentum, aliquando eſt ualidum in totum; aliquando uerò eſt nullum, & ſic aliquando in totũ, & aliquando pro parte, ut ſupra demonſtrauimus; ita quoque hoc idem eſt tenendum de reſcripto ſubreptitio obtento ſimplicitate, uel ruſticitate, ſtãte uera dicta æquiparatione, atque rationis identitate &c.

Quomodo ignorantia probetur. Artic. 11. & vlt.

POſſet quis me reprehendere, ſi uellẽ hic aliquid adnotare circa modum probandi ignorãtiam, cum Maſcardus in d. ſuo ſæpè cita. tract. de proba. concl. 879. 880. 881. & Menoch. in d. tract. de præſump. d. præſumptione 23. lib. 6. copioſè id nos doceant. Vnde id animaduertere, eſſet lumen Soli addere. Cæterùm, ne articulus iſte, in re propoſita admodum neceſſarius, intactus relinquatur, puto animaduertendum, methodicè tamen procedendo, quòd cum ſcientia, & ignorantia conſiſtant in animo, & propterea probentur iuramento, capitulo nulli. in fi. de elect. in 6. Senat. Pede. in ſua antiq. deciſ. 71. ideò uia directa probari nequit. Quoniam autẽ, quæ ſunt in animo, nõ cognoſcuntur, niſi per ſigna, ut docet Philoſophus, & probat textus unà cum glo. in c. tuæ fraternitatis. de ſpõſal. atq; Lap. in ſua allega. 56. cũ ſimil. ideò in particulari hæc ſigna adnotãtur à Doctoribus ſupra adduct. In vniuerſali uerò, & ſic methodicè à qualitate facti contingentis, illiuſque circũſtantijs, meo iudicio, ſunt deſumenda, & ut exemplo hanc rem demonſtremus, ſi quis impetrat reſcriptũ ſubreptitiũ, & dubitetur, an ignorãtia, & quali illud impetrauerit, arg. c. ſicut, de homi. oportet animaduertere; Primo, qs impetrauit; ſiquidẽ ſicut perſona iſta eſt diuer-

sa, ita ēt diuersa desumitur cōiectura, iuxta c. illo uos, cum ibi adnot. de pignor. Secundo, si rescriptum fuerit impetratum contra aliquem, similiter etiam conuenit considerare qualitatem illius personæ. c. pen. & ibi glo. & Docto. de his, quæ ui, met. causa. Tertio est consideranda causa supplicationis, cum illa sit potissimum medium aliquid cognoscendi, argum. ca. ut debitus, de appel. Quarto est vlteriùs animaduertendum, quomodo, quibus medijs, quando, & ubi quis impetrat rescriptum; siquidem sicut huiusmodi circumstantiæ aliquando diminuunt, seu respectiuè augent delictum, ita etiam inde desumūtur signa cognoscendi prædictam ignorantiam, eiusque qualitatem, grauitatem, seu leuitatem, atque hac de causa legimus in c. 1. de præsumpt. eum præsumi malo animo aliquid fecisse, qui malum aliquod committit, ut etiam Doct. ibidem id adnotant; & propterea ego semper fui illius opinionis, quod cognitio circumstantiarum semper sit necessaria in materia morali, & præsertim in ista materia subreptionis, cum ab illis actus moralis essentialiter dependeat, tanquam ex tota causa, iuxta tex. in cano. non est satis, distinct. 86. Facit l. 1. ff. de orig. iu. cum simil. &c.

QVAESTIO XI.

De rescripto continente vnum, vel plura capita. Artic. 7.

Actenus uidimus, quę simpliciter erant animaduertēda circa ꝓpositam materiam de subreptione, & cum rescripta contineant aliquando vnum, & aliquando plura capita, & propterea subreptio committi posset aliquando in uno, & non in altero, ideò expedit videre, & aliquid adnotare etiam de huiusmodi rescriptis. Qua de re circa quæstionem propositam, uidendum est, uidelicet.

Primo, An sit eadem ratio, si rescriptum contineat unum, vel plura capita.

Secundo, An rescriptum continens plura capita, si in uno sit ualidum, uel inualidum, sit tale etiam in altero.

Tertio, An series cuiuslibet capitis non narrata, uel aliter prætermissa, vitiet rescriptum in totum, uel pro parte.

Quarto, An circumstantiæ cuiuslibet capitis sint narrandæ.

Quinto, An sicut plura sunt capita, ita etiam plures sint series facti.

Sexto, An sit eadem ratio de serie facti quoad lites, & quo ad gratiam.

Septimo, An subreptio possit per aliquam causam euitari &c.

An sit eadem ratio, si rescriptum contineat vnum, vel plura capita. Artic. 1.

I illa iuris propositio est uera, qua cauetur, quòd ubi militat eadē ratio, debet etiam militare eadem iuris dispositio, iuxta l. illud, & ibi glo. in uerbo, æstimari. ff. ad leg. Aquil. l. à Titio, & ibi similiter glo. fi. ff. de uerb. obligat. sequitur inde, idem ius esse omnino seruandum in rescripto continente plura capita, quod seruari debet in rescripto continente tantum caput unum; si quidem in quolibet eorum potest committi subreptio, aliquando dolo, & aliquando ignorantia, iuxta ea, quæ supra diximus. Secundo sicùt unum rescriptum est aliquando undique ualidum, aliquando uerò nullum in totum, uel pro parte, ut supra demonstrauimus, iuxta decisionem text. in d. c. super litteris, eod. de rescript. ita quoque hoc idē puto dicendum de rescript. continente plura capita. Tertio sicut subreptio in rescripto, simplici committitur aliquando circa substantiam negocij principalis, aliquando uerò circa illius accidētia, & circumstantias, ut supra demonstrauimus; ita etiam eodem modo illa cō mitti potest in rescripto continente plura capita; & propterea omnia iura, & doctrinæ, supra in proposita materia de subreptione adductę, uidentur indifferenter uerificari in utroque rescripto. Hinc est, quòd Doct. non dubitant, an eisdem modis committatur subreptio in rescripto continente plura capita, sed solum quærunt, an, quando, & quomodo illa in uno capite prædicti rescripti commissa, uitiet illud etiam in alijs, ut uideri potest apud eos, super c. sedes, eod. de rescript. ubi præcipuè Abb. num. 4. cum seq. De qua quidem dubitatione quoniam nos in sequenti articulo sumus dicturi, ideò in pręsenti ultra pędicta sit satis id tantum addere, quòd aliquando factum unum respectu alterius sapit naturam accidentis, iuxta l. uerum, ff. de furt. ubi legimus, non factum, sed causam facti esse considerandam, & quærendam; & propterea, licet facta sint diuersa, aliquando tamē unum est accessorium ad alterum, & successiuè in tali casu articulus iste esset de indubitabili. At si huiusmodi facta uenirent consideranda sub alia ratione, tūc aliud quoque esset dicendum. Et cum talis consideratio sit explicanda in sequenti articulo, ideò iuxta institutum propositum pro solutione istius propositi articuli sint ista satis.

An rescriptum continens plura capita, si in vno teneat, vel non, eiusdem iuris sit censendum in altero. Art. 2.

Æpè contingit in practica, aliquem impetrare rescriptum continens plura capita, atq; in uno committitur subreptio, secùs in altero; ideò dubitatur, & quæritur, quid iuris. Ad cuius articuli utilitatem, & maiorem intelligentiam, ut per opposita uideamus, quid sit tenendum, primo uidetur de iure dicendum, tale rescriptum simpliciter, & in totū esse nullum, per c. pura. 3. quæst. 9. ubi legimus decisum, testimonium in totum esse falsum, si testis aliquid addat de suo. Confirmatur per l. 1. ff. de fid. instru. & per ca. si ad scripturas.

pturas.diſt.9. & ratio eſt,quia dicit
Iuriſc.in l.2.ff.eod. quòd ſcriptura
calumnioſa in iudicio non facit fi-
dem,meritò &c. Secundo utile per
inutile uitiatur. c.1.diſt.16.& pro-
pterea læſio ultra dimidium uitiat
totam mẽtionem. l.2.C.de reſcind.
uendi.c.cum dilecti, & c.cum cau-
ſa,eod.de empt. ergo idem quod ſu
pra.Tertio ſicut damnato authore,
damnantur omnia eius opera,quã-
uis quędam ſint utilia,ca.Fraterni-
tatis.de hæret. & ibi Doct. Abb.in
c.fi.in fi.de Sum. Trin. Ita etiã hoc
idem uidetur dicendum de articu-
lo propoſito. Quarto ſententia ſæ-
pè reſcinditur ob falſum inſtrumẽ-
tum,uel teſtimonium.l.3. & per to
tum tit. C. ſi ex falſ. inſtru. non di-
ſtinguendo,an falſitas ſit commiſ-
ſa in uno uel altero capite;ergo hoc
idem eſt dicendum in caſu propoſi
to.Quinto ſi unus ex pluribus con-
demnatis appellat, appellatio pro-
deſt omnibus.l.1.& 2.C.ſi unus ex
pluribus appellauerit. Et ad hoc fa
cit ẽt tex.in c. ſecũdò requiris.eo.re
mota enim uel reſpectiuè admiſſa
appellatione in uno articulo, dici-
tur etiam remota,uel reſpectiuè ad
miſſa in alijs; & propterea idem,
quod ſupra,uidetur dicendum.Sex
to hæc omnia confirmari poſſent
per uulg. regul. ſemel malus,de re-
gul.iu.in 6.Si quidem quando quis
commiſit malum in uno capite,
pręſumitur etiam illud commiſiſſe
in alijs, meritò &c. In contrarium
ueriùs eſt de iure reſpondendum;
Primo quia, ſicut reſcriptum ſubre
ptitium tenet aliquando in forma
communi,& quoad formam ſpeci-
ficam dicitur nullum. d.c.ſuper lit-
teris,eod. de reſcript. ita etiam hoc
idem uidetur dicendum in quæſtio
ne propoſita. Confirmatur,quoniã
etiam compromiſſum tenet aliquã
do pro parte,& pro parte eſt nullũ.
c.cum tempore, & ibi Doct. de ar-
bitr. Hoc idem legimus de trãſact.
l.pen. C. de tranſact. & ibi Docto.
meritò &c. Secundo idem probat
tex.in c.contingit, de fid. inſtrum.
vbi expreſsè deciditur, quòd quan
do quis petit copiam alicuius priui
legij, illud tantum capitulum erit
edẽdũ, de quo fuerit quęſtio,& pro
pterea idem,quod ſupra,eſt dicen-
dum. Hoc idem confirmari poteſt
per tex.in c.ſedes. eodem, de reſcr.
Tertiò ad hęc omnia accedit etiam
ratio naturalis;ſiquidem ſicut alte-
ri per alterum non debet iniqua cõ
ditio inferri, l.nõ debet alteri.ff.de
reg.iu. Ita etiam hoc idem uidetur
dicendum de quæſtione propoſita,
quia ſi ſecùs eſſet, alterum caput læ
deretur per alterum, quod repu-
gnat rationi. Pro ſolutione eſt im-
primis animaduertendum apud
Docto.eſſe in controuerſia, quid ſit
tenendum de re propoſita, prout
eam nouiſſimè refert, & examinat
Menoch. lib.5. de præſumpt. præ-
ſumpt.21.per tot. Et Maſcar.in ſuo
tract. de probat. concl.742. quibus
in locis plenè declaratur articulus
iſte per diuerſos caſus,atq; per am-
pliationes, & limitationes. Hoc
idem,eademque methodo nos do-
cet Felin.in c.ſedes.nu.3.cum plur.
ſeqq.eod.de reſcript. Atque ob hãc
fortaſſe cauſam obſeruant practici,
ut puto, in productione alicuius in
ſtrumenti,producendo illud in par
te,& partibus pro ſe facientibus,&
non aliter.De qua cautela, & clau-
ſula plenè pertractãt Docto.& præ
ſertim idem Felin.in c.cum venera
bilis,de except. Licèt autem ad hæc
loca eſſet recurrendum in contin-
gentia facti, ne tamen intacta re-

linqua-

linquatur ſolutio propoſitę quęſtionis, ideò dicimus, quòd Doctores ſolent communiter diſtinguere, an prædicta capita ſint diſtincta, & inter ſeſe ſeparata, uel potius habeant ad inuicem aliquid connexionem, ut apud eos uideri poteſt ſuper d.c. Fraternitatis, de hæreti. ubi præſertim Panorm. Barth. Brixien. in ſuis quæſtionibus Vener. quæſt. 50. Barto. in d.l.pen. C. de tranſact. & Oldra. in conſ. 34. cum ſimil. Vnde ut nunc breuiter referam, quid meo iudicio ſit tenendum, iudicarem cum diſtinctione eſſe omnino reſpondendum; ſiquidem quamuis reſcriptum in uno capite ſit uerũ, & in altero falſum, conſiderari tamen debet, unde hæc falſitas oriatur, quia ſi id cõtingat ex parte Notarij, non uidetur eſſe præſentis cõtẽplationis, de ea pertractare, quoniam de requiſitis ad publicum inſtrumẽtum multa nos docẽt Doct. in l. admonendi. ff. de iureiur. & in ca. 1. de fid. inſtrum. vbi præſertim Abb. eſt omnino uidendus. Si uerò prædicta falſitas commiſſa fuerit ab ipſo ſupplicante, tũc ulteriùs eſt diſtinguendum, an videlicet id factum ſit dolo, vel ignorantia, quia ſi dolo, placeret totum reſcriptum eſſe nullum per ea, quæ ſupra diximus, cum fraus, & dolus nemini patrocinari debeant. iur. ſupra adduct. At ſi ignorantia, tũc ultra diſtinctionem ſupra adnotatam de ſubreptione ignorantia commiſſa, placeret etiam diſtinctio Doctorũ ſupra relata de connexione dictorum capitum; ſi quidem ſicùt reſcriptum ſubreptitium, ignorantia obtentum, tenet aliquando in forma communi; ſecùs verò in forma ſpecifica, vt dicit text. in d.c. ſuper litteris: ita quoque hoc idem eſt dicendũ de reſcripto ſubreptitio in uno capite tãtum, per ea, quę ſupra ſunt deducta. Per quas quidem diſtinctiones cum habeamus, ni fallor, quid ſit de iure dicendum pro ſolutione iſtius articuli, vltra ea, quæ nos docent Docto. loco ſupra citato, reliquum eſt modo, ut reſpõdeamus ad obiecta, ad quæ, licet in cõmuni reſpõderi valeat, cum per dictas diſtinctiones illa cõciliari poſſint, ad maiorem tamen intelligentiam dicimus; Ad primum, quòd ſi teſtis adderet in eius depoſitione aliquid de ſuo, dolo, & fraude, tunc argumentum poſſet uerificari, cum in tali caſu tanquam criminoſus eſſet reijciendus, iuxta text. in c. teſtimonium. cum ibi adnot. eod. de teſtib. Si uero id feciſſet ſimplicitate, & ignorantia, tunc argumentum veniret limitandum, atque hoc modo iura iuribus concordarent, iuxta c. cum expediat. de elect. in 6. cũ ſimil. Ad ſecundum verò reſpondetur, argumentum aliquando verificari, vt ſatis clare cognoſcitur ex deductis; & propterea non debet obſtare. At ad tertiũ uidetur eſſe cum diſtinctione reſpondẽdum, de qua diximus in ſolutione primi argumenti, cum aliud ſit, aliquem eſſe hæreticum dolo, vel ſuſpectum de hæreſi ob ignorantiã. Nũc ad quartum dicimus, regulariter uerum eſſe, ſententiam poſſe reſcindi ob falſum inſtrumẽtum, ſeu teſtimoniũ, vt in dictis iuribus cauetur. Quæ quidem regula limitatur aliquãdo, & præſertim, quando dicta capita eſſent ad inuicem ſeparata, prout habetur in locis ſupra cita. & propterea argumẽtum non videtur obſtare. Ad quintũ verò dicimus, q̃d iura in contrarium adducta, præſupponunt cauſam eſſe communẽ; vnde

vnde à contrario sensu secùs esset dicendū, si illa non esset talis. Hinc infertur, idem esse, capita prædicta esse vnita, & habere ad inuicē aliquam communionem. Ad vltimum deniq; respondetur, illud posse verificari, quando quis malū dolo commisisset; secùs verò si ignorātia, cum minus peccet quis ignorātia, quàm dolo, & fraude, vt constat ex deductis in alijs quæstionibus &c.

An series cuiuslibet capitis prædicti Rescripti realiter non narrata, uel aliter quam oportebat, vitiet illud in totum, vel pro parte. Art. 3.

SI in mteria morali essent casus definiēdi per uiam argumētorum, non oporteret longo discursu demōstare, quid iuris de articulo proposito; siquidem supra concludenter ostensum fuit, ni fallor, seriem facti esse omnino narrandam, ad euitandam subreptionem. Qua de re, si hoc est verum simpliciter, & in genere, sequitur idem esse tenendum in quæstione proposita, & sic in specie; quod enim competit generi, competit etiam speciebus sub illo contentis, ut nos docent logici. Cæterùm ad mentem Doctorum super c. sedes. eod. de rescr. vbi præcipuè Abb. & apud eum not. addi. puto ita esse distinguendum, quòd hæc facta, de quorum serie dubitatur, considerari debent dupliciter; Primo simpliciter, & sic quælibet series esset narranda; aliter enim cōmitteretur subreptio, per ea, quæ diximus supra in propria quæstione, & articulo. Secundo comparatiuè, & sic diuersimodè, quia aliquando factum vnum habet connexionem cum alio, propter quam multò magis talis series videtur esse de iure fideliter narranda; quia si subreptio committeretur in vno facto, ob prædictam connexionem, omnia uitiarentur, aliquando in totum, & aliquando pro parte secundum grauitatem subreptionis, iuxta ea, quæ diximus in præcedenti articulo, de quo vitio, & nullitate etiam infra suo loco sumus dicturi. Hæc autem connexio sub duplici respectu reperiri potest. Primo, quatenus quodlibet factum retinet propriam naturam, argumento c. translato, cum ibi adnot. de consti. & tunc sine dubio prædicta conclusio videtur omnino uerificanda. Secundo, quatenus factum vnum est ordinatum ad aliud; & propterea habet rōnem accidentis, argumento l. uerum, & l. fullo, la prima. §. 1. ff. de furt. Atq; in hoc casu sicut dicitur mutare naturam; ita etiam aliud uidetur obseruandum in eius narratione. At si inter factum, & factum nulla reperiatur connexio, tunc sicut series facti est narranda in uno casu, ita etiam & in altero, ob identitatem rationis. Atque in hac parte uerificatur id, qđ diximus supra in principio; siquidem si subreptio committeretur in uno, & non in altero facto, tunc similiter rescriptum esset uitiosum, & nullum in uno, & non in altero, ut diximus in præcedenti articulo. Ad hæc omnia puto addendum, quod nos docet Abb. in d. c. sedes. num. 4. Quòd uidelicet cum preces contineant diuersa facta, & propterea facilè sit in eis, uel altero eorum subreptionem cōmittere, ideò, sicùt illa committitur aliquando tacendo, & aliquando narrando, & quæ in narrando

com-

committitur, est grauior, cum delictum commissionis grauius fit delicto omissionis, ut demonstrauimus supra suo loco; ita etiam grauiùs esset de iure punienda subreptio in committendo, quam in omittendo, ut clariùs infra suo loco dicemus. Rursus subreptio commissa in uno facto, est aliquando causa, propter quam rescriptum conceditur in omnibus. Ex quo sequitur, quòd cum illa recipiant connexionem à tali causa, totum propterea rescriptum redderetur uitiosum, cũ posita causa, ponatur effectus, & illa cessante, similiter effectus dicitur cessare. cap. cum cessante, cum ibi adnot. de appell. & ita ex his habemus, ni fallor, solutionem, & intelligentiam istius articuli &c.

An circumstantiæ cuiuslibet facti sint narrandæ. Artic. 4.

DEmonstrauimus supra secundum communẽ doctrinam, quòd ad euitandam subreptionem non tantum debeat narrari substantia ipsius facti, & negocij, sed etiam illius accidentia, & circumstantiæ. Ex quo sequitur in articulo proposito, illud idem esse obseruandum. Cęterùm id uidetur negocium facere, quòd licèt preces plura contineant facta, unum tamen uidetur principale, reliqua uerò accidẽtia possent reputari; & propterea non uidetur absolutè necessarium, circumstantias cuiuslibet facti narrare, nisi quatenùs respiciant id, quod est, vel uidetur esse principale. Cæterùm ad mentem Pontificis in c. ut circa, §. 1. de elect. in 6. omnia, & singula in instrumento appellationis sunt narranda, ut illius uerbis vtar. Rota autem Ro. in suis antiq. decis. tit. de rescr. decis. 4. in fi. adnotat ad mentem Inno. in c. ex litteris. de offi. de leg. non esse necessarium ita exactè de statu causæ mentionem facere, & propterea docet Pius V. in quadam sua extrauag. ad obtinendam dispensationem matrimonialẽ non esse necessarium mentionem facere de quolibet gradu consanguinitatis, sed satis esse de vlteriori verba non prætermittere. Et eadem Rot. eod. tit. decis. 7. docet, quòd quando in commissione plura continentur capita, si ex veris narratis potest se qui effectus, valet commissio. At si vnum veniret qualitatiuè ad aliud, tunc vtrumque erit probandum, & successiuè narrandum. Hoc idem nos docet Mascard. in d. suo tract. de probat. conclus. 325. & 1211. Cõfirmatur, quia sicut statutum qualificatum non habet locum, nisi probetur, & verificetur illius qualitas, Corsett. in suis singul. in uerbo, qualitas, & nouissimè idem Mascar. in d. suo tract. conclus. 1248. num. præsertim 9. Ita quoque in casu nostræ quæstionis, si factum unum qualificet aliud, debet vtrumq; necessariò verè, & distinctè in precibus narrari; aliter enim nõ careret subreptione. Qua de re, vt ex his omnibus cõcludamus, quid sit tenendum, dicimus, quòd si quodlibet factum consideretur, ut est quid separatum, tũc quoniam constat ex suis accidentibus, & circumstantijs, ideò per ea, quæ diximus supra in præcedentibus quæstionibus, non solùm factũ, illiusque series est narranda; sed ẽt eiusdem circumstantiæ, cum ex eis constet bonum morale, ut notorij est iuris distinct. 29. per totam, atq; per alia iura supra suo loco adducta. At si tale factum consideretur

ratione, qua sit quædam qualitas alteri facto addita, vt dicebat Rot. Rom. in d. sua decis. tunc narrari debet secundum naturam talis qualitatis; quæ si constet etiam ex dictis circũstantijs, illæ quoque erunt narrandæ; secus uerò aliter. Et propterea ex natura talis qualitatis cognoscitur, quid sit, uel respectiuè, nõ sit narrandum. An autem vltra prædicta circa intelligentiam istius articuli aliquid aliud desiderari possit, illud habetur, ni fallor, ex his, quæ diximus in præcedentibus quęstionibus, ideò sint ista satis.

An sicut sunt plura capita in precibus narranda, ita etiam sint plures series facti.
Artic. 5.

Sicut series rescripti denotat tenorem illius, iuxta c. cũ adeò, eod. de rescript. c. series. de testi. Sicut etiam series libelli continet totum eius tenorem. ca. 1. de libell. oblat. ita quoque series facti comprehendere uidetur negocium, de quo esset quæstio cum omnibus suis accidẽtibus. Vnde, quando Summus Pont. in c. super eo, de cohabi. cler. dixit, rescriptum esse nullum, si series facti non fuerit narrata, uidetur respexisse totum negocium, cum prædictis suis accidentibus. Quæ quidem intelligentia an sit uera, partim cognosci põt ex his, quæ diximus supra, partim uerò ex his, quæ in sequen. sumus dicturi. Vnde hoc præmisso, cum nulla appareat differentia inter seriem vnius facti, & seriem alterius, nisi quia facta sunt diuersa, sequitur inde, quòd sicut in uno rescripto reperiuntur plura capita, & sic plura facta, ita quoque plures series factorum dari oportet. Qua de re articulus iste reprehendi posset de superfluitate. Cæterùm hac obiectione non obstãte, contrarium est omnino tenendum; siquidem intelligentia eius tendit ad euitandam, atque respectiuè cognoscendam rescriptorum subreptionem. Et propterea præmissis his, quæ supra diximus, sicut illa capita in precibus, & rescripto contẽta, aliquãdo sunt separata, & ut talia considerantur; aliquando uerò ratione, qua unum qualificatiuè accedit ad aliud, ut ẽt in præcedenti articulo diximus, ita quoque dicimus de serie istorum capitum; & propterea si Primo modo considerentur, tunc series integraliter esset narranda, ad finem tamen prædictum. At si considerentur Secundo modo, solùm id narrari debet, quod facit ad cognitionem prædictæ qualitatis. Qua de re cum per hæc habeamus, quid erat animaduertendum circa solutionem istius articuli, ideò non oportet vlteriùs procedere.

An sit eadem ratio de serie facti quoad lites, & de serie facti quoad gratiam.
Artic. 6.

Quoniam est vulgaris iuris conclusio, quòd iura iuribus debent ad inuicem concordari, c. cum expediat, de elect. in 6. cum alijs supra adduct. ideò vtilis uidetur intelligentia istius articuli, cum inde habeamus, quomodo concordari debeat tex. in c. super eo, de cohabi. clericũ. c. super litteris, eod. de rescript. Qua de re ad cognitionẽ vtriusque præmittendum est, iuxta tamen doctrinam Doct. super d. c. super eo, quòd

ista duo iura ad inuicem contrariã-tur, quantum tamen attinet ad intelligentiam literalem; siquidem Sum. Pont. in d.c. super eo, definit, litteras ab aliquo obtentas, non prodesse, si series facti narrata non fuerit. At in d.c. super litteris, oppositũ uidetur decisum, cum in eo definiatur, huiusmodi litteras tenere in forma communi, si ignorantia fuisset omissum, quod erat narrandũ. Hãc difficultatem quidam ita soluunt, atque iura prædicta ad inuicem ita conciliant, quòd tex. in d.c. super litteris, loquatur de rescripto ad lites; ideò dicuntur valere in forma communi. Tex. uerò in d.c. super eo, loquatur de litteris ad gratias, & sic ob materiam diuersam sint promulgatæ prædictæ iuris decisiones, arg. l. ut responsum. C. de transact. Hæc opinio nõ uidetur vndique satisfacere. Primo, quia tenet, d. decretalem, super litteris, esse promulgatã solùm respectu rescriptorum quoad lites. Quæ intelligentia uel non est uera, uel habet difficultatem, ut infra suo loco dicemus. Secundo, quoniam explicare seriẽ facti, uidetur necessarium in quolibet rescripto; Siquidem, si aliter esset, esset etiam aliquãdo permissum tacere uerum, quòd non est dicendum. Abb. in d. c. super eo, in fi. dicit ideò litteras in d.c. super eo, esse declaratas inualidas, quia qui illas impetrauit, malitiosè id fecit. Vnde stante tali intelligentia, cessat omnis contrarietas. Ad mentem Io. Andr. super eod. c. ideò prædictæ litteræ fuerunt reprobatæ à Pont. quia fuerunt impetratæ super absolutione, & sic non fuit narratum quod erat narrandum; si enim prædictæ litteræ super iustitia iniusta impetratæ fuissent, iuxta tex. in d.c. super litteris, tenerent, saltem in forma communi, licèt fuissent nullæ quoad formam specificam. Vnde hac habita consideratione, prædicta contrarietas erat nulla, cum aliud sit impetrare litteras respectu iustitiæ, & aliud respectu gratiæ; siquidem litteræ iustitiæ recipiunt diuersam formam cognoscendi, cum illa sit aliquando communis, & aliquando specifica, vt dicit tex. in cap. super litteris. At secùs cõtingit de litteris ad gratiam. His accedit ad mentem Pont. in d. cod. c. quod negocia quædam sunt adeò grauia, vt quouis modo in eis committatur subreptio, semper litteræ insuper obtentæ, sunt nullæ. Hæc expositio uidetur magis congrua, & propterea omninò sequenda; ex ea enim habemus, quomodo ista duo iura ad inuicem concilientur. Intelligimus secundo differentiam inter rescripta ad lites, & ad gratiam. Vt autem clariùs intelligamus differẽtias inter dicta duo Rescripta, semper fuit apud me clarissimũ, alicuius rei differentiam esse desumendam, & cognoscendã ab aliqua causa, quæ si fuerit finalis, nulla adest difficultas, cũ quodlibet rescriptum à tali causa recipiat denominationem, & propterea dicitur modo ad litem, & modo ad gratiam. Qua de re ex tali causa, eiusque differentia ita cognita, illud inferri põt, quòd rescriptum ad gratiã potest aliquẽ grauare magis quàm ad iustitiam, cum proprium sit iustitiæ tribuere vnicuique quod suum est. l. iustitia. ff. de iusti. & iu. proprium uerò gratiæ est aliquid alicui concedere. Secundo, si dicta differentia sit desumenda ex parte formæ, illud idem est dicendum; & propterea in rescripto ad iustitiam subintelligitur clausula, quamuis non apponatur, uoca

tis uocădis; cum in iure ratione iustitiæ clara sit conclusio, actum esse nullum parte non citata.l.de uno quoque, & ibi Docto. ff. de re iud. Quæ quidem qualitas, seu solemnitas in rescripto ad gratiam non requiritur. Tertiò, ex parte materiæ alia differentia desumi nequit; nisi dicamus, quòd cum impetrans super eadem materia posset impetrare rescriptum ad iustitiam, & gratiam, diuersa tamen, atque diuersa ratione, sequitur inde, ni fallor, q, talis materia respectu gratiæ sit grauior, quàm respectu iustitiæ, cuius ratio desumi potest ex doctrina Io. Andr. hic supra relata, quia uidelicet Princeps concedendo rescriptũ iustitiæ respectu meritorum causæ, neminem lædit; Secùs uerò concedendo rescriptum gratiæ. Quarto deniq; loco, si prędicta differentia esset desumenda à concedente rescriptum, illa nulla esset, cum sit eadem persona; nisi dicamus, eam in concedendo, unum vel alterum diuersimodè cõsiderari. Et sic ex quatuor generibus causarum intelligimus, an, & quomodo sit desumenda, atque cognoscenda prædicta differentia. Si quis autem vlteriùs cupiat uidere de tali differentia, recurrat ad Rebuffum in d. sua practica beneficiali in proprio titulo, de differentijs prædictorum Rescriptorũ, & ad Menoch. d. 2. lib. de arbitr. iudi. cas. 201. Atque ad ea, quæ nos partim diximus supra, partim uerò infra dicemus. Et cum per hæc habeamus intelligentiam, ni fallor, solutionis propositi articuli, ideò non oportet aliud animaduertere &c.

An subreptio euitari valeat per aliquam clausulam, ita quòd rescriptum teneat, & valeat. Art. 7.

Votidie uidemus in practica, in rescriptis utriusque signaturæ adhiberi diuersas clausulas ad diuersum finem, & effectum; & propterea admodum utile, ne dicã necessarium fore duxi, breuiter adnotare, quid iuris, si non de omnibus, ad minus tamen de nonnullis huiusmodi clausulis. Primo igitur in rescriptis aliquando solet apponi clausula, uidelicet appellatione remota &c. Cuius intelligentia qualis sit, uerba ipsa demonstrant, & plenè nos docent Doctores in cap. 1. eod. de rescript. Specialiter uerò de illius uirtute, ac efficacia plura nos docet Abb. in c. Pastoralis. nu. 9. & seq. & in cap. ut debitus, num. 13. in fin. 14. & seq. de appell. & ibi etiam alij Docto. Licèt enim sit aliquando dubitatum de prædicta intelligentia, eiusque effectu, in communi tamen per d. c. Pastoralis, illud est omnino tenendum, quod tollat omnem appellationem; sed in particulari, cum plures sint eius effectus, ad prædicta loca esset recurrendum, ne hic referam, quod ibidem distinctè, & copiosè habetur. Secundo adhibetur sæpissimè in eisdem rescriptis alia clausula, uidelicet, contra N. & quosdam alios in executione illius nominandos. Quæ cum sit admodũ usu frequẽs, ideò de ea est adnotandus text. & ibi Doct. omnino uidendi in c. Pastoralis. §. quoniam autem, eod. de rescript. & in c. sedes, eod. & in c. 2. eod. in 6. Atque Rota Rom. eod. decis. 8. per tot. in antiq. Personę enim

in rescripto non nominatæ, quædã sunt digniores nominatis. Vnde prædicta clausula, & quosdã alios, est dubia, tam ratione qualitatis, quàm etiam numeri prædictorum aliorum in rescripto non nominatorum; ideò prædicta iura, & insuper Doctores sunt omnino videndi ad eius intelligentiam, & cognitionẽ. In dubio enim maiores personæ non compræhenduntur, vt dicit ibi Sum. Pont. Et cum iuxta institutum propositum non conueniat longo discursu prędictam clausulam declarare, ideò remittendo me ad prædicta iura, & ibi Doct. atque vlteriùs procedẽdo, Tertio, sicùt in vtroque rescripto subintelligitur clausula, Si preces veritate nitantur, vt diximus supra in proprio articulo, & probat text. in d. c. 2. Ita etiam in rescripto ad gratiam semper subintelligitur alia clausula, si dignus extiterit. c. cũ adeò, & ibi similiter Abb. et alij, eod. Et ratio est, quia in dubio Sum. Pont. non intẽdit pro indigno rescribere. Quarto quoniam solet Princeps sæpè rescribere cum clausula, si est ita &c. Et propterea dubitatur, an illa referatur ad omnia cõtenta in rescripto, & precibus, dicimus vna cum text. in c. olim ex litteris, eod. clausulam istam extendi ad omnia præcedentia, vt postea ibidem declarant Doct. Atque ex intelligentia istius clausulæ, intelliguntur etiam aliæ similes, vt exempli gratia, attentis narratis, vel si præmissa vera sint, vt eod. in lo. adnotant Docto. Et cũ huiusmodi clausulę apponantur aliquando in medio, & aliquãdo in fine rescripti, vt dicit tex. in c. inquisitioni, de appell. exemplificando cum clausula, appellatione remota; ideò dubitatum fuit ulteriùs de eius intelligentia. Solutio autem illa uidetur esse, quòd semper extendatur ad pręcedentia, ut ibidem adnotant, & declarant Docto. & præcipuè Felin. in c. causam quę, num. 15. & sequen. eod. Licèt enim clausulæ apponi soleant ad fauorem petentis rescriptum, intentio tamen Pont. seu Principis in rescribendo, est, neminem grauare, uel minùs lędere, iuxta c. mandatum, eod. cum ibi adnota. Quinto adhibetur ulteriùs alia clausula, uidelicet, ut personaliter exequaris, uel alia similis. Quæ in utroque rescripto apponi aliquando solet, licèt frequentiùs in litteris ad lites. Cuius efficacia est prohibere subdelegationem. c. fi. & ibi glo. & Docto. de offic. & potest. iudi. deleg. Diuersæ adhuc aliæ clausulæ solent in rescriptis apponi & propterea; Sexto de intelligẽtia clausulæ, quouis alio modo, uidenda est Rota Romana in antiq. tit. de rescript. decis. 1. per tot. Septimo de clausula, sola ueritate inspecta, ultra ea, quæ supra suo loco adnotauimus, uidenda est eadem Rota eod. tit. decis. 3. per tot. Octauo non est omittẽdum, quòd in rescripto habetur aliquando inserta clausula, cum potestate citandi per edictum in curia; & propterea dubitatur de eius intelligentia; ideò uidẽda est eadem Rota ibidem decis. 5. & 22. per tot. Nono frequens est etiam illa clausula, uidelicet super causis motis, & mouẽdis. Quæ, quãuis à iure uideatur reiecta per c. finale. eod. Nihilominus dicit Rota Romana eod. similiter in antiq. decis. 18. quòd illa extenditur ad tunc, & nõ postea exortas. Eiusdem qualitatis uidetur esse alia clausula, uidelicet, quam, & quas, atque cum toto negocio principali, ut uideri

potest

poteſt apud eãdem Rotam, eod. tit. deciſ. 23. & nouiſſimè Mandoſ. in diuerſis ſuis cõmiſſionibus, qui copiosè tales clauſulas declarat. Ex clauſulis hactenus adnotatis non poteſt cognoſci, an reſcriptum ſub reptitium reparari ualeat; ideò ulterius puto animaduertendum, quòd in fine reſcripti, quotidie de ſtilo adhibetur clauſula, nõ obſtãtibus &c. derogãdo omnibus, & ſingulis &c. & aliæ ſimiles, ut uideri põt apud Mandoſiũ in dictis diuerſis ſuis cõmiſſionibus, & Doct. de huiuſmodi clauſulis uarijs in locis pertractant, tam in theorica, quàm in practica, præcipuè uerò eſt uidendus Staphil. in ſua practi. utr. ſignatu. in expoſitione iſtius clauſulæ. Gomeſ. in prohem. regul. Cancell. ap. quæſt. 5. & 6. & Felin. ſuper d. c. nõnulli, eod. de reſcript. Et cum uirtus iſtius clauſulæ ſit derogare omnibus in contrarium facientibus, ut dicit etiam text. in clem. 1. de conceſſ. præben. per eam uidetur præſertim de iure tenendum, prædicta reſcripta, quãuis ſubreptitia, poſſe reparari. In contrarium facit id, qđ adnotant Doct. ſuper l. 1. C. ut quæ de. aduo. & Henric. Boic, ſuper ca. Bonæ, il primo, in fi. de poſtul prælat. Sicut enim iudex nõ poteſt ſupplere in his, quæ ſunt facti, & non dependent à ſuo officio, ut ibi adnotatur, ita etiam hoc idem eſt dicendum in caſu propoſito, meritò &c. Solutio. Quamuis Princeps in huiuſmodi reſcriptis apponat clauſulam, motu proprio, ex certa ſcientia, & de plenitudine poteſtatis, & ſimiles; nihilominus non propterea euitatur ſubreptio. Quæ nunquam committitur, niſi committatur etiã mendacium. Quod cum ſit de intrinſeca ratione malum, ut ſupra diximus, nulla adueniente circumſtãtia, poteſt fieri bonum. Qualis autem ſit intelligentia iſtius dicti, quòd uidelicet mẽdacium ſemper ſit malum, me remitto ad ea, quæ nos docet Io. de Turrecre. ſuper ca. primùm. 22. quęſt. 2. ad princip. meritò &c. Secundo, licet huiuſmodi clauſulæ ſoleant tollere, & remouere exceptionem obreptionis, ut docet Gabr. in conſ. 151. nu. 3. uol. 2. Nihilominus non præiudicant tertio, ut docet idem Gabriel in conſ. 26. num. 13. & ſeq. & conſ. 183. nu. 19. & ſeq. eiuſdem uolum. His accedit, quòd clauſulæ prædictę uidentur reſpicere ius poſitiuũ, & non quæ ſunt facti, ut docet Gomeſ. in ſuo compẽd. utr. ſigna. par. 3. uerſ. poſtremo quoad ſignaturã, explicando clauſulam, ſupplentes &c. Si enim aliter eſſet, fruſtra in reſcriptis ſubintelligeretur illa clauſula, ſi preces ueritate nitãtur, quod non eſt dicendum. c. 2. eod. de reſcript. De quibus quidem clauſulis cum plenè tractet Felin. in d. c. nõnulli; eod. ideò non oportet hic aliud adnotare, cum ad eum ſit recurrendum &c.

QVAESTIO XII.

De Exceptionibus aduerſus reſcriptũ ſubreptitium. Art. 5.

POſtquã uidimus, quæ erant obſeruanda circa materiã ſubreptionis, conuenit modo, ut breuiter aliquid adnotemus de exceptionibus, quæ cõ

tra prædicta rescripta opponi ualeant, cum præsertim illæ oriantur ex supradictis; & propterea proponitur modo præsens quęstio, in qua uidendum est, uidelicet.

Primo, An, & quomodo exceptio subreptionis opponatur.

Secūdo, Quādo illa opponatur.

Tertio, An ista exceptio suspendat iurisdictionem.

Quarto, An ultra dictā exceptionem possint opponi aliæ, & quæ.

Quinto, Qualis sit effectus istarum exceptionum.

An, & quomodo exceptio subreptionis opponi valeat. Art. 1.

EXceptionem subreptionis opponi posse contra huiusmodi rescripta, nemo est, qui dubitet: Siquidem, si illa non posset opponi, sine controuersia, qui subreptionem committeret, commodū reportaret ex propria culpa, & aliquando ex dolo, quod esset contra vulg. iuris regulam, quòd fraus, & dolus nemini patrocinari debeant, iuribus supra suo loco adductis. Qua de re cum de hoc dubitari nequeat, ideò vlterius procedendo, dicimus vna cum Baldo in d. l. præscriptione. nu. 34. C. si cōtra ius &c. exceptionem istā esse omnino specificandam, cum exceptio generalis non releuet; & propterea qui generaliter excipit, ineptè dicitur excipere. Bart. in l. 1. §. Labeo. ff. de flumi. cum ibi in additione plenè adductis, Nicol. de Mil. in suo reperto. in verbo, exceptio, cum simil. Confirmatur, quia sicut libellus generalis non prodest, nec releuat, ut adnotat Abb. in c. 1. num. 5. de libell. oblat. Facit doctrina Angel. in cons. 25. Ita etiam illud idem est dicendum de prędicta exceptione; & propterea docet iste doctor in d. cons. iudicem debere libellum generalem reijcere; & cum Doctores in hoc conueniant, ideò illud solum addi potest, quod exceptio ista proponatur in forma, quæ à stilo loci est desumenda. Licèt autem hæc doctrina uideatur uera, & clara, quęreret tamen aliquis, vnde sit desumenda hæc specificatio. Cui quęsito puto posse responderi per ea, quæ supra in alijs quæstionibus sūt adducta, imo per ipsummet tex. in d. ca. super litteris, eod. de rescript. quòd uidelicet sicut subreptio committitur aliquando ex parte supplicantis, & sic aliquādo dolo, & fraude; aliquando simplicitate, & ignorantia; aliquando uerò ex parte rerū, ut supra declarauimus; ita quoque ab eodem fonte hæc exceptio subreptionis est desumenda, atque opponenda. Qua de re, quę in præcedentibus quæstionibus sunt deducta, non solum deseruiunt ad finem ibi propositum, sed etiam ad cognoscendam hāc exceptionem. Si quid autem posset ulteriùs desiderari pro cognitione completa istius articuli, ex infra etiam dicendis inferri, atque cognosci potest. Et propterea quantum facit ad formalem intelligentiam rei propositæ, non uidetur necessarium aliquid aliud animaduertere. &c.

Quando exceptio subreptionis opponi valeat. Art. 2.

SI hæc exceptio consideretur ratione, qua respicit iudicis iurisdictionem, in principio iudicij, & processus illa opponi debet, ponde

rando

rando verba d.c.super litteris, uidelicet, postquam sibi fides facta fuerit, iudex nullatenus de causa cognoscat. Cõfirmatur, quia dicit Vãtius in suo tract.de nullitate, tit. quibus mo. proces. & sent. defen.poss. num. 56.57. Quòd exceptio contra personã Iudicis debet à principio opponi. Idem legimus in §.1.institu.cano.de except. & in §.recusatione.eadem institu.de iudi.& text.in l.apertissimi. C.eod. cum simil. Et ratio est, quia cum iudex sit fundamentum iudicij, conuenit, ut eius persona imprimis, & ante omnia legitimetur. In contrarium primo facit ratio naturalis, quòd uidelicet sicut exceptio falsi procuratoris potest opponi in qualibet parte iudicij.l.licèt.C.de procurato.ita etiam hoc idem uidetur dicendum de ista proposita exceptione. Cõfirmatur per l.finalem.C.si à non compet.iudi.& c.at si Clerici,de iudi.Siquidẽ clari iuris est, sententiam latam à non comptenti iudice esse nullam, & sic quandocumque de tali nullitate opponi posset. Quid igitur dicendum? Pro solutione oportet distinguere; si quidẽ si hæc exceptio respiciat rescriptum ad gratiã, tunc quandocunque illa posset opponi, p iura pro hac parte adducta. Quæ cõfirmari possent illa ratione, quia recedendo à tali rescripto, tẽdimus ad iuris obseruantiam. At si respiciat rescriptum ad lites, tunc regulariter tenendum est, illam esse opponendam à principio per ea, quæ supra sunt adducta. Hanc distinctionem desumpsi à doctrina Abb. super c.constitutus, num.10. & ca.ad audientiam, in fi.eo.de rescript. Bonum enim esset hanc regulam obseruare, quia si de facto à principio illa opposita non esset, posset dubitari, an postea opponi ualeat, cum persona iudicis uideatur approbata. Cui quæsito respondetur ad mẽtem Baldi in d.l. præscriptione.nu. 38.39. & ibidem Salic.nu.12. cum seq. Quòd cum rescriptum in tali casu sit nullum, & ipse impetrans falsarius, ut præsupponitur in facto, & infra melius demonstrabitur, sequitur inde, iudicem nullam habuisse iurisdictionem,& successiuè eius gesta esse nulla. Hoc idem confirmatur, quia docet Vantius lo.cita. quòd exceptio de incompetentia opponitur aliquando ad impediendum processum, aliquando uerò ad docendum acta esse nulla. Hæc omnia possent iudicari uera, quando iudex non pronũciasset se esse,uel non esse competentem; secùs aliter. Nec obstat,iudicem non posse in tali casu pronunciare, ex quo rescriptum præsupponitur nullum,atque non entis nullę sunt qualitates,ut infra dicemus. Quia talis obiectio nihil concludit, arg.l.Barbarius.ff.de offic. Præto.Nisi enim cõstet de nullitate rescripti,pręsumptio est illud ualere,cum nemo præsumatur delinquere.l.merito.ff.pro soc.Marsil.in consil.2. Gabr.in suis conclus. tit. de Malefi.conclus.2.in princ. & nouissimè Menoch.lib.5. de præsumpt.pręsumpt.1.2.& 3.cũ vulga. Et cum per hæc omnia iura, etiam doctrinæ ad inuicem concilientur, ideò non oportet ulteriùs procedere. &c.

An exceptio subreptionis suspendat Iudicis Iurisdictionẽ. Art. 3.

PEr ea, quę diximus in pręcedenti articulo, ita videtur ad præsentem esse respondendum, vt hæc exceptio, vel non suspendat iurisdictionem

ctionem simpliciter, vel solũ in aliquo casu. Cõfirmatur, quia si iudex à tali rescripto datus, posset de exceptione ista cognoscere, atq; quid iuris definire, vt dicit tex. in d.c. super litteris, & nos infra clariùs dicem⁹, consequenter casus vr̃ clarus. Hinc sępissimè videmus in practica, iudices procedere ad vlteriora, non obstãte tali exceptione opposita. In cõtrarium primo facit doctrina Maran. in suo specul. iudi. par. 4. d. 20. nu. 16. & 17. vbi legimus, ꝗ qñ opponitur exceptio cõtra legitimationẽ personæ ipsius iudicis, à principio de ea cognosci dẽt. Hoc idẽ docet Vant. in suo tract. de nullit. tit. quibus mo. sẽt. nullit. repar. val. nu. 57. cum seq. Secundo sicut exceptio suspitionis suspendit iurisdictionẽ iudicis. c. suspitionis. de offi. iudi. de leg. c. secundò requiris, §. fi. & ca. cũ speciali, de appella. c. fi. 3. q. 5. Blãc. in suo tracta. de compromiss. q. 4. §. 6. num. 3. cum simil. Ita ẽt hoc idem est dicẽdũ de exceptione subreptionis; siquidẽ utraq; est ordinata ad hunc finem, vt iudex nõ habeat iurisdictionem, vnde meritò &c. Pro solutione istius difficultatis sine dubio tenenda est ista cõclusio, ꝗ ista exceptio tẽdat ad destructionẽ prędictę iurisdictionis; et propterea docet Thomas Triuisanus in sua decis. 64. in princ. & nu. 1. par. 2. quod contra iudicem delegatum duabus de causis opponitur præcipuè aliqua exceptio, videlicet ratione delegationis, & ratione personæ. Delegationis, quia commissio, uel rescriptum per obreptionem, uel subreptionem extortũ, uitium continet; & propterea inde sequitur, ꝗ si illud nõ teneat, & sit nullum, nullius quoq; erit effectus, & sic iudex nullam habebit iurisdictionẽ. Pro conciliatione tamen eorum, quæ supra ad utramque partem sunt adducta, puto adnotãdum, quòd iurisdictio istius iudicis dupliciter considerari potest; primo respectu meritorũ causæ, & sic prædicta exceptio suspendit iurisdictionem. Secũdo ratione suæ competentiæ, uel incompetentiæ; & sic illa non dicitur suspensa, cum ipsa de tali articulo cognoscere, atq; definire ualeat, quid iuris, ut infra suo loco dicem⁹. Hãc distinctionem desumpsi ex d.c. super litteris, cum ibi adnot. eod. de rescript. quæ est omnino notanda, cũ inde habeamus iura, & doctrinas, ut supra, adductas, ad inuicem conciliari. &c.

An contra Iudicem istum poßint opponi alię exceptiones ultra prędictam, & quænam illæ sint. Artic. 4.

NEmini dubiũ esse debet, contra Iudicem opponi posse diuersas exceptiones, & propterea ad mẽtem Triuisani in d. sua decis. 64. dictæ secundæ partis suarum decis. obseruo, illas esse resumendas, aliquando ex parte commissionis, de qua diximus in præcedenti articulo; aliquando ex parte suæ propriæ personæ, ut exempli gratia, si esset excommunicatus, & aliæ similes, sicuti nos docent Docto. super d. ca. super litteris. ubi præsertim Feli. à nu. 22. vsque ad num. 28. Aliquando uerò ex parte personæ actoris, uel rei. Hæc doctrina, licèt sit notanda, tamen non uidetur vndique satisfacere. Docto. varijs in locis adnotant uarias exceptiones, desumendo eas à diuersis causis, iuxta totum tit. de for. compet. siquidẽ omne id, quod

potest tollere, uel suspendere iudicis iurisdictionem, sine dubio erit causa talis exceptionis, & propterea meritò quidem legimus in l.cũ prætor.ff.de iudi.quod impeditur quis, ne sit iudex aliquando legibus, aliquando moribus, & aliquando natura. Et tex.in §.fit tamen, insti.cano.de in ius uoc.dicit, posse aliquẽ euitare iudicem, eiusque iudicium ex qualitate personæ, ex conditione loci, ex ratione temporis, & ex forma citationis. Vt autem clariùs demonstremus, quid iuris de articulo isto sit tenendum, priùs scire oportet, quòd intelligentia eius potest dupliciter considerari; Primo, an contra iudicem delegatum posset opponi alia exceptio ultra prædictam simpliciter consideratam. Secundo, an possit opponi alia vltra prædictam, ita tamen quòd desumatur ab eodẽ rescripto, & non aliunde. Quoad primum sine cotrouersia diuersæ, atque multę opponi possent, quas puto esse desumendas ab omnibus cuiusuis facti circumstantijs; à fine enim potest desumi talis exceptio, quòd uidelicet iudex tanquam corruptus, faciat causam propriam, iuxta tot.tit.C. de pœn.iudi. malè iudican. Secundo, à personis, quarum una est iudex ipse, cuius in competentia cum sit multiplex, & diuersa, iuxta tot.tit.de for.compet. ideò certa regula dari nequit ad illam cognoscẽdam. Altera est actor, & reus, à quibus imprimis desumi potest exceptio temerè litigãtium, iuxta tot.tit.Institu.de pœn.teme.liti. Secundo desumi posset alia exceptio illegitimæ ætatis, iuxta §.1.Institu.de curato.& ibi Docto. Tertio inde oritur alia exceptio à qualitate mandati, cum sæpè contingat, eos litigare per procuratorẽ, cuius mandatum non semper est legitimum, ut cæteris omissis uideri põt apud Angelum in tit. Institu.de ijs, per quos ag.poss. Tertio desumitur exceptio à circumstantia materię, super qua litigatur, cum sæpè contingat, diuersos iudices habere iurisdictionem solùm super certa materia, iuxta c.quę in eccl.& c.Ecclesiæ Sãctæ Mariæ, cum ibi adnot.de consti. Atque hac de causa in multis ciuitatibus obseruamus, constitutos esse diuersos magistratus. Hinc legimus, rescriptum Pontificis impetratum inter laicos, & in casu seculari, non tenere tanquam concessum in materia ad se non pertinente. ca. licèt. de for.compet. §. laicus ergo. Instit. cano.de iudi. Quarto desumitur exceptio à circumstãtia temporis, iuxta tot.tit. de fer. Cum clari sit iuris, iudicem non posse indifferenter in quolibet tempore ius dicere, & propterea tẽpus unũ dr̃ feriatum, aliud uerò utile, ut cæteris omissis docent canonistæ in c.fi.eod. Quinto desumitur exceptio à circũstantia loci, cum aliquando locus, in quo iudex ius dicit, sit alteri parti suspectus, iuxta tex.in c.cum R. & ibi Docto. de offi. & potest. iudi. deleg. Sexto desumitur eadem exceptio à modo, & forma procedẽdi; hinc est, quòd si quis citatus fuerit, sed non legitimè, ipse citatus posset opponere exceptionem illegitimæ citationis. §. iã uerò, & ibi glos. institu. cano. de in ius uoc. Docto.in cap. 2.de dilatio.cum simil. Septimo desumi potest eadem exceptio à medio litigãdi, cum sæpè litigantes utantur aliqua fraude, & propterea fuit inuentum remediũ de iuramento calumniæ, de quo in utroq; iure. Ex q̃bus oĩbus hẽmus, & intelligimus, contra iudicem, eiusque iudicium pos-

ſe opponi alias exceptiones, ultra exceptionem ſubreptionis ſimpliciter cōſideratam. Ex qua declaratione inferri poteſt, quid ſit dicendum ad eūdem articulū, iuxta ſecundum intellectum, ut ſupra adnot. & propterea poſſet reputari ſuperfluū aliquid addere. Non eſt tamen omittendum, ad hęc omnia obſeruandū eſſe omninò, quod nos docet Specul. in ſuo ſpecul. par. 2. titu. de reſcript. præſentan. per plures §§. ubi habemus, qualiter à qualitate reſcripti diuerſæ deſumuntur exceptiones, cum aliquando illę opponantur ratione falſitatis in eo commiſſæ, idque diuerſimodè contingit, vt conſtat etiam ex ſupradictis. Aliqn̄ uerò deſumūtur ratione formæ, cū ſæpè occurrat reſcriptum non eſſe ſecundum ſtilum Curiæ, uel habere aliquem defectum formam reſpicientem. Aliquādo rurſus deſumuntur exceptiones à perſona impetrātis, qui ſæpè non eſt talis, ut habeat perſonam legitimā tale reſcriptum impetrandi, ut ſupra ſuis locis diximus. Aliquando uerò idem contingit ratione eius, ad quem impetratur, cum non quilibet poſſit eſſe iudex, ut diximus in præcedenti articulo. Aliquando idem euenit ratione eius contra quē impetratur, cum in eo apponatur clauſula, Et quidā alij, iuxta. c. Paſtoralis. §. 1. eod. de reſcript. Aliquando idem occurrit ratione defectus, qui conſiſtit principaliter in tacendo uerum, uel narrando falſum, ut ſupra ſuo loco diximus. Aliquando uerò ratione cauſæ, & diuerſorum accidentium: licèt enim cauſæ ſint certæ, accidentia tamen cum ſint admodum dubia, ideò certa regula dari nequit vltra prædicta, ad id totum cognoſcē dum. Quæ omnia cum copiosè declarentur à Specul. lo. cita. ideò pro maiori omnium prædictorum cognitione ad eum me remitto &c.

Qualis ſit effectus exceptionum, de quibus diximus ſupra.
Artic. 5. & vlt.

INdubitati eſt iuris, quòd effectus exceptionis ſit talis, qualis eſt ipſa exceptio, cuius proprium eſt excludere actorem ab intentione, ſeu actione illius, vt cęteris pro nūc omiſſis, legimus in princ. tit. de except. inſtitu. iur. cano. Hinc eſt, ꝙ ſi exceptio fuerit peremptoria, eius effectus eſt, vt rem, de qua agitur, perimat. Si uerò fuerit dilatoria, ſolū dilationem producit. §. appellantur autem, Inſtitu. eod. Et ratio eſt, quia dicit Imper. in princ. d. tit. exceptiones eſſe reorū defenſiones, qui per eas defenduntur aliquando ſimpliciter, & aliquando ad tempus. Ex quo ſequitur, quòd cū exceptiones, de quibus diximus ſupra, differant, & non perimant negocium, & propterea dilatoriæ, & non peremptoriæ nominētur, ſucceſſiuè clarè conſtat, qualis ſit earum effectus. Cæterùm hæc ſolutio non uidetur de iure admittenda, quia cum iudicium ſecundum unam eius definitionem traditam à Docto. ſuper rub. de iud. ſit actus trium perſonarum, nempe iudicis, actoris, & rei, atq; exceptiones ſupra adnotatæ tendant ad hūc finem, ut iudex delegatus nullā habeat iuriſdictionem, & conſequenter perimendo illius poteſtatem, perimant etiam illius iudicium, ideò tali ratione ſuadente, non dilatorię, ſed peremptoriæ uidentur nominādæ, ac etiam reputandæ. Quæ quidem obiectio, quamuis ſit probabi

lis, non propterea uidetur absolutè concludere, quia sicut in definiẽdis causis duo requiruntur, videlicet cognitio, & decisio; cognitio habetur per processum, decisio uerò p sentẽtiam; ita etiã exceptiones quædam respiciunt tantum processum; quædam uerò merita causę, & sic ipsam sententiam. Qua de re primæ dilatoriæ, secũdæ uerò peremptoriæ meritò quidem debent reputari, & nominari. Hinc est, quòd cũ exceptiones, de quibus diximus supra, respiciant solùm processum, ideò dilatoriæ sunt, atque debent reputari, & nominari. Et ratio est, quia quãuis perimant processum, & iudicium, non propterea controuersia principalis dicitur finita, cum illa possit iterum cognosci, & definiri in alio iudicio, seu per aliquam cõmissionem, atque nouum rescriptũ reparari, iuxta ea, quæ supra diximus, & infra quoque dicemus. Hæc solutio posset in aliquo casu limitari, quando videlicet iudicium haberet instantiam, iuxta l. properandũ. C. de iudic. ubi Bart. nos docet in princ. num. 6. quòd tempus instantiæ statuitur aliquãdo parti, aliquando iudici, aliquando instantiæ, & aliquando actioni; ex quo sequitur, quòd exceptio inde desumpta, quãuis sit contra processum, nihilominus aliquando est peremptoria; aliquando uerò dilatoria, diuerso tamen habito respectu, ut constat per dictam distinctionem, vt supra à Bartolo traditam &c.

QVAESTIO XIII.

De probationibus exceptionum. Art. 5.

Ex his, quæ diximus in præcedẽti quæstione, debemus pręsupponere, contra rescriptum esse oppositas diuersas exceptiones; & cum id non sit satis, ex quo ille, qui excipit, debet suam exceptionem probare, l. 1. vnà cum glo. ff. de except. l. in exceptionibus. ff. de probat. cum simil. ideò post quæstionem præcedentem suo iure sequitur ista, de probatione exceptionum, circa quam uidendum est, uidelicet.

Primo, An exceptiones de quibus supra, probari debeant.

Secundo, A quo sint probandæ.

Tertio, Quomodo sint probãdæ.

Quarto, Qualis debeat esse probatio subreptionis.

Quinto, Quando circa dictas exceptiones sit pronunciandum.

An exceptiones, de quibus supra, probari debeant. Artic. 1.

Nemini est dubium, exceptiones in genere sumptas, esse ab excipiente probandas. l. in exceptionibus. ff. de probat. Et propterea excipiens excipiendo dicitur actor. l. 1. ff. de except. Nec obstat tex. in l. uerbum oportebit. ff. de uerb. signifi. ubi legimus, ꝙ actionis verbo non continetur exceptio, quia ad hoc respondet glo. super d. l. in except. in uerbo, ueluti intentio, quòd actionis uerbũ secũdum propriam

eius significationem, non denotat exceptionem, sed solùm per interpretationem. Et ratio est, quia dicit glo. originaliter, Actor tenetur probare, iuxta l. 2. ff. eod. de probat. l. qui accusare. C. de eden. Bart. in d. l. 1. nu. 2. declarando hanc difficultatem dicit, actionem accipi diuersimodè. Aliquando enim denotat id, quod exercetur in iudicio; & sic aut sumus in materia odiosa, & ita differt ab exceptione: aut in materia fauorabili, & ita etiam eã continet, atque succesiuè uera remanet conclusio, quod exceptio regulariter debeat probari ab ipso excipiente, qui propterea dicitur actor, ut supra diximus. Hoc idẽ probat Bal. in l. puniri, uers. sed aduerte, C. si cõtra ius. Quando autẽ sit facienda ista probatio, docet idem Bart. in d. l. 1. nu. 3. dicens, ꝙ exceptio aliqñ nil ponit in esse, vt est exceptio nõ numeratæ pecuniæ; & tunc asserenti eam esse solutam, incumbit onus probãdi. Aliquando uerò exceptio ponit aliquid in esse, & sic excipiens tenetur probare. l. assicuratio. C. de non nume. pecu. Ex his omnibus infertur ad articulum propositum, exceptiones, de quibus supra, esse omninino probandas. Cæterùm cum illarum quædã sint negatiuæ, quædam uerò affirmatiuæ, ut cõstat ex deductis, sequitur inde, illarum probationem pertinere modo ad actorẽ, & modo ad reum. Quæ quidem iuris cõclusio cum distinctione, ut supra adnotata, confirmatur uera per doctrinam Bart. in l. 2. ff. de probat. Limitatur uerò, ut ibidem docet idem Doctor, & nouissimè Mascard. in suo tracta. de probat. q. 17. in princ. cum pluribus num. seqq. ut non habeat locum, quando ad fauorẽ actoris, uel rei respectiuè, adesset aliqua iuris, uel facti præsumptio, ob illam vulg. iuris regulam à prædicto Doctore adnotatã, ꝙ præsumptio reijciat probationem in aduersarium. Quid aũt probari debeat, non oportet hic aliquid adnotare, qa de hoc quęsito in communi cõsiderato, demõstrat, quid iuris. idem Mascard. in d. q. nu. 16. & seq. In particulari uerò cum præcipua intentio nostra sit agere de exceptione subreptionis, atque de ea in proprio articulo infra sumus dicturi, ideò quantum facit ad rem propositam, ista uidentur satis &c.

A quo sint probandæ prædictæ exceptiones. Artic. 2.

EX solutione præcedentis articuli, sine controuersia illud necessario infertur, probationem istam spectare, aliquando ad actorem tantum; aliquãdo uerò ad reũ, cum exceptio ad mentẽ Bart. in lo. supra cita. aliquando nil ponit in esse, aliquando uerò secùs. Et propterea secundum qualitatem illius soluendus esset articulus, vt probatio eius spectet potius ad unum, quàm ad alterum ex litigãtibus. Remanet tamen difficultas, ut uideamus, an exceptio subreptionis ponat, uel nõ ponat aliquid in esse. Ad fauorẽ. n. excipientis de subreptione facit forma exceptionis, cum dicat, ideò rescriptum esse subreptitium, quia nõ fuit narratum qđ erat narrandum. Vnde cum sit negatiua, consequenter reijcit probationem in aduersarium, per doctrinas in præcedenti articulo adductas. Et propterea sibi fuit satis illam opponere, cum negatiua probari nequeat. c. qm̃ contra, de probat. ca. bonæ memoriæ, de elect. cum simil. meritò &c. Ad hanc

obie-

obiectionem responderi põt ad mẽtem Bart. in d. l. 1. num. 13. & seq. ff. de except. & glo. super l. nec codicillos. C. de codicill. ꝙ quãdo exceptio negatiua continet implicitam affirmatiuã, & sic aliquid positiui, tunc ad ipsum excipientem, & negãtem spectat illam probare; secùs uerò si nihil positiui contineret. Mascard. in d. suo tracta. de probat. conclus. 325. longo discursu demõstrat, quæ sint probanda ad hoc, ut commissio causæ ualeat, & teneat. Idque nõ sine ratione, cum rescriptum aliquando contineat caput unum, & aliqñ plura. Postea idẽ author in alia conclusione, uidelicet 1123. docet, quisnam teneatur probare esse uera contenta in precibus. Vnde dicit id regulariter pertinere ad ipsum impetrantem rescriptum. Et ratio est, qa cum intentio sua sit fundata in qualitate precum, consequẽter dẽt probare uera narrasse. Confirmatur, qa rescriptum dicitur concessum, quatenus preces ueritate nitantur. c. 2. cum ibi adnot. eod. de rescript. Quã quidem regulã diuersimodè postea declarat, & limitat. Hanc eandẽ doctrinam antè istum Doctorem nos docuit Abb. in c. constitutus. num. 4. eod. Id tamẽ facit cum distinctione; siquidem si excipiens dicat, impetrantem tacuisse uerum, tenetur ipse talẽ exceptionẽ probare. Si uerò dicat oppositum, tũc oppositum uidetur dicendum. Ratio aũt istius distinctionis illa uidetur esse, quia exceptio, ut supra quoque diximus, aut est affirmatiua, & ista non facit ad rem: aut est negatiua, & ista aliquando nihil ponit in esse; aliquando uerò secùs. Et propterea non est inconueniens, ut aliquando ipse excipiens, & aliquando ipse impetrãs teneatur illam probare. Sed contra hanc distinctionem facit prædicta vulgaris clausula, si preces ueritate nitantur, d. c. 2. eod. Quæ quidẽ clausula cũ subintelligatur in quolibet rescripto, ut dicit ibi tex. & nos quoque supra suo loco demõstrauimus, sequitur inde, ꝙ sicut ille, qui fundat intentionẽ suam in statuto qualificato, tenetur talem qualitatẽ probare: Grat. in cons. 9. nu. 37. p. 1. Alci. in cons. 154. nu. 7. lib. 5. & Dec. in cons. 550. nu. 4. cum vulg. Ita etiam hoc idem est dicendum de impetrãte rescriptum, cum similiter iste fundet intentionẽ suã in ueritate illius. Hoc idem posset cõfirmari, quia exceptio subreptionis semper uidetur cõtinere aliquid positiui; siquidem si quis narrauit falsum per probationem oppositi, quod erit quid positiui, probata fuerit exceptio prædicta. Si uerò tacet uerum, illud idem est dicendũ; & propterea distinctio supra adnotata, non uidetur uerificanda. Quid igitur tenendum? Puto distinguendum, ita uidelicet, qđ si exceptio opposita, esset subreptionis tantum, ipse impetrans deberet eam probare per deducta. Si uerò desumeretur ex alio capite, ex relatis supra, tunc prædicta distinctio meo iudicio esset uerificanda & exequenda, & sic iura, & doctrinæ concordantur.

Quomodo sit probanda exceptio subreptionis. Artic. 3.

ARticulus iste potest dupliciter intelligi; Primo quomodo exceptio opposita contra iudicẽ delegatũ probari ualeat, & debeat simpliciter, & sic in gñe. Secundo qũo probetur exceptio subreptionis tantum, & sic in specie. Sub primo respectu

ſpectu non eſt intẽtio noſtra de ea hic tractare; Si quidẽ talis exceptio poteſt eſſe multiplex, & diuerſa, ut ſupra quoque docuimus. Et ſucceſſiuè non poteſt dari aliqua cõmunis, & generalis regula, ad id cognoſcẽdũ. Et propterea me remitto ad ea, quæ nos docent Docto. uarijs in locis, & præcipuè ad Angelũ de Aretio ſuper titulo, Inſti. de except. At ſecundo modo articulus vr̃ clarus, ſiquidem probando oppoſitum, illa erit probata. Si. n. ſubreptio ſit commiſſa in tacendo uerum, oportet demonſtrare quid, & quale ſit illud, quod debebat narrari, & non fuit narratum. Similiter etiam ſi narratum fuiſſet falſum, oportet demonſtrare, ꝙ illud non debebat narrari. Hinc eſt, ꝙ aſſignari ſolet terminus ad probandum. Ad hæc cĩa illud uidetur eſſe addendum, ꝙ cum probatio ſit multiplex, & diuerſa, ut communiter nos docẽt doct. ſuper rubr. de probat. & nouiſſimè Maſcard. in d. ſuo tract. eiuſdẽ materiæ, q. 4. per tot. Aliquando. n. illa fit per confeſſionem, aliqñ per teſtes; aliquando per inſtrumenta, aliquando per euidentiam facti, aliquando per coniecturas, aliquando per iuramentum, atque per alia ſimilia media, ut ibidem docet idem Maſcard. & per cõpendium habentur in titu. inſti. cano. eod. de proba. dubitari ꝓpterea poſſet in caſu propoſito, quo medio de prædictis ſit facienda probatio. Cui dubio ita vr̃ eſſe reſpondendũ, ꝙ non poſſit aliud iuris reſponſum dari, niſi ſecundũ qualitatem caſus contingentis, recurramus modo ad unam, & modo ad aliam probationis ſpeciem; ſiquidem ſæpè occurrit cũ productione alicuius ſcripturæ, oportere probari ſubreptionem, & propterea ſecundum qualitatem illius oportet uti medio ad probandum incumbentia. Rurſus idẽ Maſcard. in d. ſuo tract. q. 17. nu. 15. docet, non poſſe dari modum probandi in communi; & propterea cõpoſuit tria uolumina de re propoſita, & in ſpecie de probanda ſubreptione, ut infra ſuo loco dicemus. In pręſenti autem non eſt omittendũ, ꝙ ſicut agimus de probãda ſubreptione, ita quoque probatio iſta non debet eſſe ſubreptitia, ut docet idẽ Docto. ibidem nu. 20. poſt princ. & ita per hæc hẽmus, ni fallor, ſolutionẽ ad iſtũ articulum. Siquid uerò vlterius deſiderari poſſet, deſumetur ex his, quæ infra ſumus dicturi &c.

Qualis debeat eſſe probatio prædictarum exceptionum. Art. 4.

Habemus in iure duas vulgares ꝓpoſitiones, quarum vna cauetur, quòd non probare, & probare, ſed minus ſufficiẽter, paria ſunt. Altera uerò dr̃, probationem obſcuram, & probationem nullam, ſimiliter paria eſſe, ut nouiſſimè nos docet Diodocus in ſuo Enchiridion, parium, & ſimilium iuris, in uerb. probatio, cum alijs ibi per eum copioſè adductis. Ex quibus puto inferendum pro ſolutione articuli, ꝙ probatio prædictarũ exceptionum debeat eſſe ſufficiens, & clara, alias non releuaret. Vnde illa iuris regula, actore non probante, reus debet liberari. l. qui accuſare. C. de eden. c. 1. vt eccleſiaſtica beneficia, uerificari debet nõ ſolùm qñ actor nihil penitus probauit, ſed etiam qñ probauit, ſed non ſufficienter, & clarè, ut ibidem docent communiter Doct. Hinc eſt, ꝙ Iaſ. in d. l. in fi. adnotat ad mẽtem glo. omnino uidendus, ſu

per

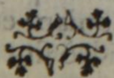
per clem.constitutionem, in uerbo, fides plena, de elect. ꝙ quãdo lex facit mẽtionem de probat. semper intelligitur de plena; vnde conclusio ista verificatur in qualibet causa, ut docet Ias. in d.l.nu. 5. Plures autem recipit limitationes, ut ibidẽ adnotat Sali. & refert idem Ias. Hinc est, ꝙ idem Mascard. in d. suo tract. de proba.q. 11.12.13. docet, quęnã sint semiplenæ probationes, & qñ illæ probent. Ideò ad eum esset recurrẽdum in casu contingenti. Vnde his præmissis, dicimus ad articulũ propositũ, ꝙ sicut nos in præsenti quærimus, quid iuris in cõmuni de proposita probatione, cũ subreptio diuersimodè committatur, & successiuè eius exceptio non sit vnica; ita ẽt eodem respectu est respondendum cum regula ut supra adnotata, ꝙ uidelicet probatio prædicta requiratur plena, nisi ob qualitatem facti illa veniret limitanda. Qua de re puto concludendum, probationem in casu nostro talem debere esse, ut necessariò concludat, iuxta l.non hoc. C.unde legit. & unde cogna. cũ ibi adnot. & propterea ad eam requiritur prædicta sufficientia, & claritas, vt supra diximus. Quæ quidem conclusio cum aliquãdo limitetur, ut in d.l. docet Ias. num. 15. per tres columnas, ideò ad eum me remitto pro cognitione huiusmodi limitationum, ne sim aliorum relator.

Quando circa huiusmodi exceptiones & earum probationes sit pronunciandum. Art. 5.

O sset reputari superfluũ, adnotare hic solutionẽ istius articuli. Primo, quia hmõi exceptiones, in pręcedentibus quęstionibus adnotatæ, sunt dilatoriæ, & respectiuẽ declinatoriæ; & propterea sicut sũt opponendæ ante litis contestatiõnem, ut diximus supra suo loco, & probat tex. in c. Pastoralis, de exceptionibus, & ibi Doct. atque copiosè declarat Asin. in sua pract. ciuili. §. 13. per tot. Ita etiam in eadem parte iudicij, & processus debent definiri. Secundo docent Doct. super l. 1. C. de ordin. cogni. ubi ꝑsertim Bal. num. 8. an, & qñ Iudex teneatur pronunciare super quæstione incidenti, & emergenti, hoc idem demonstrant Canonistæ super c. 1. eod. ubi præcipuè Panor. num. 11. & seq. & Asin. in d. sua practi. §. 18. per tot. & non solùm istud idẽ, sed etiam speciali ter de dictis exceptionibus; & ꝓpterea satis vr̃ esse recẽsuisse loca prædicta; vnde nõ vr̃ opus vlteriùs procedere. Cæterũ ne articulus iste remaneat insolutus, ideò pro eius solutione, ac intelligẽtia, animaduertẽdum est imprimis, ꝙ Doctores in hoc non cõueniunt, cum alij aliter sentiant, vt refert Abb. & Asin. lo. cita. Vnde disputatione omissa placet priùs illud adnotare ad mentẽ omnium, ꝙ cum pronũciare in proposito articulo, sit exceptionẽ admittere, vel reijcere, ideò talis pronunciatio potest esse tacita, & expressa. Tacita. n. esset si iudex tacẽdo ꝓcederet ad vlteriora. Abb. omnino vidẽdus lo. cit. cum distinctione demõstrat, quando sit pronunciandum, & qñ non; & postea declarat, quid sit, & qũo cognoscatur quæstio emergẽs, & incidens. Vnde, ut concludam, quid meo iudicio sit dicendum, ad mentem tamen Doctorum, Exceptio ista dilatoria, seu declinatoria, aut respicit ualiditatem, & inualiditatem processus, ac iudicij; aut posse, vel nõ posse definiri quæstionem prin-

principalẽ. Primo enim respectu, si iudex procedendo ad vlteriora redderet processum nullum, sine dubio tempore oppositę exceptionis esset super ea pronunciandũ; secùs si processus non redderetur nullus. Dubium tamen est, an istæ exceptiones dicantur reiectæ, non per pronunciam, sed per processum ad vlteriora. Hanc difficultatem declarat Asin. in d. §. 18. cap. 6. Et ante eum Angel. in consil. 200. nu. 3. & Corn. in cons. 85. in litera q. cum seq. vol. 4. Pro solutione placet doctrina Angel. in d. consi. dicentis, quòd Iudex aut processit ad vlteriora cum cognitione huiusmodi exceptionum; Et tunc illę dicuntur reiectæ. Aut sine huiusmodi cognitione; Et tunc secùs est dicendum. Hinc cognoscimus, quando processus ex hoc capite possit dicit nullus. Et propterea Aduocati, & procuratores debẽt inde obseruare, quid faciat ad vtilitatem eorum clientulorum. At secundo respectu simili modo obseruandum erit, quid iuris, quia aliquando Iudex in causa principali non posset illam definire, nisi pronunciatum fuerit super illa exceptione emergenti, uel incidenti. Et propterea in tali casu est omnino super ea priùs pronunciandum; secùs verò aliter. Exẽplum desumi potest à c. 1. & 3. de ord. cogni. Et ita per hæc sit absoluta solutio istius articuli. Circa quam si quis plura videre cupiat, uideat Docto. in lo. supra cita. &c.

QVAESTIO XIIII.

De pœna subreptionis, & eam committentis. Artic. 10.

EX his, quę in pręcedentibus quæstionibus uidimus, sine controuersia est tenẽda illa iuris cõclusio, ꝙ subreptio sit delictum, & successiuè tanquam tale debeat puniri, ob vulg. iuris decisionem, Interesse Reip. ne delicta remaneant impunita. c. vt famæ, de sent. excomm. & ibi not. glos. in verbo, impunita, & insuper Doct. communiter. Qua de re postquam uidimus in pręcedentibus, quomodo subreptio committatur, item qũo exceptio inde desumpta opponatur, & successiuè, quomodo illa probetur, sequitur nunc suo iure, ut uideamus in præsenti, quomodo illa puniatur; Et propterea ꝓponitur post qõnes præcedentes hæc præsens de pœna supreptionis. Ad cuius intelligentiam uidendum est, videlicet.

Primo, An rescripta subreptitia sint nulla.

Secũdo, An sint nulla ipso iure.

Tertio, An hęc nullitas sit pęna.

Quarto, An impetrans rescripta per subreptionem possit puniri alia pœna.

Quinto, Qualis sit hęc alia pęna.

Sexto, An ad pœnas huiusmodi &c. requiratur dolus.

Septimo, An rescripta reperiantur nulla alia uia.

Octauo, An eadem pœna imponi possit, ob diuersas limitationes.

Nono, Quomodo cognoscatur,

quãdo pœna sit imposita ipso iure.
Decimo, Quæ sit vtilitas pœnæ impositæ uno, uel altero modo.

An rescripta subreptitia sint nulla. Artic. 1.

ALiquid esse nullũ in iure, et de iure, stat dupliciter; Primo enim dicitur nullum ipso iure. Secũdo dicitur nullum ope exceptionis, ut cęteris omissis uideri põt apud Vant. in suo tracta. de nullita. rubr. 1. nu. 10. Et propterea meritò quidem ipse definit nullitatem in d. rubri. in princ. Hoc præmisso intelligentia istius articuli est ista, uidelicet, an rescripta subreptitia sint nulla, id est, aliqua nullitate inualida. Circa quam nullitatem nõ uř necessariũ hinc specialiter aliquid adducere, tum quia supra, declarando c. super litteris, eod. de rescript. demonstrauimus p opposita, quid sit de ea de iure dicendum: Tum ẽtqm̃ in hac quæstione uarij uaria senserunt, ut infra nos quoq; de hac Doctorum uarietate dicemus. Cæterùm ne articulus iste remaneat intactus, puto animaduertendum, ꝙ hæc nullitas posset tripliciter cõsiderari; Primo ex parte iuris; Secundo ex parte impetrantis, & cõcedentis; Tertiò ex parte rei. Primo modo iura reperiũtur potius obscura, quàm aliter; & propterea Doctores nõ conueniũt inter se, cur diuersi diuersa sentiãt, ut diximus, & infra dicemus. Propterea in hac parte nõ oportet hĩc aliud adnotare. Vnde quoad secundum caput ex parte impetrantis, sine dubio rescriptum erit nullũ uno de prædictis modis; Siquidem cum illud impetrasset dolo, uel simplicitate, ut dicit text. in d. c. super litteris, & ibi Doct. communiter, fuisset propterea transgressor iuris, & successiuè aliqua pœna debet puniri, iuxta uulg. iuris conclusionem, trãsgressores iuris esse puniendos. c. in his. dist. 11. c. 2. p. q. 7. l. legis virtus. ff. de ll. Et probat tex. in d. c. sup litteris. Hinc est, ꝙ habetur in utroq; iure titulus de pœnis; hinc est etiã, rescriptum istud esse nullum, aliqñ simpliciter, & aliquando ẽm partẽ. Et ratio est, quia talis impetrans, & sic transgressor iuris cum sit aliquãdo in dolo, & aliquando in culpa, conuenit, ut puniatur, non tñ semper eadem pœna, quæ de iure debet proportionem habere ad delictum, l. sancimus. C. de pœnis. Hinc est, ꝙ qui facit aliquid contra legem, priuatur illius beneficio. l. non dubiũ. C. de ll. c. fi. de immunita. & in istis locis Doct. communiter. atq; fraus, & dolus nemini patrocinari debẽt. c. ad nostram, de empt. c. sedes. cum c. seq. eod. de rescript. Ex parte autẽ rescriptum concedentis inuestiganda est illius uoluntas, quæ aliquando est clara, ꝙ uoluit rescriptum cõcedere: aliquando uerò cõstat de opposito, quòd uidelicet uoluit illud denegare in totum, & aliquando pro parte. Aliquando deniq; est dubia, & sic licèt regulariter esset recurrendum ad coniecturas, iuxta l. cõtinuus. §. cum ita, in fi. & ibi glo. & Doct. ff. de uerb. oblig. Est tamẽ admodum utile adnotare iuris præsumptiones. Pro quarum cognitione est uidendus Menoch. lib. 2. de præsumpt. præsumpt. 9. 10. 12. 13. De quibus quoniam etiam infra sumus dicturi, ideò sint ista nunc satis. Quoad tertium denique caput, ut supra propositũ, dicimus, quòd cum de substãtia rescripti sit, ut ueritate nitatur, c. 2. eod. de rescript. &

diximus supra in propria quæstione & articulo, sequitur inde, quòd quando illud caret tali fundaméto, de iure non subsistat; & propterea in communi uera uidetur ista conclusio, ꝙ uidelicet rescriptū subreptitium sit nullum, cōsiderando illud ex parte rei, ut diximus. Qualis autem sit nullitas ista, non hic, sed infra in seq. atticulo sumus declaraturi. Ideò per hæc sit absoluta solutio articuli propositi.

An rescripta subreptitia sint nulla ipso iure. Art. 2.

QVoniam est cōmunis Docto. opinio, rescripta subreptitia ad gratiam esse nulla ipso iure; secùs verò, si illa fuerint ad iustitiam; atque hæc est vna differentia adnotata inter ista duo genera rescriptorum à Rebuff. in sua practica benefic. p. 1. tit. de diff. rescript. diff. 1. per tot. Ideò pro solutione istius articuli oportet videre, an ista opinio sit sequēda. De rescripto enim subreptitio ad gratiam nemo est, qui dubitet, nam hæc nullitas probatur per tex. in c. ad aures, in ca. constitutus, eod. de rescript. Socci. Senior in cōsil. 164. num. 1. & 2. & in cons. 160. in princ. uol. 2. Clemen. 1. vers. subreptitia. de præben. Et rō est, quia dicunt Doct. huiusmodi litteras esse loco tituli; vnde illis non existentibus, tit. prędictus redditur nullus; & propterea nec etiā consensu partium possunt conualidari. Crauett. in cons. 68. in fi. Quoad litteras verò ad lites oppositum uidetur de iure dicendum, cum in eis agatur de interesse priuato, cui quilibet pōt renunciare; l. pen. C. de pact. c. si diligenti. de for. cōpet. Nicol. de Mil. in suo repert. in uerbo, gratia subreptitia, cum vulg. Cæterùm hæc doctrina non vr̄ vndique satisfacere, & præsertim ponderando causam assignatam; siquidem, si esset uerū, ꝙ rescriptum sit loco tituli, sine dubio beneficia conferrentur, aliquādo sub conditione, vel ad tempus, quod non est dicendum. Clemen. 1. de concess. prębend. c. 2. de elect. in 6. Secundo ponderādo causam nullitatis rescriptorū, illa reperitur in vtroque rescripto, quia si considere tur ex parte impetrantis, oportet asserere, ꝙ si rescripta impetrētur dolo, vel ignorantia adeò crassa, ut dolo æquiparetur, debēt propterea reputari nulla, ne fraus, & dolus alicui patrocinentur cōtra iura expressa, & ut supra adducta. Si uerò illa impetrentur simplicitate, tunc oppositum de quolibet videtur esse tenendum. Siquidem sicut una transgressio est maior altera; ita etiam diuersa, & non eadem pęna debet puniri; & propterea cum in primo casu militet eadem ratio, debet etiam militare eadem iuris decisio. At in secūdo ob diuersitatem facti, diuersa etiā reperitur ratio, diuersa quoque debet fieri iuris definitio, iuxta l. à Titio, & ibi Docto. ff. de uerbor. oblig. glo. super c. 3. in verbo, quod de vno, & ibi Doct. de cōstitu. Nec debet obstare, quòd processus contra formam rescripti fabricatus, aliquando teneat, nisi rescriptum notoriè sit nullum. Docto. & pręcipuè Abb. in d. c. super litteris, nu. 9. eod. de rescript. Ad hoc facit lex Barbarius. ff. de offi. præto. Quia huic obiecto respōdetur: Primo, quod quāuis talis processus, ciuiliter consideratus, sit nullus, quoniam tamē naturaliter est aliquid, ideò non est inconueniens, ut pro interesse publi-

eo substineatur, sicùt adnotant Doct. in d.l. Barbarius, & infra clariùs dicemus. Respondetur secundo, quòd etiam remoto interesse publico, talis processus posset substineri, nempe de voluntate, saltem tacita, ipsarum partium, cum naturaliter sit aliquid, vt diximus; Idque affirmari posset argumēto processus fabricati coram arbitro, qui aliquando tenet coram ordinario, iuxta tamen distinctionem text. in ca. presentata, & ibi Doct. & precipuè Abb. de testi. idem Abb. in c. ex parte. num. 4. & in c. vltimo, num. 6. de arbitr. Quid igitur tenendum? Sēper mihi magis placuit, rescriptum subreptitium quodcunq; illud sit, si dolo, vel ignorantia tali, vt dolo æquiparetur, fuerit impetratum, esse nullum ipso iure, atque ita puto, tum per ea, quæ hic supra diximus; tum etiam per deducta in præcedēti articulo. His accedit, quod nos loquimur de re proposita non naturaliter, sed moraliter. Et propterea sicùt in naturalibus ne effectus sit monstruosus, requiritur, causas omnes ad illum producendum debere esse bene dispositas, vt nos docent Philosophi, & si aliter essent, effectus vel non viueret, vel monstruosus esset; ita etiam hoc idem est dicendum in moralibus, cum ars ciuilis imitetur naturam. §. minorem, insti. de adopt. Ex quibus omnibus videtur inferendum, ac concludendum, prædicta rescripta quoad eorum nullitatem eiusdem naturæ esse reputanda, quæ posset limitari, si prædicta subreptio committeretur alio modo, quàm dolo, seu ignorātia, dolo æquiparata, iuxta decisionē dicti capituli sup litteris, & ibi doct. &c.

An nullitas rescriptorū, & de qua supra, sit pœna. Art. 3.

CVm inteligentia istius articuli deseruiat etiam ad alias quæstiones, ideò altius illius solutionem repetendo, dicemus imprimis, hanc nullitatem sine dubio pœnam esse reputandam, pōderando uerba tex. in d.c. super litteris, eod. de rescript. uidelicet, in suæ peruersitatis pœnam &c. Quæ cū sint omnino clara, ideò nō videtur amplius esse dubitandum. Secundo impetrans huiusmodi rescripta sine dubio, committit in legem, vt de se patet, ergo debet puniri pœna legis. c. fi. cū ibi adnot. de immunit. Et propterea à dicta cōclusione nō videtur esse recedendum, quia si aliter esset, fraus, & dolus remanerent impuniti, contra tex. in c. sedes, cum c. seq. eod. de rescript. Tertio, quoniā delicta, quecumque sint illa, dummodo sint voluntaria, debent puniri. c. cum voluntate, & ibi glo. de sent. excomm. l. qui iniuriæ. ff. de furt. 15. quæst. 1. in princip. & propterea in crimine falsi requiritur etiā dolus. l. 1. ff. ad l. Corneliam, de fals. Atque in casu nostro talis voluntas committendi subreptionem, vt presupponitur in facto, meritò &c. In contrarium faciunt primo diuerse irregularitates à iure canonico inductæ, sine aliqua culpa illius, qui alteram earum incurrit, iuxta tot. tit. de Bigamis, & fil. præsbit. Vnde à simili illud idem vr̄ dicendū in quæstione proposita. Secundo idem probat text. in c. si quis, de reb. Eccles. nō alien. c. 1. eod. in extrauag. commu. Alienatio enim rerum Ecclesiarum sine iuris solemnitate est nulla, vt in dictis locis cauetur, & tamen non

est

est pęna, ergo etc. Tertio, subreptio nō committitur sine falsitate, vt demonstrauimus supra. At quoniam ob falsum nemo punitur, nisi dolo, & cum læsione alterius illud sit cō-missum, ut communiter docent criminalistę, & nouissimè Clar. in sua practi. crimi. §. falsum, uers. excusatur, cum duob. seq. Atq; in quæstione proposita licèt subreptio committatur aliquando dolo, alterius tamen læsio non præsumitur, ideò idem quod supra, videtur de iure dicendum. Pro solutione est animaduertendum, ꝙ Doctores varijs in locis examinant hanc quęstionem, & nouissimè Vant. in suo tract. de nulli. c. 1. num. 15. Vnde Abb. in c. cognoscentes. num. 5. de consti. docet, quod quando nullitas inducitur in odium alicuius, dicitur pœna; secùs verò, qn̄ inducitur ob defectum alicuius solemnitatis. Quæ declaratio non omnibus placet; & propterea Dec. super eod. c. num. 7. dicit, actum reddi nullum, aliquando in odium, aliquando ad fauoré, & aliquando ob formam non seruatam. Bal. Ias. & alij super l. non dubium. C. de ll. docent, nullitatem induci, aliquando ratione prohibitionis, & sic est pęna. Aliquando uerò ratione formæ non seruatę, & tunc secùs est dicēdū. Posset etiam meo iudicio adnotari alia distinctio, ut nullitas dicatur inducta, aliquando ob culpam, vel dolum alicuius; & sic videtur esse pœna; aliquando ob aliam causam, & tunc aliud videtur tenendum. His omnibus ita adnotatis, dicimus ad articulū, ꝙ nullitas, de qua agimus, est pœna, quia est inducta in odium ob culpam dolosam, atque ob prohibitionem, ut constat ex deductis, & præcipuè pro hac parte. Clarum enim est in materia subreptionis, ꝙ qui impetrare intendit aliquod rescriptum, prohibetur falsum committere, illudque committendo non solum est in culpa, sed etiam redditur odiosus; & propterea prædictæ tres causæ omnino uerificantur ad cognoscēdam ueritatem prædictę solutionis. Non obstant quæ supra ex aduerso sunt allegata, quia ad ea potest imprimis responderi cum dist. adno. In specie verò ad primum argumentum dicimus, quod irregularitates reperiuntur introductæ ob fauorem, & dignitatem Sacramenti ordinis, quod dicitur Sacramentum dignitatis. §. sed notandum, & ibi Doct. 1. q. 1. Eodem modo puto esse respondendum ad secūdum ob vtilitatem Ecclesiæ; siquidem in tali casu ille non gauderet beneficio legis. An autem id contingat in pęnā, uel sub alio respectu, per dictū argumentum nō cognoscitur; ideo non debet obstare. Ad tertium dicimus, pœnam imponi etiam ob causam, iuxta tex. in c. sine culpa, de regul. iu. in 6. In quæstione tamē proposita prædicta pœna nullitatis imponitur ob culpā dolosam, uel ob culpam simpliciter, si rescriptum fuerit nullum pro parte, quia qui impetrat rescriptum subreptitium, secundum qualitatem subreptionis tendit ad malum; & propterea aliquando est in culpa, & aliquādo in dolo. Ex quibus omnibus inferendum est, solutionem ad articulum, vt supra datam, esse ita intelligendam, quod sicut nullitas prædicta respicit aliquando integrum rescriptum, aliquādo uerò partem illius; ita etiam ob identitatem rationis in vtroq; casu prædicta nullitas pœna uidetur reputanda. &c.

An impetrans rescripta subreptitia modis prædictis possit puniri alia pena vltra penam nullitatis. *Art.* 4.

NOn minus vtilis est articulus iste, quã fuerit proximus præcedens, vnde pro parte negatiua imprimis facit tex. in l. Senatus. ff. de accusa. vbi legimus, neminẽ teneri pluribus legibus, & sic pœnis, vnde meritò &c. Confirmatur, quia pœna non debet esse grauior delicto. l. sancimus, & ibi Salic. C. de pœn. Secundo sicut semel absolutus iterum non debet condemnari, c. de his, de accusa. ita etiã vna pœna punitus, alia non debet vlteriùs puniri. In contrarium est tex. in l. & si legibus. C. si con. ius. & c. vbi cauetur, ꝙ mendax precator careat penitus impetratis; & si nimia mentientis inueniatur improbitas, ẽt seueritati subiaceat iudicantis. meritò &c. Secundo idem confirmatur, quia, sicut ille, qui impetrat, et vtitur rescripto subreptitio, magis peccat, q̃ ille, qui impetrat tm̃, vel vtitur solũ, vt de se patet; ita etiam magis debet puniri; & propterea idem quod supra. Pro solutione est animaduertẽdum, quòd Doct. & præcipuè Bart. in d. l. Senatus, & Abb. in d. cap. de his, multa nos docent ad cognoscẽdum, an quis possit puniri duplici pœna ob vnum, & idem delictum; vnde quantum facit ad rem propositam, dicimus, ꝙ hæc alia pœna aut veniret imponenda ob aliam legem latam, & sic hæc imponi posset, cum non sit incõueniens, ꝙ pœnæ aliàs impositæ, aliquid addi, vel detrahi valeat secundum debitas rerum circumstantias, secundũ quas leges, & canones sæpè uariantur. c. non debet, de consanguinit. c. erit, dist. 4. cum vulga. Id autem verificari debet, considerando qualitatem legis postea latæ, cum illa præsupponatur promulgata in respectu ad l. de qua agimus. Sicut enim cõsuetudo est aliquando supra, aliquãdo præter, aliquando secundum, & aliquando contra aliam legem, vt nos docent Doct. in c. fi. de consuet. Vbi præsertim Henric. Boic, est adnotãdus; ita etiam hoc idem dici potest de una lege in respectu ad aliã. Aut talis pœna veniret imponenda ab homine, & à iudice, & in tali casu non debet alia pœna imponi, quia iudex in puniendo tenetur procedere, & iudicare secundum dispositionem iuris, iuxta ea, quæ nos docent Docto. in c. 1. de re iudi. & in c. 1. de consti. Hoc idem posset confirmari ea vulgari regula, qua cauetur, in pœnalibus fauendum esse reo, l. pen. ff. de pœn. cũ vulg. Hinc est, ꝙ Doct. adnotant diuersas causas ad pœnas diminuendas, Clar. in d. sua practi. crimi. §. fi. q. 60. per tot. Et Menoch. lib. 5. de presumpt. præsumpt. vlt. docet, præsumi legẽ voluisse imponi mitiorem pęnam. Adnotandum est vlterius ad mentem Doctorum in d. l. & si legibus, ꝙ qui impetrat rescriptum subreptitium, aliquando solum dolo, uel ignorantia illud impetrat. Aliquando verò aliquid mali vlterius addit, & perpetratur, vt ibi præsertim doctè adnotat Bald. Vnde sicut casus esset diuersus; ita etiam pœna diuersa ueniret imponenda. Quę omnia cum vera sint regulariter, ideò quærunt Doctores, an Iudex possit cum causa iuris pœnam augere, uel diminuere, vt cæteris omissis copiosè docet Tiraquel. in præfatione sui tract. de pœn. Quibus omnibus ita

præ-

præmissis soluēdo nūc articulū, dicimus cum distinctione, ꝙ si impetrans in suis præcibus nil aliud mali commiserit, nisi quia impetrauit rescriptum prędictum subreptitiū, dolo, uel ignorantia prædicta, tunc debeat puniri dicta pœna nullitatis tantum, per iura supra pro hac parte adducta. Si verò aliquid aliud mali vlterius commiserit, in tali casu vltra dictam pœnam nullitatis, alia quoque vlteriùs puniri debet, per iura similiter pro hac parte adducta. Atque hoc modo argumenta supra ad vtramque partem adducta, ad inuicem conciliantur, ni fallor, & propterea nō oportet specialiter ad illa respondere. Quando autem hæc alia pœna sit imponenda, iudex debet id obseruare, considerando præsertim omnes ipsius facti circumstantias, iuxta c. sicut, de homicid. l. respiciendum, & l. vt facta, & ibi Bart. ff. de pœn. Et ita per hæc habemus, quid de iure videbatur esse respondendum ad articulum propositum, &c.

Qualis sit ista alia pœna. Art. 5.

NOn semel obseruaui apud Criminalistas pęnam aliā esse ordinariā; aliam uerò extraordinariā; vnde hæc alia pęna, de qua agimus, extraordinaria vr̄ reputanda, quia per d. l. & si legibus, C. si contra ius, dependet ab arbitrio iudicātis; & propterea diximus supra, iudicem teneri in imponendo pœnam istam obseruare facti circumstantias. Ad id autem cognoscendum debemus vlteriùs animaduertere, ꝙ falsitas, sicut committitur aliqñ circa substātiam actus, aliquando uerò circa illius accidentia, hæc alia pœna vr̄ respicere potius prædicta accidentia, quàm aliud, & successiuè nō potest certa regula demonstrari, qualis illa sit, seu esse debeat, cū, ut dicit tex. in d. l. & si legibus, sit posita in potestate iudicantis; & propterea erit in arbitrio eius, iuxta tradita etiam à Menoc. lib. 2. de arbit. iudi. cas. 307. Doct. & præcipuè Ias. in l. si ex fals. nu. 10. C. de transact. Limitatur ad mentem eiusdē Ias. lo. cita. & Canonistæ in ca. Fraternitatis, de hæret. ubi præsertim Ioh. Andr. qñ uidelicet ista accidentia essent admodum connexa cū actu principali. De qua cōnexione quoniam diximus supra in propria quæstione, ideò nō oportet in præsenti aliud adnotare. Concludamus ergo, ꝙ talis pęna non sit propriè pœna falsi, sed oīnò alia, ac diuersa, iuxta adnotata ēt à Clar. in d. sua practi. §. falsum, uers. sed quid si testis. Nec obstat quando supra diximus illam respicere predicta accidentia, quia ob diuersitatem modi, potest quis vlteriùs delinquere vltra delictum subreptionis; et propterea remanet uera solutio supra data. Ad hæc omnia puto vlteriùs addendū, ꝙ sicut falsitas committitur, non solùm modis prędictis, sed etiam aliquando in executione rescripti, ita similiter diuersimodè potest cōtingere, vt docet Bal. in d. l. & si legibus. nu. 2. Quod quidem dicit iste Doctor, contingit aliquādo in causa ciuili, aliquando uerò in causa criminali, aliquando à parte impetrāte, & aliquādo ab alio ad eius instantiam. Hinc nota, quòd sicut modus committendi huiusmodi falsum est multiplex, ac diuersus; ita etiam pęna debet esse eiusdem qualitatis. Et propterea non uidetur esse recedendum à prędicta conclusione, licèt illa aliquando limitetur, vt legimus in locis, vt supra citatis.

An

An ad pœnas prædictas imponendas, semper requiratur dolus.
Artic. 6.

Docet Clar. in sua practi. supra sæpè citata. §. fi. q. 60. vers. sunt etiam aliæ causę, ꝙ inter causas minuendi pœnam adest defectus doli; siquidē si quis delinquat sine dolo, mitiùs punitur. Hoc idē legimus apud Tiraqu. in suo tracta. de pœn. causa 10. 43. 44. Atque in dicta causa 44. multa nos docet animaduersione digna de subreptione rescriptorum. Hinc est, ꝙ idem Clar. in d. §. q. 84. in princ. adnotat, neminē esse puniendum pœna corporali sine dolo. Ex qua doctrina vr̄ de iure inferendum, dolum requiri regulariter in qualibet pœnæ ordinariæ impositione. Et propterea docēt vlteriùs Criminalistæ, quamlibet causam excusare ipsum delinquentem à dolo, vt diximus, & probat Clar. in d. q. 60. vers. & generaliter. Quæ iuris conclusio vr̄ ampliāda tam in dolo vero, quàm etiam præsumpto, cum in vtroque uerificetur eadē ratio, dummodo tamen legitimè probetur, licèt dolus non præsumatur. Menoch. lib. 5. de pręsump. præsumptio. 3. Cæterùm cōtra hanc doctrinam facit Primo, quod docet idem Menoch. in d. præsumpt. in prin. & nu. 16. Vbi legimus, dolum esse delictum, ex quo sequitur unum delictum non esse necessarium ad puniendum aliud, sed utrumque puniri debet, maiori tñ pœna. Secundo Summ. Pont. in d. ca. super litteris, eod. de rescript. puniuit pœna nullitatis impetrātem rescriptum subreptitium ignorantia, ergo non semper requiritur dolus. Quid igitur dicendum? Iudicarem egō esse distinguendum de pęna, quæ alia dicitur ordinaria, alia uerò extraordinaria, & arbitraria; hinc est, ꝙ Docto. dubitant, & quærunt, an iudex possit remittere, & diminuere pœnam ordinariam, aliqua causa sic suadēte. Nicol. de Mil. in suo repert. in verbo, pœna ordinaria, & Tiraq. copiosè in præfatione d. sui tracta. de pœnis. In quo explicat postea diuersas causas diminuendi pęnas. Hoc præmisso dicimus ad articulum, ꝙ dolus requiritur ad prædictas pœnas, quatenùs illæ fuerint ordinariæ; secùs uerò si fuerint extraordinariæ. Et propterea iudex potest aliquem punire etiam ratione culpæ, quæ sicut habet latitudinē, ut suo loco diximus, & declarat Bart. in l. quod Nerua. ff. depositi. Ita etiā pœna debet imponi ſm gradum illius, atq; in hoc consuetudo est maximæ efficaciæ, ut nos docet etiam Tiraq. in d. præfat. Non obstāt modo ea, quæ supra in contrarium sunt adducta, quia Primo respōderi potest, illa verificari limitatiuè, vt diximus. Secūdo respondendo in specie, dicimus ad primū, ꝙ licet dolus sit delictū, vt docet Menoch. lo. cita. qm̄ tamē vr̄ ordinatus ad aliud, vt demōstrat eius definitio. l. 1. ff. de dol. ideò non debet obstare, quia delictum ad qd̄ dolus est ordinatus, dicitur propterea grauius, iuxta l. uerum. ff. de furt. Hinc est, ꝙ in practica in libello criminali apponuntur illa uerba, sciēter, dolosè, & similia. De quibus cæteris omissis plenè tractat Clar. in d. sua pract. §. fi. q. 31. ferè per tot. Ad secundum respondetur, ꝙ prædicta ignorātia æquiparatur dolo, uel qa est crassa, & supina, de qua Nauar. in cons. 1. de cōsti. in princ. Vel quoniam fuit circa materiam grauem, vt adnotat Pont. in d. decretali, super

per

per litteris. Vel denique ob læsionē partis æquiparatur, ut supra.arg.eorum, quę nos docent Doct.in l.2.C. de rescind.uendi. vbi præsertim Cagnol.est adnotandus &c.

An rescripta reperiantur nulla alia via, quàm via subreptionis.
Artic. 7.

EX his, quæ diximus supra, quando locuti fuimus de exceptionibus, potest fortasse desumi solutio ad articulũ propositum; siquidem sicut ex diuersis causis desumitur exceptio contra rescriptum, ut ibi demõstrauimus, ita etiam hoc idem puto dicendum de nullitate. Et ut primo adnotemus, quid de iure, & à Doctoribus habeatur, unum puto præmittendum, qđ videlicet rescriptum in eius concessione aut est nullum, aut validum. Si nullum, dubium est, an talis nullitas oriatur ab aliquo gradu falsitatis. De qua dubitatione oĩbus consideratis, puto dicendum, magis ueram esse opinionem affirmatiuam. Moueor autem ad id tenendum potius rõne, quàm authoritate; siquidem si in illius impetratione fuit aliquid omissum, vel cõmissum, consequenter fuit commissa aliqua falsitas; & propterea hæc nullitas cognoscitur ex omnibus illis medijs, quibus aliqua scriptura redditur falsa. Hinc est, quod si sigillum rescripti fuerit falsificatũ, illud redditur nullum. c.3. & ibi glo.& Docto.de fals. Item si litteræ recipiãtur ab alio ministro, quàm ab ordinatis à principe, idem est dicendum.c.dura, eod. Quamplures alij modi reperiuntur in c.licet, & in c.quàm graui, eod. Vnde longum esset singulos modos recensere. Limita tamen, qñ talis falsitas esset adeò modica, vt nequeat rescriptũ vitiare, iuxta tex. in c.fi.eod. cum ibi adnota.sed reducendo solutionem istius articuli ad certam regulã, qua hæc nullitas cognosci ualeat, imprimis cõuenit ad notare regulã nobis traditam à Specul. in suo iudic. specul. titu. de rescript.præsenta. & impugna. uers. dicto qualiter rescriptum, cum pluribus.§.seqq.quã adnotauimus ẽt supra in q. de excep.ꝙ videlicet rescriptũ sit nullũ, aliqñ rõne prædictæ falsitatis, aliqñ ratione formæ, aliquando ratione impetrantis, aliqñ ratione eius, ad quẽ impetratur; aliquãdo ratione alicuius defectus, & aliquando ratione causæ, atque alijs modis, ut copiosè, & distinctè legimus apud d. Doctorem loco cita. At meliori methodo fortasse procedendo, dicimus, rescriptũ posse dici nullũ; Primo, quia qui illud impetrat, non habet personam legitimã impetrandi, iuxta adnotata in c.nonnulli. §. fi.eod. de rescript. Secundo qm̃ persona, à qua impetratur, non habet authoritatem illud concedẽdi, arg.c.fi.§.fi.de offi.& potest.iud. deleg. Tertio hoc idem est dicendũ ratione personæ, ad quam illud dirigitur, cum non omnis persona sit capax illius.c.statutum, de rescript. in 6.Concil.Triden.sess.13.cap.20. de reforma. Quarto, idem est tenendum ratione personæ, contra quam impetratur, iuxta ca.significante, & c.Rodulphus, cum ibi adnota.eod. extra. Quinto rõne causæ, propter quam illud impetratur, idem iudicamus, iuxta c.si pauper, cum ibi adnotatis, de pręben.in 6. Talis enim causa à principio nõ erat legitima, aliqñ tamen ante executionem rescripti illa redditur nulla. Sexto ratione materiæ seu negocij, sup quo

illud impetratur, idẽ affirmamus; si quidem quædam materiæ non admittũt rescripta impetrari, vel si admittant, id non conceditur, nisi sub certa forma, iuxta c. 3. ca. cum ordinem, & c. si qñ, eod. de rescript. Septimo ratione modi impetrandi, & respectiuè concedendi, idem uidetur dicẽdum; vnde in hac parte pro ualiditate rescripti debet attendi stilus Curiæ, ut supra suo loco demonstrauimus. Octauo qualitas temporis idem demõstrat; siquidem sicut tempus in iure reperitur diuersum, ita ẽt diuersum producit effectum. Et propterea si rescriptum impetratum fuerit tempore non debito, uidetur illud nullum, qđ posset limitari iuxta tex. in c. de causis, cũ ibi adnot. de offi. iudi. deleg. Hoc idem Nono loco demonstrat qualitas loci, iuxta c. cum R. Canonicus, eod. De qua quidem loci circumstantia adnotandus est omninò Menoch. lib. 2. de arbi. iudi. ca. 468. Decimo ratione medij rescriptum impetrãdi idem possumus affirmare, iuxta d. ca. Dura, cum ibi adnota. de fals. Vndecimo executio eiusdem sæpè eundem producit effectum, iuxta c. si autem, & c. plerumque. eod. de rescript. cum ob non vsum illius sæpè illud annulletur. Quæ quidem circumstantiæ, ut supra adnotatæ, sunt omni diligentia obseruandæ, quia non solùm deseruiunt ad solutionẽ articuli, ut constat ex deductis, sed etiam ad cognitionem, & interpretationẽ rescriptorum, prout ad hũc finẽ obseruatę sunt in §. sunt autem, vsq; ad §. fi. in sti. cano. de colla. Hæc omnia faciunt etiam ad intelligentiam prædictæ nullitatis, nõ solùm respectu concessionis rescripti, sed etiam postquam illud fuerit concessum, cũ sæpè contingat, illud a principio teneie, & postea reddi nullũ. Vnde nullitas hic accepta fuit in genere, & non in specie; & propterea quæ supra sunt adnotata, uerificantur respectiuè, singula singulis referendo, tam de nullitate ope exceptionis, quàm etiam de nullitate ipso iure &c.

An eadem pœna imponi valeat ob diuersa rescripta subreptitia. Artic. 8.

Rticulus iste cum distinctione venit soluendus; siquidẽ diximus supra, pœnam subreptionis esse duplicem; vna enim dicitur nullitatis, altera verò imponitur à iudice secundum qualitatem improbitatis rescriptum impetrantis. Quoad primam una, & eadem pœna uidetur esse quoad oĩa prædicta rescripta, & rõ est, quia sicut nullitas nõ habet partes, nec gradus; ita etiam non admittit magis, & minus, cum nõ entis nullæ sint qualitates, ut docent Philosophi, & adnotant Iuristæ in l. eius, qui in prouincia. ff. si cert. pet. Posset tamen hæc conclusio ita declarari, ꝙ cum aliquando uigore huius rescripti subreptitij, et sic nulli sit fabricatus processus de facto, licèt de iure nulliter, aliquando tñ ille rescinditur, & aliqñ secùs. Hinc legimus in multis Decretal. sententias cum inde dependentibus esse reuocatas, & aliquando confirmatas. c. ad hæc. c. cum dilecta, & c. 2. eod. de rescript. cũ vulgar. De qua processus nullitate qm̃ infra suo loco sumus dicturi, ideò non cõuenit in præsenti de ea aliud adnotare. Ad hæc omnia posset addi secunda declaratio, ꝙ sicut nullitas est duplex; vna. n. reperitur ipso

iure, altera uerò ope exceptionis, ut supra suo loco diximus; ita etiã ob qualitatẽ subreptionis modo una, et modo altera locum habeat, & successiuè non semper eadem imponi ualeat, sicuti constat ex supradictis in alijs articulis. At quo ad alteram pœnam, quæ à iudice in casu suo imponitur, non potest, nec debet eadẽ esse, & imponi, quia sicut impetrantis iniquitas habet latitudinẽ, iuxta ea, quæ supra sunt deducta in propria quęstione de latitudine delictorum; ita etiam pœna debet habere proportionem ad gradum illius, argumento l. senatus. ff. de accus. Facit tex. cum adnot. insuper in l. sancimus. C. de pœnis. An autem gradus iste cognosci ualeat, posset dubitari. Cui quæsito ita uidetur esse respõdendum, quòd si talis cognitio esset per l. definienda, tunc pars negatiua magis placeret, cum talis lex posset esse diuersa ob diuersitatem graduum, & illorum circũstantiarum; si uerò illa esset habenda pro applicatione pœnæ ad illum, tunc oppositum uidetur sequendum, idque ea fortasse ratione, quia Menoch. lib. 1. de arbitr. Iudi. quæst. 91. adnotat, & docet, quomodo plus, & minus sint in arbitrio iudicis. Hoc autem est omnino adnotandum, quia non solùm facit ad intelligentiã rei propositæ; sed etiam ad cognitionem stipulationum, iuxta l. Scapham, & ibi glo. & Docto. ff. de euict. Vnde cum per hæc habeamus solutionẽ, ni fallor, ad articulum, ideò studendo breuitati, non oportet vlteriùs procedere &c.

Quomodo cognoscatur, quando pœna, præsertim nullitatis, dicatur imposita ipso iure.
Artic. 9.

Oportet hic repetere decisionem, vt supra factam, in hac eadẽ quæstione nostra, quãdo dicebamus, rescripta subreptitia esse ipso iure nulla; & rõ est, quia aliud est considerare rationem naturalẽ, & aliud formam, qua promulgata reperitur lex pœnalis, secundũ quã pœna dicitur, uel dubitatur imposita ipso iure. In hac. n. materia nostra canones non videntur undiq; clari; Siquidem tex. in d. c. super litteris, eod. de rescript. dicit, quòd Iudex delegatus postquam sibi super hoc facta fuerit fides, nullatenus de causa cognoscat. Quæ verba videntur denotare & præsupponere, fuisse oppositam exceptionẽ subreptionis. Secundo idẽ confirmatur, quia nullitas prædicta dependet à narratione facti & consequẽter videtur inde inferendum, prædictam exceptionem esse necessariam, qua dicitur factum non fuisse, nec esse legitimè narratũ. Tertio si pœna ista fuerit imposita ipso iure, consequẽter dicitur imposita à lege, quę cum vtatur verbis communibus, uidelicet secundæ litteræ nõ obtinent roboris firmitatem, nolumus uires obtinere, careat penitus impetratis, & similia. c. ad aures, c. sedes, c. cęterũ, eod. de rescript. inde videtur inferẽdũ, ꝙ huiusmodi verba, ob sensum communem eorum, non debeant denotare actum talẽ ipso iure, iuxta l. quoties. ff. de reb. dub. & propterea idem, quod supra, vr̃ de iure dicendum. Quarto & vltimo, dato, dictam nullitatem esse ipso iure im-

positam, nihilominus nihil operatur, cum requiratur sententia declaratoria.ca.cum secundum leges, de hæret.in 6. Gabriel in suis conclus. tit.de Malefi.conclus.12. In contrarium tamen, ꝙ videlicet ipsa nullitas sit ipso iure imposita; Primo faciunt verba d.ca. super litteris,quæ sunt ista, Nullum ex istis litteris cõmodum consequantur.Item nullatenus Iudex de causa cognoscat.Ad hæc accedunt, quæ diximus supra artic.2. huius quęstionis.Vnde tota difficultas in eo consistit, ut uideamus,quomodo ista cõclusio cognoscatur, & quomodo ad obiecta respõdeatur.Et propterea quoad primum caput attinet, dicimus,quòd Doct.dubitãt, qua via aliquis actus sit, & dicatur talis ipso iure, unde Feli.in c.Rodulphus.num.47.uers. ultimo,quia tex.cum pluribus seqq. eod.de rescript.& Tiraq.in l.si vnquã.in verbo, reuertantur, per plures paginas. C.de reuocan.dona.explicant diuersa verba, quibus id cognoscitur,& definitur. Sed in præsenti satis nobis erit adnotare doctrinam Abb. Panorm. in c.si diligenti.nu.18. & seq.de for. compet. qui docet, ꝙ quando uerba demonstrant actũ de præterito, uel de præsenti, tunc nullitas dr̃ inducta ipso iure.Si verò eadẽ verba denotarent acta de futuro,tunc nullitas,& pœna veniret imponẽda per iudicem, & sic ope exceptionis. Exemplum desumi potest à canone, ne pro defectu,& à can.qa propter, de elect. in vno enim habentur hæc verba, Potestate careant ea vice. In altero verò legimus,ea vice potestate priuetur. Vnde verba prioris canonis videntur denotare actum de præsenti, & successiuè ipso iure; altera verò de futuro,& consequenter per iudicem ope exceptionis. Animaduertendum est vlterius,meo tamen iudicio, quod sicut in naturalibus omnis cognitio habetur aut à causa,aut ab effectu;vt Philosophi nos docent; ita etiam hoc idem puto dicẽdum in materia morali, & sic in hac quæstione nostra. Vnde causa rescripti est ipse impetrans, ipse cõcedẽs;res,super qua rescriptum impetratur, & conceditur; & finis,ac modus impetrãdi, & concedendi. Quoad effectum verò placet doctrina Bero.in d.c.super litteris,nu.10. dicentis, rescriptum cõsiderari vel quoad effectum cognoscendi illius validitatẽ; vel quoad effectũ cognoscendi merita causę.His ita adnotatis,ac præmissis,dicimus mõ pro solutione quæstionis propositæ,ꝙ qñ dicta nullitatis pœna sit imposita ipso iure,cognoscitur uel iuxta doctrinam Abb.vt supra relatam,atq; omnino adnotandam; vel per eius causas. Siquidem cõsiderando qualitatem personæ impetrantis, quæ impetrat rescriptum aliquando dolo, & aliquando ignorantia diuersa, ut dicit text. in d. ca.super litteris, & nos diximus supra suo loco. Item considerando finem eiusdem uel concedentis,uel rei; Item qualitatem negocij,atque modum impetrandi; sine dubio cognoscimus inde,an concedens,& rescribens uoluerit rescriptũ denegare uel illud simpliciter,aut sub certa forma concedere. Nemini enim est dubium, uoluntatem concedentis aliquãdo esse expressam, & aliquãdo tacitã, quę à coniecturis desumi,& cognosci debet, iuxta vulg.regulam,ꝙ in dubijs opus sit coniecturis, iuxta l. continuus.ff.de verb.oblig. Si verò ab effectu eadem cognitio sit sumẽda, tunc quoad cognitionem valida-

ditatis eiusdem rescripti, dicimus, illud ualere, iuxta tamen ea, quæ infra sumus dicturi de iurisdictione iudicis dati p huiusmodi rescriptũ subreptitium. At quoad cognitionẽ meritorum causæ, quæ supra sunt adnotata, debent omnino obseruari, cum rescriptum nullum nullius dicat esse effectus sub respectu prædictorum meritorũ. Nunc reliquũ esse uidetur respondere ad obiecta; unde dicimus ad primũ, quòd uerba dictę Decretal. super litteris, denotant actum de præsenti, iuxta doctrinam Abb. ut supra relatam, in respectu ad merita causę; quoad ualiditatem uerò ipsius rescripti, puto tenere argumẽtum. Nec uidetur in iure absurdum, aliquem actũ uno respectu tenere, alio uerò esse nullum, arg. tex. in §. quod autem, cum ibi adnot. Insti. de legiti. agna. tut. Ad secundum respondetur cum eadem distinctione, ꝙ uidelicet exceptio requiratur in cognitione ualiditatis, uel inualiditatis eiusdem rescripti; secùs uerò quoad merita causæ; & propterea argumentũ prędictũ uno respectu tenet, alio uerò est nullum. Ad tertium potest negari, prædicta uerba esse communia; Siquidem iuxta doctrinas supra relatas, & secundum propriam prędictorum verborum naturam, illa nõ videntur communia, licèt de nonnullis sit dubitatũ apud Doctores, an videlicet denotẽt actum de præsenti, vel de futuro, vt videri potest præsertim apud Feli. & Tiraq. in lo. supra cita. ad quos est omnino recurrendum, quando de aliquo verbo particulari esset controuersia. Ad quartum denique, ut cõgruum detur iuris respõsum, debemus præsupponere, rescriptum subreptitiũ esse nullũ moraliter; naturaliter verò tenere; ac valere. Hinc est, ꝙ nõ est incõueniẽs, processum vigore talis rescripti fabricatum, aliquando tenere, arg. c. ex litteris, de offic. iudi. deleg. c. si duobus. de appell. §. ad hæc, insti. cano. de procura. c. mandato, eod. & l. Barbarius. ff. de offic. præto. atque nos infra suo loco dicemus. Vnde hoc præmisso, dicimus ad argumentum, sententiam declaratoriam esse necessariam, qñ videlicet iudex vellet procedere ad vlteriora, altera parte opponente; secùs aliter. Atque hac de causa demonstrauimus supra, an, & quando iudex debeat pronunciare super opposita exceptione obreptionis; & propterea etiam hoc argumentum videtur solutum. &c.

Quæ sit vtilitas, si pœna sit imposita ipso iure, vel per Iudicem veniret imponenda, iuxta ea quæ supra diximus. Art. 10. & vltimo.

Voniam in præcedentibus articulis adnotauimus, pœnam nullitatis, aliquãdo impositam esse ipso iure, & vltra eam aliquãdo imponi aliam ob maiorem impetrantis iniquitatem per sententiam iudicis; ideò dubitatum, & quæsitum fuit ulterius, an huiusmodi modi puniendi, sicut sunt diuersi, ita etiã sint diuersæ, & alterius utilitatis. Primo enim ꝙ debeãt reputari eiusdem naturæ, & qualitatis, facit illa fortis ratio, ꝙ pœna ipso iure imposita, nullius vr̃ esse efficacię, nisi insuper feratur vlterius sententia declaratoria, iuxta text. in d. c. cum secundum leges, de hæret. in 6. In cõtrarium verò facit prædictus diuersus modus puniendi. Confirmatur arg. l. si idem. C. de codicill. Cæterũ dispu-

disputatione omissa, dicimus pro so lutione, maximam esse differentiã inter pœnam, & pœnam; siquidem pœna ipso iure imposita, magis afficit, & est maioris virtutis, q̃ pœna per sentẽtiam. Hinc est, ꝙ ſm vnã opinionẽ punitus ipso iure, statim dicitur obligatus ad pœnam in foro cõscientiæ, vt uideri potest apud Sotum, lib. 1. de iusti. & iu. quæst. 6. art. 6. cõclus. 1. Diximus autem ſm unam opinionem, quia opposita opinio est magis communis, ut attestatur, & docet Clar. in d. sua practi ca. §. fi. quæst. 80. uers. sed hic incidenter. Secundo, pęna ipso iure imposita, uidetur reuocare hominem à malo, magis q̃ faciat pœna imponenda; ideò legum latores uidẽtur imposuisse pęnam ipso iure, non in delictis simpliciter, sed in grauioribus. Nec debet obstare requiri sententiam declaratoriam, ut supra diximus, quia id ita statutum fuit, ex quo aliquando quis habet causam, pp quam prætendat se in illam nõ incurrisse. §. ex contrario, & ibi glo. in sti. cano. de sent. excommun. Vel dicas secũdo, dictam sentẽtiam declaratoriam requiri quoad alios, & non quoad personam tali pœna punitam, quia docet Abb. in c. postulasti, num. 4. de Clerico excom. admi. nullam esse differentiã inter excõicationem occultam, & manifestã, quoad ipsum excõmunicatum attinet. Multæ aliæ reperiuntur differentiæ inter prædictas pœnas, quæ copiosè & doctè more suo explicãtur à Tiraq. in d. l. si unquam. C. de reuoc. dona. in uerbo, reuertantur, num. 266. usque ad fi. in explicatione dicti uerbi, reuertantur. Licèt autem id sæpè occurrat in practica, tamen ne sim aliorũ simplex relator, ad prędictum doctorem loco citato me remitto. Et cum per hæc habeamus etiam, quomodo ad obiecta responderi valeat, ideò nõ vr̃ necessarium aliud speciale respõsum. &c.

QVAESTIO XV.

De diuersitate opinionum circa materiã propositam. Art. 7.

Vm in proposita materia reperiantur diuersæ Doctorum opiniones, ac sententiæ, idq; fortasse cõtingit, quia ipsamet iura non videntur inter se omnino concordãtia, & propterea dubitetur de eorum conciliatione, atque hac de causa dixerunt quidã promulgatam fuisse Decretal. super litteris, eod. de rescript. Ideò iudicaui admodum expediens, ac vtile fore post explicationem eorum, quæ hactenus in præcedẽtibus quęstionibus vidimus, & adnotauimꝰ, in præsenti quædam obseruare de huiusmodi opinionum, ac iurium diuersitate; hinc est, quòd nũc proponitur hæc quęstio, in qua videndum est.

Primo, Vnde oriatur opinionũ diuersitas.

Secundo, An, & quomodo vna opinio cognoscatur melior altera.

Tertio, An aliqua opinio habeat aliquando vim iuris.

Quarto, Quæ, & quales sint opiniones circa prædicta rescripta.

Quinto, An, & quomodo opiniones sint ad inuicem conciliandæ.

Sexto, Quæ opinio in decidendo, sit sequenda.

Septi-

Septimo, Quomodo iura in hac materia subreptionis inter se contraria, conciliari ualeant.

Vnde oriatur opinionum diuersitas. Art. 1.

Vt rarissima, aut nulla reperitur materia, in qua Doctores inter se nõ cõtendãt; & cum sit admodum vtile scire, vnde oriatur tanta eorum opinionum diuersitas; ideò vtile fore duxi, aliquid de hoc adnotare. Vnde vt prius videamus, quid alij nos doceant, glos. in d. ca. super litteris, in verbo, diuersos, docet, tot esse hoĩum opiniones, quot sunt capita. c. sicùt in Sacramentis, in fi. & ibi glo. de consecra. dist. 4. l. quia poterat, ff. ad Senatuscons. Trebell. & rõ est, quia hoĩes sunt faciles ad dissentiendum, l. item si vnus §. principaliter. ff. de arbitr. Idque inde oriri põt, qm̃ dicit text. in c. quia diuersitatem. de præbẽ. Animi mores sequuntur temperaturam corporis. Ex qua doctrina illud inferri valet, ꝙ in ista præsertim facultate legali, nil certi habeamus, cum Docto. in eorum interpretationibus inter se non conueniãt, sicuti pręcipuè cõtingit in hac materia, de qua agimus. Hęc doctrina licèt sit notãda, tñ non vr̃ vndiq; satisfacere; & propterea meo iudicio solutio istius articuli assignari debet, primo quoad Theoricam. Secundo quoad practicam; Primo modo vel dicas, quod nõnulli Doctores in decidẽdo quæstiones sibi propositas, sequuntur rigorem iuris; nonnulli verò æquitatem. Vel dicas secundo, quosdam respicere finẽ, & causam vnius iuris; alios verò finẽ, & causam alterius, cũ iura inde inter se differãt. Hinc est, ꝙ de iure ff. orum est differentia inter agnatos, & cognatos, secùs de iure C. iuxta l. maximum vitium. cum ibi adnot. C. de bon. quæ lib. Item de iure ciuili filius emancipatus excluditur à successione; secùs de iure prætorio. §. emancipati autem. Instit. de hæredi. quę ab intest. Finis enim est pręcipua causa in iure. c. cũ cessante, & ibi Abb. & alij, de appella. Nauarr. in sua relect. de fin. huma. actuum, in prin. per tot. Glos. Summ. libri Decretal. & ibi Doct. cum simil. Vel dicas tertio, dictam diuersitatem opinionum oriri à qualitate medij aliquid probandi. Logici enim docẽt media ad probandum esse diuersa, cum quædam sint demonstratiua, quędam probabilia, & quædam sophistica. Vnde sicut media ista sunt diuersa, ita ẽt inde oriri põt diuersa opinio. Vel dicas quarto, ꝙ cum tota Philosophia moralis dependeat à circũstãtijs. c. non satis, dist. 86. c. erit, d. 4. c. non dẽt, de consanguin. & Sũmist. in verbo, circumstantia; atque bonum constat ex tota causa. l. 1. ff. de orig. iuris. sequitur inde, quòd sicut hmõi circumstantiæ considerãtur aliquando omnes, & aliquãdo quædam; ita ẽt diuersa ex hoc dari põt opinio. Atque hæc sunt, quæ ueniebant animaduertenda pro solutione istius articuli respectu Theoricæ. Nunc quoad practicam attinet, hæc opinionum diuersitas ab animi affectione, & passione videtur originẽ trahere; Siquidem per eas adeò perturbatur animi iudiciũ, ut uerum à falso, & bonum à malo discerni nequeat. c. quatuor. 11. q. 3. c. iudicet. 3. q. 7. Et propterea legim⁹ in c. 1. de re iud. in 6. quod Iudex in iudicãdo, remotis oĩbus affectionibus, solum Deum ante oculos habere

bere debeat, cum Philosophus dicat, intus apparens, id est animi affectio, prohibet extraneum, id est cognoscere uerum. Et hac de causa iudex dicitur vir bonus. l. cōtinuus. §. cū ita. ff. de uerb. oblig. Hinc nota qualis debeat esse electio de persona iudicis ad alios iudicandum. Similiter etiam quales debeant esse arbitri in laudando, & arbitrando, &c.

An, & quo modo vna opinio cognoscatur melior altera. Art. 2.

DOcent nos Doct. communiter in c. 1. de consti. in fi. eorū repetition. in dubio sequendam esse communem opinionem; ab illa tamen posse recedi ob aliquam fortem rationem. Ex qua doctrina inferri potest, illam opinionem esse meliorē, quæ substinetur fortiori rōne. Quæ illatio quamuis sit admodum probabilis, habet tamen difficultatem, cum possit esse nimis rigorosa. Vnde secūdo dici potest, illam opinionem esse meliorem, quæ est magis conformis conscientię, ob dictū D. Pauli relatum in ca. fi. de præscript. vbi legimus, quod non est ex fide, idest, ſm conscientiam, peccatū est. Sed hæc similiter solutio licet optima sit, non vř vndique satisfacere, quia aliud est considerare hanc solutionem respectu conscientiæ, & aliud in comparatione ad aliam opinionem. Qua de re oportet pro solutione istius articuli priùs adnotare, vnde sit desuméda hæc bonitas, de qua quęrimus. Et qm̄ nos loquimur in materia morali, ideò dicimus, hāc bonitatem esse desumendam, vel à qualitate opinionū, aut à grauitate, & authoritate Doct. Primo modo illa opinio vř melior, quæ erit munita melioribus legibus, & rationibus. Fulgos. in cons. 96. col. 1. & Neuiz. in sua Syl. nupt. relat. etiā à Gabriel. in cons. 100. num. 2. & 3. par. 2. At secundo respectu illa opinio vř melior, quæ est melioris authoris, qui doctrina, usu, & experiētia maiorem sibi acquisiuit authoritatem. Ant. Mar. Corat. in suo tract. de com. opi. tit. 5. inspect. 2. in prin. Hæc solutio solùm in eo vř negociū facere, vt adnotetur modus, quo cognosci ualeat prædicta melior ratio, & authoritas. Si enim talis modus daretur, cessaret omnis dubitatio. Sed studēdo breuitati dicimus, modum istū fortasse desumi, & cognosci à fine, & ab effectu; siquidē quò finis, & effectus est melior, eò etiam opinio vř melior reputanda; ut est, exēpli gratia, illa opinio, qua si aliqua cōtrouersia definiretur, id fiat per uiam concordiæ, cum inde litigantes recedant à lite, & lites tollantur de republica, iuxta l. sub prætextu, la 1. C. de transact. l. properandum. C. de iudi. Quæ omnia si vndique non satisfaciant, pro solutione articuli, præbent tamē occasionem vtilius cogitandi, & veritatem cognoscendi &c.

An aliqua opinio habeat aliquando vim iuris. Artic. 3.

Voniam est communis doctrina, Iudicem teneri ad iudicandum secundum communē opinionem Doctorum, ut cōiter docēt Canonistæ in d. c. 1. in fi. eorum repet. de consti. ideò non vř esse dubitandum, talem opinionē habere vim iuris. Hoc idem posset confirmari per §. responsa prudentum, Insti. de

iur.

iur.na.can. reſponſa, diſt. 2.& diſt. 20.in princ. cum ſimil. His accedit quod dicebat Salomon relatus etiã in c.ne innitaris, eod.de conſti.ubi legimus, ne innitaris prudẽtiæ tuę. Melius eſt.n. iudicare ſm Doct. opinionem & præſertim,quando illa eſſet cõmunis, quàm proprio iudicio, cum proprium iudicium poſſit faciliùs errare,quàm aliter. Qualis autem debeat eſſe iſta cõmunis opinio,non oportet hic aliter declarare, cum hodie de ea copioſè pertractet præd. Ant.Mar. Corat.in d. ſuo tract.de communi opi.vltra ea, quæ paſſim nos docent Doct.uarijs in locis,pcipuè uerò in d.ca. 1.Qua de re,cum articulus iſte uideatur eſſe de indubitabili, vr̃ propterea ſuperfluus reputandus. Vnum tamen puto non eſſe omittendum de prædicta communi opinione,quod uidelicet nos docent Doct.in ca.fi.de conſue.ubi præcipuè Henric.Boic, ꝙ ſicut conſuetudo in comparatione ad ius ſcriptum aliquando eſt ſupra,aliquando præter,aliquando ſecundum,& aliquãdo contra ius;ita etiam hoc idem affirmari poteſt de prædicta opinione, quæ ſi eſſet ſupra, interpretatur, & hoc propriè pertinet ad officium doctorũ. Abb. in c.1.num. 23. de poſtul.prælat. Si ſit præter,induceret nouum ius. Atque ſub hoc reſpectu vr̃ intelligendus tex. in d.diſt.20.in prin. ꝙ videlicet dicta Sanctorum teneant ſm locum poſt decreta Pontificum. Si uerò ſit ſm ius,approbarẽ,quæ q dẽ approbatio poſſet talis effectus reputari, ut lex, illa mediãte, videatur vſu recepta, iuxta tradita à Doct.& præcipuè Feli. in c. 1. de tregua, & pace. Si deniq; eſſet cõtra,tũc derogaret,vel abrogaret. An autem hoc ſit uerum,ꝙ uidelicet opinio Doct. poſſit id facere,non modicam meo iudicio hẽt difficultatem. Et cũ nõ intendã hic de ea aliquid definire, ideò ſolũ illud puto animaduertendũ, ꝙ illa reddit ius adeò dubiũ, ut dicit Ant.Ma.in d.tract.in pręfatione,num.18. quòd Summiſtæ communiter nos docent, hominem excuſari ſequendo opinionem cõmunem,ſi illa reperiatur, vel magis ueram. Syluester in ſua Summ.in verbo,opi.q.2.Abb.in c.4.num.6.de feri.cũ ibi adduct.Quibus adde,quòd ſicut à iure aliquãdo recedimus, lege ſic permittente; ita etiam hoc idem contingit de iſta opinione, ut docent Doct.in d. ca. 1.& Ant.Ma. in d.tract.lib. 2. per tot.&c.

Quæ, & quales ſint opiniones circa ſubreptionem reſcriptorum. Artic. 4.

Vmmopere expedit, ad maiorem cognitionem propoſitæ materiæ, de ſubreptione adnotare, quæ, & quales ſint Doctorum opiniones circa eã. Qua de re una fuit, quòd ille, quomodocunque reſcriptum ſubreptitium obtineat, prorſus omni litterarum commodo carere debeat, nõ diſtinguendo inter modum,& modũ impetrandi. Cuius opinionis ratio eſt vulgaris illa iuris regula, quòd mendax precator carere debeat impetratis, l. & ſi legibus. C. ſi cõtra ius. can.dicenti, §.& ſi legibus.25.q. 5. Qua quidem ratione non obſtante,fuit receſſum à tali opinione; ſiquidem ſicut ille, qui mendacium dicit, diuerſimodè dicitur peccare,ob illius latitudinẽ, iuxta can. primùm. 22.q.2. Ita etiã non ſemper eodem modo debet puniri. Confirmatur,quia delicta uo-

luntate diſtinguuntur.c.cum uolũtate, de ſent.excomm.l.qui iniuriæ, ff.de furt. Couarr. in clem. 1.par.2. in princ. de homic. Vnde ſicut uolũtas reperitur ſæpè diuerſa, ita quoque diuerſa debet eſſe pœna in caſu delicti commiſſi. Non obſtat ratio in contrarium adducta, quia mendax committit mendacium aliquãdo errore, aliquando uerò intentione, & deprauata uoluntate. Et propterea dicebat D.Auguſtin. in can. 2.22.q.2.ꝙ qui iurat falſum, aliquãdo id facit dolo, & aliquando ſine dolo. Hinc eſt, ꝙ ad delictum falſi requiritur dolus.l.1.ff. ad leg. Corneliam de falſo. Satis enim vr̃ eſſe, ut mendax precator puniatur in eo, in quo deliquit. Atque hac de cauſa reſcriptum ſubreptitiũ dicitur nullum, aliquando in totum, aliquãdo pro parte, ut dicit tex.in d.ca.ſuper litteris, eod.de reſcript. Vnde hac opinione ſic reiecta, ſequitur ſecũda, quæ tenebat, ꝙ qui prædictũ reſcriptũ impetraſſet quouis modo, quãuis carere dẽat forma in litteris expreſſa, Iudex tamen teneretur procedere ſecundum rigorem iuris, idque ea ratione, ut lites reſtringantur, & tollantur de Republica.l.properandum.C.de Iudic.ca.finem, & c.fi.de dol.& contum. Cõfirmatur, quia actus debet interpretari, vt potius valeat, quàm aliter.l.quoties.ff. de reb.dub.l.quoties, ff.de uerb.obligat. &c. Vnde meritò &c. Contra quam opinionem faciunt ea, quę ſupra ſunt adducta contra primam. Siquidem eſt admodum iuri cõſentaneum, diſtinguere inter modum, & modum impetrandi, & ſucceſſiuè approbare, vel reprobare reſcriptum inde ſequutum, ſecundũ qualitatem caſus contingentis; & propterea hæc etiã opinio videtur reijcienda. Nec debẽt obſtare obiecta, quia illa videntur limitanda, quando inde oriretur abſurda, quæ de iure ſemper ſunt euitanda, iuxta præfationem Gregorianam lib.Decretal.& adnotat Abb.in ca.ſolitæ, de maiori. & obed. Quæ orirentur in caſu propoſito, ſi etiam opinio iſta teneret; ſiquidẽ inde aperiretur uia committendi fraudes in impetratione litterarũ: Lites enim ſunt reſtringendæ, nõ ſimpliciter, ſed ꝓut à iure permittitur. Qua de re hęc etiam opinio fuit reiecta in d.c.ſuper litteris. Vnde ſequitur nunc tertia opinio, vltra id, quod in d.ca.legimus, quæ tenet, reſcriptum impetratum modis prædictis, eo caſu eſſe nullũ, quo uidelicet pars aduerſa oppoſuiſſet exceptionem nullitatis, & ſubreptionis, & non aliter.arg.l.& elegãter.ff.de dol.l.filio.ff.de iniuſto teſta.& ratio eſt, quia reſcriptũ iſtud videtur commune; & propterea impetrans cogi poſſet ad illud exhibẽdum.l.3.§.1.& 2.ff.ad exhibendum. Confirmatur, quia cum citatio ſit fundamentum iudicij, clemen.ſi.ut li.pen.§.ſi. Inſti. de pœn. teme. litig.§.1.inſti. cano.de in ius voc. ſequitur inde, reſcriptum ante citationem eſſe validum; poſt illam verò tenere, vel non tenere, prout parti placeret. Cæterùm, hæc quoq; opinio meritò quidem fuit reiecta; Siquidem ſi eſſet uera, & ſequenda, iuriſdictio iudicis dependeret à voluntate partium litigantium, ſi non aliter, ſaltem indirectè, contra l.priuatorum C.de iuriſd.omn.iudi.l.ius publicum.ff.de pact. c.ſi diligenti. de foro cõpet. Nec obſtant obiecta, quia prædicta iura verificãtur de diſpoſitione priuata. Nos autẽ loquimur de diſpoſitione publica. Reſcriptum autem eſſe cõe, nõ eſt ſemper

uerum,

verum, sed iuxta tradita in ca. cæterùm, eod. de rescript. Admisso autẽ illud esse cõmune, id tamen contingeret, non quandocunque, sed postquam in iudicio esset productũ, iuxta ea, quæ diximus supra in proprio articulo, & nouissimè iuxta Bullam Pij IIII. in ordine 83. siquidem antea nemo cogitur inuitus litigare vigore talis rescripti, iuxta l. 1. C. vt nemo inuitus agere &c. Et propterea his ita suadentibus, hæc etiam opinio non potest sustineri. Vnde sequitur quarta, quæ facit distinctionem de qualitate rescripti; siquidẽ si illud contineat priuilegium, non teneret; nisi fuerit legitimè impetratum, iuxta l. 2. §. si quis à Principe. ff. ne quis in loco publico. Si uerò cõtineat iuris obseruantiam, secùs videtur dicendum, iuxta tradita per Doct. in rubr. eod. de rescript. Hæc opinio quamuis uideatur probabilis, nihilominus, vt reliquæ, vr̃ omninò reicienda. Primo, quia non vr̃ verum, vnum rescriptũ semper valere, aliud verò esse nullum, quamuis tendat ad iuris obseruãtiam, qa actus dr̃, & est legitimus non à fine tãtum, sed à tota causa, iuxta ca. non satis. distin. 86. l. 1. ff. de orig. iur. Secundo, idem cõfirmatur per ea, quę diximus supra in reprobatione aliarum opinionũ; & propterea studendo breuitati, non oportet hic aliud addere. Vnde adhuc altera fuit opinio, & sic quinta & vltima in ordine, quæ similiter distinguendo dicit, ꝗ si subreptio fuerit inductiua solius formæ rescripti, tunc solùm illam vitiaret, cum Princeps aliàs rescriptum concessisset, licèt sub alia forma. At si fuisset inductiua totius substantiæ illius, tunc in totum vitiaret, cum similiter Princeps illud nullo modo cõcessisset. Hæc opinio vr̃ admodũ rationabilis; siquidẽ rescriptũ duo continet, videlicet modum procedendi, & sic formam, atque merita causæ, & sic substantiam. Cæterùm neque ista opinio videtur esse attendenda, cum inde oriretur talis distinctio de rescriptis, vt unum respiciat formam, aliud verò merita causæ, quæ à nemine datur, vt hactenùs obseruare valui. Sed admisso eã dari, prout ego puto, in quolibet rescripto posset committi subreptio modis p̃dictis, quos hæc opinio non videtur habuisse in consideratione, sicuti debat; & propterea non vr̃ approbãda. Non obstat rõ in contrarium adducta, quia non verificatur de quolibet rescripto. His accedit, quod per cognitionem eius, atque aliarũ supra dictarum opinionum, non habemus certam, & distinctam intelligentiã subreptionis, & illius effectus. Et propterea vt concludamus, huiusmodi opinionibus ita reiectis, meritò quidem sequenda est distinctio, & decisio facta per Summum Pontificem, maxima prudentia, in d. c. super litteris, eod. &c.

An, & quo modo opiniones inter se contrariæ, sint ad inuicem conciliandæ. Artic. 5.

Opiniones non esse ad inuicẽ conciliandas, inde clarè cognoscitur, ꝗ iudex in iudicãdo tenetur sequi cõmunem, vel respectiuè magis communem, vt supra demonstrauimus. Et si illa esset limitanda, in casu limitationis esset sequẽda opinio particularis, iuxta tradita à Doct. communiter in c. 1. de constitu. in fi. cor. rep. In contrarium facit tex. in d. c. super litteris, eod. de rescript. Cas-

ſad.in ſua deciſ.Ro.Rom.1.eod.nu. 2.Ioſeph Ludo.in ſua deciſ. peruſ. 72.num.10.Gabriel.in conſ.86.nu mero 10. vol. 2. Quid igitur dicendum? Regulariter eſt ſequẽda communis opinio, vt vltra adducta probat Dec.in conſ.414.num.10.& in conſ.422.num.1.Rol.à Vall.in cõſ. 60.nu.40. par.1.Declaratur tamen, dummodo ſit illorum Doctorũ,qui controuerſiam examinauerunt; Gabr.in conſ.101.num.11.vol.2.Hæc concluſio limitatur,quando in contrarium adeſſet aliqua fortis rõ, ut vltra Doct.in d. c.1.eſt adnotandus Natt.in conſ.125.num.4. Secundo eſt recedendum ab eadem concluſione,quando opiniones poſſent ad inuicem conciliari, per doctrinas adductas.Modus autem illas conciliandi,qualis debeat eſſe,non videtur ab aliquo ſpecificè declaratus; ideò dicas,meo iudicio,id fieri poſſe, inducendo partes ad concordiã, vt doctè, & notabiliter nos docet Boer. in ſua deciſ. 155. num. 28.Et ſæpè,vt audio obſeruat Ro. Ro. Vel dicas ſecundo. Ad conciliationem iſtam faciendam eſſet ſumenda, ac ſequenda media uia,iuxta tex.in §. fi.Inſti. qbus ex cau.manumitt.&c.. & ibi glo.in verbo, mediam viam. Ancar. omninò uidendus in conſ. 210.& nouiſſimè Sena.Pede.in ſua theſ.deciſ. 89.per tot.quæ quidẽ media uia eſt omninò obſeruanda, cũ conueniat iuri,& rationi. Vel dicas Tertio, quòd veritas iſtarũ opinionum,cum ſit moralis, & propterea dependeat,non tantum à cauſis,ſed etiam à rerum circumſtantijs, ideò ad prædictam conciliationem faciẽdam, conuenit recurrere ad huiuſmodi media,à quibus prædictæ opiniones dependere uidentur, iuxta vulgare illud dictum,Diſtingue tẽpora,& cõcordabis ſcripturas. Confirmatur, qa docet Ioh.de Tur.cre. in prohem.Decre.q.12.ad mentem Specul.in ſuo iudi.ſpecul.ſeptem regulas,quę à dictis circumſtantijs deſumuntur,quibus canones, & iura ad inuicem conciliantur.Vnde hoc idẽ obſeruare conuenit in caſu quæſtionis noſtræ. Vel dicas quarto, & vltimo,ꝙ ſi aliter controuerſia definiri nequeat, eſſet recurrendum ad Principem, cuius officium eſt prouidere interpretando, vel decidendo non tantum futuris, ſed etiã præſentibus,& præteritis negocijs,iuxta tradita per Doct.& præcipuè Abba.in c.fi.de conſti. Hinc eſt, ꝙ aliquando in fauorem,vel odium particularis perſonæ promulgat conſtitutionem particularem,iuxta l.1.ff. de conſti.Princip.§. ſed & qđ Principi.Inſti.de iur.natu. &c.

Quæ opinio in decidendo, ſit ſequenda. Art. 6.

Vperfluus videtur articulus iſte,cum per ea, quæ diximus ſupra, articulo 3. habeatur eius ſolutio. Cæterùm ne intactus relinquatur, puto animaduertendum vna cum Abb.in c.ne innitaris. nu.3.de conſti.ꝙ dicta Docto.aliquando diſcordant cum decretis Pontificum, vnde quæritur de eis quid iuris.In qua difficultate Abb.videtur erraſſe,dicendo dictum Doct.eſſe præferendum,ſi tamen fuerit corroboratum cum authoritate ſacrarum litterarum.Ioh.de Turrecrem.in diſt.20. in princ. q. 1. examinat notabilem quæſtionem,an videlicet expoſitio Sacræ Scripturæ ſit præferẽda epiſtolis decretalibus, & canonibus. Atque diſtinguẽdo dicit, quòd hęc quæ-

quæstio est soluenda, aut quoad causas decidendas, aut quoad intelligētiam habēdam. In primo casu sine cōtrouersia canones, et epistolę prędictæ sunt præferendę, quia ad hūc finē requiritur scientia, & potestas, vt in princ. d. distinct. legimus. At Doct. quamuis Sancti solùm scientiam habuerunt, vel habent, & propterea nequeūt causas decidere. In secundo verò casu præferunt Doct. eorumque doctrinæ, dummodo tamen illa fuerit eminens. Siquidem docet Abb. in c. cum in cunctis. de elect. scientiam habere tres gradus, videlicet eminentem, sufficiētem, & mediocrem. Vnde meritò quidem prædicti Doct. debent habere ad hoc, vt præferantur, scientiam eminentem. Hæc doctrina cum sit admodū adnotanda, ideò dicimus, ꝙ cum tali distinctione possumus absoluere, quæ in hac materia opinionum, earumq; varietate, habentur apud Doct. Vnde casus contingens aut est decisus authoritate publica, & sic legitima lege; aut est in decisus; aut est dubius, vel ob diuersam Doct. intelligentiam, vel ob aliam causam. In primo casu sine cōtrouersia sequenda est decisio, & cōstitutio à legitimo legislatore facta, iuxta principium d. distinctionis, cum ibi adnot. At in secundo pariter etiam, & tertio casu, est sequenda communis opinio, iuxta tamen declarationem, & limitationes in pręcedentibus articulis datas. Si uerò talis communis opinio non reperiatur, tunc ad mentem Innoc. Bald. & aliorū in d. c. ne innitaris, esset recurrendum ad conscientiā, & sic illa opinio est sequenda, quæ est conformis conscientiæ, quia si aliter esset, peccatum esset. Siquidē dicebat D. Paul. relat. in c. fi. de pręscript. quod nō est ex fide, idest s̄m cōscientiam, peccatum est. Hoc autem videtur verum quoad forū poli, quia quoad forum fori placet adnotare doctrinam Bald. in d. ca. ne innitaris. nu. 10. dicentis, ꝙ debet quis conari, vt habeat Iudicem propitium, cum possit inclinare ad illā opinionem, qua vellet amicum gratificare. &c. Ex quibus puto inferendum, huiusmodi articulum, vltra supra declaratos, fuisse omnino adnotandum. &c.

Quomodo iura in hac materia subreptionis inter se contraria conciliari valeant. Art. 7.

VT cōgruè iura ista ad inuicem cōciliari valeāt, oportet prius adnotare, qualis sit eorum contrarietas. Legimus igitur imprimis in l. 2. C. si contra ius, quod opposita exceptione subreptionis iuris, vel facti, datus Iudex debet cognoscere, non secundum deprecantis narrationem; sed secundum tenorē veritatis, & secundum hoc de causa sententiam ferre. Oppositum habetur in l. & si, & in l. seq. C. eod. In d. enim l. & si, cauetur de veritate precum esse inquirendum. In d. uerò l. & si legibus, deciditur, ꝙ mendax precator careat penitus impetratis. tex. autem in d. c. super litteris, eod. de rescript. distinguēdo, vt supra suo loco diximus, videtur ista iura ad inuicem conciliare. Vnde hæc contrarietas hodie posset dici soluta, & sublata, vt adnotat Ias. in d. l. 2. post princ. Cæterum est omnino animaduertendum, ꝙ prædicta lex 2. habet diuersos intellectus, vt docet glo. fi. super eā; & propterea Doct. diuersimodè illam interprætantur.

tantur. Hinc ortæ ſunt diuerſæ eorum opiniones, vt ſupra examinatæ. Vnde cum intentio noſtra ſit in præſenti ſolùm adnotare prędictorum iurium conciliationem, ideò non videtur neceſſarium recenſere plures d. legis intellectus. Vt autem priùs videamus, q d al j nos doceãt, ſicuti conuenit modo docẽdi, ideò Bart. in eadem l. 2. poſt princ. adnotat, ꝙ l. & ſi legibus, vt ſupra relata, intelligitur de reſcripto cõtinente priuilegium: d. verò l. 2. intelligi debet de reſcripto ad lites. Vnde ob hanc diuerſam declarationem hæc duo iura non ſolum videntur conciliata, verum ẽt poſſet affirmari, illa non eſſe inter ſe contraria. Hæc doctrina, quamuis ſit notanda, hẽt tamen difficultatem, quia in dictis iuribus ne verbũ quidem habetur, quo talis diſtinctio inferri valeat. Alij doctores admodum laborarũt circa prædictos intellectus, & opiniones. Vnde ad mentem aliorum nõ hr̃ aliquid certi. Qua de re, vt in tãta Doctorum varietate dicam ẽt ego, quid ſentẽtiam, puto prius animaduertendum, ꝙ iſta cõtrarietas, quoad intelligentiam litteralem attinet, reperitur inter legem, & legem, & inter leges, & prædictam Decretal. ſuper litteris. Primo modo, licèt d. l. et ſi legibus, abſolutè definiat, ꝙ mendax precator debeat carere impetratis, et vlterius debeat alia pœna puniri ſm qualitatẽ eius improbitatis, vt ſupra demonſtrauimus; nihilominus non contrariatur d. l. 2. cum illud idem per eã definiatur, ſed non eodem modo, neque ita clarè; ſiquidem iudicio ipſius Iudicis id totum erat definiendum. Vnde cum d. l. 2. fuiſſet in hoc obſcura, ob verborum illius conceptionem, ad eius intelligentiam vr̃ propterea promulgata d. l. & ſi legibus, et hoc modo, ni fallor, prędicta iura ad inuicem cõciliantur. At ſub ſecundo reſpectu non eſt ignorandum ad mentem Iaſ. in d. l. 2. num. 22. poſt principium, nonnullos tenuiſſe, dictam Decretal. ſuper litteris, fuiſſe promulgatam ob errorem Canoniſtarum circa intelligẽtiam d. l. 2. Quæ opinio quã ſit inſipida, & inepta, inde cognoſcitur, ꝙ Iuriſtæ non conueniunt circa eiuſdem legis interpretationem; & propterea orti ſunt prædicti diuerſi intellectus, atque opiniones, vt diximus ſupra. Dicit vlterius iſte doctor, ꝙ in iſta l. non conſideratur dolus ſicut in d. Decretali. Vnde tota difficultas apud Doct. in eo vr̃ poſita, ꝙ videlicet habeamus intelligentiã. Qua de re puto dicendum, quòd nec in dictis legibus, nec etiam in alio iure de reſcripto ſpecialiter loquente, hr̃ expreſſa, & ſpecialis mẽtio de dolo, & fraude, quibus reſcripta ſæpè impetrantur, atque in practica quotidie uidemus, illa impetrari non ſolum dolo, & fraude, uerum etiam aliquando ſimplicitate, & ignorantia. Vnde ante promulgationem dictæ Decretalis erat admodum difficile, atque dubium, ſcire quid iuris in caſibus contingentibus, cũ in omnibus reſcriptis ſubreptitijs committatur falſitas, & iura ciuilia non diſtinxerunt gradus illius; & propterea maxima prudẽtia fuit facta, ac promulgata prædicta Decretalis, cum per eam huiuſmodi difficultates uideantur ſublatæ, atque opiniones ad inuicem cõciliatæ, ut in illa legimus, & ſupra adnotauimus. Qua de re intentio Pontificis in illius promulgatione, aut fuit tollere, & reſpectiuè conciliare prædictas diuerſas Doctorum

opi-

opiniones circa ſubreptionem propoſitam, vt diximus ſupra in propria quæſtione: aut perficere ius canonicum, licèt inde per quandam neceſſariam conſequentiam habeatur etiam intelligẽtia ad prædictas leges ciuiles; quæ ſi inde non remaneant vndique claræ, puto tamen dediſſe occaſionem illas clariùs intelligendi &c.

QVAESTIO XVI.

De imitatione Superioris reſcribentis. Art. 6.

SIcut impetrans debet rationabiliter, & legitimè reſcriptũ impetrare, vt vidimus ſupra, ita etiã Princeps eodem modo, ac via vti debet ad illud concedendum, atque iudex ipſe ad illud idem exequendũ. Et hac de cauſa prudenter factum fuit, ꝙ Pont. in d. Decretal. ſuper litteris, eod. de reſcript. moneat iudicem, & exequutorem reſcripti, vt illa rõ moueat eum ad exequendum, quæ mouit Principem ad concedendũ. Qua de re poſtquam in præcedentibus vidimus, quid erat obſeruãdũ ab impetrantibus reſcripta cum oĩbus illis, quę inde ſequebantur, erat nũc cõueniẽs uidere, & adnotare, an, & quomodo moueri debeat Prĩceps ad reſcriptum concedendum, & poſtea Iudex ad illud exequẽdũ. Vnde meritò quidẽ propoſita fuit modo præſens quæſtio, in qua uidẽdum eſt, uidelicet.

Primo, An Princeps debeat uiuere iure, & ratione.

Secundo, An Princeps poſſit cõcedere reſcripta ſine cauſa uera, uel præſumpta.

Tertio, An Princeps ſit imitandus.

Quarto, An debeat eſſe eadem ratio in concedendo, & exequendo reſcriptum.

Quinto, An ob identitatem rationis ſit facienda extenſio, ad non contenta in diſpoſitione iuris, uel hominis.

Sexto, An ceſſante cauſa reſcripti debeat illud ceſſare, & quo mõ.

An Princeps debeat viuere iure, & ratione. Art. 1.

ESt vulgaris iuris propoſitio, Principem eſſe ſolutum legibus. c. propoſuit, de conceſſ. prẽben. § ſed & qđ Principi, Inſti. de iu. natu. & in l. 1. ff. de conſtitu. & propterea Principum placita legis habent uigorem, ut in dictis locis cauetur. Ex quo infertur, ipſum non eſſe obligatum uiuere iure, & ratione &c. Secundo de qualibet lege certa ratio reddi nequit. l. nõ omnium. ff. de ll. ergò idẽ quod ſupra. Hæc omnia confirmãtur per tex. in l. digna uox. C. eod. & propterea dicit l. ſi quis in princ. ff. de leg. 3. quòd nemo poteſt ſibi legem imponere. Vnde ſi Princeps imponeret ſibi legem, ultra quod id eſſet contra d. l. eius poteſtas uideretur etiam diminuta, contra c. ad honorem, de uſu pall. quod cum nõ ſit dicẽdum, meritò &c. In contrariũ primo facit text. in dicto cap. ſuper litteris, eod. de reſcript. ubi Pont. monet iudicem datum, ut ea rõne reſcriptũ exequatur, qua ipſe illud cõceſſit; ergò debet uiuere ratione.

Secundo habetur in sacris litteris, quòd quæ à Deo sunt, ordinata sũt. At quoniam Principis potestas est à Deo, teste D. Paulo relato etiam à Lancell. in suo tract. de reg. iu. canonici lib. 1. in propria regula, & ibi glo. ergo idem quod supra. Vnde cũ potestas Principis nequeat dici ordinata nisi à ratione, quæ est participatio Dei, teste Propheta dicente, Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, ergo &c. Hinc est, quòd August. de Anco. in suo tract. de potest. Ecclesiæ, quæst. 44. artic. 1. docet, omnem legem, dummodo tamen sit iusta, dependere à lege Dei effectiuè, deriuatiuè, materialiter, & subiectiuè. Si enim aliter esset, actiones Principis essent inordinatæ, & sic non à Deo, sed potius contra eum, quod non est dicendũ. Tertio dicunt Philosophi politici, ꝙ Princeps debet esse propter populum; & propterea eius dispositio semper debet esse ordinata ad bonum publicum, iuxta l. 1. & 2. ff. de ll. D. Thom. communiter receptus 1. 2. quęst. 90. Hinc est, quod si statutum fuerit promulgatũ ob interesse priuatum, daretur ab eo appellatio. Doct. in l. omnes populi. ff. de iust. & iur. Et in rubr. de consti. Et sic ex his apparet, Principem debere uiuere iure, & ratione. Atque hac de causa sibi videtur data prudentia, quæ ſm Philosophos morales nil aliud est, nisi recta rõ agibiliũ. Quæ conclusio est adeò de iure uera, ut locum habeat in qualibet illius operatione, siue illa fuerit uniuersalis, siue particularis, ut clarius dicemus in sequenti articulo. Et propterea si aliter uiueret, ad mẽtem Bar. in suo tract. de Tirann. esset Tyrãnus, qd non est dicendum. Confirmatur respondẽdo ad obiecta; & propterea dicimus ad primũ, quod licèt Principis placita legis habeant uigorẽ, & legibus sit solutus, id tamen uerificatur, dũmodo rationabiliter procedat, iuxta tradita ab Alfon. de Castr. in suo tract. de lege pœnali, par. 1. cap. 1. Quamuis. n. aliqñ non uiuat lege humana scripta, debet tñ uiuere iure naturali, & diuino, & sic rõne, quæ est de substantia legis humanæ. D. Tho. in d. q. 90. can. cõsuetudo. §. 1. dist. 1. cap. fi. de cõsuet. cum simil. meritò &c. Ad secũdum respondetur ad mentem D. Tho. 1. 2. q. 95. art. 2. ꝙ illa lex intelligitur de iure promulgata per modum determinationis, & non per modum conclusionis; & propterea argumẽtum uno respectu uerificatur, altero uerò limitatur. Vel dicas secũdo, ꝙ cum quęlibet lex debeat esse ordinata ad bonum publicum, ut est cõmunis conclusio omnium Doct. ut supra sæpè diximus, sequitur inde, quãlibet legem esse promulgatã cũ rõne, desumpta aliquando à iure naturali, & diuino, & aliquando à dicto bono publico, licet non semper à nobis cognoscatur. Vnde meritò &c. Ad id autem, quod in confirmationem adducebatur, dicimus secundum Iuristas, Principem esse solutum legibus ratione necessitatis; secus ratione honestatis, atque hoc modo intelligitur id quod diximus supra in principio istius articuli, & d. l. si quis in princ. cũ simil. Vel dicas secundo, Principem non ligari sua lege, rõne, qua illa habet uim coercendi, sed ratione qua hẽt uim regulandi. D. Tho. 1. 2. quæst. 96. artic. 5. meritò &c. Hæc omnia confirmantur, quia tam Princeps, q̃ populus tendere debent ad unũ, & eundem finem, ad quem cũ peruenire nequeant, nisi per uiam re-

ctę rationis, & iuris, cum dicat Philosophus, quòd finis dispgnit, & ordinat media ad se ipsum, ideò à prędicta conclusione non est recedendum, &c.

An Princeps poßit concedere rescripta sine causa, vera, vel præsumpta. Artic. 2.

EX solutione data ad præcedentem articulum, vr̃ necessariò inferendum, Principem non posse, nec debere rescripta concedere sine causa; quia si aliter esset, sine rõne vineret; quod non est dicendũ. Hæc conclusio posset confirmari per ea, quæ nos docent Doct. in c. de multa, de præben. vbi præcipuè Abb. est adnotandus. In cuius declaratione demonstrant, dispensationem non esse concedendam, nisi cum causa. Hoc idẽ probat tex. in §. nisi rigor, 1. q. 7. cum plur. seqq. Vnde illud vr̃ de iure dicẽdum. Et hac fortasse de causa Menoch. in suo tract. de præsumpt. lib. 2. adnotat duas notabiles præsumptiones, quarũ vna sub nu. 9. docet, Principum rescripta præsumi cõcessa, vt iuri, & æquitati conuenit; & propterea eorum interpretatio semper iuxta hanc consonantiam fieri debet, vt ibidem copiosè habetur. Altera uerò sub num. 10. demonstrat, Principem præsumi iustis de causis rescribere, & cum per diuersos casus, & exempla id declaret, frustra esset hic aliquid addere. Cæterùm ne absolutè ad alios me remittã, in contrarium facit c. ex parte, il secondo, de off. & potest. iud. de le. vbi legimus, Principem posse tollere omnes exceptiones; quod videtur esse contra rationem, cum exceptio sit species defensionis; vñ merito &c. Confirmatur, quia adnotant Doct. uarijs in locis, & præcipuè in d. cap. ꝙ etiam statutum posset tollere exceptiones omnes, ut ibi uideri potest, præsertim apud Dec. & Feli. Vnde si potest statutum, multò magis ipse Princeps, authẽ. multò magis, C. de sacrosanct. eccles. His accedit, ꝙ Princeps potest tollere etiam appellationem, vt nos communiter docent Doct. in ca. 1. de rescript. & probat tex. in c. pastoralis, de appellation. Quæ cũ similiter sit species defensionis, ideò idem quod supra vr̃ de iure dicendum. Pro solutione sine dubio vr̃ tenenda conclusio, ut supra in principio deducta, & demonstrata. Pro Respõsione autem eorũ quæ ex aduerso sunt adducta, dicimus Primo, ꝙ aliud est quærere, an princeps possit tollere exceptiones, & appellationem; & aliud, an id facere valeat sine causa. Admitto quidem, ꝙ habeat potestatẽ id faciendi, sed cum causa. Et propterea obiecta non debent obstare, cum sub hoc respectu sint intelligẽda. Dicimus secundo iuxta adnotata in dictis iuribus, ꝙ Princeps potest tollere ea, quæ sunt iuris positiui; secùs autem ea, quę sunt iuris diuini, & naturæ. Hinc est, quod argumenta supra ad utramque partẽ adducta, sub hoc diuerso respectu ad inuicem conciliantur. Et cũ de potestate Principis in tollendo ius alterius alibi dixerimus, ideò nõ oportet hic aliud animaduertere. Ad hæc omnia puto addendũ, quo modo causa, de qua agimus, cognosci valeat. Cui quæsito responderi potest unà cum Abb. in c. de multa. de præben. quòd sicut dispẽsatio, ut sit legitima, regulari debet à bono publico, & propterea dicebat Arist. 8. ethic. Iustum illud esse, quod respi-

cit interesse publicum, atque ab illo dependet; ita etiam hoc idem vr̄ dicendum de causa proposita; & propterea princeps in rescribendo semper debet habere ante oculos bonum publicum, & salutem totius populi &c.

An Princeps sit imitandus. Art. 3.

Rincipem non esse imitandum, probat D. August. in can. nō semper, 11. q. 3. dicens, non semper malum esse, Principi non obedire. Quia dicebat D. Hieronimus. In can. dominus, eadem quęstione, oportet Deo magis quàm hominibus obedire. Vnde, non quod Princeps facit, vel præcipit, sed quod iustum est, attendi, & fieri debet. c. cū causam. §. 1. de elect. & l. pen. ferè in fi. ff. de iust. Confirmatur, quia si superioribus sit obediendum, & sic essent imitandi, prædicta iura non essent uera; quod vr̄ inconueniens, & non admittendum, iuxta adnotata in c. solitę, de maiori. Secundo sicut Ecclesia circa particularia (non tamen spectantia ad fidem) potest errare, & de facto aliquando errauit, vt dicit tex. in ca. à nobis, il secondo, de sent. excomm. & ibi Doct. Ita ēt vr̄ de iure dicendum, Principē non esse imitandum, cum ob talem imitationem etiam subditi possint errare, quod est inconueniens admittere. In contrarium Primo facit tex. in d. c. super litteris, in fi. eod. de rescript. vbi Pont. monet executorem rescripti, vt diximus, quòd ea ratio eum moueat ad exequendū, qua motus fuit ipse ad rescriptum concedendum. Secundo id confirmatur, quia si executor posset aliter procedere, esset factum superioris corrigere, contra c. cum inferior, de maiori. & can. inferior, distin. 21. Tertio hoc idem probat tex. in c. in causis, & ibi glos. & Doct. de sent. & re iudi. Et cum hæc conclusio sit omnino sequenda, ideò puto, eam esse ita declarandam, ad mentem tñ theologorum, & præcipuè D. Tho. 2. 2. q. 104. art. 5. Io. de Tur. cre. lib. 2. de eccles. cap. 48. & 49. & Onfal. in sua poli. ciui. lib. 3. ca. 1. nu. 9. cum plur. seq. q̄ Princeps in illis debeat imitari, quæ facere debet; & propterea dicebat Iurisconsul. d. l. pen. de iusti. non esse attendendum id, quod Prętor facit, sed quod facere debebat. Declaratur secundo, ut uerificetur de quolibet Principe, quamuis ille esset Tyrannus. Hoc tamen intelligi debet, non de quolibet Tyrāno, cum vnus sit, qui iniustè occupauit principatum, iustè tamē gubernat; alter uerò est iustus princeps, quoad titulum, sed iniustus quoad regimē. Et propterea hæc declaratio uerificatur de Tyranno iustè gubernante. Hæc distinctio habetur ad mentem Bart. in suo tract. de Tyranni. Hæc omnia confirmari possent, q̄a actio, seu operatio, quæ est imitanda, aut est notoriè iusta, & tunc uerificatur conclusio, & ad id facit tex. in §. ex non scripto. Insti. de iu. natu. in illis verb. legē imitatur, & ibi glo. & Doct. Aut est notoriè iniusta, & tunc prædicta conclusio est limitanda. Aut sumus in dubio, & sic quoad forum poli est recurrendum ad conscientiam. Quoad forū uerò fori esset adnotanda doctrina Bald. supra relata in quęstione de diuersi. opin. His ita absolutis, conuenit modo respōdere ad obiecta; vnde dicimus ad primum, quòd authoritas D. Augu. & Hieronimi, vt supra relata, vr̄ intelligenda respectu

actus

actus ipsius regiminis, quando videlicet Princeps in aliquo casu præciperet aliquid contra ius diuinum; & propterea stat regula, Principi esse obediendum, quãdo præcipit honesta; secùs uerò aliter. Et hoc modo uidetur intelligendus iste articulus noster. Hinc inferri potest, talē imitationem esse faciendam aliqñ ratione necessitatis, aliquando rõne congruentiæ, aliquando ratione libertatis, & aliquãdo nullo modo. Et ratio est, quia bona sunt facienda rõne necessitatis, uel præcepti, uel ratione uoluntatis, & consilij.c. si. 14. q. 1. De malis autem semper uerificatur illa iuris conclusio, ea esse euitanda; & propterea adnotant Summistę, præceptum de malo euitando obligare semper, & ad semper; de bono uero faciendo obligare semper, sed non ad semper. Ad secundum uerò respondetur, ꝙ Ecclesia potest errare in iudicando; secùs in decidēdo, quia Primo modo procedit ex actis, & processu, Couar.li. 1.var.resol.c.1.per tot.Bart.in l.illicitas.§.ueritas,ff.de offi.pręsid.Probat ca.2.de offi. ordina. At secundo modo dirigitur à Spiritu Sancto, sicuti de fide tenemus.Doct.in c.hęc est fides, 24. q. 1. Et propterea non est inconueniens, principem aliquando posse errare.

An eadem ratio debeat mouere executorem rescripti ad illud exequēdum, quæ mouet Principem ad illud idem concedendum. Art. 4.

PRo solutione istius articuli duo sunt animaduertēda, quorum primum est, de rescripto subreptitio; Secundum verò de rescripto nõ subreptitio. Quoad primum præmittendum est, fuisse impetratum rescriptum per subreptionem; vnde Princeps existimãs sibi fuisse narratum uerum, & ita deceptus, rescripsit, & concessit quod petitum fuit; ita tamen, vt præsupponitur, ꝙ si sciuisset huiusmodi subreptionem, sine dubio rescriptum non concessisset, uel saltem sub illa forma. Ex quo sequitur, ꝙ intelligentia istius articuli illa vr̄ esse, ut sicut Princeps non concessisset rescriptum, si de dicta subreptione notitiam habuisset, uel non concessisset sub ea forma, qua apparet, ut dicunt omnia iura, & præcipuè tex.in d.ca.super litteris, eod.de rescript.Ita etiam executor illius habita notitia de dicta eadem subreptione, non debet illud exequi ob identitatem uidelicet rationis. Qua de re, ut concludamus, quid sit tenendum in hoc ca. puto ponderandum esse tex.in d.c. super litteris, ꝙ eadem subreptio sicut fuit causa, ut Princeps non rescriberet, ita etiam debet esse causa, ut executor illud non exequatur. Et ratio est, quia sicut fraus, & dolus debent remouere impetrantem ad impetrandũ; ita quoque debet remouere executorem ab exequendo; alioquin daretur casus, in quo fraus, & dolus patrocinarentur, contra vulg. iura, supra sæpè citata; & propterea meritò quidem legimus in d. c. super litteris, ꝙ postq; sibi super hoc facta fuerit fides, iudex nullatenus de causa cognoscat, licèt ad hoc requiratur probatio, ut ibidem adnotat glo.in uerbo, facta fuerit fides, & in uerbo, nullatenus, & ibi Doct. Et cum c.istud nullam penitùs habeat difficultatem (ut mea fert sententia) ideò non oportet hic aliud addere. Vnde ad secũdum dicimus, ꝙ imprimis illud videtur negociũ

facere, in hac tamen parte, ut uidelicet cognoscatur causa talis rescripti; siquidem ex cognitione eius inferri potest, an in utraque persona illa uerificetur, uel appareat diuersa, iuxta l.fi.ff.de hæred.insti. Gabr.in cons.155.num. 1.uol.2.Surd.in sua decis.288.nu.30.& seq.et Menoch. lib.6.de præsumpt. præsumpt. 2.Et cũ causa rescripti regulariter sit particularis, ut diximus supra suo loco, ideò puto dicendum vnà cum l. 1. ff.de consti. quod causa ista sit aliquando fauor, & aliquando odium alicuius psonæ particularis. Et propterea inde vr̃ inferendum, ꝙ sicut fauor, & merita talis personæ mouerunt Principem ad rescribendũ, ita etiam eadem ratio, & causa debet mouere executorem ad exequẽdum. An autem hoc idem sit dicendum de rescripto facto in odium, & demerita alicuius, non intendo in præsenti aliter definire, ex quo habemus in iure, superioribus non esse semper obediẽdum.can.si dominus, cum can.præcedenti. 11.q.3.cũ vulg.Nec obstat, hanc conclusionẽ esse verificandam quoad fauorem, secùs verò quoad odiũ, iuxta vulg. reg. odia, de regu.iu.in 6. Quia ad hoc respondetur, quòd licèt non in tendã id in præsenti definire (ut dixi) non est tamen, ut puto, omittendum, ꝙ etiam rescriptũ in odium, & ob demerita concessum, sit aliquando exequẽdum eadem met ratione, qua illud fuit obtentum, cum non possit propterea semper dici, & iniustum reputari, atque conueniat iuri, & rationi, huiusmodi rescripta habere suum exequutorem, iuxta l.2.§. parum. ff. de orig. iu. cum illa præsupponantur iusta, licèt sint in odium, & demerita alicuius. Quæ quidem iuris conclusio posset limitari quoad modũ executionis, cùm rescriptum fauorabile uideatur habere executionem diuersam à rescripto odioso, ex quo primum potest extendi, secundum verò limitari, iuxta decis.d.regulæ, atque iuxta ad notata in c.ex parte, il 2.de off.iudi. deleg. cum simil.&c.

An ob identitaetm rationis sit facienda extensio ad non contenta in rescripto. Art. 5.

Voniam est uulgaris propositio, ꝙ vbi non militat eadem rõ, nec etiã militare debeat eadem iuris dispositio.l.à Titio, & ibi glo. ff.de verb.oblig.ideò per oppositũ, atque à contrario sensu, vbi eadem rõ militat, debeat etiã militare eadem iuris decisio, iuxta l.illud.ff.ad l.Aquil. Tiraq. in c.cessante causa. num.156.de appell.Grauett. in cõsil.183.num.3. Rol.à Vall.in cons. 72.num.37. cum duob.seq.uolu.1. & Grat.cons.13.nu.45.p.1.cum simil. Cæterùm in contrarium facit alia communis conclusio, ꝙ videlicet casus omissus remaneat in dispositione iuris. Dec. in cons.627. num.6.& cons.555.num.3. Atque hac fortasse de causa Menoch. lib. 3.de pręsumpt.pręsumpt.38.docet, contractum in dubio præsumi celebratum secundum dispositionẽ iuris.Vnde dubiũ remanet, quid pro solutione articuli sit tenendum.Gabriel.in cons.134.num. 11. p.2.docet, rõnem in lege expressam, operari, vt casus, in quibus militat eadẽ ratio, censeantur compræhensi in dispositione talis legis, & sic ad mentem istius Doct. requiritur, rõnẽ debere esse expressam; secundũ quam declarationem conciliantur

regu-

regulæ, vt ſupra ad vtramque partẽ adductæ; Siquidem vna limitatur, altera verò verificatur, cum identitas rationis habeat locum, qñ illa eſſet expreſſa; altera verò iuris concluſio verificatur ſolùm in dubio. Nicol. Euerard. in ſua cẽt. in loco, Rõne legis, Ampliat, & reſtringit hãc eandem propoſitionem, ubi militat eadem rõ, conſiderando diuerſos caſus; Siquidem ob identitatem rõnis, aliquando ſequitur legis correctio, aliquando pœnæ impoſitio, & aliquando ſimplex extẽſio. Quæ aliquando permittitur, & aliquando ſecùs. Idque contingit, dicit iſte Doctor, à qualitate cauſæ, & rationis. Guid. Pap. in ſuo ſing. 194. docet, iſtam identitatem verificari in inducendo, & in tollendo. gloſ. fin. & ibi Doct. ſuper c. translato, de cõſti. & Tiraq. in tract. de vtroq; retr. §. 20. glo. 1. nu. 2. & in l. ſi vnquam, ver. libertatis, num. 45. tenent communiter prędictam concluſionem, ꝙ omnes caſus contineantur ſub diſpoſitione iuris, qui cõtinentur ſub eadem rõne eiuſdem. Vnde tota difficultas in eo vr̃ poſita, vt videam⁹, qualis ſit illius intelligentia. Et cũ nemo ſit, qui eam clariùs declaret, vt hactenus uidere ualui, quàm ipſe Gabriel in d. conſ. 134. ideò aliqͣd meo iudicio addendo, puto diſtinguẽdum eſſe de qualitate rationis, quæ aut eſt expreſſa in diſpoſitione legis, de qua orta eſſet cõtrouerſia; aut non. Atque in hoc placet doctrina Gabrielis in d. conſ. quia quãdo non conſtat de dicta cauſa, & ratione, conſequenter concluſio euaneſcit. At ſi conſtat, tunc ulteriùs eſt animaduertẽdum, an talis cauſa ſit impulſiua, & occaſionalis, ut iuriſtæ dicunt; & ſic concluſio prædicta limitatur; aut eſt finalis, & propria, & adhuc eſt animaduertẽdũ, an ſit unica, uel multiplex; Siquidẽ in primo caſu concluſio uidetur uerificanda, iuxta doctrinas ſupra relatas. At ſecundo reſpectu ſi omnes verificentur, idem puto dicendum; ſecùs verò aliter, quia ſicut ad remotionem vnius cauſæ non remouetur lex, cum illa dicatur partialis, & non totalis, ut paſſim admittunt Doct. ita etiam hoc idem eſt dicendum de prędicta extenſione, ſeu cõprehẽſione. De reliquis autem cauſis non oportet aliquid aliud adnotare, cum prædicta identitas ex eis nec deſumi, nec conſiderari valeat. Ideò ſit ſatis iſta adnotaſſe pro ſolutione iſtius articuli. Si quis autẽ plura videre cupiat, videat Euerard. loci. & Doct. in d. c. translato, vbi prę cipue Dec. & Feli. atque in l. oẽs populi. ff. de iuſt. & iu. cum ſimil. & c.

An ceſſante cauſa reſcripti, debeat etiam illud ceſſare, & quomodo. Art. 6.

REſcripta non ceſſare, quãuis ceſſet cauſa, probat text. in ca. 1. & 2. 25. q. 2. vbi legimus, priuilegia, & ſic reſcripta Eccleſię debere eſſe perpetua. ergo &c. Secundo idem confirmatur per regul. cancell. Apoſt. de iure acquiſ. nõ tollẽ. ex quo ſupra ſuo loco demonſtrauimus, per reſcriptum acquiri aliquod ius. Tertio author, & ſic cauſa compilationum vtriusq; iuris, iamdiu ceſſauit, & illa adhuc durat in robore ſuo, ergo idem quod ſupra. Hęc omnia cõfirmantur vera, quia ſi per reſcriptum acquiritur aliquod ius, (vt diximus) verificatur propterea illa vulg. regula, Id quod noſtrum. ff. de reg. iu. ergo &c. In contrarium facit illa

illa iuris conclusio, qua cauetur, ꝙ cessante causa cessat effectus.c.cum cessante,de appell. c.& si Christus. de iureiur. l.generaliter. C.de epis. & cler.l.1.C.de hęret.et c.suggestũ, de decim. His accedit, ꝙ sicut lex dependet à rõne, can. consuetudo, dist. 1. Et ibi Turrecrem.q.4.c.fi.de cõsuet.D.Tho.1.2.q.90.cum simil. & propterea leges variantur iuxta varietatem causarum.c.non debet, & ibi Docto.de consanguini. Ita ẽt hoc idem est dicendum de rescripto. Quid igitur dicẽdum? Solutio ex diuerso capite desumi põt; Siquidem si ex parte causæ desumenda esset, videndus est omnino Henricus Boic in d.c.et si Christus, vbi distinguendo demonstrat, qñ cessat effectus, cessante causa. Si verò illa esset desumenda ab vsu rescripti, videndus est Bart. in l.beneficiũ, nu. 6.ff.de consti. & Henric. Boic.in c. cum accessissent, eod. At si desumẽda esset à circumstantijs, & accidẽtibus vltra ea, quæ habentur in d.c. non dẽt, adnotanda est glo.& Abb. in d.c.suggestum. Cæterùm, qm̃ articulus iste est præcipuè soluendus respectu causæ, ideò puto animaduertendum, hmõi causam esse distinguendam, & considerandam, prout supra in præcedenti articulo eam considerauimus; Siquidem si illa fuerit expressa, dubitari potest, an dicatur cessare. Vnde admisso eã expressam esse, id intelligi debet de causa verè finali, & non de occasionali. De alijs ẽt posset verificari, cũ rescripta cõsiderentur vlterius ꝭm propriam eorũ naturam, iuxta tradita ab Henric.Boic, in rubr.de priuileg.&c. Et ita intelligimus (ni fallor) solutionem articuli. Nũc respõdendo ad obiecta, dicimus ad primum, ꝙ sicut leges promulgantur ea intentione, vt sint perpetuæ, & nihilominus reuocantur ad varietatem causarum, & circumstantiarum, d.c. non debet. & can.erit, d. 4. cũ simil. Ita etiam hoc idem est dicendum de rescripto, quod est ius quoddam, ut suo loco diximus; & sic obiectio non vr̃ obstare. Ad secũdum respondetur regulariter verissimum esse argumentum, sed limitatiuè secus est dicendũ, ut docet Gabriel. in suis cõclus.in tit.de iure acquis. non toll. & sic in casu nostro causa cessante, illud etiã cessare debet. Ad tertiũ dicimus, quòd causa istius argumenti est efficiens, quæ duplex reperitur; vna.n.est in producendo, sed non in conseruando, & talis est illa, de qua in argumento. Altera verò est in procedendo, & in conseruando, vt Philosophi nos docent, & de ista argumentum limitatur, & successiuè remanet solutum. Ad id autem, quod in confirmationem adducebatur, respondetur, illud esse verum regulariter, secùs limitatiuè, ob prædictam causam cessantem, meritò &c. Quomodo autem dicatur cesare huiusmodi rescriptum, videtur dubium; breuitati tamen studendo puto ita esse distinguendum, quod si tale rescriptum esset subreptitium, successiuè esset nullum, iuxta ea, quæ diximus supra suis locis. Si verò esset validum, aliquando dicitur simpliciter concessum, & tunc requiritur sentẽtia ad illud rescindẽdum, iuxta tex. & ibi Doct. in d.c. suggestum, ubi Pont.mandat causam componi; & sic illud priuilegiũ non fuit ibi nullum ipso iure, placet tamen distinctio Abb.in d.c.num.4.ubi examinando hanc difficultatem cum distinctione eam soluit, & sic rescriptum aliquando redditur nullum,

&

& aliquando annullatur; puto igitur ad Abb. eſſe recurrendum. Si uerò fuerit conceſſum ſub certa conditione, uidelicet, ſi chriſtianè uixeris, iuxta d. l. 1. C. de hæreti. Vel ſi Eccleſiæ inſeruieris, iuxta d. l. generaliter. C. de Epiſc. & cler. tunc priuilegium dicitur amiſſum, & ipſo iure annullatum, ſi illa conditio non fuerit adimpleta. Et ad hoc facit illa notabilis quæſtio, an doctor debeat gaudere priuilegijs, ut doctor, uel quatenus profeſſionē exercet. De qua videndus eſt Guido Pa. in ſua deciſ. 388. Menoch. lib. 2. de arbitr. iudi. caſu 379. Rolan. à Vall. in conſ. 66. num. 40. 41. volum. 1. & Ioſeph. Ludo. in ſua deciſ. 6. in qua quæſt. placet, ut profeſſionem exerceat. &c.

QVAESTIO XVII.

De iuriſdictione Iudicis dati per reſcriptum ſubreptitiū. Artic. 6.

POſtquam in præcedentibus vidimus, quid erat obſeruandum de impetratione, ac reſpectiuè cōceſſione reſcriptorum, cū omnibus alijs, quæ erant neceſſariò videnda ad intelligentiam propoſitę materiæ, vt videlicet euitetur ſubreptio, eſſet nunc oportunū aliquid adnotare de executione eorundem, quæ cū dari nequeat, niſi prius uideamus, an executor, uel Iudex datus per huiuſmodi reſcriptum habeat iuriſdictionē, ideò meritò quidem proponitur in præſenti hæc quæſtio, in qua videndum eſt, uidelicet.

Primo, An Iudex iſte habeat aliquam iuriſdictionem.

Secundo, An illam habeat à Iure, vel aliunde.

Tertio, An poſſit iudicare in cauſa ſuæ iuriſdictionis.

Quarto, An quod deciditur in d. c. ſuper litteris, de iſta iuriſdictione, amplietur ad quemlibet alium caſum incompetentiæ.

Quinto, Qualis ſit iuriſdictio conceſſa in forma communi, & in forma ſpecifica.

Sexto, An definire articulum de incompetentia, poſſit differri vſque ad finem cauſæ.

An Iudex datus per reſcriptum ſubreptitium habeat aliquam iuriſdictionem. Artic. 1.

PRæſuppoſito, iudicem eſſe datum per reſcriptum ſubreptitium, inde uidetur inferendum, ipſum nullam habere iuriſdictionē, cum prædictum reſcriptum ſit nullum, vt ſupra diximus, atque non entis nullus debeat eſſe effectus. Secūdo, ſi iudex iſte aliquam haberet iuriſdictionem, partes litigantes tenerētur coram eo comparere, & litigare. Sed hoc non vīr uerum, arg. c. ſi diligenti, cum ibi adnot. de for. cōpet. & §. fit tamen, Inſti. can. de in ius voc. meritò &c. Tertio, ſi talis Iudex haberet prædictam iuriſdictionem, iudicaret in cauſa propria, ut conſtat ob qualitatem facti, q̄d cum eſſet contra l. 1. C. ut nem. in cauſ. pro. ergo &c. Quarto, ſi iudex iſte poſſet de prædicto reſcripto iudicare, conſequenter iudicaret de litteris Papæ, contra tex. in c. cum ueniſ-

ſent,

sent, de iudic. Hæc omnia confirmãtur uera, quia iudicium, & acta istius iudicis videntur ipso iure nulla, arg. c. at si Clerici. de iud. in prin. & l. 1. ac per tot. tit. C. si à non compet. iudi. Atque ipse efficeretur suspectus. l. apertissimi, C. de iud. can. quod superest. 3. q. 5. In contrarium de iure est omnino respondendum; Primo per d. c. super litteris, eod. de rescrip. in illis uerbis videlicet. Postquam sibi super hoc facta fuerit fides &c. Quæ particula cum sit vndique clara, merito &c. Secundo, hoc idem demonstratur, ponderando naturam rescripti; siquidem si Princeps mandet alicui, vt aliquid faciat, consequenter vr̃ mandare, vt etiam de sua iurisdictione cognoscat, cum oporteat ipsum inspicere tenorem mandati; et propterea Maran. in suo specul. p. 4. distinctione 8. docet, multos dari casus, in quibus iudex incompetens potest, non obstante tali incompetentia, cognoscere, & definire, quid iuris de aliqua cõtrouersia sibi proposita; ideò idem, quod supra, vr̃ de iure dicendum. Licèt enim iudex sit aliquando incompetens circa merita causæ alicuius quęstionis, respectu tamen alterius illius articuli cõpetens omnino reputatur, ut contingit in quæstione de usura, quæ licèt à laico cognosci, et definiri nequeat, respectu tamen facti ab eodem cognoscitur, & definitur. Couarr. lib. 3. uar. resol. c. 3. in prin. Pro solutione præmittẽdũ est imprimis, ꝙ cum omnis moralis actus dependeat à rerum circumstantijs, quæ longo discursu declarantur à Nauarr. in suo manual. c. 6. D. Tho. 1. 2. q. 7. & Summist. in verbo, circumstantiæ; ideò incompetẽtia iudicis desumitur, & cognoscitur à qualibet earum; Siquidem à circumstantia, quis, intelligimus, iudicem habere aliquando aliquem defectum de adnot. in l. cum Prætor. ff. de iudi. & in c. infamis. 3. q. 7. ubi Io. de Tur. cre. Item inde desumitur eadem incompetentia, considerando personã actoris, & rei, iuxta c. 1. de except. in 6. & c. cum personę, de priuileg. eodem. Secundo à circumstantia, quid, idem est desumendum, cum non quælibet materia possit cognosci, & definiri à quolibet iudice, iuxta can. duo, dist. 96. c. nouit, de iudic. c. omnis, de pœniten. cum vulg. Certa autem reg. dari nequit ad id cognoscendum, nisi dicamus, & adnotemus, quod nos docẽt Doct. in c. Ecclesia S. Mariæ, de constit. cum ibi adnot. Tertio à circumstantia, cur, desumitur, & cognoscitur prædicta incompetentia, quia sicut finis potestatis vnius iudicis est diuersus à fine alterius; ita ẽt hoc idem est dicẽdum de prædicta competentia, & incõpetentia. Hoc autem limitari posset, quãdo huiusmodi diuersi iudices dati essent cumulatiuè, iuxta tradita per Doctores, & præcipuè Feli. in ca. pastoralis, de offic. ordin. Quarto à circumstantia, quando, idem est dicendum, cum iudex nequeat ius dicere quolibet tempore indifferenter. Docto. in l. more Romano. ff. de ferijs. c. 1. & fi. eod. Vnde si tali tempore vellet ius dicere, posset sibi opponi exceptio de incompetentia, cum in tali casu eius officium dicatur conquiescere. Quinto à circumstantia, vbi, seu loci, idem est tenendum, cũ clari sit iuris, illum, in quo ius redditur, esse aliquando parti suspectum, c. cum R. canonicus, de off. iud. dele. Oldra. in cons. 43. nu. 1. & clem. 1. de for. compet. Hinc est, quod iudex extra territorium non habet iu-

risdi-

risdictionẽ, iuxta l. 1. & 2. cum ibi adnot. ff. de offi. procõs. Sexto a circumstantia, quomodo, similis exceptio desumitur, cum nemini sit dubium, iudicem esse aliquando obligatum seruare certam iuris formã, & solemnitatem. §. iam vero. instit. cano. de in ius voc. Ad hoc faciunt notata, & præsertim per Felin. in c. cum dilecta, eod. de rescr. in c. 1. de re iudi. & insti. de offi. iudi. in principatque l. 4. cum ibi adnota. C. de sent. & interlo. omn. iudi. Septimo a circumstantijs, quibus medijs, idẽ cognoscitur, cum aliquando plures sint dati iudices, & propterea simul cognoscere, & iudicare debeant. §. item mandari, insti. cano. de iudi. et ibi glos. nisi tamẽ constituti fuerint cum clausula, ꝙ si non omnes &c. iuxta c. prudentiã, cum duobus seq. & ibi Doct. eod. de offic. iudi. deleg. Hac pręmissa de incompetentia cognitione, dicimus ad quæstionem propositã, iudicem, de quo agimus, habere iurisdictionem, per ea, quæ supra sunt deducta. Hæc conclusio doctè, & distinctè explicatur à doctoribus super d. c. super litteris, ubi præcipuè Abb. num. 9. & 10. eod. de rescript. reducit oẽs casus ad tria capita, videlicet, ꝙ in nonnullis absolutè iudicare nequeat; in quibusdã verò iurisdictionẽ habeat; in alijs deniq; dubitatur; vnde ne sim aliorum simplex relator, ad Abb. pręsertim me remitto, atque quantum facit ad rem propositam, puto ad mẽtem aut horis dictæ decretalis ita dicendum, ꝙ rescriptum aliquando notoriè est subreptitium, & tũc prædicta conclusio est limitanda, cum in notorijs nõ requiratur fides, nec ordo iudicij. c. euidẽtia, cum ibi adnot. de accusa. Aliquando verò notoriè constat de opposito, & sic nõ pertinet ad præsentem locum. Aliquando denique sumus in dubio, & in tali casu propriè requiritur fides, atque iudex iudicare potest per ea, quæ supra diximus. Vnde cum per hæc habeamus solutionẽ ad articulum, conuenit modo responderé ad obiecta; & propterea dicimus ad primum, ꝙ tunc non entis nullę sunt partes, qñ videlicet nec naturaliter, nec moraliter esset non ens; secùs si moraliter tantũ; vnde in casu proposito, rescriptum, de quo agimus, dr̃ nullum moraliter, non aũt naturaliter. Ad secundum verò respondetur; ꝙ partes tenentur comparere coram tali iudice quoad cognitionem suę iurisdictionis; & sic argumẽtum limitatur; secùs quoad cognitionem meritorum causæ. Et ita intelligitur d. c. super litteris. Ad tertium posset vtique negari, ꝙ iudicare de iurisdictione, sit iudicare de causa propria, cum iurisdictio distinguatur à meritis causę, iuxta tradita à Doct. in d. c. super litteris, in fi. eorum repeti. ideò argumentum non videtur concludere. Ad quartum posset similiter negari, iudicẽ istum in tali casu iudicare de litteris Papæ, cum verè tunc iudicaret de veritate precum, licèt postea per necessariam consequentiam sequatur, rescriptum esse nullum, cũ preces veritate non nitantur. c. 2. eod. de rescript. & nos supra diximus. Et propterea dicit text. in d. c. super litteris, postquam fides super hoc facta fuerit &c. Hinc est, quòd si talis iudex vlterius procedere vellet, acta huiusmodi essent nulla, vt infra clariùs suo loco dicemus, & ipse faceret se suspectum &c.

An iudex iste habeat iurisdictionē à iure, vel aliunde. Art. 2.

PRo maiori cognitione solutionis istius articuli, cōuenit prius adnotare, q̃d alij nos doceant. Abb. igitur in ca. dilectus filius, il terzo, nu. 1. de preben. docet, iudicem datum per litteras nullas posse pronunciare se esse incompetentem, cum in tali articulo sit competens; posset ēt condemnare impetrantem huiusmodi litteras in expensis, iuxta clemen. 1. eod. de rescript. Idq; facere iurisdictione potius ordinaria, quā delegata. Quæ quidem Abb. doctrina videtur omnino vera ob decisionem d. Clement. Posset vlteriùs cōfirmari, quia illa iurisdictio dicitur ordinaria, quę prouenit à lege. l. more maiorum, cū lege seq. & ibi Bar. et alij, ff. de iurisd. omn. iudi. At, qm̄ iurisdictio, de qua agimus, cum hodie competat vigore d. clem. dr̄ prouenire à lege, meritò &c. In contrarium facit talis ratio, ꝙ in iure nullibi expresse cauetur, iudicem incōpetentem habere huiusmodi iurisdictionem; & propterea illa non videtur data à iure. Cōfirmatur, quia incompetētia oritur à diuersis causis, quas declarauimus supra in præcedenti articulo, & probat text. in §. sit tamē, insti. cano. de in ius uoc. ergo nō videbatur possibile aliqua lege id definiri. Quid igitur dicendum? Conciliando hæc obiecta cū distinctione dicimus, quòd si iudex iste fuerit aliàs ordinarius, & in q̃stione sibi proposita incompetens, in articulo incompetentiæ habebit iurisdictionem à iure; Si verò fuerit delegatus in eodem articulo, habebit iurisdictionem ab eodem rescripto; & ratio est, quia dicit tex. in c. præterea, de offic. iudic. deleg. qui dat iurisdictionem, dat etiam pertinentia ad eam. Vnde lex, seu rescriptum dando iurisdictionem ex natura rei, videntur etiam id dare, vt talis iudex cognoscere valeat, an illam habeat in quolibet casu. Nec debet obstare d. Cle m. 1. quia text. iste videtur illud idē decidere, quod textus definit in d. c. super litteris. Et sic vtrumq; ius, atque capitulū vr̄ declarare, rescriptum subreptitium dare prædictam iurisdictionē de dicta incōpetentia. Hoc idē cōfirmari potest, quia repugnat iuri, & rationi, vt quis habeat iurisdictionem ordinariam in vno articulo tantum. His accedit, quod si consideretur exequutio dicti rescripti oportet idem affirmare. Siquidem iudex datus debet litteras legere, pōderare, & successiuè definire, an sibi competat prædicta data potestas. Ideò vigore rescripti videtur illam habere in dicto casu de incompetentia. Rursus, solutio istius quæstionis potest adhuc cōsiderari sub alio iuris, & facti articulo, videlicet respectu condemnationis expensarum; & sic imprimis nemini est dubium, talem iudicem posse partem condemnare in dictis expensis. d. clem. 1. glo. not. super ca. fin. in verbo, expensis, eod. de rescript. Maran. in suo specul. d. par. 4. d. 8. Quæ quidem condemnatio cum veniat per necessariam consequentiam à iudicio, & sententia de incompetentia, in qua pars debebat absolui, vel condemnari, videtur propterea idem quod supra de iure dicendū. Et ita puto concludendum, iudicē ordinarium in casu incompetentiæ habere iurisdictionem ordinariam, quamuis sit incompetēs quoad merita causæ; iudicem verò datū

per

per dictum rescriptum, habere iurisdictionem delegatam, si non expressè, saltem tacitè, licèt quoad merita causæ præsupponatur incompetens.

An iudex incompetens possit iudicare in casu suæ iurisdictionis. Art. 3.

EX his, quæ diximus supra in primo articulo, habetur, quid affirmari possit pro solutione pręsentis. Cæterùm, ut hic aliquid ulteriùs adnotemus, puto animaduertendum, quod diximus supra in eodem primo articulo, in solutione tertij argumēti, an uidelicet Iudex iudicando de sua iurisdictione, dicatur iudicare de causa propria; ibi enim dicebamus, partem negatiuā esse magis ueram, cum iudicium de incompetentia distinguatur à iudicio de meritis causæ. Quæ quidē solutio, ut hic repetatur, ꝓ respōsione ad quæstionem propositā, dicimus, ꝙ si illa non fuisset congrua, appellatione causæ ueniret etiam iurisdictio; sed hoc nō uidetur uerum, cū definitio causæ sine cōtrouersia notoriè distinguatur à definitione iurisdictionis; & propterea differunt plusquam genere. Causa enim quid sit, describitur in c. forus, de uerbo. signi. Docto. in rubr. de iudic. insti. cano. eo. in princ. ubi legimus, causam esse materiam, & id quod in iudicio proponitur. Iurisdictio uerò describitur à Bart. in l. 1. num. 3. ff. iurisd. omn. iudi. quod sit potestas de publico introducta, ad ius dicendum, & æquitatem statuendam. Ex qua differentia desumitur intelligētia ad d. l. 1. C. ne quis ī propria causa &c. quod uidelicet respiciat causam idest materiam, & id, quod in iudicio proponitur. Et consequenter id quod distinguitur à iurisdictione. Qua de re cum per d. l. non prohibeatur, ne iudicet de sua iurisdictione, successiuè infertur, ut de ea iudicare ualeat. Posset id confirmari, quia si aliquando est licitum sibi ius dicere, vt adnotant Docto. in d. l. & clariùs Couar. lib. 1. var. resol. cap. 2. nu. 14. ver. quarto ex principali. Videtur etiam licitum iudicare de sua iurisdictione. Nec debet obstare textus in c. Pastoralis. eod. de rescript. vbi statuitur esse deueniendum ad arbitros in casu reuocationis litterarum, quia ad hoc respondetur, d. tex. verificari, quando dati essent diuersi iudices per diuersa rescripta, & inter se contenderēt de sua iurisdictione, atque hæc videtur vera solutio ad d. text. ad mentem Doct. & præcipuè Abb. Addēdo tamen possumus secundo loco respondere, quòd obiectio habeat locum, quando contra iudicem esset opposita exceptio, nō solum subreptionis, sed etiam suspitionis; tūc enim summopere conuenit obseruare decisionem d. c. ex aduerso adducti. Et ita per hæc habemus, ni fallor, claram solutionē ad istū articulū, vltra ea quę supra diximus.

An decisio cap. super litteris supra sępè citati, in illa parte eius, quòd iudex incompetens propter subreptionem extendatur ad alios iudices ob alias causas incompetentes. Artic. 4.

DIximus supra in eodem primo articulo, iudicis incompetentiam desumi ex diuerso capite ibidem explicato. In articulo verò secundo

cundo demonstrauimus, vtrumque iudicem idest ordinarium, & delegatum esse aliquando incompetentem, & de sua incompetentia posse cognoscere iurisdictione ordinaria, & delegata, iuxta tamen ea, quę ibi adnotauimus. Ex quibus infertur, vt puto, solutio ad præsentem articulum, ꝙ videlicet ista decisio extendatur, ut supra proponitur. Idq; confirmari potest per cōclusionem in d. 2. articulo demonstratam. Siquidem cum iudex ordinarius, sed in casu suo incompetens, potest de sua iurisdictione, & cōpetentia cognoscere, & definire, quid iuris ad similitudinem iudicis incompetentis delegati, vt ibidem deduximus, sequitur inde, prædictam extensionem esse oīnò faciendam ob identitatem rationis. Nec debet obstare, siquis ex aduerso dicat, præsentem articulum videri superfluum, per su pradicta; quia ad hoc respondetur, quòd cum hic fuisset institutus sermo de effectu rescripti subreptitij, respectu d. iurisdictionis, atque in hoc sit conclusum, quid iuris iuxta ea, quæ supra uidimus, & adnotauimus, successiuè fuit dubitatum, an talis conclusio esset extendenda ad alios similes iudices; & propterea fuit omninò conueniens proponere præsentem articulum, atque de eo specificè definire, quid iuris ob identitatem rationis. Cuius vigore aut est admittenda prædicta extensio per deducta; aut affirmari conuenit, solutionem huius articuli esse inclusam in prædictis conclusionibus supra relatis, iuxta doctrinā Zabarel. in d. clem. 1. num. 4. eod. de rescript. & propterea non oportet vlteriùs procedere.

Qualis sit forma communis, & forma specifica alicuius rescripti, de quibus in d. c. super litteris. Artic. 5.

AD intelligentiam istius articuli, debemus præmittere, ꝙ rescriptum tam ad lites, quàm ad gratiam, duplicem formam dicitur habere. Quoad lites enim forma iudicij alia dicitur solemnis, ordinaria, & communis; alia uerò est summaria, & specifica. De qua distinctione pertractant Doct. in c. quoniam cōtra. de probatio. in c. in causis, de sent. & re iudi. in clem. dispēdiosam, de iudi. in clem. sępè, de verbor. signific. in §. pen. et fi. insti. can. eod. de iudi. & Maran. in suo Specul. p. 4. dist. 9. Quoad gratiam uerò docet Bero. in d. c. super litteris. nu. 51. ad mentem tamen Abb. in c. postulasti, eod. de rescript. ꝙ huiusmodi rescriptum conceditur aliquando in forma communi, & dicitur rescriptum iustitiæ; & aliquando in forma gratiosa, & dr̄ forma specifica. Ratio autem illa vr̄ esse, quia rescribens pro executione rescripti potest dare illam formam, & modum exequendi, quę sibi magis placeret, atque in dubio tenēdum est, ipsum voluisse se conformare cū dispositione iuris, vt diximus supra ad mentē Menoch. lib. 2. de præsumpt. Et propterea videmus in practica, in rescripto aliquādo datam esse certam formam, & aliquando de ea dubitatur. In qua dubitatione sequenda est doctrina relata ipsius Menoch. d. lib. præsumpt. 9. Præmittendum est etiam, quòd Doct. in c. 1. de confirmatione vtili, & c. & ibi præsertim Abb. adnot. aliquid à superiore confirmari aliquando cōfirmatione cō

muni,

muni, aliquando uerò confirmatio ne specifica, & sic cum cognitione causæ. His præmissis articulus propositus ita vr̃ de iure soluendus, ꝙ executor rescripti dẽt obseruare canonum statuta.c.1.& ibi Doct.com muniter, de constitu.c.1.de re iudi. cum vulga. Cæterùm in contrariũ facit tex.in d.c.super litteris, in ver. nam si talis expressa sit falsitas. Cófirmatur, quia si executor rescripti esset semper obligatus seruare formam communem, rescribens nunquam posset dispensando recedere à iure communi, quod non est dicẽdum.c.de multa, in fi.& ibi gl. Abb. & alij, de præben.§.nisi rigor.1.q.7. cum seq. meritò &c. Quãdo autem debeat potius vna, quàm altera forma obseruari, desumitur, & cognoscitur ex distinctione tradita ꝑ Pót. in d.c.super litteris, & præcipuè in d. ver. nam si talis expressa sit falsitas. Ex quibus habemus, ni fallor, non solùm, quid teneri debeat pro solutione articuli, verùm ẽt, quomodo conciliari valeant, quæ supra ad vtramque partem sunt adducta; & propterea non oportet vlterius procedere.

An definire articulum de incompetentia possit differri vsque ad finem iudicij. Artic. 6. & vlt.

EX his, quæ diximus supra in propria quæstione, & articulo, habetur, ni fallor, solutio ad præsentem; siquidem dicebamus ibi, quando sit pronunciãdum super opposita exceptione de subreptione, & cum vulgaris sit iuris cóclusio, ꝙ personæ, ex quibus constat iudicium, à principio dẽant legitimari, vt cæteris omissis docet Vant.in suo tracta.de nulli.in prin. ideò regulariter articul⁹ iste, de quo agimus, similiter in princip.iudicij definiri debet. Gram.in sua decis. 65. num. 82. cum plenè adduct. ab Asin.in sua pract.ciuili.§.18.c.4.nu mero 1.vbi ad litterã examinat rem propositam. Vnde remanet dubiũ, an ista solutio recipiat aliquam limitationem: competentia enim iudicis est adeò necessaria in iudicio, vt meritò quidem sit dictum à Bal. in rubr.C.si à non compet. iudi.iudicem esse ducem, & imperatorem illius. Hoc idem legimus relatum à Vant.in d. suo tract. rubr. de nullit. ex defectu iurisdictionis; & propterea adnotatur ibidem nu.9.à princ. esse iudicandum prius, quid iuris de hoc articulo; & cum ibi copiosè iste Doctor declaret hoc totum, adeò ꝙ aliqd vlteriùs desiderari nequeat de hac competentia, quoad iudiciũ attinet, ideò de re proposita non vr̃ necessariũ aliud addere, sed ad istũ Doctorem in casu contingenti esse recurrẽdum. Non est tamen in præsenti omittendũ, quod per iudicem in proposita materia debemus intelligere executorẽ rescripti, quodcunque sit illud. Qui quidem executor, cum detur aliquando ad beneficia, et ad gratiam.§.illud quoq;, cum seq. & ibi glos. in stit. cano. de collat.& aliquãdo ad lites, iuxta tot. tit. de offic. & potest. iudi. deleg.& iste aliquando subdelegat, ideò sæpè dubitatur, an habeat potestatem subdelegandi. Per c.super quæstionum, eod.tenenda est opinio affirmatiua: at per cap.fi.eod.dicendum est oppositum. Hinc est, ꝙ regulariter tenenda est prædicta opinio affirmatiua, per d.c.super quæstionũ, & §.possunt autem.insti.cano.de iudi. Quæ quidem iuris conclus.aliqñ limi-

limitatur, iuxta tex.in d.c.fi. & ibi glos. & Doct. Vnde à simili dicendum est, ꝙ quando esset quæstio de iurisdictione, tunc bonum est, articulum definire à princ. At si quęstio esset de aliquo illius accidente, seu qualitate, posset id limitari. Quæ q-dem iurisdictionis qõnis solutio est adeò necessaria in iudicio, vt docet Vãt.lo.supra cita. ꝙ Clemens VIII. per specialem Bullã reseruauit tantum nullitatem ob defectum iurisdictionis, mandati, & citationis; reliquas verò omnes penitus sustulit. Cæterùm cum sæpè contingat, iudicem pronunciare se esse incompetentem, fuit propterea dubitatũ, an in aliquo casu si non aliter, saltem de consensu partium, posset iurisdictionem reassumere. Quæ quidem quæstio, licèt regulariter soluatur, id nõ esse sibi licitum, ut videri potest in c.significãtibus, & ibi glo.in verbo, procedere. Abb. & alij, eod. de offic. & potest.iudi.deleg. quoniam tamen id requirit altiorem indaginẽ, ideò ad ea, quæ copiosè nos docent Docto. super d.c. me remitto. Illud tamen non est omittendum, considerandam esse qualitatem, & tenorem sentẽtiæ talis iudicis; siquidem ob illius formam posset aliquando prædictam iurisdictionem reassumere, & aliquando secùs, prout declarant ibidem Doct.

QVAESTIO XVIII. & vltima.

De executione rescripti. Artic. 20.

POstquam in præcedẽti quæstione vidimus, quid erat adnotãdum de iudice per rescriptum dato; pro completa cognitione ꝓpositæ materiæ, conuenit modo, ut nonnulla obseruemus de executione rescriptorũ, quamuis alterum eorum sit aliquãdo subreptitium; & propterea vltimo loco fuit proposita quæstio ista, in cuius explicatione, ut ordinatè procedamus, infrascripti articuli sunt declarandi, uidelicet.

Primo, An rescriptum sit exequendum, siue sit subreptitium, siue non.

Secundo, An sit exequendum iuxta fines illius.

Tertio, An executor eius habeat authoritatem vltra contenta in eo.

Quarto, Quomodo talis authoritas cognoscatur.

Quinto, An actus contra formam rescripti gestus, sit nullus, & quo modo.

Sexto, An simplex rescriptum contineat quæcunque negocia.

Septimo, An rescriptum contineat quæcunque connexa.

Octauo, Quomodo huiusmodi negocia, et connexa cognoscantur.

Nono, Quid iuris si dubitetur de executione rescripti.

Decimo, Quomodo nullitas rescripti, eiusque subreptio in iudicio proponi valeat.

Vnde-

Vndecimo, An exequutori rescripti sit credendum, si illud non ostendat.

Duodecimo, An in executione rescripti debeat attendi tempus datæ, vel tempus præsentationis.

Decimotertio, An omnia rescripta habeât executionem paratam.

Decimoquarto, An quilibet possit esse executor rescripti.

Decimoquinto, An rescriptum exequi possit etiam contra tertium.

Decimosexto, Quomodo rescripta sint exequenda.

Decimoseptimo, Quando, et vbi sint exequenda.

Decimooctauo, An omnes quæstiones & art. iam d. verificentur in Tribunali Sancti officij.

Decimonono, Quomodo omnes quæstiones præd. sint obseruandæ in vtroque foro.

Vigesimo, An per d. executionem sit finita potestas prædicti executoris.

An rescriptum sit exequendum, siue sit subreptitium, siue non.
Artic. 1.

QVoniam supra suo loco demonstrauimus, rescriptũ subreptitiũ esse nullum, ideò clari iuris esse uidetur, nullã habere executionem, ob vulgarem conclusionem, Non entis nullas esse qualitates, Doct. in l. eius, qui in prouincia. ff. si cert. pet. Accedit etiam, ꝙ legimus in d. c. super litteris, eod. de rescript. ꝙ videlicet iudex postquam de subreptione sibi fides facta fuerit, nullatenus de causa cognoscat. Vnde per oppositum si rescriptum non fuerit subreptitium, executioni oĩno erit mandandum. Sed contra hanc illationem facit tex. in ca. si quando, eod. cum his, quę infra dicemus; ideò vtrumque habet difficultatẽ. Pro solutione oportet priùs distinguere, quia rescriptum aut est vndique legitimum, & istud esset omnino exequendum, iuxta tamẽ ea, de quibus infra. Aut est illegitimũ, & falsum, & tunc regulariter nullam hẽt executionem, iuxta tot. tit. C. si ex fals. instru. &c. & ibi Bald. Sali. & alij. Hinc est, quod si de facto huiusmodi rescriptum fuerit executum, talis executio posset retractari; imò ẽm vnam opinionem illa dr̃ nulla ipso iure, vt videri potest apud Bald. in l. fi. num. 6. cod. Dixi autem regulariter, quia rescriptum põt esse falsum, aliquando in totũ, & aliquando pro parte, ut docet idẽ Bald. in l. falsum. num. 4. 5. eod. & Doct. in c. fraternitatis, de hæret. & in l. si ex falsis. C. de trãsact. Idque contingit, quia aliquando rescriptum tenet in forma cõmuni, & aliquando continet plura capita, vt diximus supra suis locis. Ex quibus omnibus cum habeamus solutionem ad præsentem articulum, ideò breuitati studẽdo, non oportet illa hic repetere; & propterea satis erit vnũ addere, quod nos docet idem Bald. in d. l. fi. num. 5. C. eod. vbi quærit, an petita rescissio instrumẽti impediat executionem illius; vnde ibidem legimus, ꝙ si executio fuerit petita per viam actionis in factum, tunc executio impeditur; secùs si officio iudicis mercenario, Roman. in cons. 76. in fi. resolutiuè docet, litis pendentiam non impedire executionem, & de communi attestatur Asin. in sua practica iudi. §. 31. cap. 2. vers. vndecimò ampliatur. Quam quęstionem cum plenè, & doctè examinet Grámat. in suo cons. 95. ideò si quis plura de

ea

ea videre cupiat, recurrat ad eum, atque ista sint satis pro solutione istius articuli.

An rescriptum sit exequendum iuxta fines illius. Art. 2.

Docet Iurisconsultus in l. diligenter, ff. mandati, ꝙ fines mandati diligenter sunt custodiendi; idē legimus in §. is qui exequitur, inst. eod. lex, cum mādati. C. eod. & tex. in c. cū dilecta, eod. de rescript. habet hæc verba; Formam mandati esse seruandam; & propterea cauetur in ca. cui de non sacerdotali, de præben. in 6. & in §. sunt autem. insti. cano. de colla. quòd si Pontifex mandat præbendā conferri certi valoris, non potest conferri præbenda minoris valoris, etiam de cō sensu impetrantis. Ad hæc accedit l. si procurator. C. eod. §. sed siue, insti. cano. de iudi. c. venerabilis, de offic. iudi. delega. c. p tuas, & ibi glos. de arbitr. Confirmatur ratione naturali, quia executor rescripti solum illam habet authoritatem, quæ sibi data fuit in mandato; ideo solum eam exercere potest. c. cum olim. el 1. eod. In contrarium facit tex. in c. ad apostolicam, de regul. & l. quod fauore. C. de ll. Pro solutione, si more iuristarum esset procedendum, id est per modum regulæ, nō oporteret hic aliud adnotare; Siquidem Socci. in suis regul. vtriusq; iur. Regul. 309. & Ias. in l. si procurator. C. de procurato. adnotant hanc conclusionem, quòd videlicet fines mā dati diligenter sint custodiendi, & postea eam ampliant, & limitant, ideo ad eos esset recurrendum. Cæterum, ut nos aliqua methodo procedamus, puto animaduertēdum, imprimis intelligentiam istius articuli esse talem, vt videlicet cognoscamus, quid contineatur nomine finium; Siquidem, si istius vocabuli significatum esset attendendum, sine dubio à causa finali danda esset solutio; & propterea sicut finis alius dicitur rei, alius hominis, vt vltra Philosophos, & Theologos docet Nauarr. in sua relectione de fini. huma. act. post princ. ita etiam ab vtroque posset desumi prędicta solutio, Qua de re, si executio, de qua agimus, sit desumenda à fine hominis mandantis, tunc oporteret examinare, an in rescripto contineantur quædā alia vltra ea, quæ in eo sunt expressa. Atque sub tali respectu, q̄d sit dicendum, infra in alijs articulis adnotabimus. Vnde in præsenti, respectu alterius finis, conuenit videre, quid sit tenēdum. Et cum extra contenta in rescripto, prædicta executio non extendatur, oportet, vt illud, quod in eo reperitur, & continetur, sit certum; idque tunc erit tale, quando de eo constat, quid, quale, & quantum. l. certum. ff. si cert. pet. l. stipulationum quædam. la terza, ff. de verbo. oblig. & ibi Docto. Hoc præmisso, soluendo nunc articulum, dicimus, ꝙ quando constat de prædictis tribus requisitis circa res in rescripto contentas, tunc sine dubio fines mandati diligēter sunt custodiendi, & sic videntur verificanda iura, vt supra adducta. Si verò de prædictis tribus non constet, tunc oportet vlteriùs adnotare, ad mentem tamen Ancharani in d. c. cui de non sacerdotali, num. 2. vers. quinto nota, an videlicet super prædictis adsit aliqua iuris, vel hominis prouisio, & declaratio. Tunc enim solutio est omnino clara. Si verò talis declaratio non reperiatᵣ, modus

dus loquendi eſſet conſiderandus, quia dicit iſte doctor loco cita.uerſ. quæro quando mandatur, reſcriptũ aliquando eſſe tale, vt tale quid fiat vſque ad talem ſummam. Vnde à modo loquendi infertur, executorem poſſe exequi reſcriptum aliquãdo in minori ſumma, ſeu qualitate; & aliquando in ſumma, ſeu qualitate pręciſa, iuxta textũ in d.c. cui de non ſacerdotali. Licèt regulariter in mandato minor ſumma contineatur in maiori, vt dicit text.in d.l. diligenter. Ad id autem totum cognoſcẽdum, meo iudicio, melior regula dari nequit, niſi illa, quæ habetur in d.l.diligenter, ferè in fine, qua cauetur, ꝙ talis executor reſcripti, & mãdati debet conditionem, & cauſam ipſius mandantis reddere meliorem, non autem deteriorẽ; & propterea ſi per executionem illa redderetur deterior, ſine dubio talis executor excederet fines mandati. Quæ quidem iuris concluſio eſt adeo vera, vt verificetur de qualibet perſona gerente negocia alterius, tam ſimpliciter, quàm etiam ad proprium commodum, iuxta text. cum ibi adnota. in c.2. de donatio.&c.

An executor reſcripti habeat aliquam authoritatem vltra contenta in eo. Art. 3.

Lari eſt iuris, executorem reſcripti habere authoritatem in multis caſibus, vltra contenta in eo, ca. eam te, eod.de reſcript.c.1.c.de cauſis, c.præterea, & c.quærẽti, de offi. iud.deleg. His accedit c.ſtatuimus, il ſecundo, eod.in 6.c.1.de alien.iudi.c.quia V.de iudi. Quæ iura, cum expreſsè probent concluſionẽ iſtã, ideò non indigent aliqua declaratione. Hæc omnia commodè confirmari poſſent per ea, quę diximus in præcedenti articulo, ponderando præſertim finem ipſius delegantis. A quo cognoſcitur, & deſumitur reſcriptum, eiuſq; executionẽ aliquando extendi vltra contenta in eo. Ad hæc accedit quod docent Doctores, & præcipuè Abb.in c.p. & g.num.12.& ſeq.de offic.iudi.de leg. quòd iuriſdictio delegata prorogatur diuerſimodè; & ſic occaſione prorogationis concluſio, ut ſupra poſita, cognoſcitur vera; Siquidem prorogatio iſta fit aliquando de tẽpore ad tempus, aliquando de loco ad locum, aliquando de re ad rem, aliquando de perſona ad perſonã, aliquando de caſu ad caſum, & aliquando de cauſa ad cauſam, vt plenè hæc omnia ibidem declarantur. Qua de re dubitari nequit de veritate iſtius concluſionis. Hinc eſt, ꝙ inſti. can. tit. de colla.à §.ſunt autẽ apoſtolici mandati, vſque ad §.fi.ſecundum rerum circumſtantias diſtinctè, & ordinatè docet, qualiter mandatum, & reſcriptum aliquando extenditur ad caſum in eo non contentum, idque totum eſt omnino notandum, cum faciat nõ ſolùm ad ſolutionem iſtius articuli, ſed etiam ad intelligentiam interpretationis reſcriptorum, de qua diximus ſupra in propria quæſtione, & articulo. Contra quam quidem concluſionem illud videtur negocium facere; ſiquidem ſi dictus executor haberet prædictam authoritatem poſſet dubitari, an illam habeat à iure, vel à reſcripto, & mandato. Primo enim aſpectu videtur illam habere à iure, & non à reſcribente, ac mandante.l.more maiorum, cum ibi adnotatis.ff.de iuriſd.

omn.iudi. Pro solutione puto animaduertendum, quod dupliciter considerari potest, aliquid contineri in rescripto, seu mandato; Primo expressè, atque sub tali respectu diximus in præcedenti articulo illud esse omnino exequendum. Secundo tacitè, & virtualiter, idque contingit aut ex natura rei, iuxta textũ in d.c. præterea, & in l. 2. ff. eod. de iurisd. omn. iudi. Aut iuxta intentionẽ rescribentis, & mãdantis. Hinc est, quòd in præcedenti articulo adnotauimus, fines ipsius mandati, ac rescripti considerari respectu illius, & respectu ipsius mandantis, seu rescribentis. Et cum tota difficultas consistat in cognitione prædictorum duorum scilicet mandati, & intentionis mandantis, ideò puto dicendum, id cognosci aliquãdo ab interpretatione iuris, prout constat per iura supra adducta; & propterea illa debẽt reputari interpretatiua, & non constitutiua, iuxta doctrinam præsertim Abb. in c. fi. de consti. ex quo in casu proposito præsupponitur rescriptum, illud que esse obscurum, & sic per dicta iura fuit interpretatum. Qua quidem consideratione sic habita, videtur cessare obiectio, vt supra facta. Hinc est, quòd authoritas executoris alicuius rescripti, licèt videatur aliquando depẽdere à dispositione iuris, id tamẽ est verum nõ constitutiuè; quia sub hoc respectu dependet tantum à voluntate mandantis, & rescribentis, sed solùm interpretatiuè. Aliquando verò idem quod supra cognoscitur à grauitate materię, & negocij commissi, & aliquando denique ab alijs causis, atque circumstãtijs, de quibus, quoniam & infra sumus dicturi, ideò non oportet hic vlteriùs procedere. &c.

Quo modo authoritas executoris rescriptorum extra contenta in eis cognoscatur. Art. 4.

Legimus in c. præterea, in fi. de offi. & potest. iudi. deleg. quòd quando causa alicui committitur, dicuntur etiam commissa omnia illa, sine quibus talis commissio stare nullo modo posset. Hoc idem docet iurisc. in l. 2. ff. de iurisd. om. iudi. Confirmatur per l. ad rem mobilem, & l. legatũ, ff. de procura. Quę quidem iuris decisio etiam ratione naturali cognoscitur vera; siquidẽ si potestas ista non extenderetur, sine dubio delegatio, vt præsupponitur facta, redderetur frustratoria, quia remoto vno, sine quo illa stare non posset, etiam prædicta delegatio remoueretur, iuxta tradita per Docto. in ca. translato, de constitu. quod non vr̃ aliquo modo admittẽdum. Cæterùm in contrarium facit tex. in c. lator, qui fil. sint legit. in c. tuam, de ord. cognit. & in l. ea, quæ. §. magistratus. ff. ad municip. Licèt enim sit alicui concessa iurisdictio, illa tamen non est exequenda in casibus dictorum iurium; & propterea prædicta extensio non videtur admittenda. Quid igitur dicendũ? Bald. omnino videndus in d. l. 2. ad notat quatuor regulas, atque illas explicat ad id cognoscendum. Quarum prima est, cum aliquid conceditur, id etiam videtur concessum, sine quo id primum explicari non potest. Secunda, quoties aliquid cõceditur, concessum etiam vr̃ quicquid ad illud sequitur. Tertia, cum aliquid prohibetur, etiam id videtur prohibitum, quo ad illud perueniri posset. Quarta, cũ aliquid prohibetur, etiam id dicitur prohibitum,

tum, quod illud ſequitur. Quæ quidem regulæ, quãtum faciunt ad articulum propoſitum, non omnes uidentur neceſſariæ, ſed prima, ac ẽt ſecunda; Primam autem declarant Caſtren. Alex. & alij in d. l. 2. ex qua infertur intelligentia ad diuerſas queſtiones. Hoc idem faciunt Abb. & alij in d. c. præterea. Iaſ. in d. eadẽ l. 2. nu. 11. ponit deciſionem eiuſdẽ legis pro regula, & eam poſtea more ſuo ampliat, & limitat, atque infert ſolutionem ad diuerſas quæſtiones ad imitationẽ aliorum Doctorum. Vnde omnibus conſideratis, placet doctrina Bart. in ead. l. nu. 3. & Henrici Boic, ſuper c. ex parte, verſ. ſuper eo, de accuſa. qui diſtinguendo demonſtrant, quando, & quomodo prædicta deciſio verificetur. Bart. enim docet, ꝙ iuriſdictio aliquando cõceditur alicui ordinaria, aliquando verò delegata. Hæc autem aliquando à Principe, & aliquando ab aliquo inferiore. Illa verò, circa quæ iuriſdictio dicitur conceſſa, etiam ab aliquo inferiori, aut ſunt maiora, aut minora, aut ſunt talia, quod ſine eis huiuſmodi conceſſio ſtare nõ poſſet. Rurſus, ſi illa ab ordinario cõceſſa eſſent, aut de quibus dubitatur, an ſint alterius ſpeciei, & iuriſdictionis. Ex quibus quidem omnibus cognoſcitur, ni fallor, quid ſit dicendum ad articulum, & quomodo ſit reſpondendũ ad obiecta. Henric. Boic, loc. cit. aliter diſtinguendo dicit, quòd illa, de quibus dubitatur, an concedens iuriſdictionem, ſpecialiter conceſſerit, vel non, non videntur eſſe præſentis cõſiderationis, quia de eis infra ſuo loco dicemus. Si autem ſpecialiter conceſſiſſet, aut ſequuntur ad conceſſum, vel ex conceſſo. Et de iſtis ſimiliter infra ſumus dicturi. Si verò prædicta ſint talia, ſine quibus res conceſſa explicari nequeat, de eis verificanda eſt deciſio ſupra ſuo loco adnotata. Hinc eſt, quòd conceſſa iuriſdictione, dicitur etiam conceſſa poteſtas coercẽdi, & puniendi. c. 1. de offi. & poteſta. iu. deleg. l. fi. ff. de off. eius, cum ibi adnot. Ad hæc autem omnia cognoſcenda melior ratio, atque regula dari nequit, niſi ſupra relata, videlicet, ne conceſſa poteſtas reddatur deluſoria, & fruſtratoria. His accedit, quòd ſicut authoritas executoris in producẽdo dependet à ſuis cauſis, & circumſtantijs, ut conſtat ex his, quæ ſupra diximus ſuis locis, ita etiam ab eiſdem cauſis, & medijs dependet in cognoſcendo. Quia docet Philoſophus, quòd res ſicut ſe habent ad eſſe, ita ad cognoſci. Hanc deciſionem inferunt Docto. in dictis iuribus ad diuerſas quæſtiones. Sed quoniam non conuenit propoſito inſtituto illa ſic obſeruare, atq; per deducta habemus ſolutionem, & intelligentiam eius præſentis articuli, ideò non oportet vlterius procedere &c.

An actus contra formam reſcripti geſtus, ſit nullus, & quomodo.
Artic. 5.

Licèt multa ſint adnotata in præcedentibus quæſtionibus, quæ faciũt ad intelligentiam, & ſolutionem iſtius articuli, & propterea poſſet reputari ſuperfluus, qm̃ tamẽ illius explicatio in præſenti quæſtione erat obſeruanda, cum in ea agamus de executione reſcripti, ideò altiùs, breuiter tamen, rem propoſitã repetendo, dicimus, in materia morali eſſe attendendam opinionem,

& non veritatem. l. Barbarius. ff. de offi. præt. l. is qui putat. ff. de acquir. hered. c. conſultationibus, de iur. pa tron. c. querelam, de elect. ca. iuuenis. de ſponſal. Hinc eſt, ꝙ eccleſia non iudicat ſm veritatem; ſed ſm id, quod coram ſe deducitur. c. à nobis. il ſecondo, de ſenten. excommu. c. tua nos. eod. de ſponſal. c. ſicut, cũ c. ſeq. de ſimon. Et cum in propoſita quæſtione conſtet, ut præſupponitur, de reſcripto, & de proceſſu illius virtute fabricato, ideò vr de iure dicendum, talem proceſſum, & acta tenere, & valere. In contrariũ faciunt multa; Primo tex. in §. ſi qs rem ſuam, Inſtit. de lega. titulus. C. plus vale. quod agitur &c. per tot. c. veritate, diſtinct. 8. ca. per tuas, qui fil. ſint legi. His accedit, ꝙ cum forma det eſſe rei, l. Iulianus. ff. ad exhi bendum, ſequitur inde, ꝙ forma nõ ſeruata, actus ſit nullus. c. at ſi cleri. de iudi. & ibi glo. in uerbo, non tenet, ac etiam Doctores, Abb. in cap. cum olim. num. 6. de arbitr. & ratio eſt, quia ſicut qui aliquid facit contra legem, nulliter agit. l. nõ dubiũ, & ibi Doctores, C. de ll. ita etiã hoc idem eſt dicendum de eo, qui aliqd facit contra reſcriptum, c. cum dilecta, eod. de reſcript. & ibi Doct. & præcipuè Feli. meritò &c. Pro ſolutione iſtius quæſtionis eſt imprimis animaduertendum, ꝙ Abb. in c. cæterùm. num. 10. eod. de reſcrip. quærit, nũquid proceſſus valeat, qui fuerit fabricatus vigore primi reſcri pti reuocati per ſecundum. Refert enim duas opiniones, quarum vna tenet, Primum reſcriptum eſſe reuocatum per ſecũdum ipſo iure, & ſucceſſiuè proceſſum inde ſequutũ, eſſe nullum. Præſuppoſito tamẽ, iudicem primi reſcripti habuiſſe notitiam de reuocatione illius. arg. ca. ex litteris, de offi. iudi. deleg. & c. Si duobus, de appell. atque d. c. cæterũ. Altera verò tenet oppoſitum, niſi à principio de huiuſmodi reuocatione excipiatur, quia cum Secundum reſcriptum ſit conceſſum ad inſtan tiam partis, potuit propterea renun ciare, arg. c. ad apoſtolicam, de regu lar. & c. gratum, eod. de offi. iudi. de leg. Hanc eandem quæſtionem exa minat Inno. in ca. quia cunctis, nu. 7. verſ. & idem videtur in litteris, de conceſſ. præben. in 6. & Io. Andr. in c. cum contingat. nu. 21. & ſeq. eod. de reſcript. Quamuis autem Doct. diuerſimodè diſtinguant pro ſolutione iſtius quæſtionis vt loc. cit. videri poteſt, in præſenti tamen placet illa diſtinctio, ꝙ primum reſcri ptum, aut fuit reuocatum à Principe motu proprio, & tunc proceſſus erit nullus. Aut ad inſtãtiã partis, et ſic requiritur prædicta exceptio. Et rõ eſt, quia poteſt probabiliter dubi tari de volũtate Principis in iſto ſecundo caſu, cum ſubreptio commit tatur non in conceſſione, ſed in im petratione illius, vt diximus ſupra ſuo loco. Vlteriùs idem Abb. in cap. cauſam quæ, nu. 23. eod. de reſcrip. docet, ꝙ proceſſus fabricatus uigore reſcripti male intellecti, non ſub ſtinetur. Et propterea ſi reperiatur contra ius, poteſt pronunciari nullus, etiam parte abſente. At in c. ſuper litteris. eod. num. 10. adnotat priùs, Iudicem non habentem iuriſdictionem regulariter non poſſe de cauſa cognoſcere, & ſic proceſſus eſſet nullus. Poſtea reducẽdo totam hanc difficultatem ad tria capita, Primo adnotat caſus omnes, in quibus communiter tenetur, iudicẽ non poſſe cognoſcere de cauſa coram ſe propoſita. Secundo refert caſus, in quibus habet iuriſdictionẽ,

Tertio deniq; declarat casus, in qui bus de prædicta iurisdictione dubitatur. Et cum intentio nostra nō sit solùm referre aliorum dicta, & præsertim, quando illa sunt clara; vt cōtingit in casibus ab Abb. lo. cit. adnot. qui vlteriùs declarantur etiam ab alijs; hinc est, ꝙ vlteriùs procedēdo Abb. in explicatione aliarum Decretalium docet, aliud esse considerare nullitatem processus ob defectū formę ipsius rescripti; & aliud ob subreptionem eiusdem, vt uideri potest super capitulo, cū dilecta, num. 5. eodem. Quibus oībus ita ad mentem aliorum adnotatis, conuenit modo, vt breuiter uideamus, q̄d meo iudicio sit tenendum. Puto igitur imprimis præmittendum esse, ꝙ definire, an actus, vel processus factus ab aliquo iudice ualeat, uel sit nullus, contingit dupliciter; Primo in vniuersali, id est respectu cuiuscunque iudicis, & sic non intendimus de tali nullitate hic pertractare. Non omittam tamen, prout alibi quoque diximus, hāc nullitatem posse considerari, & cognosci aliq̄n ex parte personarum in iudicio, vel aliàs in negocio interuenientium: aliquando uerò ex parte materiæ; aliquando ex parte causæ; aliquando ex parte modi procedendi; aliquando ex parte temporis; aliquando ex parte loci; & aliquando ex parte medij. Secundo considerari potest in specie, & sic respectu rescripti, atq; sub tali rōne placet doctrina Abb. in d. c. cum dilecta, nu. 5. In hac tamen parte, ꝙ hæc nullitas considerari debeat aut ratione formæ, aut ratione subreptionis, Primo modo doctrina adeò vr̄ communis, ꝙ videlicet processus sit nullus ob formam nō seruatam, vt difficultatem non habeat per ea, quæ supra sunt deducta. At secundo modo solutio istius quęsiti ex eo dependet meo iudicio, an videlicet executor rescripti subreptitij habeat iurisdictionē. De qua re, quoniam diximus supra suo loco, ideò in præcedenti non recedendo à iam dictis, & adnotatis, puto concludendum, ꝙ talis executoris potestas, aut consideratur apparenter, & naturaliter, et sic gesta, & processus tenerēt; cum subreptio non præsumatur, ex quo est delictū, vel quasi, atque delicta non pręsumuntur, ob vulgarem iuris regulam supra suo loco adnotatam. Aut consideratur moraliter, & ſm ueritatem, & sic actus, vel processus est nullus, cum per subreptionē, illiusque rescriptum nulla conferatur potestas, vt supra demōstrauimus. Ex quibus omnibus, cū etiam obiecta hinc inde supra facta, remaneant, ni fallor, soluta, ideò nō oportet vlteriùs procedere &c.

An simplex rescriptum contineat quæcunque negocia. Artic. 6.

Implex rescriptū idē uidetur significare, q̄d generale mandatum; vnde intelligētia istius articuli illa vr̄ esse, ut cognoscamus, quid contineat sub se generale mandatum, iuxta decisionem tex. in c. 1. in fi. de iureiur. in 6. Grauet. in cōs. 168. num. 9. Tale enim mandatum vr̄ continere omnia, præter illicita. Bart. in l. 3. §. si procurator, num. 3. ff. de māda. excludit à tali rescripto etiam ea, quę possent causare, dominum incurrere in aliquam pęnam. Melius autem hoc vr̄ declaratum à iure consulto in l. procurator, cui generaliter; & in l. procurator totorū. ff. de procurat. Vbi legimus, quod ta

lis

lis procurator poteſt exigere, noua re, & permutare, nõ tamen res, quæ ſeruando ſeruari poſſunt, ſed cæteras alienare, prout ibidem declarat Bart. His addi poteſt, qđ ad cognoſcendam hanc generalitatem videtur uerificanda illa iuris concluſio, qua cauetur, quòd reſcriptum generaliter loquẽs, generaliter ſit intelligendum. l. de precio, & ibi glo. & Bart. ff. de publiciana actio. meritò &c. Quæ omnia licèt ſint omninò notanda, tamen non uidentur vndiq; ſatisfacere; ob diuerſam formam, qua huiuſmodi reſcripta & mandata conceſſa uidemus. Cæterùm in præſenti tria principaliter poſſent de huiuſmodi reſcriptis adnotari, videlicet Primo, quando reſcriptũ eſſet ſimpliciter conceſſum, atque ad hunc caſum poſſet applicari tex. in d. l. procurator totorum, cum ibi adnot. Secundo, quando reſcriptũ eſſet generaliter cõceſſum, atque cum libera adminiſtrandi facultate, & ad hunc caſum eſt adnotanda d. l. procurator, cui generaliter, & ibi glo. & Bart. omnino vidẽdus. Tertio denique conceditur reſcriptum ad negocia, quæ requirunt ſpeciale mandatum, atque inſuper adhibetur clauſula generalis, iuxta tex. in c. qui ad agendum, & ibi glo. & Doct. de procurato. in 6. & tunc vigore talis clauſulæ extẽderetur ẽt ad alia ſimilia, ſpeciale mandatum requirentia, ut in d. tex. legimus deciſum. Et ita ex hac diſtinctione habemus, ni fallor, ad quæ negocia extendatur huiuſmodi reſcriptum, & mandatum. Vnde autem hæc extẽſio ſit deſumenda, poſſet reuocari in dubium. Et quamuis ego ſim ſolitus ad huiuſmodi dubitationes diſſoluendas recurrere ad rerũ circumſtantias, in præſenti tamen ſatis eſſe iudicaui obſeruare deciſionem cũ ibi adnotatis, quę habetur in ca, ſedes. de reſcript. & clem. 2. de procurat. &c.

An reſcriptum contineat quęcunque connexa. Artic. 7.

OB maximam vtilitatem iſtius articuli conuenit altius illum repetere, & cum difficultas eius videtur principaliter conſiſtere in cognitione iſtius termini, hinc eſt, ꝙ Bart. in l. eum autem, num. 4. ff. de nego. geſt. adnotat, connexa dari aliqñ ob diuerſitatem contractuum, aliquando verò ob ſeparationem rationis, aliquando denique ob qualitatem condemnationis. Quę doctrina licèt ſit notanda, non vr̃ tamen vndique ſatisfacere; & propterea diſputatione omiſſa, puto animaduertendum ad mentẽ Doctorum, connexionem aliam eſſe naturalem, aliam artificialem, aliam denique accidentalem. Naturalis enim cũ fiat à natura, diuerſimodè contingit, ſicuti natura diuerſimodè operatur; ideò non poteſt dari certa regula ad illius cognitionem. Artificialis uerò fit aliquando à lege, l. 1. ff. de lega. 1. l. 2. C. communi. de leg. & ibi Doct. & aliquando fit ab homine particulari, iuxta l. re coniuncti, & ibi Docto. ff. de lega. 3. §. ſi eadem res, Inſtitu. eod. Accidentalis denique fit caſu, iuxta §. ſi duorum, cum ſeq. Inſtit. de rer. diuiſ. Hinc inferri põt, quod ſicut cõnexio una dicitur ſubſtantialis, alia uerò accidentalis, ita etiam diſtinctio eodem modo reperitur; & propterea una dicitur realis, altera rationis, iuxta c. ſi. de inſtitu. l. 1. C. quor. bon. & §. ſi tutor. Inſtit. de inoff. teſta. cum ſimil. & propte-

pte-

ptereca in practica quotidie agitur de legitimatione personarum in iudicio litigantium. Vlterius est adnotandum, quod hæc connexio aliquãdo fit simpliciter, vt in d.l. 1.& 2.de lega. Aliquando verò res una accedit ad aliam, iuxta regulam, Accessorium, de reg.iu.in 6. Aliquando iterum una dependet ab alia. c.nã con cupiscentiam, de constitu.facit tex. in c.translato, cum ibi adnot. eod. Hinc datur, & cognoscitur, quid iuris de antecedenti, & consequenti, quæ aliquando sunt probabilia, & aliquando necessaria, ut clariùs etiã logici nos docent. Aliquãdo rursus res una intrat in locũ alteriùs, Bart. in l.si & rem, num.1.ff.de peti.hæred. Hinc datur regula de subrogato in locum alterius, de qua plenè pertractat Gabriel. in suis conclus. tit.de reg.iu.conclus.2.per tot. Quæ connexiones adhuc ita diuiduntur, vt una sit separabilis, altera uerò inseparabilis, iuxta tradita per Doct. in d.ca.translato, in cap.quanto, de iudi. & facit totus titulus. ff. & C. famil.ercisc.& cõmuni diuid. Quibus præmissis, ad articulum propositum ita videtur esse de iure respõdendum, quòd rescriptum continens vnum de connexis, contineat etiam aliud, ob illam rationẽ à Doctoribus communiter approbatã in d.c.translato, quòd in connexis idem sit iudicium, vt præsertim ibidem videri potest apud Dec. & Felin. Quæ quidem iuris conclusio sine controuersia aliqñ limitatur, vt ibi adnotat Dec.num.3.& 4. Et ratio est, quia vna connexio reperitur aliquando expressa, altera uerò virtualis. Hinc intelligimus, quid iuris de statuto, de proposita materia loquente, vt ibidem adnotant Doct. Hinc cognoscitur etiam, quòd si detur executio in vno de connexis, dari etiam debeat in alio, atque in accessorijs. An autem hęc illatio verificetur de interesse, qd est quodam connexum cum principali, atque in practica quotidie occurrit, Docto. inter se non conueniunt, vt præsertim videri potest apud Dec. super d.c. translato. num.4. & cum decidere huiusmodi quęstiones nõ sit iuxta institutum propositũ, ideo me remitto ad ea, quæ de simili materia nos docent Doctores, & præsertim Dec.& Feli.in d.c. Vnde vlterius procedendo ex prædicta conclusione infertur ultra supra adducta, quod ratione connexionis sæpè cõmittitur simonia. c. si quis obiecerit. 1. q.3. Item si duæ hæreditates fuerint connexæ, una sine altera repudiari non potest. Grauet. in consil.275. num.5. Item in iudicio ob eandem causam non admittitur diuisio quæstionis in eo propositæ. l. nulli, C. de iudic. c. 1. de caus. poss. eadem ratione acquiritur etiam aliquando iurisdictio. c.quanto, eodẽ, de iudic. Doct. in c.cum contingat, de iureiur. c.de prudẽtia, de donat. inter uir.& ux. Ex qua articuli solutione multæ aliæ possent adnotari utilitates, ut est illa de testibus, iuxta c. in nostra, & ibi Doct. de testi. Et in d.c. translato, cum simil. sed quoniam extra propositam materiam esset transcendere, si uellem singulas illationes recẽsere, ideò puto satis esse istas adnotasse. Quòd autem hæc articuli solutio aliquando limitationem recipiat, vnicuiq; in iure perito vĩ clarum, cum omnis definitio sit periculosa. l.omnis definitio.ff.de reg.iur. Cæterùm recensere huiusmodi limitationes, licèt videatur admodum vtile, ne tamen videar aliorum simplex relator,

tor, me remitto ad ea, quæ copiosè nos docent Doct. in l. 1. ff. de lega. 1. & in d. c. translato. Tamen non eſt omittendum, quòd videlicet prę dicta concluſio, & ſolutio ſit limitanda in connexis ſeparabilibus; item in accidentalibus, & non neceſſarijs, atque in virtualibus. Et propterea in quæſtione ſupra adnotata de intereſſe, quotidie videmus in practica, aliquem condemnari ad ſortem principalem, & non ad fructus, & intereſſe, licèt ſit maxima quæſtio inter iuriſtas, an liberatus in iudicio ab obligatione ſortis principalis, dicatur etiam liberatus ab intereſſe, vt videri poteſt apud ſcribentes in l. vinum. ff. ſi cert. pet. & in l. fin. ff. de eo quod certo loco. Rot. Ianuenſ. in ſua deciſione 61. p tot. Atque iſta ſint ſatis pro ſolutione iſtius articuli &c.

Quomodo negocia, & connexa cognoſcantur in reſcriptis contineri. Artic. 8.

DIcèt in fine præcedentis articuli ſit adnot. regula deſumpta ex clem. 2. de procurat. ubi legimus, grauiora non comprehendi in generali mandato, ſed ſolùm inferiora, & ęqualia. Et hoc idem habetur in c. ſedes, & ibi glo. in verbo, maiores, de reſcript. vbi præcipuè Abb. num. 7. & alij cōiter. Quæ quidē doctrina, quamuis ſit admodum notanda, eoque magis, quo Bal. in l. aliquando. q. 15. ff. de offic. proconſ. & leg. docet, ꝙ ad cognoſcenda contēta in aliquo mādato, oportet aliqd in eo exptimere, & poſtea addere clauſulam generalem, cum facultate reliqua faciendi, gerēdi &c. iux. c. qui ad agendum, de procurat. in 6. Tūc. n. dicit iſte Doctor, extēderetur ad caſum eiuſdem qualitatis, & ſic cognoſcerentur prædicta contenta. Cæterùm eſt animaduertendum, id habere aliquam difficultatē. Primo, quia de iure ſemper grauiora dicuntur ſuperiori, & domino reſeruata. c. quod translationē, de offi. lega. & ibi glo. & docto. Secundo, quoniam adhuc videtur dubium, cognoſcere, & definire, an tale negocium etiā comparatiuè ſit maius, uel minus, ſeu connexum, atque hac fortaſſe de cauſa idē Abb. in d. c. ſedes. num. 8. docet, negocia differre inter ſe, aliquando ſpecie, aliquando qualitate, & aliquando quantitate. Quid igitur dicendum? Primo reſponderi poteſt, id eſſe in arbitrio iudicātis, qui omnibus cuiuslibet facti circumſtantijs conſideratis, iudicabit, negociū eſſe uel non eſſe graue, æquale, aut connexum cum negocio in reſcripto contento. Idque ea ratione demonſtratur, quia negocium graue, æquale, ſeu connexum, cum habeat latitudinem, non potuit à lege definiri, & ſucceſſiuè argumēto l. 1. ff. de iur. de liber. dicitur eſſe in arbitrio iudicis. Hoc idem eſt tenendum de cōnexis, cum illa diuerſa reperiantur, ut ſupra diximus. Atque hac fortaſſe de cauſa Menoch. lib. 1. de arbitr. iudi. q. 95. docet, iudicare plus, & minus eſſe in arbitrio iudicis. Et cum negocia articuli noſtri inter prædictos terminos reperiantur, & aliquando habeant inter ſe connexionem, ideò idem uidetur de iure dicendū. Docet ulteriùs iſte doctor in eōdem libro q. 45. quid ſignificēt iſti termini, emergens, incidens, & connexa, & poſtea adnotat Doctores inter ſe non conuenire circa illorum definitionem, cum alij aliter ſen-

ſentiant. Vnde ſibi magis placet il la opinio, id eſſe ſimiliter in arbitrio iudicis. Et propterea hoc idem videtur dicendum pro ſolutione articuli noſtri. Hæc autem ſolutio ſi non placet, poſſet aſſignari alia, videlicet, quòd reſcriptum, de quo agimus, aut continet negocia publica, vel quaſi, aut priuata, vel quaſi. Primo modo cum negocia grauiora ſint declarata partim in iure, partim verò à Doctoribus, vt videri poteſt in glo. notabili ſuper d.c. quòd translationem, & ibi Doct. Iohan. de Turrecrem. in canone, huic ſedi. diſt. 17. Ideò ad eos, eorumq; declarationes eſſet omnino recurrendum, pro deciſione alicuius caſus contingentis. At ſecundo modo illud idem puto dicẽdum; quoad grauiora enim eſſet recurrendũ ad gloſam, & Docto. ſuper d.c. qui ad agẽdum. Ioſeph. Ludo. in ſua communi concluſ. 30. Gabalin. ſuper lib. 6. conſtitu. Marchi. c. 11. glo. 4. & Angel. ſuper tit. inſtitu. per quos nobis agere liceat. &c. Quæ quidem ſolutio, licèt ſatisfaciat, ſi tamen volumus aliquid vlterius addere, quòd ſicut negocium tam in ſuo eſſe, quã etiam ratione connexionis, dependet ab omnibus ſuis cauſis, & circũſtantijs; ita etiam ab eiſdem medijs depẽdere debet illius cognitio, iuxta doctrinam Philoſophi. Et cum modus iſte ſoluendi non videatur differre à primo, & propterea vterque reducatur ad arbitriũ iudicis, ideò non oportet vlteriùs procedere, cum ipſe omnibus conſideratis in contingentia facti definiat, quid ſit de iure tenendum. &c.

Quid iuris, ſi dubitetur de executione alicuius reſcripti. Art. 9.

Legimus ſtatutum in ca. ſi quando. de reſcript. quòd ſi in reſcriptis contineatur tale negocium, quod animum executoris exaſperare videatur, aut illud eſſet reuerenter adimplendum, aut per litteras reſcribenti ſignificandum rationabilem cauſam, qua adimpleri nequeat. Ratio autem iſtius deciſionis aſſignatur in eodem tex. quia videlicet aliquando reſcripta conceduntur praua impetrantis ſuggeſtione. Exemplum autem deſumi poteſt ex c. 2. de offi. iudi. deleg. Hęc iuris deciſio non videtur vndique vera, ob can. ſententia. 11. quæſt. 3. Vbi legimus, ſententiam Paſtoris eſſe timendã, ſiue illa fuerit iuſta, ſiue iniuſta. Cõfirmatur per can. qui reſiſtit, eadem quęſtione. His accedit ratio naturalis, quia ſi executor talis reſcripti iudicaret eſſe ſuperſedẽdum, vt dicit textus in iuribus adductis, cõſequẽter iudicaret de reſcripto contra c. cum veniſſent, de iudi. Iaſ. in l. ex facto. num. 4. ff. de vulga. ſubſti. Hoc non eſt dicendum; meritò. Ad hæc addi poteſt, quòd ab executione nõ datur appellatio. l. ab executore. ff. de appellatio. l. ab executione. C. quor. appell. non recipiantur. cum ibi adnot. Abb. in c. quoad conſultationem, num. 24. de re iudi. Pro ſolutione animaduertendum eſt imprimis ad mentem Doctorum, & præſertim Abb. tam in d.c. ſi qñ, q̃ etiam in d.c. 2. ꝗ oportet ita diſtinguere; aut enim notoriè conſtat de intentione, & voluntate reſcribentis; aut non conſtat, & ſic ſumus in dubio. Si primũ, conuenit obſeruare id qđ mãdat Sũ. Põt. in d.c. ſi qñ. An videlicet reſcriptum contineat

aliquid, quod animum executoris exasperare valeat. Atque in tali casu, sine controuersia verificatur decisio d.c. vt supra relata. De duobus tamen posset dubitari; Primo, qua via id cognoscatur. Secundo qualis debeat esse ratio, quã executor prædictus allegare debeat, propter quã valeat suspendere executionem rescripti. Solutio vtriusq; capitis dependet, meo iudicio, à solutione alterius quæstionis, an videlicet superiori semper sit obediendũ. De qua pertractant tam Canonistæ, quàm Theologi. Licèt enim textus in l. prospexit. ff. qui, & à quibus, dicat, legem esse omnino seruãdam, quãuis dura sit, legimus tamen in can. non semper, cum can. seq. 11. quęst. 3. non semper superiori esse obediẽdum. Quando autem vtraque decisio sit sequenda, vltra Doct. in istis locis, videndus est etiam Iohan. de Turrecrema. in suo tracta. de Ecclesia, lib. 2. c. 48. 49. Omphal. lib. 3. suę polit. ciuil. c. 1. num. 9. & seq. & D. Thom. 2. 2. quæst. 104. artic. 5. Vnde vt vltra Doct. istos aliquid breuiter obseruemus, ad maiorem intelligentiam istius articuli posset, meo iudicio, ita distingui, quòd rescriptum aut continet aliquid falsi, & tunc esset recurrendum ad decisionem textus in can. in memoriam, & ibi Doct. & præsertim Iohan. de Turrecrem. dist. 9. Aut non: & tunc aut reperitur concessum contra aliquod ius, seu bonum, publicum, uel priuatum, & in tali casu esset recurrendum ad ea, quæ diximus supra in propria quæstione, & articulis. Ex his enim quæ ibi adnotauimus, inferri potest, quòd rescriptum quãdo cõtinet aliquod absurdum, quid de eo sit dicendum, & quomodo sit cognoscendum; & propterea ex his habemus (ni fallor) quomodo ad prædicta duo capita sit respondẽdum. Ex quibus inferri etiam potest tale corollarium, quòd videlicet de qualibet quæstione sit reddenda ratio, & causa. Quæ quidem illatio quamuis regulariter sit vera, & ad hoc facit tex. in c. cum causam, de testi. & in c. si cautio, de fid. instru. atque cõmuniter approbetur à Docto. super d. c. si quando, nihilominus ob diuersitatem factorum sine controuersia aliquando limitatur, vt ibidem nos docet Felin. & ante eum Abb. facit etiam text. in l. non omnium, ff. de ll. Ex quibus habemus etiam cognitionem de modo conciliandi iura, vt supra ad vtramque partem adducta; vnde non videtur necessarium descendere ad speciales solutiones. Hæc oĩa sunt adnotata quoad rescriptum, quod contineat aliquid absurdi, licèt constet de intentione rescribentis. At secundo loco si non constat de intentione prædicta, & sic sumus in dubio, tunc congruentius videtur de iure dicendum recurrere ad ipsum rescribẽtem, iuxta decisionem tex. in d. c. 2. de offi. iudi. delega. Cęterùm contra prædicta unum uidetur obstare, ꝙ videlicet in uno casu, atque capite de prædictis aliquãdo non sit obediendum; in altero verò ad rescribentem sit recurrendum. Primum enim caput videtur exprefsè contra d. c. si quando, vt supra relatum. Cui obiectioni puto respondendum, ꝙ si prædicta diligenter fuerint obseruata, duo sunt conclusa in dicto primo capite. Primum quod non sit obediẽdum; Secundum quod sit rescribẽdum iuxta decisionem dicti capituli. Hinc nota declarationem ad d. can. non semper, cum seq. quod licet superiori non

ri non ſemper ſit obediendum, aſſignari tamen debet rationabilis cauſa, propter quam ille obedire non intendit;alioquin pręcepta ſuperiorum negligerentur,& contemnerẽtur,contra præceptum D.Pauli, & text.in c.2. & 3. de maiori.cũ vulg. Hinc videmus in practica,quòd in litteris monitorialibus,& præceptiuis ſemper ſolet adhiberi clauſula, compareas &c. ſi ſenſeris te grauatum &c.iuſtificatum tamen &c.& ſimiles. Et ita cum per hæc habeamus ſolutionem iſtius articuli, & & quid reſponderi valeat ad oppoſita,ideò non oportet ulteriùs procedere iuxta inſtitutum propoſitũ. Si quis autem plura uidere cupiat, videat Doctores ſuper d. c.ſi quando, & c.2. ſupra ſæpè citatis.&c.

Quomodo nullitas reſcripti, eiuſque ſubreptio in iudicio proponi ualeat. Artic. 10.

SIcut ſpoliationis quæſtio proponitur in iudicio aliquando per viam actionis ad reſtitutionem conſequendã,aliquando verò per viam exceptionis, ad intentionem aduerſarij excludendam,vt dicit tex.omnino adnotandus, & videndus in c.2.de ord.cognitio.& ibi glo.& docto.Ita etiam hoc idem vr̃ dicendũ de nullitate reſcripti, eiuſque ſubreptione. Vnde ſolutio iſtius articuli ex hac diſtinctione adeò vr̃ clara, vt difficultatem non habeat. Cæterùm eſt animaduertendum, ꝙ circa reſcriptum ſubreptitium duo poſſunt conſiderari, videlicet nullitas, & ſubreptio illius. Quoad nullitatẽ ſine controuerſia vr̃ verificanda deciſio prædicti capituli;ſiquidem docet nos Vant.in ſuo tract. de nullitate,rubr.quot, & quib.mo.nullitas in iudicio ꝓponatur, per tot.ad mẽtem præſertim Bart.ꝙ.nullitas proponitur in iudicio aliquando principaliter, & ſic per viam agendi,idque contingit in practica coniunctim cũ appellatione;& ita,ut plurimũ obſeruatur,vt legimus in practica Veſtri lib.8.ca.1.nu.18.& 19. Et aliquando ſeparatim,& ſic raro. Aliquando verò incidenter ; idque accidit,quando pars diceret, ꝙ prima ſententia habita pro nulla,procedatur ſuper negocio principali, vt ibidem copioſè hæc etiam uia declaratur. Et cum de modis iſtis,quo ad nullitatem attinet,plenè pertractat iſte Doctor, ideò ne ſim aliorũ relator, ad ſubreptionem, & ſic ſecundum caput ſupra propoſitũ deſcendendo, puto adnotandum, ꝙ cum ſubreptio ſit delictum,vel quaſi,iuxta ea,quæ diximus ſupra,ideò de illa vr̃ verificanda alia iuris deciſio,qua cauetur, ꝙ delicta,vel quaſi,proponuntur in iudicio, aliquando ciuiliter, & aliquando criminaliter,c.Tuæ fraternitatis,de procurato.glo.ſuper ca.veniens,in verſ.criminali, de accuſa. §.in ſumma, & ibi Doct.Inſti.de iniur. Hinc eſt, ꝙ cauſa ciuilis præiudicat aliquando criminali, l. 1. C.quando ciui.cau. præiud.crimi.Rurſus,proponuntur aliquando per uiam actionis, & aliquando per uiam exceptionis,d.ca. 2.de ord.cogni.Item aliquando per viam notorij.c.euidentia, de accuſa.Aliquãdo per uiam accuſationis; aliquãdo per uiam denunciationis. c.ſuper his, eod.& aliqñ per viã inquiſitionis.c.qualiter,il primo,& ſecondo, eod.de accuſa.Vnde præſuppoſita hac varietate modi proponẽdi delicta,vel quaſi in iudicio,quæreret aliquis,ob quam cauſam intro

ductæ ſint tot uiæ illa cognoſcēdi. Cui quæſito puto reſpōdendum, id aliunde non ſucceſſiſſe, niſi à fine, cuius eſt propriū, ſm Philoſophos, diſponere media ad ſe ipſum conſequendum. Hinc eſt, ꝙ via actionis eſt ordinata ad reſtitutionem obtinendam, & cōſequendam, d.c.2. Et ad hoc facit diffinitio actionis tradita ab imperatore in princ.tit.inſtit. de actio. Via autem exceptionis eſt inſtituta ad defenſionem, & ad excludendum aduerſarium, eod.c.2.l. 1.& 2.ff.de except.& d.c.ſuper his. At uia denunciationis eſt introducta, ad emēdationem d.c.ſuper his, & copioſè de ea pertractant Doct. in c.nouit, de iudi. Via uerò accuſationis eſt permiſſa ad uindictam, et ad puniendum.d.c.ſuper his, & facit totus titulus in utroque iure de accuſatio. Viæ denique inquiſitionis, & notorij uidentur mixtæ, & ſapere naturam mediam inter accuſationem, & denunciationē. Et propterea aliqn̄ imponitur pœna ad vindictam, aliquando verò pęnitentia ad correctionem, arg.c.inquiſitionis, & ibi glo.& Doct.eod.de accuſa. Ex quibus quidē omnibus qm̄ habemus ſolutionem ad propoſitū articulū ſatis claram, ideò nil aliud vr̄ addēdum, niſi adnotare, qua via prędicta nullitas probari ualeat. De qua quidem probatione, cum hodie plenè pertractet Maſcar. in ſuo tracta.de probat.concluſ.1110.per tot. ideò non cōuenit illius doctrinam hic repetere. Siquis autem de prædictis plura uidere cupiat, uideat Doct.in locis ſupra cita.& noſtrum tractatum de præmiſſis ad proceſſum iudicialem eiuſque cuſtodiā in propria quæſtione, & articulis &c.

An executori Reſcriptorum ſit credendum, ſi illa non exhibeat. Artic. II.

Voniam in iure hēmus vulgarē propoſitionē, ꝙ quilibet præſumatur bonus, & non delinquere, ut dixim⁹ ſupra, & nouiſſimè docet Menoch. in ſuo tracta. de præſumpt.lib.5. præſumpt. 1.& 2. Ideò tali executori vr̄ eſſe omnino credēdum; alioquin præſumeretur delinquere; qđ non eſt dicendum. In contrarium eſt tex. expreſſus in c. 1. de elect.in extrauag.communibus, & in l. 1. C.de mandat.Princ. Abb.in c.qualiter.num.1.eod.de elect. Specul.in ſuo ſpecul.p.1.tit. de deleg.§. ſupereſt videre.num.14.poſt princ. cum ſeq. Hinc eſt, ꝙ Iudex delegatus citando aliquem, ut coram ſe cō pareat, debet in citatione inſerere tenorem ſuæ cōmiſſionis.§.iam verò.inſti.cano.de in ius uoc.c.præterea, & ibi Doct.de dilatio. Et cum de hoc uerè dubitari nequeat, ex quo in practica quotidie hæc deciſio obſeruatur, ideò vlterius oportet uidere, quomodo de tali authoritate ſit fides facienda; & an in aliquo caſu prædicta deciſio ſit limitanda. Quoad primum Abb.in d.c.præterea, num.4.docet, delegatum fidem facere de ſua poteſtate, oſtendendo copiam ſui reſcripti, ſiue illud ſit ad gratiam, ſiue ad iuſtitiā. An autem hæc ſufficiat, Doct.inter ſe nō conueniunt, vt videri poteſt apud eos ſuper d. c. & præſertim apud Abb. num.5.qui in uerſ. ego concordando, putat opiniones ſuper iſta quæſtione poſſe ita conciliari; qđ ſi negocium fuerit grauiſſimum, copia non ſufficiat. Si uerò fuerit graue, fidem faciat; at ſi fuerit leue, nec etiā

illa

illa requiratur; si tñ persona non fuerit vilis. Hæc quæstio copiosè examinatur etiam ab Ant. de Butr. super eod. c. ad fi. Ita uidelicet, ut cognoscamus, an, & quãdo citatio afficiat, & cogat ipsum citatum ad cõparendum; ex quo oportet illã emanare de mãdato Iudicis. Et cum definire hmôi controuersiam, uideatur esse pręter institutum nostrum, ideò sit satis id adnotasse ad mentẽ aliorum: ut modo breuiter aliquid obseruemus proprio iudicio, dicimus, prædictum rescripti executorem posse probare suam authoritatem dupliciter. Primo, ostendendo mandatum originale, quo talis constitutus fuit. Et in tali casu cessaret omnis controuersia. Secundo, exhibẽdo copiam illius, quæ cum diuersimodè possit reperiri extracta de prædicto originali ad hoc, ut concludẽter fidem faciat, requiritur, ut legitimè, & canonicè constet extractam esse, iuxta textum, & ibi Abb. & alij in c. fi. de fid. instr. Couar. lib. practi. quæst. c. 21. per tot. Ex qua doctrina habemus, ni fallor, nõ solum tali executori non esse credendum, sed etiam quomodo eius authoritas sit probanda. Nec obstant, quæ in cõtrarium supra sunt adducta, quia illa uerificantur de persona istius executoris, ut est priuata; secùs autẽ ratione istius qualitatis eidem annexæ, cum illa ueniat ab extrinseco. Quæ quidẽ solutio cum sit ad mentem Abb. & aliorum in c. fi. de præsumpt. ideò de ea dubitari non põt. Vnde vlteriùs nunc procedendo, quoad secũdum caput, ut supra propositum, dicimus, istam conclusionem, & solutionem posse limitari ob dignitatem personæ, quæ si exẽpli gratia, fuerit cardinalis, absque litterarum ostensione, sibi fides uidetur adhibenda, ut adnotat Specul. in d. §. nu. 16. & post eum Vant. in d. suo tract. de nullit. tit. quib. mo. sent. & proc. à nulli. defen. &c. nu. 43. Posset secundo loco eadem conclusio limitari ad mentem eiusdem Doct. in eod. tit. num. 46. iuxta l. Barbarius. de offi. Præto. cum ibi adnot. Quando uidelicet talis executor publicè, & palam reputetur, & habeatur pro tali, qualem se facit; tunc. n. prædicta litterarum ostẽsio non vr̃ necessaria. Et cum sæpè possit contingere, illas esse amissas, & propterea dubitatur, & quæritur, quid iuris; hinc est, ꝙ Speculator in d. §. numero 17. respondendo ad huiusmo di quæsitum, dicit, esse recurrẽdum ad testes, iuxta decisionem tex. in l. testium, in fi. C. de testi. & in c. cum olim, omnino uidendum, de priuileg. Ad hoc facit etiam c. cum dilecta, cum ibi adnot. de confirma. Ex quo infertur, ꝙ contractus quoque possent aliquando renouari, & confirmari, iuxta doctrinã Bart. in l. si quos, C. de decur. lib. 10. Hæc omnia sunt omnino obseruanda, cum talis executor non obseruans fines mandati, faciat actum nullum, ut supra demonstrauimus suo loco, & passim hoc idẽ nos docẽt Doct. varijs in locis, præcipuè verò super c. cum dilecta, de rescript. ubi Feli. est omnino adnotandus, nu. 20. uers. de formæ obseruantia, cum plur. seq. et ita per hæc habemus claram, ni fallor, istius articuli solutionem &c.

An in executione rescripti debeat attendi tempus datæ, vel tempus præsentationis. Art. 12.

INter oẽs articulos istius propositæ materiæ, iste nunc propositus, nõ infimum tenet locum; & pro-

propterea copiosè de eo varijs in locis pertractant Doct. vt videri pôt apud glos. & ibi scribentes in c. dilectus filius, in uerbo, receperunt, il secondo, de præben. Staphil. in sua pract. in tit. de disparitate Datæ, cōsiderat hanc materiam sub eo respectu, quo duo impetrauerint diuersa rescripta; vnde cum non concurrant, ideò dubitatur de ista disparitate. Gabr. in suis conclus. tit. de execut. sent. conclus. 3. demonstrat, an, & qñ executor possit vti authoritate sibi data ante præsentationem litterarum; Licèt autem Bellemer. in sua decis. 570. doceat, datā anteriorem litterarū regulariter præferri, ex his tamen, quæ in dictis locis habentur, potest inferri, istum articulum recipere diuersam intelligentiā, sicut prædicta Data, & præsentatio possent diuersimodè considerari. Qua de re, vt primo uideamus, quid in iure de re proposita habeatur, legimus in d. c. dilectus filius, ꝙ attenditur tp̄s præsentationis; at in ca. eam te, & in c. captulū Sanctæ Crucis, eod. de rescript. deciditur oppositum, ꝙ uidelicet attendatur tp̄s Datæ. Hoc idem habetur in c. si eo tempore, eod. in 6. Nunc, quoad doctrinas attinet, Abb. in d. c. eam te, nu. 5. docet, tempus Datæ esse considerandum quoad uim rescripti, illiusque subreptionē cognoscendā; siquidem ea, quę postea occurrunt, nō alterant eius naturam, idē Abb. in d. c. cap. Sanctæ Crucis, num. 3. adnotat, Primo canones in hoc esse contrarios inter se, & postea refert tres solutiones; quarum prima est, ꝙ primæ litteræ, quādo fuerint pręsentatæ, nō ualent secundæ, nisi de primis fecerint mentionem. Hæc solutio nō placet per c. tibi qui, eod. de rescrip. in 6. Vnde sequitur secunda solutio, quę tenet, ꝙ in litteris ad beneficia attendatur tempus Datæ, & non præsentationis; nisi primus fuerit negligens in petēdo; & cum altera solutio non multum differat ab ista secunda, hinc est, ꝙ Abb. in ista varietate distinguendo dicit, ꝙ primus & secundus impetrans, aut impetrauerunt rescripta ad idē corpus beneficij, aut ad diuersum, in eadem tamen ecclesia; ita ꝙ capitulū debeat illa admittere. Primo modo secundus impetrans non posset aliquid obtinere, cum eius rescriptū fuerit subreptitiū, ex quo in eo non est facta mentio de primo, ut præsupponitur: At secundo modo, si primus impetrans non fuerit negligens, ipse obtinebit, quamuis secundus primo præsentauerit. &c. Dubium modo est, qua uia cognoscatur talis negligentia. Docto. non conueniunt inter se, cum varij uaria sentiant, ut uideri potest apud eundem Abb. ibidem nu. 5. & seq. & cum non conueniat in præsenti singulas Doct. opiniones recensere, ideò placet doctrina eiusdē Abb. asserētis, id esse in arbitrio iudicis; idque non sine causa, siquidem ob diuersitatem casuum, & circūstantiarum nō poterat in iure de tali re aliquid certi definiri; & propterea ad hoc facit tex. in l. 1. ff. de iur. deliber. Vnde vlteriùs procedendo Feli. in eod. cap. eam te, nu. 63. cum seq. vsque ad fin. more suo dat regulam, ꝙ uidelicet debeat attendi tempus datę, quam postea declarat, & limitat sex modis. Cuius doctrina est ad modum vtilis in practica, cum sit clara, et distincta; et propterea in casu occurrenti ad eū puto esse recurrendum. Bal. in c. constitutus, num. 19. & seq. eod. de rescript. vr̄ approbare prædictam regulam; ideò quærit

rit vlteriùs, quid iuris de notabili quæstione, uidelicet, si tempore Datæ non requirebatur iuramentum in illa ecclesia, ad quam consequendam directũ fuit rescriptum; secùs tempore præsentationis. In qua difficultate vr̃ illud sentire, quod nihilominus attendi debeat tempus Datæ. Hoc uolui adnotare, quia, quod ipse docet de iuramento prædicto, illud idẽ posset affirmari de aliqua alia qualitate in d. ecclesia addita. Ratio autem istius doctrinæ illa vr̃ esse, quia hmõi accidentales qualitates sicut non videntur mutare naturam rei; ita etiam non debent alterare huiusmodi rescripta. Quibus omnibus ad mentem Doct. ita adnotatis, conuenit modo, ut breuiter uideamus, quid, meo iudicio, sit tenendum. Vnde placet imprimis obseruare doctrinam Ant. de Burr. & Abb. in d. c. Dilectus, qui considerã do finem, inde inferunt, quodnam tempus attẽdi debeat. Qua de re rescriptum, de cuius data dubitatur, aut est ad beneficia, aut ad lites. Primo modo oportet distinguere comprehendendo ea, quæ nos docent Doct. lo. cita. Aut enim rescriptum ad beneficia, & ad gratiam tribuit ius in re, aut ad rem; atque sub vtroque respectu cõsideratur illud, quoad ualiditatem eius, aliquãdo ratione rei; & sic attenditur tempus Datæ. Aliquando uerò ratione capacitatis personæ, & sic attenditur tempus præsentationis; nisi concessum fuerit Motu proprio. Aliquando uerò ratione subreptionis, & tunc similiter attẽditur tẽpus Datæ. At aliquando cõsideratur respectu negligentiæ, uel perpetuationis, & tunc similiter idem tempus attendi dẽt. Et propterea quandocunq; presentari potest, nisi ex alio capite aliud obstet. At si rescriptum fuerit ad lites, tunc similiter regulariter attenditur tempus datæ. Et propterea nõ extenditur ad alias lites, iuxta ca. si. eod. de rescript. idque ampliatur ratione negligentiæ, & perpetuationis, ut cõstat per deducta supra suis locis. Limitatur uerò, si in eo appositum fuisset tempus à rescribẽte definitum, iuxta tex. in c. de causis, de offi. & potest. iudi. deleg. quod tempus diuersimodè definitur, iuxta ad notata in c. super eo, il secondo, §. fi. de appell. vbi Abba. num. 7. Hanc doctrinam nos docent Doct. in d. c. dilectus, ubi præcipuè Abb. num. 7. vsque ad num. 11. Ex quibus omnibus habemus, ut puto, solutionem ad articulum &c.

An omnia Rescripta habeant executionem paratam. Art. 13.

SOlutio istius articuli, cum dependeat ab eius intelligentia, ideò puto imprimis animaduertendum, quòd executio rescripti potest dupliciter cõsiderari, primo formaliter, secundo ratione contentorum in eo. Primo respectu solutio videtur facilis, cũ quodlibet rescriptum sit exequendum ad imitationem iuris. Sicut enim lex, licèt dura, est nihilominus obseruanda, & exequenda, vt dicit iurisc. in l. prospexit, ff. qui, & à quibus. Ita etiam hoc idem videtur dicendum de quolibet rescripto, ex quo illud facit ius in casu suo, ut supra suo loco demonstrauimus. In contrarium tamen facit illa communis doctrina, qua cauetur, legẽ non semper esse seruandã. D. Tho. communiter receptus 1. 2. quæst. 96. art. 4. Idque contingit, quando esset iniusta; unde hoc idẽ uidetur affir-

affirmandum de rescripto, cum illud sit aliquando falsum, & aliquando subreptitium, ut supra deduximus. Secundo hoc idem confirmari posse per illam vulgarem, & communem iuris cōclusionem, qua definitur, instrumētum quodlibet de iure communi regulariter non habere executionem paratam, vt nouissimè docet Matheus Colleri. in suo tract. de execut. oblig. ciuil. p. 3. cap. 2. in princ. Pro solutione puto non esse recedendum à similitudine inter legem, & rescriptū; & propterea sicut lex regulariter est obseruanda, & exequenda, vt diximus, & vlteriùs probat tex. in l. 2. §. parū est enim. ff. de orig. iu. Ita etiā hoc idem videtur dicendum de rescripto. Rursus, sicut lex aliquando limitatur, iuxta adnotata in l. omnis definitio. ff. de reg. iur. & propterea non habet executionem, multoque minus si esset iniusta, iuxta doctrinam, ut supra relatam; ita etiā hoc idem est dicendum de ipso rescripto. Atque hac de causa adnotauimus supra, quæ, & quales exceptiones contra illud opponi valeant. Hinc est, quòd iudex delegatus dicitur etiam rescripti executor, arg. tex. in c. tibi, qui, cū seq. de rescript. in 6. Et ratio est, quia regulariter iudex delegatus, atque collator beneficij uigore rescripti, tenentur mandare executioni voluntatem rescribentis in vtroque casu, & sic habemus solutionem istius articuli ratione primæ intelligentiæ. At ratione contentorum in eo, aliter est respondendum. Siquidem aliquando quædam sunt omnino exequenda, iuxta c. nouit, & ibi gl. & Doct. de appella. Et propterea in tali casu rescriptum datꝗ nudum ministeriū facti, iuxta tradita per Roman. in cons. 228. num. 12. cum ibi adnot. Quædam verò talem executionem minimè habent; vnde iudex vnus dicitur commissarius, & executor, secùs alter; & consequenter rescriptum unum est tantum executiuū, secùs aliud. Hinc dantur distinctiones de rescriptis, vt quędā sint executorialia, quædam monitoria, quędam præceptiua, & similia. c. ex insinuatione. c. litteris, & in istis locis glosa, & Doct. eod. de rescript. cum simil. Hinc etiam nota, quòd cum executio parata, sit talis naturæ, & qualitatis, ut nō admittat exceptiones, nec etiam libellū, & litis cōtestationē, & sic formā iudicij, ut cōtingit in multis locis vigore iuris municipalis, prout hinc Perusiæ vol. 2. statutorū. rub. 29. in casu quæstionis propositę, supra dicta distinctio ex eo etiam videtur vera, quia princeps rescribendo aliquādo tollit omnes exceptiones, aliquando verò eas admittit, dummodo sint rationabiles. c. ex parte, il secondo. & ibi glo. & Doct. de offi. iudi. deleg. De qua quidem executionis natura copiosè multa nos docet Mathe. Colleri. in suo tract. de execut. oblig. ciui. p. 3. ca. 2. Tollere autem exceptiones, & summariè procedere, nil aliud significat, nisi executionem concedere, vt etiam docet Seraphinus de Seraphinis, in tract. de priuileg. iuramenti, priuileg. 77. nu. 2. & 3. facit text. cum ibi adnot. in c. debitores, de iureiur. Nec debet obstare, nullum instrumētum, quamuis publicum, habere executionem paratam de iure communi, Asini. in suo tract. de execut. instrum. §. 1. c. 2. per tot. Quia respondetur, id esse verum regulariter; limitatiuè autē in multis casibus oppositum est omnino tenendum, vt

copio-

copiosè docet iste doctor lo.citato, per plura capita, & Colleri. in toto cap.supra adducto. Et cum per hęc habeamus, ni fallor, non solum solutionem ad articulum, sed ēt quō responderi valeat ad obiecta, ideo nō oportet vlterius procedere. &c.

An quilibet poßit esse executor Rescripti. Artic. 14.

QVoniam contrariorū eadem est disciplina, l.1.ff. de his, qui sunt sui, vel alie.iu. cum simil. ideò, quis possit esse executor rescripti, cognoscitur ex l. cum Prætor.ff. de iudi. vbi cauetur, quosdam esse inhabiles ad hoc, vt sint iudices lege, aut natura, vel moribus. Vnde per oppositum, qui prædictis de causis non est impeditus, poterit esse iudex, & sic executor. Hoc non obstā te Pont. in c. statutum. de rescript. in 6. definit, causam ecclesiasticam non posse alicui committi, nisi ei, qui in aliquo gradu dignitatis Ecclesiasticæ cōsistat. Hoc idē confirmauit Concilium Tridentinū sess. 25.cap. 10.de reformatione. Quam decisionem declarat etiam Abb.in cons.93. Limitatur verò in nonnullis locis à consuetudine, ut hic Perusiæ, tex.in c.2.de iudi.definit, laicū non posse cognoscere, & decidere causas Ecclesiasticas. Hinc est, q Lancell.in sua insti.cano.eod.in prima diuisione, adnotat hanc distinctionem, quòd omnis controuersia, in iudicio proponenda, con sideratur aut ratione rei, aut rōne personæ. Primo mō, aut est ciuilis, aut ecclesiastica, aut dubitatur; sub primo respectu pertinet ad iudicē sæcularem; sub secundo verò, & tertio ad iudicem ecclesiasticum. At secundo modo illa reperitur aliquando inter laicum, & laicum, & pertinet ad iudicem sæcularem, aliquādo inter Clericum, & Clericū, & spectat ad iudicem ecclesiasticū. Aut inter Clericum, & Laicum, & attenditur forum rei. c. si clericus, cum ibi adnot.de for.compet. At si dubitetur, ad iudicem ecclesiasticum esset recurrendum. c. si iudex. de sent. excommunicat. in 6. Hostiens. in sua summa in tit.de offic. iud.deleg.§.cui posset, adnotat hos versus, videlicet.

Liber, mas, gnarus, cui sit mens integra, fama;
Aetas, qui subsit, committitur huic bene, causa.

Quos postea distinctè declarat. Ex quibus omnibus inferri potest, quis possit esse executor ipsius rescripti. In qua quidem Doctorum varietate non erit inutile, illud vlterius adnotare, quòd sicut rescriptum conceditur aliquando ad lites, & aliquando ad gratiam, seu beneficiū; ita etiam executor eius debet esse diuersus. Siquidem si illud fuerit ad gratiam, seu beneficium, adhuc non vidi in iure, vt ingenuè fatear, aliquam specialem decisionē, qua prouideatur, vt potius vna, quàm alia persona ad id requiratur, nisi tex.in c.1.& fi.de offi.iudi.deleg.in 6.in quibus legimus decisum, quòd ad conseruandam iustitiam datur aliquando certus prælatus, qui ibidem nominatur conseruator iustitiæ. In reliquis verò casibus id videtur positum in arbitrio constituentis talem executorem; & propterea non occurrit hic aliud animaduertere. At si tale rescriptum fuerit ad lites, iudex tunc constituendus, ita debet considerare, vltra ea, quæ supra sunt adnotata, quod fuit ali-

quando in iure dubitatũ, an laicus possit constitui iudex delegatus in cã ecclesiastica; & è contra, an Clericus in causa sæculari. Quoad primum est glo. notabilis in d. c.2. de iudi.in verbo, non præsumunt. Vbi legimus, laicum iure proprio non posse cognoscere causas ecclesiasticas, & illas definire; secùs iure delegationis. Bero.in sua quæst.7.inter quæstiones familiares. Prędicta autem potestas de iure proprio limitatur per Calder. in d. tit. de iudic. consil.15. & Senat. Pedemont in sua noua decis.82. per tot. At in secundo casu debet adnotari textus in §. Laicus ergo, & ibi glos.in uerbo, & inanes, in instit.cano.de iudic. Atque ista sint satis pro solutione istius articuli.&c.

An rescriptum exequi debeat etiam contra tertium. Art. 15.

SÆpè occurrit in practica, ut petatur executio contra tertium, uel illũ aliquo modo afficiat; ideò admodum utile erit scire, quid iuris de proposito articulo. Id autẽ uidetur negocium facere, quia iste tertius siue compareat non citatus, siue ad iudicium ueniat uocatus, non uidetur amplius tertius, sed principalis. Et si contra eum daretur executio non uocatum, nec alio modo comparentem, sententia, vel illius executio esset omnino nulla. l.de vno quoque, cum ibi adnot.ff. de re iudi.c. At si clerici, de iudi.l.3. §.condẽnatum, & ibi Doct.ff. eod. de re iudi. Ad hoc facit doctrina Cõtardi in l.1.C.de moment.poss.nu.59.post princ. cũ ibi adduct. Et cũ hæc materia de executione contra tertiũ copiosè explicetur à Couarr. lib.practi.quæst.c.13.vsque ad cap. 17.& Ioseph.Ludo.in sua decis.perus.26. p tot.ideò posset reputari superfluum, velle de ea hic aliquid adnotare. Cæterùm ne articulus iste remaneat intactus, propterea, vt aliquid obseruemus, oportet imprimis animaduertere, quisnam dicatur tertius iste, de quo agimus. Et cum sit persona certa extra principales in iudicio interuenientes, in causa, de qua agitur, habens interesse, necessariò erit, aut author, & defensor, aut fideiussor, aut successor, aut quidã alius penitus extraneus. Si author, & defensor, de eo videndus est Marant. in suo specul. p. 6. tit.de laudatione & nomine autho. per tot. Vbi in summa docet, quoad laudationem attinet, nu. 15. attendẽdam esse conuentionem: quoad authorem vero nu.3. non nocere. Quæ doctrina in eo videtur negocium facere, si dominus, vel author sciat factum, & sibi non prouideat; scientia enim sine dubio in tali casu nocet. Natta in cons.457.num.2. Ioseph. Lodoui. in sua decis. perus. 26.num.18.probat text.in l.sæpè.ff. de re iudi.cum simil. Cõcludamus ergo, quòd prædicta executio rescripti nocet prædictis personis, si scirent factum, & non prouiderent; secùs si ignorarent. At si ille tertius fuerit fideiussor, sine dubio contra eũ daretur prædicta executio, quia dicit Asin.in d.sua pract.de execut. instrum.d.§.1.cap.72.num.2.quòd de eo fit mentio in instrumẽto. Caput istud difficultatem habet ea ratione, quia si rescriptum sit exequẽdum contra aliquem debitorem, dubitari potest, an fideiussor sit debitor. Asini. in d.sua practi. c.2.per tot.vltra Doct.in l.1.vbi præsertim Bart.ff.si cert.pet.examinãt hãc eãdem quæstionem. Vnde ne ego trã-

scen-

ſcendā limites propoſiti inſtituti, puto ſatis id adnotaſſe. At ſi ille tertius fuerit ſucceſſor, tūc oportet adhuc diſtinguere, cum alius ſit, & dicatur particularis, de quo diximus ſupra, dū loquuti fuimus de authore; Alius dicitur uniuerſalis, qui cū ſit eadem perſona cum defuncto, authen. de iuram. à morien. præſti. ſine difficultate afficeretur ob prædictam executionem, vt vltra Doctores in c. quia V. de iudi. docet idē Aſini. in d. ſua pract. d. §. 1. c. 29. nu. 15. & c. 49. num. 3. dummodo tamen conſtet, talem eſſe hæredem, ne unus pro alio grauetur. Alius uerò ſucceſſor dicitur ratione officij; tunc idem puto dicendum, per c. 1. de ſolut. & ibi Doct. communiter, iuxta tamen declaratione ibidem per eos factam. Si denique ille tertius fuerit penitus extraneus, tunc debet conſiderari, an cauſa ſit communis, uel indiuidua; nam ratione talis mixturę iſte tertius afficeretur ob prædictam executionem per limitationes, quæ à Doctoribus dantur ad illam vulg. iuris regulam, res inter alios acta alijs non nocet. ca. pen. de re iudi. & ibi glo. notabilis, & Doctores, C. res inter al. act. per tot. & ibi pręſertim Tiraq. d. l. ſæpè, & Couar. lo. ſupra cita. videlicet. c. 13. num. 6. & 7. & c. 15. num. 7. & ſequen. Ex quibus omnibus cum habeamus, ni fallor, quid ſit dicendum ad articulum propoſitū, ideò nō oportet vlterius procedere. &c.

Quomodo reſcripta ſint exequenda. Artic. 16.

D intelligentiam iſtius articuli debemus præmittere, executionē duplicem eſſe; Vna enim dicitur executio iuris; altera uerò executio facti. Bart. in l. ab executore, in princ. ff. de appell. Hoc præmiſſo, ſi articulus iſte eſſet intelligēdus de executione iuris, ſine dubio debet priùs cognoſci, & definiri, an petita executio ſit concedenda vel denegāda. Hinc eſt, ꝙ inter ſpecies ipſius iudicij datur illa, quæ dicitur iudicium executiuum, de quo eſt adnotandus Bart. in d. l. Marāt. in ſuo ſpecul. p. 6. tit. de execut. ſenten. per tot. Papienſ. in ſuo libel. de execut. ſent. cum ſimil. & cū reſcriptum dependeat à voluntate reſcribentis, vt ſupra ſuo loco diximus, & propterea illius forma ſæpè reperitur diuerſa; ideò non videtur poſſibile dari certam regulam ad huiuſmodi exequendi modum cognoſcēdum. Hinc legimus apud Doct. in c. ex parte, il ſecondo, de offic. iudi. deleg. quòd exceptiones aliquando admittuntur, & aliquando tolluntur; vnde hoc idem à ſimili poſſet affirmari in caſu noſtro; ob diuerſas circumſtantias, cum omnia dependeant à voluntate reſcribentis; & propterea ad formam reſcripti eſſet recurrendum, cum illa omnino obſeruari debeat, vt ſupra ſæpè diximus, & nos docent Docto. præſertim in d. c. cum dilecta, eod. de reſcript. & ibi præcipuè Feli. Quantum verò attinet ad aliam executionem facti, oportet vlterius diſtinguere, cum reſcriptum aliud ſit ad lites, aliud uerò ad beneficia, & gratias. Primum enim cum ſit ordinatum ad hoc, vt unuſquiſque conſequatur quod ſibi debetur, iuxta definitionem actionis, de qua lib. inſti. de actio. in princ. ideò regulariter poſſet adnotari text. & ibi Bart. & alij in l. a Diuo Pio. ff. de re iudi. Dixi autem regulariter, quia talis

executio est aliquando possessoria. Cæterùm quomodocunque res se habeat, semper illud est obseruandum, ne uidelicet executor excedat fines mandati, cum illi diligenter sint custodiendi. c. cum dilecta, & ibi Docto. de rescript. l. diligenter. ff. mandati, cum simil. Quia in eo casu, in quo prædictos fines excessisset, esset recurrendum ad ipsum superiorem, iuxta doctrinam eiusdem Barto. in d. l. ab executore, ubi declaratur, qualis debeat esse iste recursus. At si prædictum rescriptum fuerit ad beneficium, & ad gratiā, tunc à simili procedēdo, eodem ferè modo illud uidetur exequēdum. Dixi autem, ferè, quia cum soleat dari aliquando certa forma in ipsomet rescripto ad exequēdum, à qua executoriale nominatur; ideò ad illam esset recurrendum, cum forma det esse rei. l. Iulianus. ff. ad exhiben. Hinc est, quòd per huiusmodi executionem aliquando traditur etiam possessio, uel quasi, uerè, uel fictè, iuxta textum omnino uidendum, cum insuper adnotatis in c. 2. de consuetud. cum clari sit iuris, illam dari etiam per signa, ut ibidem deciditur, & declaratur. Aliquando uerò in possessione quis manutenetur; & propterea uidemus in practica concedi monitoria, aliquando ad possessionem consequendam, Mandos. in suo tract. de monito. quæst. 52. & 60. Aliquando ad euacuandum, idem author in eod. tractatu. quæst. 53. Aliquando deniq; de manutenendo, idem author in tract. de inhibito. quæst. 118. Vnde cum per hæc omnia, cum habeamus (ni fallor) solutionem ad propositum articulum, ideò non puto necessarium ulterius procedere. &c.

Quando, & vbi rescripta sint exequenda. Artic. 17.

DVo habētur iura, quibus articulus iste solui pōt. Vnum est in ca. de causis, de offi. iudi. delega. Quo cauetur, causam esse cognoscēdam, & definiēdam intra tempus, intra quod illa commissa fuit. Alterum est in c. cum R. eodem, quo deciditur, ꝙ si rescriptum non potest exequi in vno loco, exequi debeat in alio. Quę decisiones, vt clariùs intelligantur, & præsertim quoad pręsentē articulum attinet, quoad tempus, vt de eo prius uideamus, quid iuris. Est animaduertendum, illud in proposita qōne dupliciter considerari, & ītelligi posse; Primo prout in d. c. legitur, atq; sub tali respectu, si rescriptum fuerit executum extra huiusmodi tempus, talis executio erit ipso iure nulla, cum fuerit facta à non habēte potestatem, iuxta ibidem adnotata per Doct. nisi tamen illud fuerit prorogatū, prout ibidem declaratur, & in practica quotidie obseruatur. De qua prorogatione pertractant Doct. etiam in c. P. G. eod. Secundo consideratur tempus prędictum ratione, qua est, vel non est feriatum, iuxta ea, quæ nos docent Docto. in l. more Romano, ff. de ferijs, & in ca. fi. eod. tēpus enim vnum dr̄ tale, ut officium iudicis omnino conquiescat; & propterea nullus actus iudicialis celebrari potest. Aliud uerò dr̄ tale, ut in eo iudex ius dicere dēat; & ideò nominatur vtile, ut nos docent Docto. lo. cita. Hoc autē præmisso, quæritur modo, an indifferenter quolibet tpe prædictum rescriptum exequi ualeat. Vnde pro solutione dicimus, ꝙ si rescriptum fuerit ad lites,

non poteſt, nec dẽt exequi, niſi prędicto tempore utili, iuxta ea, quæ ſupra diximus. Quæ quidem executio ſi fuerit facti, conceditur etiam tempore feriato, dummodo tamẽ illud non ſit tale in honorem Dei. In quo quidem tempore ſi de facto executio facta fuerit, talis executor dr̃ peccaſſe; nõ poſſet tamen ex hoc capite reſcindi, ut nos docent Doct. in c.fi.de iudic. ubi præcipuè Abb.nu. 22. At ſi reſcriptum fuerit ad gratiã, tunc in quolibet tempore poſſet illud exequi per deducta; ſi tamẽ executio fuerit quid facti. Cæterùm ſi fuerit quid iuris, in tali caſu, cum requiratur cognitio cauſæ, tũc ſolùm tempore vtili illud eſſet exequẽdũ, per ea, quæ ſupra deduximus. Et cũ de executione reſpectu tẽporis multa nos doceant Doct. in d. c.fi. ideò ad eos eſſet recurrendum pro maiori cognitione iſtius qõnis. Nũc quo ad locum attinet, in quo prædicta executio ſit facienda, puto animaduertendũ, vltra prædictam deciſionem, quæ habetur etiam in §. ſimili ratione, inſti.cano.de iudi. & reſpicit executionem reſcripti, quoad cognitionem cauſæ, ꝙ huiuſmodi locus diuerſimodè cõſiderari poſſet; & propterea vltra Doct. ſuper d. c. videndus eſt etiam Menoch. lib. 2. de arbitr.iudic. caſ. 468. vbi reducit ad arbitrium iudicis, iudicare, quid iuris de huiuſmodi loco; ſiquidem ſi executione facti eſſet aliquid alicui tradendum, exempli gratia, poſſeſſio alicuius rei, non poſſet id fieri in alio loco, quàm in eo, in quo illa reperitur, niſi traderetur per ſigna, iuxta d. ca. 2. cum ibi adnot.eod.de conſuetud. Quo quidem arbitrio ſic ſuadente, non oportet in præſenti aliud animaduertere &c.

An quæſtiones, & articuli in iſta materia ſubreptionis, ut ſupra explicati, habeant locum etiam in Tribunali Sancti officij. Art. 18.

ET ſi in præfatione iſtius operis demõſtrauerim, hanc materiam reſcriptorum, eorumque ſubreptionis, eſſe admodum vtilem, & vſu frequentem in quolibet tribunali, non erit tamen inutile aliquid ſpecialiter adnotare quoad prædictum Sanctum officium. Ad cuius cognitionem puto eſſe præmittendum, ꝙ inter diſtinctiones, & ſpecies ipſius iudicij, detur vna, ꝙ illud ſit aliquando contentioſum, de quo eſt tex. in c.1. & in c. at ſi Clerici, de iudi. Et ad hoc facit cap. Quoniam contra, cum ibi adnot. de probatio. Aliud dr̃ pœnitentiale. c. omnis vtriusque ſexus, de pœni. c.1. de pœnit. diſt. 5. & aliud dr̃ mixtum. Quia per illud imponitur aliquando pœnitentia. c.1. eod. & c. in capite, diſt. 50. cum ibi adnot. Aliquando uerò imponitur pęna. c.2. de pęn. in 6. cũ ſimil. Ex qua diſtinctione infertur, ni fallor, officium, & iudicium prædictæ Sanctæ inquiſitionis eſſe mixtum, cum aliquando imponat pœnitentiam, aliquando pœnã, & aliquando utramque. Hoc præmiſſo, puto ad articulum ita eſſe reſpõdendum, ꝙ quæ ſupra ſunt deducta de reſcriptis, & eorum ſubreptione, habeant etiam locum in iſto tribunali; ſiquidẽ ſupplicationes, quæ fiunt aliquando in iudicio, & de quibus diximus ſupra, non eſt maior ratio, vt fiant magis in uno, quàm in alio; & propterea ob identitatem rationis eadem deciſio vr̃ in oĩbus obſeruanda, iuribus vulg. adnotatis præſertim per gloſam fi. ſuper c.3. de cõ

ſti.

ſti. Quę cōcluſio vr̄ modo ita declaranda, ut ſubreptio commiſſa in reſcriptis pertinẽtibus ad prædictum officium, uideatur grauior qualibet alia, cuiuſuis alterius tribunalis, cũ Tribunal, de quo agimus, reſpiciat vtrumque forum, id eſt eccleſiæ, & conſcientiæ; reliqua uerò tribunalia alterum tantũ, ut ſatis clarè conſtat ex præmiſſis. Ex qua declaratione ſequitur, ꝙ committens ſubreptionẽ in prædicto Tribunali, non ſolũ debeat puniri pęna nullitatis, ſed etiam grauiori vltra illam. De quarum quidem pœnarum impoſitione, quoniam diximus ſupra in propria quæſtione & articulis, ideò non oportet illa hic repetere, & vlteriùs aliquid adnotare.

Quomodo ſolutiones datæ ad quæſtiones, & articulos, de quibus ſupra, ſint ſeruandæ in utroque foro. Artic. 19.

QVoniam ſupra q. 3. art. 11. demonſtrauimus, an reſcripta ſint ſeruanda in utroque foro, ideò ſuperfluum reputari poſſet, hic talem declarationem repetere. Qua de re ad notare debemus, ea rōne articulum iſtũ non eſſe inutilem reputãdum, quia ſupra demonſtrauimus, an reſcripta ſint ſeruanda; hic uerò quæritur, quomodo illa ſeruari ualeant. Hoc præmiſſo dicimus pro ſolutione, ꝙ cum ea, quæ hactenus adnotauimus in iſta ꝓpoſita materia, ſint omnino exequenda, ſingula ſingulis referendo, & applicando, dubiũ remanet, ꝙ ſi homines, ad quos ſpectat huiuſmodi executio, nollẽt prędicta reſcripta, & pertinentia ad ea debitæ executioni demandari, tunc ſine dubio in caſu ſuo peccarẽt, iuxta ea, quæ diximus ſupra in d. artic. vndecimo. Id autem cōfirmari poſſet, quia omnia prædicta aut conſiderantur rōne, qua faciunt, & conſtituunt ius, & tunc omnino ſeruari debent in prædicto utroq; foro, per ea, quæ diximus ſupra. Aut conſiderantur ratione, qua ſunt conuentiones ad ſimilitudinem pactorum, & in tali caſu idem vr̄ dicendum, iuxta nouiſſimè tradita à Lodouico Lopez in ſuo introductorio conſcientiæ, part. 2. ca. 30. Lodouicus Carbo in ſuo tracta. de reſtitu. q. 44. 45. & Medina in ſuo Cod. de reſtitu. q. 23. 24. Hoc præmiſſo quoad conſcientiam attinet, pro prædictorum executione, eiuſque modo, eſſet recurrendum ad remedium denunciationis euangelicæ, de quo pertractant Docto. communiter in ca. nouit, de iudi. Siquidem, quando quis, nō obſeruando id, ad qđ de iure tenetur, cōſtituitur in ſtatu peccati, ita ꝙ ab illo non uelit recedere adimplendo præmiſſa, & ſic prædicta reſcripta, ſi aliud remedium non reperiretur, nec daretur ſm̄ communem doctrinam, de qua in d. c. ad prædictum eſſet recurrendum. Et cum non cōueniat hic lōgo diſcurſu explicare, quid iuris de prædicta denunciatione, & ſic de prædicto modo quoad forum conſcientiæ, atque quoad forum fori, ex deductis ſupra in alijs articulis ſatis clarè conſtat, quid obſeruari poterat pro ſolutione iſtius articuli; ideò non videtur neceſſarium, aliud vlteriùs obſeruare &c.

An per dictam executionem reſcriptorum finiatur authoritas executoris. Artic. 20.

TEgimus in §. ſoluitur, inſtitu. cano. de iudi. iudicium delegatum ſolui, & terminari executio-
ne

ne sententiæ, idem hr̃ in §. idem iuris, eod. & in c. in litteris, de offi. iudi. delega. Hoc idem confirmari potest per l. iudex. ff. de re iudi. Abb. autem in dicto c. num. 3. dum quærit, quid iuris de offi. iudicis post latam sentẽtiam, dicit ad mentem Inno. quòd si illa teneat, prædictum officium sit finitum; secùs autem si nõ ualeat. Bart. in l. ab executione, nu. 3. ff. de appell. docet, quòd si executor, puta nuncius, excedat mandatum in exequendo, sit recurrendum ad eundem iudicem, à simili procedendo: hoc idem videtur dicẽdum de executore rescripti ad gratiam. Vnde cum articulus iste habeat aliquam difficultatem, oportet proptere a distinguere, ita videlicet, quòd ista executio aut est quid facti, aut quid iuris; Primo modo dubitatur, an iudicis officium sit finitum, pronunciando sententiam, uel aliquid simile esse exequendum. Et de tali dubitatione vltra Abb. lo. cita. uidẽdus est etiam Bart. in d. l. iudex, ubi legimus, iudicem, siue bene, siue male pronunciauerit, functum esse suo officio. Quæ quidem decisio regulariter uidetur sequenda: Limitatur tamen diuersimodè, ut per Docto. in d. l. ubi præcipuè Bart. &c. Alex. in consil. 90. uol. 1. & Henric. Boic omnino uidendus in d. ca. in litteris. Ad quos quidem Doct. puto esse omnino recurrendum. At secundo si prædicta executio esset q d facti, tunc doctrina Bart. supra relata, induceret limitationem ad prædictas decisiones. Cæterùm puto animaduertendum, quòd quæ hacte nus sunt deducta, uidentur respicere rescriptum ad lites; & propterea dubitari posset vlteriùs, an hoc idẽ sit dicendum de rescripto ad gratiam. Cui dubitationi puto respondendum ad mentem Doctorum, & præcipuè Bal. in l. beneficium. ff. de consti. quòd executio huiusmodi rescripti aliquando expeditur unico actu, puta exempli gratia, contingit in eo, qui petit à Principe, ex gratia pœnam sibi remitti; tunc enim executio gratiæ concessæ unico perficitur actu, iuxta tradita per Doct. in l. fi. C. de sentent. pass. Aliquando uerò habet tractum successiuum, vt contingit in rescriptis perpetuis, de quibus in eadem l. beneficium, & nos diximus supra in propria quæstione; tunc enim tale rescriptum unico actu non exequitur, nec finitur, cum illud præsupponatur perpetuum. Ex quibus habemus, solutionem articuli esse talem, quòd aliquando rescriptum unico actu finiatur, & aliquando secùs. Licèt autem adhuc multa adnotari possent circa rem propositam, puto tamen, ista satis esse, iuxta institutum mihi propositum. Et ita hæc sunt, quæ meo iudicio, erant animaduertenda circa propositam materiam, de subreptione rescriptorum, ad laudẽ Dei, & vtilitatem proximi. In quo tractatu si quid boni dixi, Deo danda est laus, & gloria: Si uerò aliquid imperfecti, imbecillitati ingenij, & doctrinæ meæ tribuatur. In omnibus tamen me remitto iudicio uerè sapientium, & præcipuè Sanctæ Matri Ecclesiæ &c.

FINIS.